

ARANYHAJSZÁLAK A NEVELÉSBEN

Művészetpedagógiai tapasztalatok és jó gyakorlatok
a komplex személyiségfejlesztés szolgálatában

Szerkesztette:
Kispálné Horváth Mária
Gerölyné Kölkedi Éva

Eötvös Loránd Tudományegyetem
Savaria Regionális Pedagógiai Szolgáltató és Kutató Központ

Szombathely 2025

Aranyhajszálak a nevelésben

**Művészetpedagógiai tapasztalatok és jó gyakorlatok
a komplex személyiségfejlesztés szolgálatában**

Vas megyei pedagógiai jó gyakorlatok sorozat

Szerkesztette:

Kispálné Horváth Mária, Gerölyné Kölkedi Éva

A szerkesztésben közreműködött:

Pulay Teréz

Felelős kiadó:

Kispálné Horváth Mária

Kiadó:

**Eötvös Loránd Tudományegyetem
Savaria Regionális Pedagógiai Szolgáltató és Kutató Központ
Szombathely**

2025

ISBN 978-963-9871-76-2

A kiadvány kizárólag elektronikus formában készült.

Tartalom

Nagy Anna: Bevezető gondolatok.....	4
Iker Gabriella: „Aranyhajsza!": Művészeti nevelés az óvodában.....	11
Rápli Róbert: A középfokú művészeti szakképzés Szombathelyen.....	33
Borhi Ágnes: Tehetséggondozás a Szombathelyi Bartók Béla Zeneiskolában.....	55
Kocsisné Körmendi Klára: Énekkari munka a Kanizsai Dorottya Gimnáziumban.....	69
Janászek Ferenc: Harsogatok, fanfárok! A Táplánszentkereszti Ifjúsági Fúvószenekar története a kezdetektől napjainkig	78
Molnár Péter: „Akinek most kedve nincs...” – (nép)táncélmény és közösségi nevelés a művészetoktatásban.....	95
Kocsis Zsolt: Több mint kiállítótér. A Bolyai Galéria kiállításairól.....	113
Zsoldos Mónika: Vizuális kultúra tantárgy oktatása a Waldorf gimnáziumban.....	134
Németh Andrea: Színház és nevelés.....	146
Schimmer Roberta: Drámajáték: hisszük vagy nem, sokkal erősebb személyiségfejlesztő oktatási módszer, mint azt gondolnánk.....	158
A kötet szerzői	178

Nagy Anna:

Bevezető gondolatok

Szubjektív bevezető

Gyermek- és fiataalkorom meghatározó közege a zenei általános iskola, a zeneiskola, majd a Szombathelyi Zeneművészeti Szakközépiskola voltak, ahol a zongoraórák és a kamarazenélés, a néptáncdélutánok és a kóruséneklés, a művészeti versenyekre és a színpadi előadásokra készülődés nem pusztán tanórai feladatokat jelentettek számomra, hanem egy életre szóló muníciót adtak: tudást és élményeket, tapasztalatokat és készségeket, melyek identitásomat, szemléletmódomat és értékrendemet a mai napig meghatározzák. Zenei nevelődésem során megtapasztalhattam, hogy a művészet miként képes formálni a világra rácsodálkozó, azt birtokba venni vágyó kamaszt, hogyan tanítja őt megbirkózni sokszor kaotikus érzelmeivel és hogyan tudja egzisztenciális magányát csillapítani, sőt, integrálni a közösség megtartó közegébe. Később esztétaként a művészetek elméletével, a művészet-befogadás kérdéseivel kezdtem foglalkozni, s ezek ma is kutatói és oktatói munkám középpontjában állnak. Egyetemi hallgatóimnak tartott kurzusaimon a művészet és pedagógia találkozási pontjait keresem és hiszem, hogy a művészeti nevelés a személyiségfejlesztés egyik legteljesebb eszköze.

Sokan kérdezik: mi értelme van a művészeti nevelésnek? Hiszen a gyerekeknek úgyis matekot, nyelvet, informatikát kell tudnia, mert abból lesz munkája. A művészet csak szép hobbi, nem? Valójában éppen az ellenkezője igaz. A művészet nem luxus, hanem befektetés azokba a készségekbe, amelyeket az élet (és a munkaerőpiac) ma a legjobban értékkel.

A művészeti nevelés kérdései

Ma, amikor a globalizáció, a digitális technológiák térhódítása és a társadalmi változások új kihívások elé állítják a pedagógiát, a művészeti nevelés a 21. század oktatásának egyik kulcsfontosságú területét jelenti, felvetődik, hogy hogyan lehet a gyermekekben fenntartani a kreatív érdeklődést, miként lehet őket felvértezni az érzelmi intelligencia és a komplex személyiség eszköztárával? A művészeti nevelés erre a kérdésre kínál sajátos válaszokat, hiszen nem csupán ismereteket közvetít, hanem olyan élményeket nyújt, amelyek közvetlenül formálják a személyes identitást és a közösségi kapcsolatokat is. Bátran mondhatjuk, hogy a művészeti nevelés a pedagógia egyik legösszetettebb és legdinamikusabb változó területe, hiszen egyszerre célozza a kognitív, érzelmi és társas kompetenciák fejlesztését.

A 20. században a művészeti nevelés sokáig a zenei, képzőművészeti, tánc- és drámaoktatás intézményes formáira koncentrált, a 21. században azonban mindinkább előtérbe került az a szemlélet, amely a művészetet nem tantárgyként, hanem a nevelési folyamat egészének átható dimenziójaként értelmezi. A művészet ebben a felfogásban tehát nemcsak technikák és ismeretek átadását jelenti, hanem az élmény, a kreatív önkifejezés, a közösségépítés és a kulturális identitás formálását. A nemzetközi és hazai kutatások egyaránt hangsúlyozzák, hogy a művészeti nevelés szoros összefüggésben áll a 21. századi kompetenciák fejlesztésével. Az OECD és az UNESCO oktatásról szóló jelentései rendre kiemelik a kreativitás, az együttműködés és a kritikai gondolkodás fontosságát, amelyek kialakításához a művészeti nevelés közvetlenül és komplex módon járul hozzá. Az OECD *Arts Education and Cultural Learning* jelentései kiemelik, hogy a művészetekhez való hozzáférés fejleszti a kritikai gondolkodást, az empátiát, a kreativitást és a problémamegoldó készséget, egyszerre hat a kognitív, az érzelmi és a szociális dimenziókra. A zenei tanulmányok például nemcsak a hallást, a ritmusérzéket vagy a memória fejlesztését szolgálják, hanem a kitartás, a fegyelem és a közös munka élményét is. A vizuális nevelés során a gyerekek megtanulják kifejezni gondolataikat és érzelmeiket, miközben esztétikai érzékük is fejlődik. A színház- és drámapedagógia pedig az empátia, az önismeret és a kommunikáció fejlesztésének egyik leghatékonyabb formája. Magyar kutatások – például az ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Kar művészetpedagógiai vizsgálatai – hasonló eredményre jutottak: a művészeti tevékenységekben részt vevő gyerekek érzelmi intelligenciája, önkifejezési készsége és szociális érzékenysége is szignifikánsan fejlődik. A művészeti nevelés tehát egyszerre szolgálja a kulturális identitást, a társadalmi kohéziót és a 21. századi kompetenciák fejlesztését. A pedagógusok feladata, hogy élményszerű, inkluzív művészeti gyakorlatokat alakítsanak ki és a hagyományos értékeket megőrizve reagáljanak a digitális korszak kihívásaira és integrálják az élő művészeti élmények értékét a digitális eszközök adta előnyökkel, hiszen a digitális világ maga is új terepet nyitott a művészetoktatásban. Az online zeneoktatás, a digitális rajzprogramok vagy a virtuális múzeumlátogatások új dimenziókat kínálnak a gyerekek számára.

A művészeti nevelés terén az utóbbi két évtizedben három markáns tendencia rajzolódott ki. Az egyik az *interdiszciplináris megközelítés*, a művészetek összekapcsolása más tudásterületekkel (Izd. STEAM-modell Science, Technology, Engineering, Arts, Mathematics) például azt mutatja, hogy a kreatív gondolkodás a természettudományokban is kiemelkedő szerepet játszik. Egyre több iskola szervez olyan projekteket, ahol a művészeti élmény és a természettudományos kutatás közös keretbe kerül (pl. vizuális eszközökkel értelmezett környezeti problémák).

A másik az *inklúzió és esélyegyenlőség* a művészetre mint hátránykompenzáló erőre tekint, és így kiemelt eszköze a társadalmi hátrányok leküzdésének. A magyarországi Igazgyöngy Alapítvány példája bizonyítja, hogy a vizuális művészetekkel végzett pedagógiai munka segítheti a leszakadó térségek gyermekeinek integrációját és önértékelésének erősítését. A hátrányos helyzetű gyerekek számára a művészet gyakran az egyetlen olyan terület, ahol sikerélményhez juthatnak, és ahol képességeik elismerést nyernek.

A harmadik pedig a *digitális fordulat* (új multimédiás és online alkotói terek), mely a rohamosan fejlődő digitális technológiát építi be a művészeti nevelésbe.

A szakirodalomban kiemelt figyelmet kap a művészetre nevelés és a művészettel nevelés megkülönböztetése. Előbbi a művészi készségek, stílusismeret és technikai tudás átadására fókuszál, célja, hogy a gyermekek megismerjék a művészeti ágak nyelvét, technikáit, stílusait, és ezáltal a kultúra aktív befogadóivá váljanak, míg az utóbbi a művészetet – a zenét, a vizualitást, a drámát vagy a mozgást – pedagógiai eszközként használja a személyiségfejlesztés, az érzelmi intelligencia és a szociális készségek erősítése érdekében. Bár a két megközelítés különböző hangsúlyokat képvisel, valójában egymás kiegészítői: a technikai tudás elmélyíti az élményt, az élmény pedig motiválttá teszi a tanulót a további fejlődésre.

Napjainkban tehát a művészeti nevelés egyszerre jelent hagyományörzést és innovációt, közösségépítést és egyéni fejlődést. A pedagógus felelőssége abban áll, hogy a művészetek nyelvét úgy közvetítse, hogy az egyszerre gazdagítsa a tanulók kulturális tudását és erősítse személyiségük, érzelmi intelligenciájuk és szociális készségeik fejlődését. A kötet tanulmányai mind e kettős küldetés szellemében születtek: a művészetre és a művészettel nevelés gazdag és sokszínű lehetőségeit mutatják be.

Komplex művészeti nevelés, pedagógiai keretek

Iker Gabriella „Aranyhajszál” című tanulmánya az óvodai művészeti nevelés jelentőségét és gyakorlatát mutatja be. Az óvodáskorú gyermekek nyitottsága, kíváncsisága és érzelmi intenzitása kiváló alapot ad a művészetek befogadására és az önkifejezésre. A művészeti tevékenységek nemcsak az érzelmek feldolgozását és a kreativitás kibontakoztatását segítik, hanem értékközvetítő és személyiségfejlesztő szerepük is kiemelkedő. Az óvodapedagógus kulcsszereplő: személyisége, ízlése és felkészültsége határozza meg, miként válik a mindennapokban élményszerűvé a zene, az irodalom, a vizuális alkotás vagy a tánc. A tanulmány három fő területet emel ki: ének-zene, vizuális nevelés, valamint verselés és mesélés. A gyakorlatban ez sokféle formában valósul meg: népi játékok, hangversenyek, kézműves tevékenységek, múzeum- és bábszínház-látogatások, valamint komplex projektek (pl. „Járjuk körbe a világot!”). A pedagógusok a gyermekek aktív részvételére, kreativitására és közös élményeire építenek, miközben a szülők bevonásával is erősítik a közösségi élményt. A tanulmány rámutat arra, hogy a művészeti nevelés nem módszer, hanem szemlélet, amely segíti az esztétikai érzék, az érzelmi intelligencia és a nyitott, elfogadó attitűd kialakulását. Így a gyermekek a művészetek értő, befogadó és akár alkotó felnőttjeivé válhatnak.

Rápli Róbert tanulmánya a Szombathelyi Művészeti Szakgimnázium és Technikum tapasztalatait foglalja össze, különös hangsúllyal a művészeti képzés komplexitására. Bemutatja, hogy a középfokú művészeti képzés egyszerre szolgálja a szakmai felkészítést és a személyiségfejlesztést, hogy a képzés során a diákok nem csupán szakmai tudást szereznek, hanem olyan értékeket is, mint az együttműködés, a kitartás és a kreativitás. Rápli kiemeli, hogy a művészeti nevelés ebben a korban különösen nagy felelősséget jelent, hiszen a fiatalok pályaválasztás előtt állnak, s a művészeti oktatás az életpálya-formálás részeként is értelmezhető. Írásából az is kiderül, hogy a szombathelyi intézmény a művészeti oktatás regionális központjaként képes innovatívan reagálni a társadalmi és kulturális változásokra.

Zene és tehetséggondozás

Borhi Ágnes tanulmánya a zeneiskolai tehetséggondozás sokrétű gyakorlatát mutatja be, ahol a hangszeres oktatás, a kamarazene és a kóruséneklés egyaránt teret ad a tanulók zenei és személyes fejlődésének. A tehetséggondozás szerves része a versenyekre és kurzusokra való felkészítés, ugyanakkor az írás rámutat arra, hogy az iskola célja nemcsak a professzionális pályára készítés, hanem a zenei élmény, közösség és értékek közvetítése minden növendék számára. A szerző hangsúlyozza, hogy a tehetség kibontakoztatása nem pusztán technikai készségek fejlesztését jelenti, hanem a gyermekek érzelmi intelligenciájának, együttműködési készségének és kitartásának alakítását is. A tanulmány bemutatja, hogyan válik a zeneiskola közösségi térré, ahol a tanulás élménnyé, a teljesítmény pedig belső motivációvá formálódik, ugyanakkor kitér a nehézségekre is: a szülői elvárások, a motiváció hullámlása, a pályorientáció kérdései mind érzékeny pedagógusi figyelmet igényelnek. A tanulmány végső üzenete az, hogy a tehetséggondozás a zenei kiválóságon túl a személyiség harmonikus fejlesztésének terepe.

Körmendi Klára a gimnáziumi énekkari munka pedagógiai dimenzióit tárja fel, rámutatva arra, hogy a kórus nemcsak zenei műhely, hanem közösségformáló erőter is. A kóruséneklés során a diákok fegyelmet, figyelmet és önkifejezést tanulnak, miközben a közös alkotás élményén keresztül megerősödik bennük az összetartozás érzése. A szerző kiemeli a hagyomány és az innováció kettősségét: a klasszikus kórusrepertoár ápolása mellett fontos a kortárs darabok bemutatása is, amelyek új nyelven szólítják meg a fiatalokat. Az énekkar így hidat képez múlt és jelen, tanár és diák, iskola és közösség között. Körmendi írása arról tanúskodik, hogy a zenei tehetséggondozás a gimnáziumi években is kulcsfontosságú, mert nem csupán a zenei tudás átadását szolgálja, hanem a fiatalok érzelmi és közösségi fejlődését is.

Janászek Ferenc írása a falusi közösségben működő ifjúsági fúvószenekar példáján keresztül mutatja meg, hogyan válik a zene közösségformáló és identitáserősítő erővé. A zenekar működésének alapelve az, hogy nem hivatásos zenészeket képez, hanem olyan lelkes amatőröket, akik életük végéig barátjuknak tekintik hangszerüket. A rendszeres próbák, a közös fellépések, a hazai és külföldi kapcsolatok, valamint a szoros szülői együttműködés egy idő után erős közösséget hoztak létre. A zenekar működése nemcsak szakmai kereteket jelent a fiatal muzsikusok számára, hanem szocializációs teret is: a próbák, fellépések és közös élmények révén a résztvevők megtapasztalják a felelősségvállalás, az együttműködés és a kitartás jelentőségét. Janászek hangsúlyozza, hogy a zenekar egyszerre helyi kulturális érték és nevelési közeg, amely képes hidat képezni generációk között. Írása rávilágít arra, hogy a zenei nevelés nemcsak az intézmények falain belül, hanem a közösségekben, a helyi kulturális életben is kiemelt szerepet játszik.

Tánc és mozgásművészet

Molnár Péter tanulmánya a néptánc pedagógiai és közösségi jelentőségét vizsgálja. A szerző kiindulópontja, hogy a tánc nem csupán mozgás, hanem élményforrás és identitásképző erő, amely egyszerre fejleszti a testtudatot, a mozgáskoordinációt, az együttműködést és az érzelmi kifejezés képességét. A néptánc közvetlen közösségi élményt nyújt, miközben tágabb kulturális horizontot is nyit, hiszen a Kárpát-medencei hagyományokhoz kapcsolja a fiatalokat. A próbák és előadások során a résztvevők egyszerre tapasztalják meg a hagyomány átörökítésének értékét és a közösséghez tartozás örömét. Molnár a táncban az érzelmi intelligencia fejlesztésének egyik fontos eszközét látja, hiszen a közös mozgás empátiát, odafigyelést és alkalmazkodást kíván. A táncélmények hatása messze túlmutat a színpadi jelenlét pillanatán: életre szóló attitűdöket és közösségi értékeket alakítanak ki. A tanulmány hangsúlyozza, hogy a néptánc akkor tölti be igazán nevelő és közösségformáló szerepét, ha az iskola falain túl is élő gyakorlattá válik: táncegyüttesekben, táncházakban, közösségi eseményeken folytatódik.

Vizuális művészet és kiállítások

Kocsis Zsolt írása arra világít rá, hogy a kiállítások nem pusztán bemutatóterek, hanem pedagógiai és közösségi események is. A galéria nem csupán fizikai tér, hanem az iskola arculatának része, ahol a művészeti nevelés, a közösségépítés és a tehetséggondozás egyszerre valósul meg. A szombathelyi Bolyai János Gyakorló Gimnáziumban működő Bolyai Galéria kiállításain keresztül azt vizsgálja, hogyan válhat a vizuális művészet élménye a diákok számára önreflexió és tanulás forrásává. A szerző szerint a kiállítás pedagógiai szerepe abban áll, hogy a műalkotásokkal való találkozás aktív, értelmező tevékenységre ösztönzi a fiatalokat, dokumentálja az iskola életét, miközben közösségi párbeszédet is generál. Kiemeli, hogy a vizuális művészet értő befogadása a kritikai gondolkodás és az esztétikai érzék fejlesztésének kulcsa. Így tehát a kiállítás maga is egyfajta nevelési tér.

A Waldorf-pedagógia vizuális nevelési gyakorlatát mutatja be *Zsoldos Mónika* tanulmánya. A szerző hangsúlyozza, hogy a Waldorf-iskolákban a vizuális művészet nem mellékes tantárgy, hanem az oktatás egészét átszövő szemlélet. A Waldorf-pedagógia alapelve az epochális (tantárgytömbösített) oktatás, amelyben a művészeti nevelés minden tantárgyba szervesen beépül. Már az első osztálytól kezdve a zene, drámajáték, festés és rajz szerves része a tanulási folyamatnak, a diákok saját készítésű epochafüzeteikkel rögzítik a tananyagot. A rajz, a festés és a kézműves tevékenységek a kognitív fejlődés mellett az érzelmi és szociális kompetenciákat is formálják, miközben támogatják a diákok önkifejezését és kreativitását. A Waldorf-modell arra tanít, hogy a művészet nevelő ereje a mindennapi tanulás részévé tehető, s hogy az esztétikai élmény szervesen hozzátartozik a személyiség formálódásához.

Színház és drámapedagógia

Németh Andrea tanulmánya a színház és az oktatás kapcsolatát tárja fel, különös tekintettel a drámapedagógiai megközelítésekre. A szerző hangsúlyozza, hogy a színházi nevelési programok egyszerre képesek művészi élményt nyújtani és pedagógiai folyamatokat támogatni. A tanulók számára a színház élő tapasztalat, nem csupán történetek befogadása, hanem értelmezési és érzelmi folyamatok átélése is. Éppen ezért alkalmasak a drámapedagógiai módszerek a kritikai gondolkodás, az empátia és a társadalmi érzékenység fejlesztésére egyaránt. A tanulmány kitér a felkészítő és feldolgozó beszélgetések szerepére is, amelyek segítik a diákokat a befogadásban és az élmények feldolgozásában. A színházi nevelés lényege, hogy a néző aktív résztvevővé váljon. Az írás rámutat arra is, hogy a színház és nevelés találkozása különösen aktuális a mai világban, amikor a fiataloknak egyre nagyobb szükségük van az értelmezési és önreflexiós képességek megerősítésére.

A drámajáték nevelő erejét vizsgálja *Schimmer Roberta*. Írásában azt mutatja be, hogy a játék és a szerepvállalás révén a gyermekek és fiatalok biztonságos keretek között próbálhatják ki önmagukat, érzéseiket és társas viszonyaikat. A drámajáték a tevékenység alapú, élményszerű tanulásra épít, ahol a gyerekek saját élményeik, szerepjáték, improvizáció és történetmesélés révén fejlődnek. A módszer hatékonyan fejleszti az önbizalmat, a kommunikációs és együttműködési készségeket, az empátiát és az érzelmi intelligenciát. Egyszerre ösztönöz kreativitásra, fejleszti a kommunikációt és segíti az érzelmek feldolgozását. Schimmer kiemeli, hogy a drámajáték nem pusztán tanórai kiegészítés, hanem teljes értékű pedagógiai módszer, amely hozzájárul a személyiség harmonikus fejlődéséhez. Kitér arra is, hogy a drámajáték képes hidat teremteni művészet és pedagógia, játék és valóság között, ezáltal a tanulási folyamat mélyebb dimenzióit nyitja meg.

A kötet tanulmányai közös szellemiséget hordoznak: mindegyik arról tanúskodik, hogy a művészeti nevelés nem csupán tudásközvetítés, hanem komplex személyiségfejlesztés, amely az érzelmi intelligencia, a kreativitás és a közösségi érzékenység fejlesztésének egyik leghatékonyabb útja. A szerzők mind Vas vármegyei pedagógusok, akik saját intézményeik művészeti nevelési gyakorlatát mutatják be. Írásaik egyszerre dokumentálják a helyi jó gyakorlatokat és reflektálnak a pedagógia szélesebb összefüggéseire. A tanulmányok bizonyítják, hogy a művészet képes hidat képezni óvoda és középiskola, hagyomány és innováció, pedagógia és élet között.

Válogatott szakirodalom

Csányi Dóra, Simon Krisztina, Tsík Sándor (2016): *Papírszínház. Módszertani kézikönyv*. Csimota Kiadó, Budapest

Forrai Katalin (2017): *Ének az óvodában*. Móra Kiadó, Budapest

Gesztelyi Hermina, Kis Gábor (2023): *A teljesség harmóniája III. A komplex művészeti nevelés módszertani lehetőségei*. Didakt Kiadó, Hajdúböszörmény

Glückné Márton Gyöngyi (2009): Művészeti nevelés az óvodában. *Mester és Tanítvány*, 24. sz. 38-42.

Kárpáti Andrea (2011): *A vizuális nevelés elmélete és módszertana*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest

Kolosi Nedda, Pintér Tibor M. (szerk.) (2016): *A gyermekkultúra jelen(tőség)e*. ELTE TÓK, Budapest

Podráczky Judit (szerk.) (2013): *Művészeti nevelés kora gyermekkorban. Módszertani kaleidoszkóp*. Bethlen Gábor Alapkezelő, Budapest.

Ritók Nóra, L. (2021): Művészettel neveléssel a felemelkedésért. *Vizuális Kultúra*, 1. 2. sz. 4-12.

Zsolnai Anikó, Kasik László (szerk.) (2012): *Érzelmi intelligencia és szociális kompetenciák fejlesztése*. Gondolat Kiadó, Budapest

Iker Gabriella:

„Aranyhajszál”: Művészeti nevelés az óvodában

Az óvodáskorra nagyon jellemző a kíváncsiság, a nyitottság, a vágy az új felfedezésére, a változatos élményekre, az alkotásra, emiatt a gyermekek érzékenysége és fogékonysága a művészetek iránt könnyen felkelthető. A művészetek iránti érdeklődés kialakítása és fenntartása ebben az életkorban játékos, élményszerű tevékenységeken keresztül történhet, melyre az óvodai élet tevékenységi formái komplex módon adnak lehetőséget. Az óvodáskorú gyermekek érzelmei intenzívek és időnként szavakkal még nehezen kifejezhetők, ezért a művészeti tevékenységek kiváló módját kínálják annak, hogy érzelmeiket alkotásaikon keresztül kivethessék, kreatív képességeiket kibontakoztathassák és pozitív önkifejezési formákat találjanak. A művészeti tevékenységek jó forrását adják az érték közvetítésnek, emellett a személyiségfejlesztésnek is fontos eszközei. Megalapozzuk általa a gyermekek esztétikai érzékét, érzelmi intelligenciáját, mellette fejlesztjük kreativitásukat és önkifejezési képességeiket.

Ennek a folyamatnak a gyakorlati megvalósítója elsősorban az óvodapedagógus, akinek személyiségén, értékrendjén, ízlésén, igényességén, felkészültségén nyugszik és múlik a művészeti nevelés megalapozásának sikere. Ő tölti meg tartalommal és fordítja át mesébe, zenébe, irodalomba, táncba, alkotásba, egyéb igényes külső programokba a szépen csengő elméletet, mely tapasztalatok és ismeretek által kapu nyílik a művészetek birodalmába.

Az óvodai csoportokban folyó magas szintű és igényes munka biztos alapját a közösen átgondolt és megírt pedagógiai program adja. A nevelőtestület összetétele minden óvodában nagyon sokoldalú, van, aki a zene vagy az irodalom területén felkészültebb, van olyan kolléga, aki a drámapedagógiában jártasabb vagy a vizuális tevékenységek, mozgás területén kompetensebb, ez a csoportjaikban is biztosan érezhető. Szakavatott tudásukat megosztják kollégáikkal és így inspirálják egymást, közösen ötletelnek, dolgoznak ki jó gyakorlatokat, az óvodai évkörben megjelenő tevékenységek és ünnepek gazdagságát, művészi értékét is így biztosítják.

A Szombathelyi Benczúr Gyula Utcai Óvoda pedagógiai programjában a komplex módon értelmezett művészeti, esztétikai nevelés nem módszer, hanem szemlélet és az óvodai élet tevékenységi formái közül három fő területre fókuszál:

1. ének, zene, énekes játék, gyermektánc
2. rajzolás, festés, mintázás, kézimunka
3. verselés, mesélés.

*„A zene lelki táplálék és semmi mással nem pótolható...
Vannak a léleknek régiói, melyekbe csak a zene világít be.”
Kodály Zoltán*

1. Ének, zene, énekes játék, gyermektánc

Művészeti nevelésünk talán egyik leghangsúlyosabb és az óvodai mindennapokat átszövő ága a zenei nevelés, melynek keretében törekszünk a gyerekek zenei képességeinek fejlesztésére, népdalaink, népi játékaink átörökítésére és a tudatos zenehallgatóvá nevelésre. Az óvodában a gyermekek éneklés, ritmizálás útján szerzik meg első zenei tapasztalataikat, hallás útján nagyon gyorsan tanulnak. Ezt a szenitív időszakot érdemes kihasználni arra, hogy megalapozzuk zenei anyanyelvüket, megismertessük őket életkoruknak és fejlettségüknek megfelelő, igényesen válogatott zenei anyaggal, formáljuk zenei ízlésüket, esztétikai fogékonyságukat. Bensőséges, oldott légkört teremtve adunk lehetőséget az egyéni és közös éneklésre, körjátékokra, improvizatív mozgásra, képességeiknek megfelelő hangszer használatra, amihez könnyen tudnak kapcsolódni a gyerekek.

*1. kép: Pünkösdkirályne-választás, 2021
Fotó: Horváth-Takács Ágnes*

A közösségben átélt zenei és a mozgásos élmények erősítik egymást, mélyebben bevésődnek, a gyerekek figyelme fókuszáltabb, hosszantartóbb. Tudatosan felhasználjuk a zenék érzelmekre gyakorolt hatását, hiszen a vidám, gyors zenék energizálnak, míg a melankolikus, szomorú dallamok lecsendesítenek. A relaxációs zenék, a természet hangjait ötvöző zenék vagy a klasszikus dallamok enyhíthetik a szorongást, segítenek a megnyugtatóban, a pihenésben. A zene által felszínre hozhatunk érzelmeket és meg is ismertethetjük őket, ezzel támogatva óvodásaink érzelmvilágát és önkifejezését. Az óvodás korosztályt is igyekszünk tudatos zenehallgatóvá nevelni, de ezt csak rendszeres gyakorlással tudjuk elérni.

*2. kép: Hangszerek a Napocska csoportban, 2024
Fotó: Bödeiné Merklin Anita*

Nagyon fontos a figyelemkoncentráció, mely ebben az életkorban az élőzenés produkciókban tud a legjobban jelen lenni. A gyermekek ilyenkor látják az előadó arcmozgásait, fel tudják venni a szemkontaktust, a zenéhez kapcsolódó gesztusokat követhetik és a fizikai közelség is segít a figyelem fenntartásában. Az élőzenés zenehallgatás mellett természetesen gépi előadásra is van lehetőség, de az élőzene dominál, épp a gyermekekre gyakorolt személyiségfejlesztő hatása miatt (Forrai, 2017). Nagy a felelőssége az óvodapedagógusoknak, hogy milyen zenével bugyolálják be a gyerekek lelkét, sikerül-e haladniuk a korrallal, de meg is maradni az igényes zenei kínálat talaján. A komolyzene és a gyerekeknek szóló művészi kortárs zenék ismerete elengedhetetlen ehhez a feladathoz.

Óvodánkban jeles eseményekhez, ünnepekhez kötődően kis hangversenyekkel készülünk a gyermekek számára, ahol többszólamú dalokat és kánonokat szólaltatunk meg, időnként hangszeres kísérettel. A hangszeres tudással bíró szülőket is megszólítjuk, és sikeresen bevonjuk őket ezen alkalmak színesítésére. A kis koncertek hangulata bensőséges, a gyerekek őszinte tapsal köszönik meg a zenei élményt és a végét mindig közös örömelekléssel zárjuk.

*3. kép: Óvodapedagógusok és oktatást segítő munkatársak zenélnek és énekelnek a juniálison, 2022
Fotó: Horváth-Takács Ágnes*

„Nyisd ki a füled!”

Tapasztalataink azt mutatják, hogy nagyon sok hanginger éri a gyerekeket az őket körülvevő környezetben, de igényes komolyzene kevés, és még kevesebb lehetőségük nyílik az élő, hangszeres zenehallgatásra, a hangszerfajtákkal való ismerkedésre. Ennek a hiánynak a pótlására valósul meg óvodánkban a Zene világnapjához kapcsolódóan a „Nyisd ki a füled!” élményprogram a Szombathelyi Művészeti Szakgimnázium zenei tagozata diákjainak közreműködésével. Az énekléssel, mozgással egybekötött komplex élményfoglalkozások során a gyerekeknek lehetőségük van megismerkedni a különböző hangszercsaládokkal, megtapasztalni a komolyzene varázsát, kapcsolatteremtő és közösségformáló erejét. A középiskolás korosztály által bemutatott művészi produkciók, a többfajta hangszer együttes muzsikája igazi zenei csemege a gyermekek és felnőttek számára. A zenei alkalmak lehetőséget adnak a hangszerekkel kísért közös éneklésre, hangszersimogatásra, a zene által előhívott érzelmek megélésére. Érvényesül a hangszeres zene feszültségoldó, önkifejezést támogató hatása. A tevékenységek során formálódhat a gyermekek és kollégák zenei ízlése, felkeltheti az érdeklődést a hangszerstanulás iránt, kapcsolódási pontot hoz létre a minőségi kultúrához, a zeneművészethez és a művészetoktatáshoz. Az óvodapedagógusok új inspirációt nyerhetnek a zenehallgatási anyagok frissítéséhez. Mivel ezek a zenei alkalmak az óvodában valósulnak meg, minden gyermek, még a legkisebbek is részt tudnak venni benne védett, ismert környezetben, az esélyegyenlőséget megteremtve. Az évek során óvodásaink a következő hangszerekkel ismerkedhettek meg ilyen keretek között: furulya, pikoló, fuvola, fagott, oboa, klarinét, szaxofon, vadászkürt, harsona, trombita, hegedű, cselló, nagybőgő, gitár, zongora, harangjáték.

4. kép: Hangszerbemutató koncertek, 2024 és 2018

Fotó: Bödeiné Merklin Anita

„Zenemanó” bérlet

Az élménybe ágyazott ismeretszerzésnek a Savaria Szimfonikus Zenekar didaktikus hangversenyeinek keretében elsősorban nagycsoportos óvodásainknak biztosítunk lehetőséget a „Zenemanó” bérlet látogatásával. Ez egy újabb alkalom a művészetekkel való találkozásra, a zene áradatában való megmerülésre, ráadásul koncerttermi körülmények között. Itt a zenehallgatás intenzíven kerül a fókuszba és a komolyzenét a gyerekek professzionális előadók interpretálásában élvezhetik. A ma gyermekének figyelmi zónája nehezebben fenntartható, így a zenészek kicsit koncertpedagógusok is, mert mesébe szöve, vizuális kellékek, jelmezek segítségével hozzák gyermekközelbe a klasszikus műveket. Ezek a zenei alkalmak igyekeznek hidat képezni a hallgatók és az előadók között, és a közönségnevelés irányába is lépéseket tesznek. A koncertekre mindig csinosabb ruhába öltözünk, mint a hétköznapiakban, ezzel is jelezve, hogy egy különlegesebb zenei csemegét fogyasztunk és a gyerekek viselkedéskultúráját is formáljuk ezekkel az alkalmakkal.

*„Tizenkét évesen úgy rajzoltam, mint Raffaello.
De egy egész élet kellett ahhoz, hogy megtanuljak úgy rajzolni, mint egy gyerek.”
Pablo Picasso*

2. Rajzolás, festés, mintázás, kézimunka

„A vizuális nevelés összetett, sokszínű terület. Magában foglalja a befogadást, a megismerést, az alkotást – rajzolást, festést, mintázást, építést, képalakítást, kézimunkát –, a műalkotásokkal, népművészeti elemekkel, esztétikus tárgyi környezettel való ismerkedést, mely fontos eszköze a gyermeki személyiség fejlesztésének.” (Szombathelyi Benczúr Gyula Utcai Óvoda Pedagógiai program, 2024. 46.) Kiemelten támogatja a finommotoros és grafomotoros képességek alakulását, a képzelőerőt, az érzések, gondolatok szavak nélküli kifejezését. A pedagógusok a gyermekek alkotó tevékenységének megfigyelése során képet kaphatnak a gyermekek pillanatnyi lelki állapotáról, szorongásairól, vágyairól, fantázia- és élményvilágáról, és mindezek kivetülését, feldolgozását is támogathatják ezen tevékenységek által. Óvodánkban kiscsoporttól kezdve az egész nap folyamán változatos eszközökkel, sok-sok alkotásra ösztönző anyaggal biztosítunk motivációt ehhez a fontos önkifejezési formához.

5. kép: Krétarajz, viaszkrétás vegyes technika, anilin festék és színesgyurma-alkotások, 2021-2024
Fotó: Horváth-Takács Ágnes

Az alkotási tevékenységek keretében folyamatosan kísérletezhetnek óvodásaink, hiszen nem a művészi tökéletességre törekszünk, hanem a kreativitás ösztönzésére és az önkifejezés szabadságának megadására. Ahhoz, hogy alkotásaik egyre szebbek, díszesebbek és kidogozottabbak legyenek, megtanítjuk az eszközök helyes használatát, különböző technikák alapelemeit, eljárásait. Életkornak és fejlettségi szintnek megfelelően lehetőséget biztosítunk képző- és népművészeti alkotásokkal, szokásokkal, hagyományokkal, nemzeti szimbólumokkal, népi kismesterségekkel való ismerkedésre.

6. kép: Huszárok gyerekrajz, Dobok fém konzervdobozokból a huszárünnepre, 2022
Fotó: Horváth-Takács Ágnes

7. kép: Szövés festett papírtányérra színes gyapjúból, nemezelt őszi levelek, 2023

Fotó: Horváth-Takács Ágnes

A környezet felfedeztetése során megtapasztaltatjuk a gyermekkel a természet szépségét, formáinak, színeinek gazdagságát. Kompozíciók létrehozásában támogatjuk a természetes anyagok felhasználását (pl. falevelek, kavicsok, virágok, tobozok).

8. kép: Kollektív falevélfestés és kavicsfestés: bogarak, rovarok, 2023

Fotó: Bokor Eszter

Módot adunk a szabadban végzett alkotó tevékenységekre is, mint homokvár építése, krétarajz készítése a járdán, hiszen ezek izgalmas és újszerű élményt nyújtanak.

Zöld Óvodaként több alkalmat adunk az újrahasznosítási, feldolgozási technikák megismertetésére, alkalmazására.

9. kép: Márton-napi lámpások tejesdobozok, befőttes üvegek felhasználásával, 2019, 2023

Fotó: Horváth-Takács Ágnes

Az alkotási folyamat lehet önálló és csoportos, de mindkettőnél fontos, hogy elegendő időt és teret biztosítsunk hozzá. A gyerekek egymástól is sokat tanulnak, megfigyelik társaik munkáit, a pedagógusok támogatásával szóban is megpróbálják kifejezni, hogy mi miért szép, mi tetszik nekik. Összedolgozást, alkalmazkodást, egymás ötleteinek elfogadását igényli az a közös munka, mely szükséges egy-egy nagyobb produktum létrehozásához. Az alkotás folyamatát és az eredményét közös sikerként élik meg a gyerekek, ez erősíti az összetartozás érzését, a csapatszellemet.

*10. kép: A DM „Nap gyermekei” mesés rajzpályázat pályamunkája, kollektív alkotás, 2024
Fotó: Horváth-Takács Ágnes*

Kiállítások, pályázatok keretében lehetőséget biztosítunk a gyermeki alkotások bemutatására és a tehetségek bátorítására, kibontakoztatására. A tehetség mint lehetőség már korai gyermekkorban megmutatkozhat az ábrázoló tevékenységek iránti vonzódásban, a kifejezőkészség gyorsabb fejlődésében, egyéni látásmódban, színvilágban stb. A gyermekekkel közösen végzett tevékenységek során ezeket megfigyeljük, felismerjük és támogatjuk.

*11. kép: A Szombathelyi Donászy Magda Óvoda és a Váci Mihály Általános Iskola és AMI rajzpályázatára készített alkotások
Fotó: Horváth-Takács Ágnes*

Múzeumlátogatás, képzőművészeti alkotások felkeresése

Az óvodáskorú gyermekek művészeti nevelésében új szint és változatos lehetőségeket tartogat a múzeumlátogatás, amely élményszerű és interaktív módon tudja közelebb hozni a művészetek világát, segít átörökíteni a múlt emlékeit, kulturális örökségünket. Tapasztalataink azt mutatják, hogy a legtöbb gyermek első múzeumi élménye az óvoda által valósul meg, ezért van nagyon fontos szerepe a pedagógusnak, hogy támogassa ezt a kapcsolódást. Szombathelyen több múzeum is kínál programot a gyermekek számára és a kiállítások megtekintéséhez érdemes igénybe venni a múzeumpedagógusok szakmai támogatását, vezetését. Az óvodáskorú gyermekek számára fontos, hogy a múzeumi élmény cselekvő részvételt tegyen lehetővé, így például életkornak megfelelő interaktív kiállítások, kreatív foglalkozások vagy játékos feladatok formájában valósuljon meg.

A látogatást mindig érdemes előkészíteni a témához kapcsolódó beszélgetésekkel, alkotások készítésével, történetekkel, tematikus könyvek nézegetésével, melyek felkeltik a gyermekek érdeklődését és fokozzák a várakozás izgalmát. Az előzetes ismeretek megalapozása segítheti a várható élmények mélyebb beépülését, a kiállítási tartalmakhoz való könnyebb kapcsolódást, a figyelmi zóna hosszabb fenntartását.

A múzeumlátogatás után hasznos a látottakat, hallottakat feldolgozni, megerősíteni egy élményanyagot előhívó és feltáró beszélgetéssel vagy a látogatás során szerzett élmények alkotásban való kivetülésével, esetleg a tematikához kapcsolódó mesével, dramatizálással.

Amennyiben a múzeumlátogatás jól előkészített, életkornak megfelelő és inspiráló tapasztalatokat hozott, úgy nagyban hozzájárul a gyermekek esztétikai érzékének fejlődéséhez, erősíti érzelmi kapcsolódásukat a művészetekhez és gazdagítja képzelő erejüket. Egy olyan közösségi élményhez juttatja a benne résztvevőket, mely ismereteik szélesítésével ad lehetőséget a világ értékeinek és szépségeinek megismerésére.

Szabadtéri szobrok felfedeztetése

Városunk gazdag köztéri szobrokban, melyek újszerű lehetőségét kínálják annak, hogy művészi értékű térbeli formákkal ismertessük meg óvodásainkat. Mivel a szobrok általában háromdimenziósak, így a műalkotások különböző szögekből és nézőpontokból fedezhetők fel, emellett alkalom nyílik formájuk, arányaik, anyaguk, textúrájuk megfigyelésére is. Amíg a múzeumokban a taktilis érzékelésre szűkebb keretek állnak rendelkezésre, Szombathelyen több olyan szobor is van, mely szabadon megtapintható, így még érzékletesebben átélhető, felfedezhető, megfigyelhető. A szobrok sokszor szimbolikus jelentést hordoznak, vagy olyan személyeket, tárgyakat, ábrázolnak, melyekhez történet vagy helyi kötődés fűződik. Ezeket érdemes a gyerekekkel megosztani, hiszen az így kibontott tartalmak és átélt érzelmek a lakóhelyükhöz és annak értékeihez való kötődésüket alapozhatják meg. A szobrok kidolgozottsága, témája, karaktere eltérő, és ez mind lehetőséget ad arra, hogy érzelmeket, gondolatokat társítsanak hozzá, ezáltal fejlődjön fantáziájuk, empátiájuk. A szobrok megfigyelése által betekintést nyerhetnek a szobrászat világába, az így megismert műalkotások révén a kultúránkba. Az a tapasztalatunk, hogy a szoborral való találkozások inspirálóan hatnak a gyerekek alkotókedvére, érdemes ilyenkor több lehetőséget felkínálni, hogy saját alkotásokat

hozzanak létre gyurmából, agyagból, gipszből, homokból. Kreatív ötleteiket támogatjuk, hogy minél több sikerélményhez jussanak.

Művészeti projektjeink az utóbbi években

„*Nyári rajz*” címmel a Váci Mihály Általános Iskola és AMI képzőművészeti tagozatára járó diákok alkotásaiból összeállított kiállítás nyílt óvodánkban. A tárlaton bemutatkoztak a különböző műhelyek, a grafika, a festészet, a szobrászat és a kézműves műhely. Óvodásaink új, számukra ismeretlen technikákkal találkozhattak (linómetszetek, nyomatok stb.). Végignézve a kiállított munkákat, friss inspirációt kaptak a papírral, agyaggal való merész kísérletezésekre. Nagy örömmel csodálták a gyöngyszövéseket és a nemezelt babafigurákat is.

12. kép: Ceruzák tánca a kiállítás megnyitóján, 2015.12.17.

Fotó: Horváth-Takács Ágnes

„*Vigyük haza Szent Márton szeretetét*” mottóval hirdettünk Márton-naphoz kötődő lámpáskészítő pályázatot a szombathelyi és városkörnyéki óvodák számára. A gyerekeknek gyakran írnak ki rajzpályázatokat, de mi szerettük volna, hogy ily módon most a térbeli alkotások is teret kapjanak. A felhívásunkban semmiféle formai vagy technikai megkötés nem szerepelt, így érkeztek függeszthető és álló világító eszközök, az alkotók teljesen szabadjára engedhették fantáziájukat. Több mint száz munka készült, melyekből egy varázslatos kiállítást szerveztünk a Szent Márton-émlékéven, 2016-ban.

13. kép: Lámpások a kiállítás megnyitóján, 2016

Fotó: Kiss Melinda

2018-ban „Szivárványország” címmel nyílt kiállítás óvodásaink alkotásából a Váci Mihály Általános Iskola és AMI aulájában. Minden csoportunknak lehetősége nyílt bemutatni vizuális alkotómunkájának esszenciáját, kreativitásuk sokszínűségét egyéni és csoportos alkotások formájában, megcsillantva a tehetségeket is. A nagy térben más fények között igazi múzeumi kiállítótér érzete volt jelen és ennek varázsa lenyűgözte a gyerekeket is. Örömmel keresték és mutatták alkotásaikat, kicsit megérezték a művészlét éteri voltát, a nyomhagyás csodáját.

14. kép: A kiállítás plakátja és a színes muffinból kirakott szivárvány installáció, amely a szülők közös munkája volt és a megnyitón elfogyasztásra került, 2018

Fotó: Horváth-Takács Ágnes

Óvodánk 75. születésnapja alkalmából hirdettük meg a családok körében a „Szemünk fénye” fotópályázatot, melynek témája a szülő és gyermek közötti mély érzelmi kapcsolat, a gyermeki szépség bemutatása volt. Fotós szakember bevonásával zsűriztük a beküldött alkotásokat, és a legjobb munkákat „Arany kamera” díjjal ismertük el. Több képet kinagyítottunk és az óvoda folyosóin kiállítás formájában mutattuk be őket, valamint minden beérkezett alkotást vetítés formájában folyamatosan láthatóvá tettünk 2023. június 13-án.

15. kép: Tabló az óvoda folyosóján egy díjnyertes fotóval, 2023

Fotó: Horváth-Takács Ágnes

Szintén 2023-ban „**Kerítéstárlatot**” rendeztünk az év folyamán készült csoportos és egyéni alkotásokból, melyeken a gyerekek az óvodai mindennapjaink és ünnepeink pillanatait ragadták meg és öntötték alkotásokba. Az óvoda kerítésének gyermeki rajzokkal való színesítése, az utcai művészet kis csírája belső tevékenységeink kivetülése.

16. kép: Festmények az óvoda kerítésén, 2023

Fotó: Iker Gabriella

*„A mese gyógyír, a mese játék, a mese csoda, a mese hit, a mese lélek.
Mosoly mindenki lelkére.”
Csernik Szende mesemondó*

3. Verselés, mesélés

A mesélés, mondókázás, verselés ősi forrása anyanyelvünk átörökítésének, a magyar kultúra értékeinek, a néphagyomány őrzésének. Az irodalmi élménynyújtás minden nap jelen van óvodai életünkben. A tudatosan választott, életkornak és tematikának megfelelő, népi, klasszikus és kortárs műveken keresztül fedeztetjük fel óvodásainkkal a nyelv szépségét, kifejezőerejét. Megalapozzuk irodalmi érdeklődésüket, bővítjük szókincsüket, fejlesztjük beszédképességüket. Meghitt, nyugodt, csendes környezetet teremtünk az élményszerű előadásmódra, mely során a kommunikáció, metakommunikáció alkalmazására sokszínű lehetőség nyílik (beszédtempó, szünetek, tagolás, hangszín, hangerő, ritmus). Az irodalmi élmények által észrevétlenül fejlesztjük az értelmi, érzelmi, erkölcsi és szociális kompetenciákat.

A mondókák, rövid versek ritmusa, rímelése és azok kántálása igazi örömforrás a kicsiknek. A mesék birodalmába való belépésnél fontos szem előtt tartanunk, hogy a kiscsoportosoknak még egyszerű szerkezetű, rövidebb láncmeséket, verses meséket mondjunk, majd indulhatunk a terjedelmesebb állatmesék irányába, nagycsoportra eljutva a tündérmeséig. A mese átélését,

mondanivalójának, összefüggéseinek mélyebb megértését segíti a megfelelő szókincs birtoklása. Népmeséink archaikus kifejezéseinek előzetes magyarázata, szemléltetése a mese bemutatása előtt ezt támogatja. Olyan szövegeket választunk, melyek hozzájárulnak a természeti, társadalmi környezet megismeréséhez, óvodásaink világról alkotott képének, szemléletmódjának formálásához. A csoportszobáinkban elérhető helyen vannak az irodalmi élményt adó és tovább éltető könyvek, bábok, jelmezek. Az olvasóvá nevelés folyamatát könyvtárlátogatással is támogatjuk.

17. kép: Kis „olvasók” a Berzsenyi Dániel Könyvtár Kámoni Fiókkönyvtárában, 2025

Fotó: Barcza Sára

Minden évben többnapos projekt keretében ünnepeľjük a „**Népmese napját**”, melynek egyik eleme az óvoda főbejáratához kihelyezett odvas fát és baglyot ábrázoló installáció. A fa odvaiban egy-egy népmese lakozik, melyeket a gyerekek szabadon kivehetnek és szülei közreműködésével meghallgathatnak. „*Vigyél egy mesét és olvas minden nap! Tiéd egy estére!*” mottóval a mindennapi olvasást népszerűsítjük ilyen módon.

18. kép: Kölcsönözhető magyar népmesék az Icinke-picinke c. könyvből, 2024

Fotó: Horváth-Takács Ágnes

Bábjáték

A bábjáték a művészet ősi ága, mely sokoldalúan fejleszti a gyermeki személyiséget, pozitív hatásai miatt nagyon népszerű óvodai nevelésünkben. Az óvodában kétféle formában alkalmazzuk a bábjátékot, a pedagógus által és a gyermek által életre hívva. A pedagógus játéka minta a gyermek számára, ezért fontos, hogy előadásunk mintaértékű legyen. Bábkészítésre spontán és tervezett módon is sor kerül az év során. A bábfigurákhoz könnyen kapcsolódnak a gyerekek, mert a báb megelevenedése varázslat számukra, örömet és játékot jelent.

*19. kép: Királynéok, 2024
Fotó: Bödeiné Merklin Anita*

A báb segítségével játékos módon sajátítanak el ismereteket, a bábfigurák az érdeklődés felkeltésére, kapcsolatteremtésre, érzelmek, vágyak, indulatok kivetülésére kínálnak lehetőséget a mindennapokban. Segítségükkel dalok, versek, mondókák, kis történetek, mesék, erkölcsi tartalmak kerülnek átadására, melyek így játékos módon épülnek be. A bábjáték intenzíven támogatja a beszédkésztséget, a gondolkodást, a figyelmet, vizuális tartalmánál fogva az esztétikai érzék fejlesztését is.

*20. kép: Szent Márton legendája árnybábokkal, 2017
Fotó: Iker Gabriella*

Bábszínház

A Mesebolt Bábszínház előadásait nagycsoportosainkkal rendszeresen látogatjuk. A bábszínház egyszerre ötvözi a színház, az irodalom, a zene és a vizuális művészetek elemeit, így egy komplex élményt nyújt óvodásainknak. A történetmesélésnek ez a módja nagyon könnyen leköti a gyerekek figyelmét, a díszletek, a fények, a hanghatás és a mozgás összhangja egyedi atmoszférát teremt a színpadon. A mesék, történetek támogatják a társadalmi normák elsajátítását, a gyerekek megismerik a jó és a rossz közötti különbséget. A színházi élmény során átélt tartalmakat az itthoni keretek között is tovább éltetjük.

Papírszínház

2020-ban kezdtünk intenzívebben ismerkedni a papírszínház, mint módszer és eszköz integrálásával pedagógiai gyakorlatunkba. Összeállítottunk egy életkornak megfelelő mesegyűjteményt, melyet azóta is folyamatosan szélesítünk, követjük a Csimota Kiadó oldalán megjelent újabb meséket. A kiválasztás során arra törekedtünk, hogy a mesék jól illeszkedjenek irodalmi terveinkhez és grafikai megjelenésükben változatos művészeti stíuselemeket hordozzanak, ami támogatja, hogy a gyerekek észrevétlenül ismerkedjenek meg a művészeti irányzatok sokféleségével. A klasszikus mesék mellett egyre több kortárs mese jelent meg a palettán, törekedtünk arra, hogy egyensúlyt teremtsünk a már ismert művek és az újdonságok között. Az évek során eljutottunk oda, hogy minden csoport rendelkezik papírszínházi kerettel, és az óvoda nevelői szobájában szabadon elérhető helyen sorakozik a 45 darab mese. Jól működő gyakorlatát is megteremtettük a kölcsönzésnek, az óvodapedagógusok megszerették és egyre szívesebben használják a mesélésnek ezt a formáját, hiszen támogatja a figyelem fókuszát és időintervallumát, valamint – mivel a mesék szövege olvasható a képanyag hátoldalán – a pedagógust is segíti az egyre változatosabb meseanyag megtanulásában, élményszerű előadásában. Az esztétikus és újszerű grafikai megoldásokkal ábrázolt mesék képeinek színhasználata és kompozíciója fejleszti a gyermekek és a felnőttek kultúra és művészetek iránti fogékonyságát. A mesék illusztrációi alkalmasak a színek és érzelmek kapcsolatának bemutatására, például a meleg, világos színek a vidámságot, boldogságot sugallják, míg a sötét kontrasztos árnyalatok feszültséget, izgalmat keltenek, így közvetítik a történet hangulatát, az érzelmek vizuális megjelenítését. A papírszínház képei egymás után bontják ki a történetet, melynek ritmusát az előadó szabályozza, figyelve a befogadók igényeire. Az egymásra épülő képek jeleneteiben a gyerekek megfigyelhetik a karakterek arckifejezését, testtartását, cselekvését és a történet időbeli, térbeli folyamatait, ok-okozati összefüggéseit. Az új módszer és eszköz bevezetése és alkalmazása frissítette a pedagógusok és gyermekek irodalmi szemléletét és anyagát, emellett hatékonyan megalapozta a kortárs irodalmi művek interpretálását és beépülését a meseanyagba. A pedagógusok a gyakorlatba ágyazva tapasztalták meg a papírszínház sokrétű felhasználási lehetőségeit, és a korcsoportokhoz igazodó meseválasztással és azok élményszerű előadásával a gyermekek irodalmi és vizuális élményeit folyamatosan gazdagítják.

*21. kép: Papírszínházi mesélés, 2024
Fotó: Iker Gabriella*

A művészeti nevelés három kiemelt területe mellett fontos fókuszálni arra is, hogy a művészeti nevelés az ízlésformálásnak is komoly eszköze, érdemes észrevenni és tudatosan kihasználni azokat.

Az óvoda udvara tágasságával, növényeivel, játékaival a természetességet tükrözi; törekszünk arra, hogy az évszakok hozta változások során színekben és formákban is gazdag kincsekre leljenek a gyermekek (fák, bokrok, termések, virágok).

*22. kép: Virágkollázsok készülnek az udvaron, 2024
Fotó: Barcza Sára*

Fontos, hogy az óvoda tereinek színei, berendezései, anyagai, textilei, dekorációi és mindezek összessége, hangulata harmóniát árásson, nyugalmat, otthonosságot és esztétikus élményt adjon, hisz a gyermekek napjaik nagy részét ebben az enteriőrben töltik.

Szintén fontos, hogy a játékok és kiegészítők jó minőségűek, tartósak és többségében természetes anyagúak legyenek.

23. kép: Anyák napi dekoráció a személyes köszöntéshez, 2023, 2024
Fotó: Horváth-Takács Ágnes

24. kép: Plüssjátékok és bábok a csoportszobában, 2024
Fotó: Barcza Sára

Grafikájukban, anyagukban és szövegezésükben igényes könyvek és papírszínházi mesék veszik körül a gyerekeket, megfelelő arányban tartalmaznak ismeretterjesztő, klasszikus és kortárs műveket.

Tevékenységeinkkel, programjainkkal, ünnepeinkkel értékátadásra vállalkozunk, ezek súlyozása, élménydús átadása kiemelten fontos feladatunk. Az óvoda minden dolgozója modell értékű a gyerekek számára, ezért nagy a felelősségünk, hogy milyen kommunikációt, viselkedési mintát közvetítünk. Ennek tudatában dolgozunk.

A tevékenységi formákhoz illeszkedő eszközeink, módszereink kiválasztásánál, beszerzésénél törekszünk a magas minőségre, a változatosságra, sokszínűségekre, korszerűségekre, esztétikumra. Komplex, tematikus projektek keretében biztosítjuk a tevékenységekben megvalósuló élményszerű tanulást.

Magasan kvalifikált munkatársak kiválasztásával, továbbképzésekkel, együttműködésekkel folyamatosan bővítjük szakmai kompetenciáinkat.

Egy komplex projekt: „Járjuk körbe a világot!”

Óvodánkban a Csigabiga csoport óvodapedagógusai többhetes projekt keretében vezették végig a gyerekeket a Földön, és teremtettek több érzékszervet megmozgató élmények által lehetőséget a különböző földrészek, országok, kultúrák megismerésére. Az óvodai élet tevékenységein keresztül betekintettek a nemzetek és közösségek szokásaiba, megismertek művészeti alkotásokat, épületeket, hagyományokat, hiedelmeket. A művészeti nevelés eszközeit és módszereit tudatosan felhasználva nyitottak ablakot a világ távoli tájaira és az ott élő emberekre, zenéjükre, gasztronómiájukra, természeti kincseikre, növény- és állatvilágára. Az élmény- és ismeretnyújtás során észrevétlenül formálódott a gyermekek személyisége, a projekt támogatta a nyitottabb, elfogadóbb szemléletmód kialakulását, a kulturális sokszínűség felfedeztetésével érzékenyített. Az „utazásba” a szülőket is bevonták, akik lelkesen támogatták a heti témákat kiegészítőkkal, könyvekkel, otthoni beszélgetésekkel. A gyerekek és felnőttek örömmel várták, hogy merre visz majd az út az újabb kalandok felé. A közösen átélt élmények és alkotások erősítették a csoportkohéziót és hihetetlen közösségformáló erővel bírtak. Ezekben a hetekben a csoport berendezése, hangulata, a dekorációk jellege igen innovatív volt, és új lehetőségét mutatta meg a képzelet szárnyalásának, a multikulturális sokszínűség óvodai szinten való megjelenítésének.

A képzeletbeli utazás során a teljesség igénye nélkül a következő helyszíneket járták be:

- január 10-14.: Sarkvidéki expedíció (eszkimók-inuitok földje)

25. kép: Kollázs: dekorguminyomatok és a gyerekek fotói eszkimóként az iglu előtt, 2022

Fotó: Barcza Sára

- január 17-21.: Mesés kelet (India, Kína, Japán)

*26. kép: Festett gyertyatartók keleti jelképekkel, 2022
Fotó: Horváth-Takács Ágnes*

- január 24-28.: Indiánok földjén (Amerika)

*27. kép: Az indián törzs a totemállat előtt, 2022
Fotó: Barcza Sára*

- január 31-február 4.: Amerika, a Vadnyugat
- február 7-11.: Óceánia, Hawaii
- február 14-18.: Észak Afrika, Egyiptom

*28. kép: Egyiptomi macskamúmiák és karkötők, 2022
Fotó: Horváth-Takács Ágnes*

- február 21-25.: Afrika

29. kép: Szafaritúra búr kalapokban, távcsővel papírtányér- és WC-papír-gurigákból, 2022
Fotó: Barcza Sára

- február 28-március 11.: Szép hazánk Magyarország – lovas nemzet
- március 16-18.: Szép hazánk Magyarország – vizei
- március 21-25.: Velence a vizek királynője

30. kép: Pisai ferde torony, 2022
Fotó: Barcza Sára

- március 28.- április 1.: A távoli Ausztrália

„Járjuk körbe a világot!” bázisóvodai jó gyakorlat

A 11 hetet felölelő sokszínű tartalmat és tapasztalatot adó projektet az ELTE Savaria Regionális Pedagógiai Szolgáltató és Kutató Központ bázisóvodájaként szakmai nap keretében az érdeklődő pedagógusoknak is bemutattuk 2024. február 28-án. A projekt tartalmát hétről hétre kísérhették végig a tervektől a fotógyűjteményeken át a megvalósult gyermekmunkáig, a szemléltetőeszközök, zenék és forrásgyűjtemények közreadásával. Jó gyakorlatunkkal ötletet szerettünk volna adni az élményalapú ismeretátadásra, a tevékenységekben megvalósuló tanulásra, a műveltségi és művészeti területek komplex módon való összekapcsolására, a kreativitás határainak kitágítására. Módszertani ötlettárat kínáltunk a gyermeki érdeklődés, a kíváncsiság felkeltéséhez a világ kulturális értékei iránt az óvodás korosztály életkori sajátosságait figyelembe véve, a kliséktől eltávolodva.

Zárszó

Az óvoda olyan csodahely, ahol a művészeti nevelésre nap, mint nap a különböző művészeti ágakat ötvözve kínálunk gazdag lehetőségeket. A kreatív pedagógusok a művészetek eszközeivel teret biztosítanak az egyéniségek kibontakozásához, támogatják a másság elfogadását, a gyerekek pozitív énképének alakulását. Olyan szemüveget adunk a gyermekekre, melyen keresztül meglátják a világ szépségeit, nyitottá válnak az értékek befogadására, az alkotás, kísérletezés szabadságát mint szárnyalást megélhetik. Az alkotó tevékenységek adta sikerélményekkel támogatjuk a hátránnyal küzdő vagy másképpen fejlődő gyermekek önmaguk és mások általi elfogadását, a közösségben való helyük pozitív megerősítését. A világ kultúráinak palettájáról több színnel is megismertetjük a gyerekeket, ezzel bővítjük ismereteiket, szélesítjük látókörüket, megalapozzuk empátiájukat, elfogadóbb attitűdjüket.

Úgy gondoljuk, hogy a fentebb felsorolt művészeti területek tevékenységeiben, élményeiben aktívan megmerítkező és pozitív tapasztalatokat gyűjtő óvodás elindul egy olyan úton, melyen a művészeteket befogadó, élvező, értékelő és akár művelő felnőtté válhat.

Felhasznált irodalom

- 363/2012.(XII.17.) *Kormányrendelet az Óvodai nevelés országos alapprogramjáról.* In: Hatályos Jogszabályok. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200363.kor> (2025.01.28.)
- Csányi Dóra, Simon Krisztina és Tsík Sándor (2016): *Papírszínház. Módszertani kézikönyv.* Csimota Kiadó, Budapest
- Dankó Ervinné (2004): *Irodalmi nevelés az óvodában.* Okker Kiadó, Budapest
- Forrai Katalin (2017): *Ének az óvodában.* Móra Kiadó, Budapest
- Gesztelyi Hermina és Kis Gábor (2023): *A teljesség harmóniája III. A komplex művészeti nevelés módszertani lehetőségei.* Didakt Kiadó, Hajdúböszörmény <https://gygyk.unideb.hu/sites/default/files/inline-files/A%20teljess%C3%A9g%20harm%C3%B3ni%C3%A1ja%20III%20-%20k%C3%B6t%C3%A9t.pdf> (2025.02.10.)
- Glückné Márton Gyöngyi (2009): Művészeti nevelés az óvodában. *Mester és Tanítvány.* 24. sz. 38-42. https://epa.oszk.hu/05200/05285/00023/pdf/EPA05285_mester_es_tanitvany_2009_24_038-042.pdf (2025.02.13.)
- Iker Gabriella (2021-2026): *Szemléletformálás az óvodában az élménypedagógia által mesterprogram.* Kézirat.
- Kolosi Nedda és Pintér Tibor, M. (szerk.) (2016): *A gyermekkultúra jelen(tőség)e.* ELTE Tanító és Óvóképző Kar, Budapest. <https://mek.oszk.hu/16000/16086/16086.pdf> (2025.02.04.)
- Kondacsné Mihályné Podmaniczky Mária (2018): *Vizuális nevelés az óvodában.* Szerzői kiadás, Szarvas
- Nagy Jenőné (1996): Óvodai nevelés a művészetek eszközeivel alternatív program. In: Gál Ferenc Egyetem Gyakorló Általános Iskola és Gyakorlóóvoda (1996): *Nevelési programok.* https://gyakorloovi-suli.hu/wp-content/uploads/docs/nevelési_programok/muveszeti_program.pdf (2025.01.15.)
- Nagyné Koncz Éva (2021): *Varázskapu. Példák a vizuális nevelés és tehetségfejlesztés lehetőségeire 6 éves kortól.* Flaccus Kiadó, Budapest
- Podráczky Judit (szerk.) (2013): *Művészeti nevelés kora gyermekkorban. Módszertani kaleidoszkóp.* Bethlen Gábor Alapkezelő, Budapest https://vallalkozokeve.kormany.hu/download/3/0b/71000/muveszeti_nevelés.pdf (2025.02.19.)
- Ritók Nóra, L. (2021): Művészettel neveléssel a felemelkedésért. Az Igazgyöngy Alapítvány és Alapfokú Művészeti Iskola munkájáról. *Vizuális Kultúra,* 1. 2. sz. 4-12. http://vizualiskulturaujsag.hu/wp-content/uploads/2021/03/1.1%20L.%20Rit%C3%B3k_j1.pdf (2025. 02. 16.)
- Szombathelyi Benczúr Gyula Utcai Óvoda Pedagógiai Programja, 2024.* Szombathelyi Benczúr Gyula Utcai Óvoda, Szombathely

Rápli Róbert:

A középfokú művészeti szakképzés Szombathelyen

1. Bevezető gondolatok

Mi sem adhatna nagyobb aktualitást e tanulmány megírásának, mint hogy ebben az évben ünnepeljük iskolánk, a Szombathelyi Művészeti Szakgimnázium és Technikum fennállásának 50. évfordulóját.

2025-ben több nagyszabású rendezvénnyel és egy kiadvánnyal is tisztelgünk a jubileum előtt. Elődömmel, az iskola korábbi igazgatójával, Vízkeleti Juliannával írtunk egy iskolatörténeti könyvet, amelyben bő 300 oldalban foglaljuk össze az intézmény múltját és jelenét. A könyv a Szülőföld Kiadó gondozásában jelenik meg lényegében egyidőben ezzel a tanulmánnyal. Jelen írás mégsem nevezhető az iskolatörténeti könyv esszenciájának vagy egyszerű kivonatának, annak ellenére sem, hogy bizonyos fontosnak tartott mondatokat, bekezdéseket átemeltem abból társszerzőm hozzájárulásával. Tekintettel a tanulmánykötet tematikájára, ebben a munkában a történetiség említése mellett arányaiban véve lényegesen nagyobb hangsúlyt kap az iskola pedagógiai munkájának felvázolása.

Bízom benne, hogy a korlátozott terjedelem ellenére minden olvasó kellő betekintést nyer ennek a különleges iskolának az életébe, szakmai munkájába és eredményességébe.

2. A szombathelyi középfokú művészetoktatás történeti előzményei

Szombathelyen intézményes művészeti szakképzésről 1975-től beszélhetünk. Idén éppen 50 éve annak, hogy megalakult a zeneművészeti szakközépiskola, akkori nevén az Entzbruder Dezső Egészségügyi, Óvónői és Zeneművészeti Szakközépiskola. Az óvónői és zeneművészeti tagozat néhány év elteltével az Entzbruder iskola Hámán Kató utcai épületéből átköltözött az egészségügyi szakiskola egykori székhelyére, a Paragvári utcába – ahol azóta is működik –, és önálló intézménnyé vált. A kifutó óvónői képzés mellett egy ideig gimnáziumként is működött a művészeti középiskola, mígnem 1991-ben elindult a képző- és iparművészeti tagozat. Ezzel vált tiszta profilú művészeti középiskolává az intézmény, amely előbb Művészeti Szakközépiskola (1995-2012), később Szombathelyi Művészeti Szakközépiskola (2012-2016), majd Szombathelyi Művészeti Szakgimnázium (2016-2020) néven működött. 2020-tól Szombathelyi Művészeti Szakgimnázium és Technikum az iskola elnevezése, bár technikai képzést valójában nem folytat.

Mielőtt megismerkedünk az intézményben folyó szakképzéssel és a pedagógiai munka fázisaival, módszereivel, tegyük egy időutazást a múltban! Nézzük meg, hogy a középfokú művészetoktatásnak milyen fontosabb előzményei voltak Szombathelyen, és miként hatott mindez a szakiskola létrejöttére!

2.1. Zeneoktatás

Szombathely ének- és zenekultúrájának megalapozásában a 19. század elejétől meghatározó szerepet játszottak a dalárdák. Az egyesületi és állami zeneiskolák mellett voltak magán zeneoktatók is. A város zenei műveltségének fejlesztésében fontos szerepe volt a Werner Alajos által 1934-ben alapított Schola Cantorum Sabariensis énekkarnak is.

Fontos mozzanat volt a Vas megyei zenei élet történetében, hogy 1942-től Balassa Kálmánt, a szombathelyi Városi Zeneiskola igazgatóját bízták meg a tankerületi zeneiskolák szakmai felügyeletével, így az iskola központi szerepet kapott a város és a megye zenei vérkeringésében. Ez a szerep az 1960-as évektől válik ismét fontossá, amikor **Tibold Iván** lesz a Városi Zeneiskola igazgatója (1964-ben).

A szombathelyi zeneiskola fejlesztése az 1960-as években elválaszthatatlanul összekapcsolódott a szimfonikus zenekar hivatásos együttesé fejlődésével. Az 1960-as évek elején a Bartók Béla Zeneiskolában kiváló növendékzenekar működött Petró János vezetésével, aki 1962-ben vette át a városi zenekar vezetését. **Petró János** „(...) elvitathatatlan érdeme, hogy a zeneiskola vezetésének egyetértésével és támogatásával alig 12 év alatt hivatásos szintre fejlesztette az 1961-ben még éppen csak vegetáló együttest” – emlékezik vissza Horváth Rezső zenetanár, karnagy, aki akkoriban maga is hangszeres zenésze, hegedűsként koncertmestere volt a szimfonikus zenekarnak. (Horváth, 2001. 188.) A szimfonikus zenekar 1974-ben független intézménnyé vált, ez egyben szakember-utánpótlást is jelentett az induló zeneművészeti szakközépiskolai képzés számára a zeneakadémiai végzettségű tanárok és a sokféle hangszer oktatásának lehetősége révén.

Elmondható tehát, hogy a középfokú zeneművészeti képzés létrehozásában meghatározó szerepe volt az alapfokú zeneoktatásnak, továbbá a szimfonikus zenekar és a tanárképző főiskola szakemberutánpótlás-igényeinek. Ugyanis fontos egybeesés az is, hogy a mai ELTE Savaria Egyetemi Központ elődjében, a Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskolán éppen az 1975/76-os tanévre épült ki az ének-zene szak.

2.2. Képzőművészeti oktatás

Ha a középfokú képző- és iparművészeti szakképzés vármegyei előzményeit keressük, célszerű az 1900-ban megalakult Vasvármegyei Kultur-Egyesület tevékenységétől elindulnunk. Az itt működő elődöknek köszönhető, hogy 1908-ban felépült, majd 1910-ben kultúrteremmel bővült a múzeumnak és városi könyvtárnak helyet adó szombathelyi kultúrpalota, a mai Savaria Múzeum. Ebben **Kárpáti Kelemen** jelentős szerepet vállalt; 1899-től ő volt a Vasvármegyei Kultur-Egyesület titkára. A Szombathelyi Képtár gyűjteményének alapját is az egyesület teremtette meg, amely több szakosztállyal működött (irodalmi, zenei, természettudományi, szép- és iparművészeti, stb.), és tevékenységéről minden esztendőben évkönyvet jelentetett meg, az elsőt 1925-ben.

Az 1919. szeptember 29-én megtartott közgyűlésen a szép- és iparművészeti szakosztály elnöke **Vass Béla** lett. Társaival létrehozott egy egyesületi szép- és iparművészeti iskolát, amelyet 1920. május 17-én nyitottak meg. Már az alapításkor kinyilvánították, hogy nem műkedvelő iskolaként akarnak működni, hanem professzionális szakmai képzést kívánnak nyújtani „(...) a továbbtanulási lehetőség hiányában elkallódásra ítélt talentumok megmentésére (...)” (www.visitszombathely.com, é.n.) A kultúregyesület keretein belül jött létre 1930-ban (más források szerint 1936-ban) Vass Béla festő, grafikus javaslatára külön képzőművészeti szakosztályként a Szent Márton Céh. A fiatalokat művészetre oktató és tanfolyamokat szervező Szent Márton Céh 1944 májusában tartotta utolsó közgyűlését, és ezt követően megszűnt. A II. világháború után 1947-ben feloszlatták a Vasvármegyei Kultur-Egyesületet is.

Ugyanebben az esztendőben 1947-ben alakult meg Szombathelyen a Derkovits Gyula Képzőművészeti Szabadiskola (más néven Derkovits Kör). A Szabadiskola céljának tekintette a tehetséges fiatalok rajzoktatását. Éveken keresztül a Derkovits Kör pótolta az akkor hiányzó képzőművészeti képzést.

Vas megye művelődéstörténetének jelentős képzőművészeti társulása a Vasi Fiatal Képzőművészek Csoportja, más néven (1975-től) Vasi Műhely, amely 1968-ban alakult meg, és az 1987-ben megrendezett 20. tárlat után megszűnt.

Ahogy a zeneművészeti tagozat alapítása is egy meglévő igényt elégített ki, ugyanilyen helyzet alakult ki az 1980-as évek végére a képző- és iparművészet területén. Mint láthattuk, a zeneiskolák hosszú évek óta, már a 19. század végétől jól megalapozták a zeneoktatást, a képzőművészetben azonban a Vass Béla által 3 szemeszteren át működtetett szépművészeti iskolán kívül nem volt iskolarendszerű oktatás alapfokon sem. A továbbtanulásra felkészítést a különböző egyesületek (Vasvármegyei Kultur-Egyesület, Derkovits Kör, Vasi Műhely) keretein belül vagy egyéni felkészítéssel lehetett megoldani.

2.3. Létrejön a zeneművészeti tagozat

„A Szombathelyi Művészeti Szakgimnázium és Technikum zenei tagozatának öt évtizedes története a magyar zeneművészet és oktatás egyik kimagasló fejezete. Az intézmény nem csupán a helyi közösség kulturális életének meghatározó pillére, hanem a magyar régizene úttörő műhelye is, amely nélkül a hazai régizenei mozgalom ma nem lenne az, ami.” – így méltatja a művészeti szakgimnázium zeneművészeti tagozatát jubileumi köszöntőjében **Vashegyi György** Kossuth- és Liszt-díjas karmester, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja és korábbi elnöke, a Haydneum – Magyar Régizenei Központ művészeti vezetője. (Vashegyi, 2025., id.: Rápli és Vízkeleti, 2025. 19.)

A zeneművészeti tagozat értékét növeli, hogy korábban nem volt Szombathelyen és a régióban ilyen jellegű – lényegében a professzionális zenei képzést céljául kitűző, de legalábbis azt megalapozó – intézmény.

A középfokú zeneoktatás megszervezésére Tibold Iván zeneiskolai igazgató vezetésével első körben fiatal zenepedagógusok, zeneművészek – **Bognár Ferenc**, **Deáky István**, **Németh Pál** és **Sándor János** – vállalkoztak. Először önálló intézményben gondolkodtak, de erre sokáig nem nyílt lehetőség; kezdetben a zeneiskola épülete biztosította elsősorban a szakmai órák helyszínét, végül egy már működő szakközépiskolába, az Entzbruder Dezső Egészségügyi és Óvónői Szakközépiskolába tagozódott be a képzés, amely intézménynek és ezáltal a Zeneművészeti Szakközépiskolának is első igazgatója **Kőfalvi István** lett.

Tibold Iván, a szombathelyi Bartók Béla Zeneiskola igazgatója, „az iskolalétesítés élharcosa” így indokolta a tagozat indítását: „A tehetséges vasi gyerekeknek – kollégiumi elhelyezés híján – csak töredéke vállalkozhatott a megyén kívüli zenei tanulmányokra. Az iskolával megnyílt a legtehetségesebbek útja a zeneművészeti főiskola felé, de ez csak egy lehetőség a sok közül.” (Farkas Imre **b**, 1975. 5.)

Dr. Gonda György támogatása is jelentős szerepet játszott Szombathely kulturális életének fejlődésében, így a zeneművészeti tagozat megalapításában is. A nagy formátumú, jövőt építő politikus 1957-1978-ig volt a Vas Megyei Tanács elnöke és 1963-1980-ig országgyűlési képviselőként is dolgozott.

Az Entzbruder Dezső Szakközépiskola zeneművészeti tagozata tehát 1975. szeptember 1-jén az ország akkor legfiatalabb zeneművészeti szakközépiskolájaként kezdte meg működését a már több évtizedes hagyományokkal rendelkező zeneművészeti szakközépiskolák (budapesti, debreceni, győri, kecskeméti, miskolci, pécsi, szegedi) mellett. Ebben a mezőnyben kellett megmérettetnie magát az iskola tanárainak és növendékeinek; olyan szakmai minőséget kellett létrehozni, amely az országos és nemzetközi zenei életben is versenyképessé teszi az itt végzett növendékeket.

„Új iskola új tanárai” címmel jelent meg riport a megyei napilap korabeli számában, amelyben az alapító zenetanárok nyilatkoznak. Közülük Németh Pál, aki akkor friss diplomás, mindössze 25 éves fuvolaművész így fogalmaz: „Igen sokban rajtunk, az iskolaindító testületen múlik, hogy rang lesz-e a jövőben a szombathelyi zeneművészeti szakközépiskola tanulójának lenni.” Sándor János hegedűművész, az iskolai zenekar első karmestere pedig azon reményét fejezi ki a lap hasábjain, hogy később minél többen játszanak vele egy zenekarban és tanítanak majd a

szakközépiskolában. (Farkas Imre *a*, 1975.5.) Most már tudjuk, hogy a céljuk, az álmuk megvalósult.

A zeneművészeti tagozat első négy évfolyamának a kiépülését a tanévenként belépő új zenepedagógusok is segítették, dinamikusan nőtt a tanári kar létszáma.

2.4. Megalakul a képző- és iparművészeti tagozat

A képzőművészeti középfokú képzés iránti igény már évekkel az alapítás előtt megmutatkozott. Vas és Zala megyében nem volt ilyen típusú iskola, és sok középiskolás korú tehetséges diák az ország messzebb lévő művészeti középiskolájába (jellemzően Budapestre és Pécsre) felvételizett. Az iskola első igazgatója, **Kőfalvi István** és helyettese, majd utódja, **Vízkeleti Julianna** mellett **Masszi Ferenc** képzőművésznek nagyon fontos szerepe volt a tagozat megalapításában. Az iskolában már évek óta rajzot és művészettörténetet tanított a gimnáziumi, óvónői és zenei osztályokban, továbbá 1979-től vezette a Derkovits Kör foglalkozásait, ahová a középiskolából többen eljártak rajzolni. Emellett tanítványainak az iskolai szakkörben is lehetőségük volt felkészülni a főiskolai rajztanári szak felvételi vizsgájára. Kiválóan együttműködött a szombathelyi és Vas megyei művészekkel, a Képzőművészeti Főiskolán folytatott tanulmányai révén pedig országos kapcsolatrendszerre tett szert ebben az időszakban. Masszi Ferenc rengeteg kiállítást is szervezett a Paragvári utcai iskolaépület Társalgó Galériájába a legkülönbözőbb műfajokban, témakörökben. Sok általa meghívott kiállító már akkor neves szakember volt, vagy később vált azzá. Így szinte természetes volt, hogy ez a helyszín ad majd otthont később a képzőművészeti képzésnek is (Rápli és Vízkeleti, 2025.).

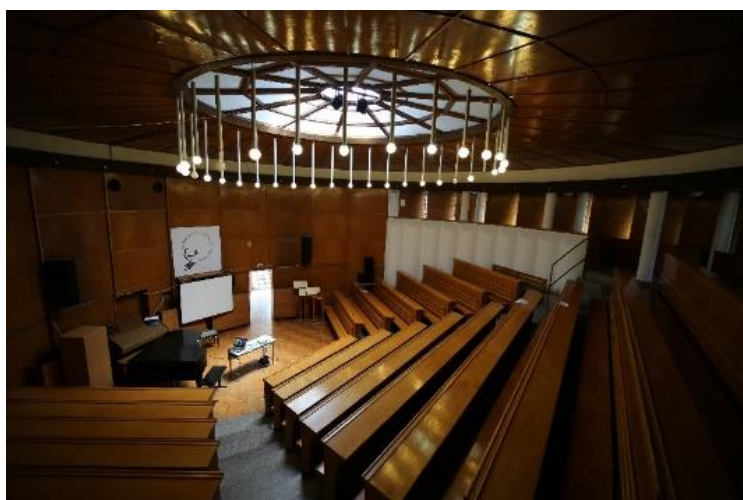
3. Infrastruktúra

Mind a zeneművészeti, mind a képzőművészeti tagozat azzal szembesült létrejöttékor, hogy nincs megfelelő épülete, nincsenek meg a szakmai munka infrastrukturális feltételei. Aztán a zeneművészeti tagozat Paragvári utcába költözése enyhített a helyzeten, bár jelentősebb átalakításokra volt szükség az épületen.

1. fotó: Az iskola Paragvári utcai főépülete napjainkban. Iskolai archívum

Az eredetileg egészségügyi képzésre szolgáló iskolaépület éke az építészeti védettséget is élvező Körterem, ami eredetileg demonstrációs célokat szolgált. A zeneművészeti tagozat beköltözésekor meglepetés volt, hogy milyen kiváló a terem akusztikája. Így adta magát, hogy a Körterem legyen némi átalakítást követően a hangversenyterem.

2. fotó: A Körterem mint koncertterem. Iskolai archívum

1986-ban új épületszárnyal bővült az iskola, ebben az épületben kaptak helyet a zenei osztályok. A hangszeres képzésre szolgáló tantermek, gyakorlótermek az anyaépületben maradtak, így már megfelelőek voltak a körülmények a zökkenőmentes munkához.

3. fotó: Az 1986-ban épült zenei szárny a belső udvar felől. Iskolai archívum

4. fotó: Hangszeres szaktanterem. Vörös Máté fényképe

1991-es létrejöttékor hasonló cipőben járt a képzőművészeti tagozat is. Mivel az iskola épületében nem volt hely a szakmai és egyes alapozó tárgyak oktatásához, a helyhiányt szombathelyi intézmények segítségével (pl. Megyei Művelődési és Ifjúsági Központ) sikerült hosszabb távra megoldani különféle együttműködési szerződések keretében. Végül 2005-ben Szombathely Megyei Jogú Város Közgyűlése pályázatot nyújtott be az Oktatási Minisztériumba a Művészeti Szakközépiskola felújításának és bővítésének megoldására. A műhelyépület kialakításában nagy szerepe volt Vince Csaba építésznek, aki rendszeresen egyeztetett az iskola vezetőivel és szaktanáraival, így a lehető legoptimálisabb műhelykialakításokat sikerült megvalósítani.

5. fotó: Épületkülső – képzőművészeti szárny. Iskolai archívum

6. fotó: Rajzterem az új épületszárnyban. Vörös Máté fényképe

7. fotó: Festő szaktanterem az új épületszárnyban. Vörös Máté fényképe

8. fotó: Animációs szaktanterem – Greenbox. Iskolai archívum

4. A művészeti képzés sajátosságai

A középfokú zeneoktatás magyarországi szervezeti formájának megfelelően 1975-ben ún. párhuzamos oktatás szerint indult a képzés, vagyis a növendékek a közismereti és szakmai tárgyakat együtt tanulták (nagyjából fele-fele arányban). Ugyanez volt érvényes a képző- és iparművészeti tagozatra is. A tagozatokra jelentkezőknek felvételi alkalmassági vizsgát kellett és kell tenniük, emellett a zenészeknél a jelentkezés feltétele még pluszban a zeneiskolai előtanulmány is.

A hangszeres tanuláshoz kezdettől fogva a klasszikus tanszakok széles választéka állt a diákok rendelkezésére: zongora, hegedű, gordonka, gordon; oboa, klarinét, fagott; kürt, trombita, harsona; ütő, hárfa, ének, zeneszerzés-előkészítő. Egy ideig volt jazz-zenei és népzenei képzés is az iskolában, újabban pedig szaxofon és hangkultúra szakirányt is választhatnak a jelentkezők. De nem csak a 8. osztályt követően lehet a zenei tagozatra jelentkezni. Sikeres az érettségi utáni 2 éves (korábban 3 éves) ún. szakmai képzés is. Számos növendéket vettek fel érettségi utáni képzésről is zeneakadémiára vagy más szakirányú egyetemre.

A képző- és iparművészeti tagozaton folyó képzés jellegzetessége az ún. „forgó-rendszer”. Az iskola – más képzőművészeti szakgimnáziumoktól eltérően – nem szakra veszi fel a diákokat, hanem az első évfolyamon minden, az iskolában oktatott szakmával megismerkednek, és a tanév végén történik a szakválasztás meghatározott szabályok szerint. Ezt a mintát a grazi képző- és iparművészeti szakközépiskolából hozta anno **Sellyei Gábor** belsőépítész-tanár. Később több hazai iskola átvette a szombathelyi megoldást, sőt a közelmúltban szakmai körökben felvetődött e sikeres eljárás országos kiterjesztésének szándéka.

A képzőművészeti tagozaton az alapozó tárgyak (rajz-festés-mintázás) mellett jelenleg az alábbi szakképzések folynak: festészet, grafika, textilműves, ötvös, szobrász, mozgókép- és animációtervező. 2024-ben indult új képzésként a divatstílus- és jelmeztervező szak.

4.1. A művészeti oktatás a közismeret aspektusából

Az iskolában folyó művészeti és közismereti képzés szoros összefüggésben áll egymással, egymást segítve, kiegészítve működik.

Kezdetben a szakközépiskolai tananyag részben eltért a gimnáziumitól, a legtöbb tantárgy esetében más volt a kimeneti (érettségi) követelményrendszer a két iskolatípusban. Már régóta nem ez a helyzet. A szakgimnáziumok tanulóinak ugyanolyan szintű tudásról kell számot adniuk, mint a gimnáziumok végzőseinek. A tantervek, tankönyvek is egyformák (ide értve a digitális anyagokat is), és az érettségi bizonyítvány tartalma, szintje is; magyar nyelv és irodalomból, történelemből, matematikából, idegen nyelvből és egy választható ötödik tárgyból érettségiznek minden iskolatípusban. Így a művészeti képzésben tanulók sem engedhetik meg maguknak azt a luxust, hogy elhanyagolják a közismereti tantárgyakat, hiszen sikeres érettségi vizsga nélkül nem felvételizhetnek a választott egyetemre, szakra sem. Éppen emiatt az iskola 2014-től előírja a jelentkezők számára a központi írásbeli felvételi vizsgát magyar nyelv és matematika tárgyból, akárcsak az igényesebb gimnáziumok. Ugyanis a pedagógiai tapasztalat szerint a gyengébb képességű, teljesítményű általános iskolai tanulók kevésbé vagy egyáltalán nem tudnak helytállni a művészeti szakképzésben, többen előbb-utóbb sikertelenek lesznek, lemorzsolódnak, és ezzel éveket veszítenek. A közismereti központi írásbeli felvételi vizsga lényegében egy újabb – más típusú – mérés a szakmai felvételi mellett, ami kifejezetten a jelentkezők érdekét szolgálja azzal, hogy időben kiszűrje azokat, akiknek szerencsésebb lenne más iskolatípusban folytatniuk a tanulmányukat.

Tudni kell mindehhez azt is, hogy az iskolában folyó ún. párhuzamos képzés nem könnyű, sőt kifejezetten megterhelő a diákok számára, hiszen közel heti 40 órában tanulnak egyidejűleg közismeretet és szakmát. Ennél több tanórával végképp nem terhelhetők a fiatalok. Arról nem is beszélve, hogy a hangszeres tanulóknak napi több órát gyakorolniuk is kell a kötött órarendi elfoglaltságaikon felül, a képzősök, animációsok pedig gyakran hosszadalmas projektfeladatokon dolgoznak, vagy éppen a prezentációjukra készülnek. Mindössze annyi a könnyítés, hogy a központi szabályozásnak megfelelően a természettudományos tárgyakat újabban nem külön-külön tanulják a diákok, hanem összevonva, úgynevezett komplex természettudomány tantárgy keretében és viszonylag alacsony óraszámban.

Ezzel együtt kijelenthető, hogy egész napos képzés zajlik az intézményben; a diákok (főleg a zenészek) már reggel 6.30-kor bemennek az iskolába gyakorolni, és a 20.00 órai zárásakor némelyeket még noszogatni kell, hogy hagyják abba a munkát. A tanórák (csengetések) rendje sem hétköznapi: a nulladik óra 7.15-kor kezdődik, az utolsó 13. órától pedig 19.50-kor csengetnek ki. Természetesen ez nem azt jelenti, hogy a diákoknak 14 órájuk van egymást követően, de tény, hogy a lyukasórákat is tartalmasan töltik az iskolaépületben, műhelyekben, gyakorlótermekben.

A közismereti tárgyak órarendi beosztása igyekszik alkalmazkodni a szakmai képzéshez, a hangszeres gyakorláshoz, a képzős műhelyek munkarendjéhez. A párhuzamos képzésből adódó speciális helyzet miatt olykor előfordul, hogy a délutáni, esti időszámban is vannak még közismereti órák, jellemzően nem az érettségi tárgyakból.

A közismereti tanárok jól ismerik a művészeti képzés sajátosságait, és ennek megfelelően, a diákok előrehaladását segítve közvetítik tantárgyaikat, több módon is alkalmazkodnak a tanulók speciális igényeihez. Az órarend-összeállítás mellett például azzal, hogy országos versenyek előtti és utáni napokról mentesítik a diákokat az órák látogatása alól; testnevelésórán könnyebb szivacsabdát használnak bizonyos sportágakban, hogy ne sérüljön meg a zenész diákok ujjja, mert az hónapokra visszavetheti a szakmai haladásukat. A komplex természettudomány tantárgy tanítása során a szaktanárok nagyobb hangsúlyt helyeznek a szakmához konkrétan kapcsolódó ismeretekre, és így tovább (Rápli és Vízkeleti, 2025.).

Az iskola az UNESCO Társult Iskolák tagja. A társult iskolák vállalják egyebek mellett, hogy pedagógiai munkájukban, oktatásukban hangsúlyt helyeznek a diszkrimináció minden formájának elutasítására, az emberi jogok, a demokratikus értékek fontosságára, valamint a környezettudatos magatartásra. Mindez könnyen összehangolható az iskola hagyományos értékrendszerével, amely megjelent már a korábbi Intézményi Minőségirányítási Programban is, és részét képezi a mai Pedagógiai Programnak is, úgy mint például a nyitottság, az értékválasztás, a realitásérzék, a humánus beállítódás fontossága.

4.2. A pedagógiai program művészeti vonatkozásai

Az iskola Pedagógiai Programja kezdettől prioritásnak tekinti az értelmiségi-művészi lét értékeit, köztük a szellemi munka szeretetét, az alkotás igényét, a kreativitást, a kudarcűrést, a humort és játékosságot. Ezen értékek belsővé válása lehetővé teszi, hogy a diákok felnőttként képesek legyenek dönteni, ne legyenek könnyen befolyásolhatók, legyenek képesek rugalmas gondolkodásra. Legyenek képesek önálló alkotómunkára, de csapatban is tudjanak dolgozni. Fontos, hogy a diákok a legérzékenyebb és egyik meghatározó életszakaszukban, 14-18 éves korban kapjanak erős kapaszkodókat ahhoz, hogy nyitott, tartós erőfeszítésre képesek felnőttekké váljanak. Az iskola az életben való boldoguláshoz szükséges képességek erősítésével tudja ezt megalapozni.

A Pedagógiai Program meghatározta a sikeres művészeti pálya kritériumait is:

- Szélesen megalapozott szaktudás, amely megfelelő felkészültséget ad a szakmai továbbtanuláshoz. (Ez nemcsak mesterségbeli tudást jelent, hanem a szakmai életforma gyakorlását is a mindennapokban.)
- Jó kommunikációs készség, amelynek alapja az önismeret, a kudarcűrés, a stressz és a konfliktusok kezelésének helyes technikái.
- Az információszerzés módozatainak és az információk felhasználásának ismerete;
- A szakma gyakorlásához szükséges gazdasági és jogi ismeretek, azok elérhetőségének és alkalmazásának tudása;
- Kommunikációképes idegennyelv-tudás, amelynek része a szakszókincs ismerete;
- A társművészetek ismerete, amely lehetővé teszi egyrészt a más művészeti ágakba tartozó alkotások befogadását; másrészt alkalmassá tesz a kor kihívásainak történő megfelelésre. (Ma már a művészetekben sincsenek élesen elkülöníthető, szűk szakmai „tudások”.)

5. A zeneművészeti tagozat szakmai munkája és kiemelkedőbb rendezvényei

A zeneművészeti tagozat – alapításától kezdődően – kialakította saját hagyományait, és fokozatosan beépült Szombathely és Vas megye zenei életébe. Évek alatt központi szerepet vívott ki magának a művészetoktatásban és a közművelődésben. Sőt, már az első években külföldi szakmai kapcsolatokkal büszkélkedhetett.

Ma már elmondhatjuk, hogy a zeneművészeti szakközépiskola meghatározó jelentőségű művészegyéniségeket nevelt ki, akik az ország és a világ neves együtteseiben szerepelnek, illetve szólóhangszeresként szereztek maguknak hírnevet. Az itt végzett növendékek közül sokan zenepedagógusként dolgoznak Magyarország különböző zeneoktatási intézményeiben, illetve vannak, akik távoli országokban tanítják a hazai zenepedagógia elméletét és gyakorlatát.

Az intézmény alapításától fogva fontosnak tartotta, hogy növendékei sokféle helyzetben gyakorolhassák leendő szakmájukat. Így már középiskolásként megmutathatták megszerzett tudásukat, és közönségüknek művészi élményt szerezhettek. Egyúttal minden egyes koncert előadói gyakorlatot jelentett számukra.

A bemutatkozó alkalmak formái:

- hagyományos iskolai zenei rendezvények,
- városi rendezvényeken való részvétel,
- vármegyei, országos, külföldi fellépések,
- nagyszabású koncertek (pl. operabemutató; ifjúsági hangversenysorozat; „A jövő zenészei” koncert a Bartók Teremben),
- szakmai versenyek.

9. fotó: Bemutatkozó koncert Budapesten a Bartók Emlékházban 2016-ban. Iskolai archívum

10. fotó: Flashmob a szombathelyi vasútállomáson a Zene világnapja alkalmából 2024-ben.
A Vaskarika.hu oldalon megjelent fénykép

Jubileumi operabemutatók

1995-ben a zeneművészeti tagozat tanárai és növendékei megemlékeztek a Bartók Teremben Henry Purcell halálának 300. évfordulójáról; bemutatták Purcell Dido és Aeneas című kisoperáját. Az eseménnyel egyúttal a zenei tagozat megalapításának 20. évfordulóját is ünnepelte az intézmény.

Húsz évvel a Purcell-bemutató után, a zeneművészeti tagozat fennállásának 40. évfordulóján újabb operaelőadásra vállalkoztak a tanárok és növendékek. John Blow (Henry Purcell tanára és barátja) Vénusz és Adonisz című zenés színpadi darabját vitték színre a 20 évvel korábbi műnek mintegy tematikus folytatásaként. Fontos ezek kapcsán megemlíteni az össziskolai (összművészeti) összefogást; a zenei tagozat diákjai szolgáltatták az opera zenéjét és színpadi megjelenítését, a képzős tagozat diákjai tervezték és kiviteleztek a plakátot, a díszleteket és jelmezeket, az animációs diákok pedig fotókat és videókat készítettek az előadásokból. Természetesen tették mindezt szaktanáraik segítségével és instrukcióik alapján.

A barokk kisoperát három alkalommal mutatta be az iskola 2015 márciusában a Don Bosco Művelődési Házban telházal és kirobbanó sikerrel, javarészt általános és középiskolás közönségnek. „*Fiatalok, tehetségesek, és csak úgy repül velük az idő. Kell ennél több? Nekem nem kellett. És úgy tűnt, az előadás után elhangzó „hát ez csodaszép volt” és „Úristen, milyen ügyesek” beszélgetésekből, hogy nem egyedülként gondoltam így.*” – írta lelkesen a bemutatóról a Nyugat.hu riportere. (Nyugat Média és Világháló Egyesület, 2015. március 19.)

11-12. fotó: Barokk kisopera 2015-ben. Kovács Dávid fényképei

Szimfonikus zenekari gálakoncertek

Mérei Tamásnak, a Savaria Szimfonikus Zenekar igazgatójának, a zeneművészeti tagozat volt csellista növendékének ötlete alapján indult el 2010-ben a művészeti szakközépiskolás zenész növendékek számára meghirdetett verseny. „A jövő zenészei” koncerten előzetes válogatást követően a legjobb teljesítményt nyújtó növendékek zenekari kíséretes koncertlehetőséget kaptak a Bartók Teremben.

Az alábbi tudósítást a 2024-es gálakoncert kapcsán írta a Vaskarika nevű szombathelyi kulturális hírportál: „A Szombathelyi Művészeti Szakgimnázium Zenei Tagozata 11 legtehetségesebb diákjának hétfői bemutató koncertjét hallgatva kételkedni kezdtünk abban, hogy valóban egy közepes vidéki város koncerttermében ülünk-e, vagy netán egy neves „Hall”-ban, esetleg nemzetközi kiválósági versenyen? Amellett, hogy felsorolni is nehéz a díjakat, amiket e fiatal növendékek már eddig is megnyertek – pl. az országos énekverseny első és második díját, az ország legrangosabb gordonkaversenyének első díját, illetve nemzetközi versenyek előkelő helyezéseit –, valójában produkciójuk volt az, ami levett minket a lábunkról. (...) Szombathelyen kell lennie valamiféle zenei varázslatnak, hogy ennyi kiváló komolyzenei szólista, kórus, együttes működik itt, a maga kiemelkedő művészeivel, akik közül sokan egyben tanárok is, így örökítve át nagyszerű tudásukat az újabb és újabb generációk erre fogékony tagjaira”. (Vaskarika, 2024. április 11.)

13. fotó: Szimfonikus zenekari gálakonzert, 2024. A Vaskarika.hu fényképe

Jótekonysági Zonta-koncertek

2024-ben immáron 20. éve, hogy a Zonta Klub Szombathely szervezésében adventi jótekonysági hangversenyt adnak a zeneművészeti tagozat szólistái, valamint az iskola énekkara és zenekara. A koncertnek többnyire a Premontrei Rendi Szent Norbert Gimnázium patinás Díszterme ad otthont, amely méltó környezetet biztosít a rendezvénynek. Az est bevételét rászoruló családok és tehetséges gyermekek támogatására fordítják a szervezők. Minden „Zonta-koncert” felemelő élmény nemcsak a szép számú közönségnek, hanem a fellépő növendékeknek, zenetanároknak is.

14. fotó: Zonta-koncert, 2024. A Vaskarika.hu fényképe

6. A képző- és iparművészeti tagozat szakmai munkája és kiemelkedőbb rendezvényei

A tagozat 1991-es alapításakor egyértelmű volt a tapasztalatok alapján, hogy a képző- és iparművészeti képzés központi szakmai programja elavult, nem alkalmas a korszerű szakmai tudás megalapozására.

Az 1987-ben kiadott képző- és iparművészeti szakközépiskolai nevelési és oktatási tervben az iskolatípus céljának meghatározása a korszerű általános műveltséget és szakmai felkészítést célozza, és jelzi, hogy a közismereti és szakmai képzés egymásnak alá nem rendelhető. Viszont a korszerű általános műveltség és szaktudás megszerzése csak vágyálom addig, amíg a körülmények ez ellen hatnak. Ugyanis az általános iskolai tantervek nagy mennyiségű ismeretanyagot tartalmaztak, és kevés idő jutott az ebben az életkorban oly fontos begyakorlásra. A képző- és iparművészeti tagozatra jelentkező diákok esetében sajátos gondot jelentett, hogy az általános iskolai rajzoktatás nem készítette, készíthette fel a növendékeket a szakirányú továbbtanulásra. Ennek több oka is volt:

- A nagy osztálylétszámok miatt a készségfejlesztés szinte lehetetlen.
- Sok iskolában tanított szakképzetlen tanár, és az általános iskola alsó tagozatára nem képeztek művészettanítókat.
- Az általános iskola felső tagozatán a diákok rajzoláson és festésen kívül más technikával alig találkoztak, így ki sem derülhet, hogy miben tehetségesek.
- Ugyanakkor a képzőművészeti szakközépiskolák különböző szakokra (pl. ötvös, szobrász stb.) vesznek fel diákokat, holott a tanulóknak semmiféle tapasztalata nincs arról, hogy a szakosodás mit jelent. Következésképpen melléfogás lenne, ha a lehetőségeket még azelőtt beszűkítik, mielőtt a képességek kipróbálására, fejlesztésére lehetőséget adnak.

A tagozatalapítók természetesen nem vállalkozhattak a művészeti képzés teljes megreformálására, hiszen ehhez sem elég tapasztalatuk, sem lehetőségük nem volt. Helyette viszont kidolgoztak egy művészi képességfejlesztésen alapuló pedagógiai programot, melynek jellemzői az alábbiak:

- Feltérképezik a művészeti pályákhoz szükséges képességeket, s ezek fejlesztésének rendelik alá a tananyagrendszert, az alkalmazott módszereket és eszközöket.
- A középiskolában tanított tantárgyakat tantárgyblokkokká szervezik (humán, természettudományi, matematikai, nyelvi, szomatikus, szakmai).
- Felkészítik a diákokat a szakmai életforma gyakorlására (menedzselési, vállalkozási ismeretek, egyéb) (*Pedagógiai Program*, 1990.).

Az első évfolyam az 1991/92-es tanévben indult a képzőművészeti tagozaton. A szakmai tantestület olyan művészekből tevődött össze, akik szívesen vállalkoztak tanításra. Szakmájukat magas szinten művelő, és egyéni alkotásaikkal, kiállításaiikkal hírnevet szerzett képző- és iparművészek kezdtek oktatni a tagozaton. A képzést felmenő rendszerben vezette be az intézmény, így – a zeneművészeti tagozathoz hasonlóan – a szakmai tanári kar is fokozatosan növekedett az 5 évfolyam kiépülésével.

A tagozat indulásakor **Kassai Ferenc, Kodolányi László**, Masszi Ferenc, Sellyei Gábor, **Sütő Éva, Szabó Gábor, Tornai Endre András** és **Tóth Csaba** alkották a szaktanári kart. A tagozat első vezetője a 2024-ben elhunyt Sütő Éva volt, aki mintegy „*megteremtette a jogfolytonosságot az egykori szombathelyi Derkovits Gyula Képzőművészeti Szabadiskola, majd Képzőművész Kör és annak nyomdokain járó és funkcióját átvevő Művészeti Szakközépiskola között*”. (Tóth Csaba, 2024.09.27.)

A képzőművészeti tagozatra is igaz, hogy alapításától fogva fontosnak tartotta, hogy növendékei sokféle helyzetben gyakorolhassák leendő szakmájukat. Így már középiskolásként megmutathatták megszerzett tudásukat, és közönségüknek művészi élményt nyújthattak. Egyúttal minden egyes kiállítás gyakorlatot jelentett számukra. Az évek során sok tárlatot rendezett az iskola a diákok munkáiból, közöttük a kezdetektől évente megrendezett tanév végi reprezentatív kiállítást többnyire a Szombathelyi Képtárban vagy a Savaria Múzeumban. Ez ad legátfogóbb képet a tagozaton végzett éves munkáról, és a megjelenés szakmai elismerést jelent a diákoknak.

Egyéb kiállítások a teljesség igénye nélkül: MMIK, Oladi Művelődési Központ, Berzsenyi Dániel Főiskola / ELTE Savaria Egyetemi Központ, Savaria Filmszínház, Bartók Béla Zeneiskola, szombathelyi általános iskolák, Vállalkozói Központ, Vas Megyei Munkaügyi Központ, Vitalitas Galéria, Isis Galéria, Irokéz Galéria, Puskás Galéria, Savaria Plaza; zalaegerszegi Ady Endre Művészeti Gimnázium, Pesti Vigadó, budapesti Iparművészeti Múzeum, ausztriai vándorkiállítások, és így tovább.

Emellett a szakma gyakorlásának fontos terepét jelentették az alábbiak: a diákok szakmai vizsgafeladatként elkészítették az iskola logóját és homlokzati feliratát; jó néhány szombathelyi intézménynek (óvodáknak, általános iskoláknak) logót készítettek; helytörténeti szempontból fontos emléktáblákat terveztek és kiviteleztek (pl. Rauscher Miksa, Weöres Sándor, Bárdosi Németh János emléktábla); megtervezték és kiviteleztek az újperinti templom díszítőszobrászati munkáit; Vas vármegye helytörténeti gyűjteményének jó részét rendszerezték (tisztítás, katalogizálás, archiválás); referenciaművet készítettek több alkalommal az iskoláról; érmekeket terveztek és kiviteleztek különböző intézmények megrendelésére; elkészítették a szombathelyi Siker Könyvtár arcuattervét; videofelvételeket készítettek a Szombathelyi Szimfonikus Zenekar koncertjeiről; rendszeresen dokumentálták az iskolai eseményeket; részt vettek a Savaria Történelmi Karnevál munkálataiban; és a sort még lehetne folytatni.

2016-ban immáron negyed évszázados múltjával büszkélkedhetett a tagozat. A jubileumi reprezentatív kiállításnak ugyancsak a Szombathelyi Képtár biztosított helyszínt.

17-20. fotó: 25 éves jubileumi kiállítás a Képtárban. Molnár Petra, Nagy Zoltán fotói

Az évek során az iskola több alkalommal adott otthont az Országos Mintázásversenyeknek, legutóbb a 2022/23-as tanévben. A közelmúltban Országos Festészetversenyt is rendezett az iskola, ami megtisztelő volt az alig néhány éve működő új szak számára. Ezek lebonyolítása és a vendéglátás színvonala mindig elismerést váltott ki a résztvevőkből.

7. Eredményesség

E tanulmány írója nem misztifikálja túl az országos összehasonlító eredményességi adatokat, mert azt gondolja, hogy egy iskolának az erőssége nem feltétlenül csak számokban kifejezhető, hanem például a közösség minőségében, a szeretetteljes, elfogadó, humánus légkörben is, amelyet gyakran hallani dicséretként nemcsak a korábbi diákoktól és pedagógusoktól, hanem az iskolába látogató vendégektől is. Mi több, ma már vizsgálatok bizonyítják, hogy az iskolai tanulói eredményesség (értsd: osztályzatok, vizsgaeredmények, egyéb tanulmányi statisztikák) csak csekély mértékben – egyes felmérések szerint mindössze 20 százalékban – befolyásolja a fiatalok életben való érvényesülését, helytállását. Ellenben a társas és érzelmi intelligencia minősége jelentős mértékben összefüggésbe hozható a szakmai és magánéleti érvényesüléssel. Márpedig ha valami erősségként felhozható a művészeti képzés mellett – ide értve természetesen a Szombathelyi Művészeti Szakgimnáziumot is –, akkor az érzelmi nevelés és a

társas kompetenciák fejlesztése mindenképpen az. Mégsem mérjük ebben a vonatkozásban az iskolai eredményességet, így nem marad más számunkra, mint hogy a klasszikus mutatók alapján vegyük górcső alá az iskolát. Kijelenthető, hogy ebben sem áll rosszul a szombathelyi művészeti.

A teljesség igénye nélkül álljon itt néhány összehasonlító adat:

- A szombathelyi művészeti az 5. legeredményesebb szakgimnázium 2017-ben az ország több száz szakgimnáziumának összevetésében az érettségi vizsgák, kompetenciamérések és az ún. hozzáadott érték alapján (*Középisikolai rangsoroló*, 2017).
- A szombathelyi művészeti a 12. legeredményesebb szakgimnázium 2019-ben, szintén országos összevetésben (*T-Tudok*, 2019).
- A művészeti a 2. legeredményesebb szombathelyi középiskola 2018-ban a 17 helyi gimnázium, szakgimnázium és technikum összevetésében (*Középisikolai rangsoroló*, 2018).
- A művészeti a 2. legeredményesebb szombathelyi szakgimnázium 2018-ban a 11 helyi középiskola összevetésében (*Legjobbiskola*, 2018).

A művészeti szakközépiskolák, szakgimnáziumok eredményességi mutatói csak részben összehasonlíthatók, mert kevés a hitelt érdemlő adat e téren. Az Oktatási Hivatal csupán 2006-tól rögzíti az országos szakmai versenyek eredményeit, ami leginkább összevethetővé teszi az egyes iskolákat. Felvételi, továbbtanulási hatékonysági mutató országos léptékben pedig egyáltalán nem áll rendelkezésre, de az éves intézményvezetői beszámolókból kiderül, hogy az 1979-ben érettségiző első évfolyamtól kezdve napjainkig kimagaslóan magas a szombathelyi végzős diákok művészeti főiskolákra, egyetemekre való bekerülése.

Szerencsére 2014-ben elkészült egy hiánypótló tanulmány a Nemzetgazdasági Minisztérium és a Művészeti Szakközépiskolák Szövetsége megbízásából „*Minőségfejlesztési kritériumok és lehetőségek a középfokú művészetoktatásban*” címmel. A dolgozat szakavatott szerzője, Rajnai Richárd (a Pécsi Művészeti Gimnázium akkori igazgatója) az Oktatási Hivatal akkor rendelkezésre álló adatait felhasználva hasonlította össze a közel félszáz hazai művészeti képzést is folytató középiskolát. Ez máig az egyetlen széleskörű feldolgozása a témának, sem előzőleg, sem azóta nem készült hasonló elemzés. Az alábbi statisztikai adatokat is ebből a tanulmányból közöljük:

- A szombathelyi az 5. legjobb művészeti középiskola (48 azonos profilú középiskola összevetésében) az országos szakmai versenyeken szerzett dobogós helyezések vonatkozásában (2006 és 2014 között).
- A szombathelyi az 1. legeredményesebb művészeti középiskola az országos mintázás versenyek alapján (2006 és 2014 között).
- A szombathelyi a 2. legeredményesebb művészeti középiskola az országos rajzversenyek alapján (2006 és 2014 között).
- A szombathelyi a 3. legeredményesebb művészeti középiskola az érettségi vizsgák eredményességi mutatói alapján (2009 és 2013 között).
- A szombathelyi a 6. legeredményesebb művészeti középiskola a kompetenciamérések alapján (2009 és 2013 között). (*Rajnai*, 2014)

Az adatok mintegy igazolják a fentebb írtakat, miszerint a szakmai képzés mellett fontos és eredményes az iskolában folyó közismereti oktatás is, hiszen az érettségi vizsgák, valamint a kompetenciamérések elsősorban erről a területről adnak visszajelzéseket.

Az iskola 50 éves jubileuma kapcsán szerzőtársammal összegeztük és számszerűsítettük fél évszázad versenyeredményeit. Eszerint összesen 243 darab 1., 2., 3. díjat vagy különdíjat szereztek az iskola diákjai országos szakmai versenyeken (értsd: az Oktatási Hivatal által meghirdetett művészeti versenyeken, valamint az Országos Diákfilmszemléken).

Emellett összesen 42 említésre méltó helyezést (1-6. helyezést vagy különdíjat) értek el az iskola diákjai nemzetközi versenyeken az elmúlt évtizedekben. Európa számos városából, Párizsból, Prágából, Budapestről, Nagyváradról és máshonnan hoztak el helyezéseket az iskola tanulói. Ezek részletes felsorolásától eltekintünk, a díjazott diákok és felkészítő tanáraik nevét a jubileumi évben elhelyezendő Dicsőségtábla őrzi majd az iskola aulájában.

8. Zárzó

Bízom benne, hogy e rövid írással sikerült keresztmetszetet adni ennek a különleges iskolának (és iskolatípusnak) a működéséről, s hogy sikerült bemutatni, miként lehet harmonizálni a hagyományos közismereti oktatást és központi elvárásrendszert a speciális szakmai képzéssel középiskolai kereteken belül. A fentiekből talán láthatóvá vált az olvasó számára, hogy e szakgimnázium oktatási színvonala és a diákok eredményessége bátran összevethető nem csak helyi, hanem országos, sőt nemzetközi viszonylatban is, és akár a nem művészeti típusú középiskolák, gimnáziumok vonatkozásában is. Mindez kellő alapot szolgáltat ahhoz, hogy az 50. tanévben bizakodók legyünk a sikeres folytatást illetően.

Felhasznált irodalom

- Farkas Zsolt **a** (1975): Új iskola új tanárai. *Vas Népe*, **20**. 237.sz. (1975.10.09.) 5. https://adt.arcanum.com/hu/view/Vas megye Vas Nepe_1975_10/?pg=49&layout=s (2025.06.16.)
- Farkas Zsolt **b** (1975): Zenélő osztály. *Vas Népe*, **20**. 236.sz. (1975. 10. 08.) 5. https://adt.arcanum.com/hu/view/Vas megye Vas Nepe_1975_10/?pg=49&layout=s (2025.06.16.)
- Gál József (2023): *Kötődések. Beszélgetések vasi képzőművészekkel*. Savaria University Press, Szombathely
- Gál József (2022): A szombathelyi képzőművészeti élet kezdetei, 1899-1919. 1. rész. *Vasi Szemle*. 76. 4. sz. 443-456. https://epa.oszk.hu/03300/03366/00133/pdf/EPA03366_vasi_szemle_2022_04_443-456.pdf (2025.06.16.)
- Gál József (2023): A szombathelyi képzőművészeti élet kezdetei, 1899-1919. 2. rész. *Vasi Szemle*. **77**. 1. sz. 57-75. http://www.vasiszemle.hu/2023/01/05_Gal_Jozsef.pdf (2025.06.16.)
- Horváth Rezső (2001): *Zenei tükör Szombathelyről*. s.n., Szombathely. Acta Savariensia sorozat, 17.
- Középiszkolai Felvételi Navigátor* = Sulinavigator.hu <https://sulnavigator.hu/rangsorolo.php> (2025.02.06.)
- Nők Lapja Iskolaválasztó Melléklet*, 2019. február (hivatkozva a T-Tudok Tudásmenedzsment és Oktatókutató Központ Zrt. kutatására)
- Nyugat Média és Világháló Egyesület (2015): Könnyek és tapsvihár, avagy táncos kisopera a művészetisek előadásában. *Nyugat.hu*, 2015. 03. 19. (2025.01.22.)
- Szombathelyi Művészeti Szakgimnázium*. Legjobbiskola.hu (2025.06.16.)
- Rajnai Richárd (2014): Minőségfejlesztési kritériumok és lehetőségek a középfokú művészetoktatásban. NGM-MŰSZA, 2014. <https://muveszetiszhely.hu/eredmenyesseg/> (2025.06.16.)
- Rápli Róbert és Vízkeleti Julianna (2025): *A Szombathelyi Művészeti Szakgimnázium 50 éve*. Szülőföld Kiadó, Szombathely
- Szombathely (é.n.): *Szent Márton Céh*. <https://visitszombathely.com/hu/cikk/1123-szent-marton-ceh> (2025.01.09.)
- A Szombathelyi Művészeti Szakközépiskola Pedagógiai Programjai*. Kéziratok.

Vaskarika a kultúracél (2024): Brillíroztak a jövő zenészei. *Vaskarika.hu*, 2024.04.11. https://vaskarika.hu/hirek/reszletek/24783/brilliroztak_a_jovo_zeneszei-konzis_galahangverseny_a_bartok_ter/?fbclid=IwAR0K_fW__n210WHwkgfnc7J-wroXy7q6D15Sz0HS0D4G0e3uHZXxl26DOWs_aem_AZrJ9RJodNBCeRRna8VmEHlzE0pTGpYYZ7Td-HiNJ22zb3fIW1DDM2sbf8Gd3WukQ6poh26yX20zgY5ILB5Ds1_e (2025.01.22.)

Tóth Csaba (2024): Nekrológ Sütő Éváról. *Szombathelyi Művészeti Szakgimnázium honlapja*, 2024.09.27.

<https://muveszetiszhely.hu/2024/09/27/tagozatvezetokre-emlekezunk/> (2025.02.16.)

Tehetségmodellek

A tehetség kifejezést a hétköznapi szóhasználatban nagyon eltérően értelmezik. Vannak, akik csak a zseniális, egészen különleges képességeket értik alatta, de nagyon sokan már azokat is tehetségesnek tartják, akik ügyesek valamiben. A tehetség mai meghatározásainál nincs mindenki által egységesen elfogadott tehetségfogalom. Vannak különböző elméletek, modellek, melyek közel is állnak egymáshoz, de egyben különbségeikkel a tehetség komplex és árnyalt értelmezésének megragadására törekszenek.

Joseph Renzulli „háromkörös” tehetségkonceptiója szerint a tehetség nem csupán egy veleszületett adottság, hanem több tényező együttes hatásának eredménye. A tehetség akkor alakul ki és nyilvánul meg, ha három kulcsfontosságú tényező együttesen van jelen egy adott egyénben (Renzulli, 1978). Ezek a következők:

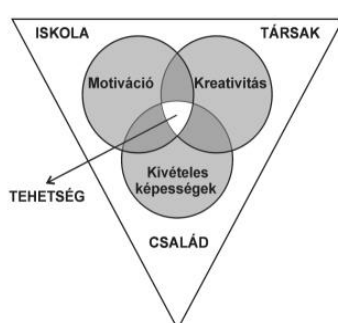
- átlagon felüli képességek; ide tartozik az intellektuális képesség, az általános és speciális gondolkodási készségek, valamint a művészeti adottságok;
- feladat iránti elkötelezettség; ez az összetevő magában foglalja a kitartást, a motivációt és a szenvedélyt egy adott terület iránt; a tehetséges egyének gyakran mélyen elkötelezettek az iránt, amivel foglalkoznak, és hajlandóak időt és energiát fektetni a fejlődésbe; a magas szintű elhivatottság nélkül még a kimagasló képességek és a kreativitás sem biztosítja a kiemelkedő teljesítményt;
- kreativitás; magában foglalja az új, eredeti és szokatlan gondolatok megszületésének képességét, a problémamegoldó gondolkodást, valamint a kíváncsiságot és az újszerű megközelítések iránti nyitottságot; a kreativitás lehetőséget teremt az innovációra, az új ötletek kidolgozására, amelyek a tehetség kibontakozásának fontos elemei. (1. ábra)

1. ábra: A Renzulli-féle (1978) tehetséget leíró háromkörös tehetségmodell
(Bálint-Orsós, 2013, online)

A modell szerint fontos, hogy a tehetség felismerése ne csupán az intelligenciatesztek eredményeire épüljön, hanem a kreativitás és az elköteleződés is jelentős szerepet kapjon a tehetségazonosítási folyamatban. A modell hangsúlyozza, hogy a tehetség nem csupán veleszületett képességek eredménye, hanem a kreativitás és az elhivatottság ugyanolyan fontos szerepet játszanak benne.

Renzulli modelljét Mönks fejlesztette tovább. A világszerte elfogadott **Mönks-modell** rávilágít arra, hogy az iskola a tehetséggondozást a szülő közreműködése nélkül nem tudja hatékonyan és eredményesen teljesíteni. A modell lényege, hogy belső képességek, a kreativitás és a motiváció mellett három környezeti tényező játszik döntő szerepet a gyerek tehetségének kibontakozásában: az iskola, a család és a társak (Mönks, 1997). (2. ábra)

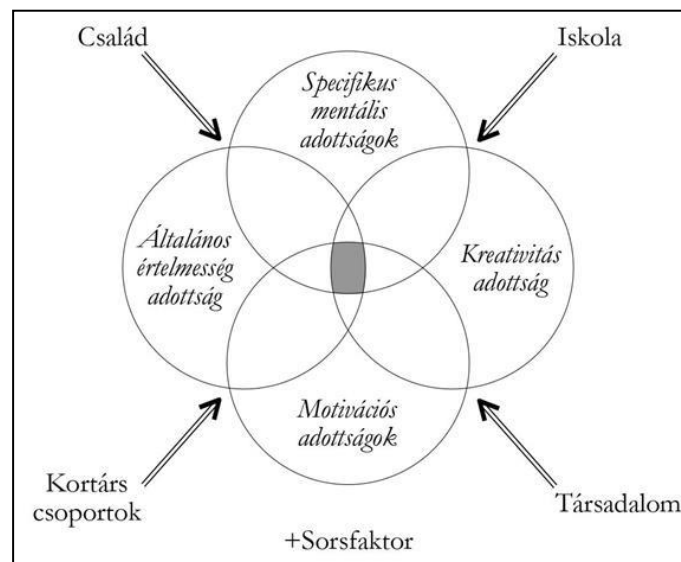

2. ábra: Mönks-modell (1997) (Bálint-Orsós, 2013, online)

A tehetség nevelésében a környezeti tényezők közül a család játssza a legfontosabb szerepet, ők tudják biztosítani az egészséges testi és a kiegyensúlyozott lelki fejlődést. Azonban előfordul, hogy a család nem ismeri fel gyermeke tehetségét, ezért nagyon fontos tényező az iskola. A tanárok között van, aki odafigyel a tehetségekre, de van, aki figyelmen kívül hagyja őket. A szerző véleménye szerint abban az esetben, ha az iskolavezetés tisztában van a tehetséggondozással kapcsolatos problémákkal, az kihat az egész iskola szemléletére és egy pozitív hozzáállást eredményez. Rendkívül fontos a diákokkal, növendékekkel foglalkozó intézmények, szervezetek, iskolák felkészítése a tehetséggondozásra. Ennek manapság minden lehetősége fennáll, például továbbképzések, kurzusok, posztgraduális képzések, konferenciák, versenyek és versenyértékelések. A harmadik tényező: a társak. Mönks azokat a gyerekeket nevezi meg társként, akik hasonló fejlettségi fokon állnak. A tehetség néha „kilóg” a többi fiatal közül, ezért sokszor magányos. Fontos számára a kapcsolattartásban támogatást adni, mert ez még a teljesítményt is pozitívan befolyásolja, hiszen motiváló az azonos érdeklődésű fiatalok találkozása, például versenyek, fesztiválok, tematikus összejövetelek alkalmával. (Mönks, 1997). A nem azonos szinten álló osztálytársak gyakran strébernek, vagy beképzeltnek tartják a tehetséges gyermekeket, amik gátolhatják a pszichológiai fejlődést, ami alulteljesítéshez és személyiségbeli torzuláshoz is vezethet (Mönks, 1985). Mönks a tehetség fogalmát a következőképpen határozza meg: „A tehetség három személyiségjegy interakciójából jön létre. Ennek a három jegynek az egészséges fejlődéshez megértő, támogató társadalmi környezetre van szükség (család, iskola, társak). Más szóval a hat faktor pozitív interakciója a tehetség megjelenésének előfeltétele.” (Mönks & Knoers, 1997. 192.)

A hazai kutatók közül érdemes megemlíteni Czeizel Endre modelljét (3. ábra). A **Czeizel -féle tehetségmodell** lényegesen komplexebb látásmódjával ad eligazítást a mai időknek megfelelő tehetség gondozást elősegítve. Czeizel különbséget tesz adottság és képesség fogalma között. Szerinte az adottság genetikai lehetőség, a képesség pedig ennek hasznos tevékenységgel történő kifejlesztése. A tehetség egy ígéret, az átlagot meghaladó adottságokat képességgé fejlesztő személy, aki – jó esetben – később tevékenységével, alkotással valóra váltja az ígéretet, talentummá válik (Czeizel, 1997).

Czeizel három fogalmat nevez meg a tehetség meghatározásához: a potenciális tehetséget (giftedness), a megvalósult tehetséget (talent – talentum), a párját ritkító tehetséget (genius – géniusz). Gyermekkorban a potenciális tehetség egy ígéret, amely lehetőséget kínál. A megvalósult tehetség már rengeteget fáradozott azon, hogy a benne lévő adottságokat kifejlessze. A párját ritkító tehetség a kiválóság, a ritkaság, a teremtőképesség egyediségével alkot a társadalom számára hasznosat.

3. ábra. Czeizel 2x4 +1 faktoros modellje (1997) (Bálint-Orsós, 2013, online)

Tehetségről akkor beszélünk Czeizel szerint, ha az általános és a speciális képességek, a kreativitás és a motiváció együttesen vannak jelen a személyben. A téglalap négy sarkában megjelenített külső környezeti tényezők elősegíthetik vagy gátolhatják a tehetség kibontakozását. A plusz egy faktort Czeizel sorsfaktornak nevezi, a véletlen, sorsszerű tényezőket tartalmazza. Ez a + 1 faktor jelentősen befolyásolhatja a tehetség kibontakozását, pl., hogy milyen családba, milyen korba születik az egyén; betegség, háború, baleset, véletlen találkozások stb. milyen hatást gyakorolnak az életére (Czeizel, 1997., id. Bálint-Orsós, 2013).

A zenei tehetség fogalma

A zenei tehetség meghatározását és összetevőit több – elméleti és gyakorlati – kutatás próbálta rendszerbe foglalni, ennek ellenére nem született egy teljes körű és általánosan használt eredmény (*Billroth*, 1895; *Varró*, 1930; *Révész*, 1946; *Stefani*, 1987; *Sloboda*, 1993., id. *Turmezeyné és Balogh*, 2009). Az összetevők felsorolását Gembris így definiálta: „Zenei tehetségen sok faktor összessége értendő. Ide tartoznak a hangszeres és éneklési képességek, a zenespecifikus kognitív folyamatok, az érzelmi és zenei tapasztalatok, a motiváció, a zenei preferenciák, attitűdök és érdeklődés.” (*Gembris*, 2002, id. *Turmezeyné és Balogh*, 2009. 43.)

Az alábbiakban Gyarmathy Éva (2002) a zenei tehetségek néhány olyan jellemzőjét sorolja fel, amelyek segítséget nyújtanak a kiemelkedő tehetségek felismerésében. Az egyes elemek nem mindig találhatóak meg minden zenei tehetségnél. Néhány elem bárkire jellemző lehet. Sok elem együttesen számít jelző értékűnek:

- „Már kétéves kora előtt tud dallamokat énekelni.
- Családjában van zenész vagy zenerajongó.
- Különösen érzékeny a hangokra.
- Jó hallása van, könnyen azonosít hangokat, akkordokat.
- Jó ritmusérzéke van.
- A hangerősséget hatásosan tudja változtatni (érzi a zenei-érzelmi hatását).
- Könnyen emlékszik dallamokra.
- Énekel vagy hangszeren játszik rendszeresen.
- Kitartóan és nagy koncentrációval foglalkozik a zenével.
- Szeret zenét hallgatni.
- Saját dallamokat talál ki.
- Könnyen átalakít egy dallamot, variációkat talál ki.” (*Gyarmathy*, 2002. 242.)

Tehetséggondozás a Bartók Béla Zeneiskolában

Az intézmény alapadatai

Neve és székhelye: Szombathelyi Bartók Béla Zeneiskola-Alapfokú Művészeti Iskola
9700 Szombathely, Rákóczi Ferenc utca 3.

Az alapító szerv neve: Emberi Erőforrások Minisztériuma

Az intézmény típusa: alapfokú művészeti iskola

Művészeti ágak: zeneművészet

Műfajok: klasszikus zene, népzene

A klasszikus zene műfaj tantárgyai

- 1) Fafúvós tanszak tantárgyai: *furulya, fuvola, oboa, klarinét, szaxofon, fagott*
- 2) Rézfúvós tanszak tantárgyai: *trombita, kürt, harsona, tenorkürt, baritonkürt, tuba*
- 3) Akkordikus tanszak tantárgyai: *gitár, ütő*
- 4) Billentyűs tanszak tantárgyai: *zongora*
- 5) Vonós tanszak tantárgyai: *hegedű, brácsa, gordonka, gordon (nagybőgő)*
- 6) Vokális tanszak tantárgya: *magánének*
- 7) Zeneismeret tanszak tantárgyai: *szolfézs (kötelező), szolfézs (választott), zeneismeret, zenei történet, zeneirodalom, zeneelmélet*
- 8) Kamarazene tanszak tantárgyai: *kamarazene, zenekar, kórus*

Pedagógiai alapelveink és céljaink (kivonat a zeneiskola pedagógiai programjából)

Az alapfokú művészetoktatás követelményei és tantervi programja keretében folyó zenei nevelés alkalmat ad az érdeklődő és fogékony növendékek képességeinek fejlesztésére, biztosítja a különböző szakterületeken való jártasságok megszerzését és gyakorlását.

A képzés figyelembe veszi az életkori sajátosságokat, a tanulók érdeklődésére, tehetségére építve alakítja készségeiket és gyarapítja ismereteiket.

A program lehetőséget nyújt az esztétikai érzékenység – nyitottság, igényesség, fogékonyság – alakítása mellett a zene megszólaltatásához szükséges hangszeres és énektechnikai készségek megszerzésére, a zenei ismeretek átadására és minden zenei tevékenység tudatosítására.

A zeneoktatás a különböző zenei műfajok sajátosságait, a művészi megjelenítés módjait ismerteti meg a tanulókkal, miközben célja az is, hogy az önkifejezés eszköztárának gazdagításával a zene alkalmazására, befogadására készítsen fel.

Pedagógiai munkánk középpontjában a személyre szóló fejlesztés törekvése áll. Minden tanulónak biztosítjuk az egyéni adottságai, képessége és tehetsége szerinti önmegvalósítás lehetőségét. Arra törekszünk, hogy növendékeinkben kialakuljon a reális önértékelés képessége és az egészséges önbizalom.

Pedagógiánk alapvető célja egyrészt, hogy a különböző érdeklődésű, eltérő értelmi, érzelmi, testi fejlettségű, motivációjú, kultúrájú növendékekkel képességüknek és tehetségüknek megfelelően foglalkozzunk, másrészt arra törekszünk, hogy növendékeink képesek legyenek a művészetek befogadására, értésére és művelésére, minél több művészeti ág iránti érdeklődésre, nyitottságra. Ezt segíti az alkotó pedagógiai légkör, melynek jellemzői egyfelől az igényesség, másrészt a növendékek jogainak, emberi méltóságának tiszteletben tartása, a velük szemben megnyilvánuló pedagógiai tapintat, bizalom, megértés, türelem, igazságosság.

Az iskolában folyó nevelő-oktató munka feladatai

- A zenei műveltség megalapozása és fejlesztése.
- A zenei képességek fejlesztése (hallás, ritmusérzék, intonációs érzékenység, fogékonyság a dinamika és a hangszín különbségeire, zenei memória és fantázia, előadói és manuális készség, a zenei karakterek iránti érzékenység kialakítása).
- A zenei olvasás és írás készségének megalapozása és kifejlesztése.
- A technikai készség, az improvizációs készség és képesség, az alkotó magatartás, a kreativitás kialakítása.
- Rendszerezett zenei ismeretek, általános zenei műveltség átadása.
- A főbb zenei stílusok sajátosságainak, a zeneirodalom nagy korszakainak, népzenei zenéjének, a zene történetének és a zeneirodalom nagy egyéniségeinek megismertetése.
- A növendékek zenei ízlésének formálása, a tanulók életkorának megfelelő zenei tárgyú könyvek, ismeretterjesztő művek olvasására való ösztönzés.
- A társművészetek iránti nyitottság kialakítása.
- A zenei élet eseményei iránti érdeklődés felkeltése, illetve részvétel a zenei életben.
- Tehetséggondozás, a zenei pályát választó növendékek felkészítése szakirányú továbbtanulásra.
- A növendékek rendszeres, céltudatos, igényes munkára, hatékony gyakorlásra nevelése.
- A tanuló aktív társas muzsikálásra nevelése, közreműködés az egyéb intézmények kulturális rendezvényein. Az amatőr zenekarokban, kamaragyűttesekben, kórusban történő aktív részvételre való előkészítés, ösztönzés.
- Cserekapcsolatok ápolása, létesítése hazai és – lehetőség szerint – külföldi zeneoktatási intézményekkel.

A tanulók felvétele az iskolába és zenei tanulmányaik

Új tanuló felvételéről az igazgató – a felvételi meghallgatás alapján az iskola tanulói létszámát figyelembe véve – dönt. Ha egy tanszakra több jelentkező van, mint férőhely, a jelentkezőket a felvételi meghallgatás eredménye és az alkati megfelelés alapján kell rangsorolni. A tanulók osztályba sorolására életkoruk, illetve a felvételi meghallgatáson nyújtott teljesítményük alapján kerül sor. A főtárgy, a kötelező tárgy és a választható tárgy osztályba sorolása eltérhet egymástól. Beiskolázási korhatár: 6-tól 22 éves korig.

A képzési idő a hangszer sajátosságainak és a gyermek fejlettségének megfelelően változó, 6 és 12 év közötti. Ezen belül a képzési idő három szakaszra tagolódik: 1. előképző 1-2 év (a növendéknek nem kötelező elvégeznie), 2. alapfok 4-6 év, 3. továbbképző 4 év.

A kiemelkedő képességű és szorgalmú tanulók számára lehetőség a „B” tagozatos képzés, amely heti 30 perccel hosszabb főtárgyi órával és „B” tagozatos szolfézs tananyaggal biztosítja a növendék magasabb szintre való felkészítését.

Mint az ország többi zeneiskolájában, iskolánkban is az általános iskola 1. vagy 2. osztályában tanuló növendékeink zenei tanulmányaikat általában a szolfézs (hangszeres előkészítő)

osztályban kezdik. Azok a növendékek, aki az általános iskola 3. évfolyamába járnak, a szolfézs tanulmányaikat és a hangszeres tanulmányaikat egyszerre kezdik el. (Indokolt esetben azonban már arra is van lehetőség, hogy az általános iskolai 1. vagy 2. osztályba járók is elkezdhesék hangszeres tanulmányaikat.)

A tanulni kívánt hangszer kiválasztása nem könnyű. Tekintettel kell lenni a gyermek érdeklődésére, a szülő kívánságára, a szolfézs tanár véleményére, ill. a választott hangszer tanárának, tanszakvezetőjének véleményére. Azért összetett feladat ez, mert zenei hallás szempontjából a legjobb adottságú növendék sem alkalmas bármelyik hangszer tanulására. A kézalkat, az ujjak hosszúsága, az ajkak vastagsága, a fogazat, a karok és a test aránya stb. mind-mind segítheti vagy gátolhatja a vágyott hangszeres játék eredményességét. Amennyiben sikerül a növendék számára az érdeklődéséhez és testi felépítéséhez legmegfelelőbb – a leginkább vágyott és alkalmas – hangszert megtalálni, abban az esetben már a zeneiskolai első osztály végére a tehetséges növendék igazán ügyesen megcsillogtathatja tudását.

Minden növendék „A” tagozaton kezdi meg tanulmányait. Előkészítőben – csak szolfézs esetén – heti 2x45 perces játékos foglalkozáson keresztül ismerkednek meg a gyerekek a hangokkal, ritmusokkal, a zene alapjaival. Első osztálytól – indokolt esetben előkészítőben – ez heti 2x30 perc egyéni hangszeres (főtárgy) órát és 2x45 perc csoportos elméleti (szolfézs) órát foglal magában.

Második osztálytól az éves munka, valamint az év végi vizsgán nyújtott kiemelkedő teljesítményt követően – a hangszeres és a szolfézs tanár javaslatára, a tanszakvezetők és az iskola vezetésének döntése alapján – lehetőség van „B” tagozatra bekerülni a legrátermettebbek közé. A tanítási időtartam „B” tagozat esetén heti 2x45 perces egyéni hangszeres óra, valamint adható 1x30 perc tehetséggondozás és heti 2x45 perc szolfézs óra. A hosszabb tanítási idő több lehetőséget teremt a tehetségek fejlesztése terén, de egyben magasabb követelményt is jelent. Szolfézsból (elméletből) is magasabb követelménynek kell megfelelni a „B” tagozatos hangszeres tanulónak.

Természetesen az átjárhatóságot az „A” és a „B” tagozat között folyamatosan biztosítjuk, megteremtve ezzel a „később érő” zenei tehetségek erősebb, „B” tagozatra irányítását, illetve amennyiben valaki nem tudja vállalni vagy nem bírja az emelt szint kihívásait, „A” tagozatra való visszavételét. Természetesen ezt a szülővel minden esetben megbeszéljük, egyeztetjük.

Az iskolánkba tanuló növendékek zenei tehetsége eltérő. Azonban a feladatunk az, hogy mindenkiből kihozzuk a maximumot. Ezt segítik iskolánk kamaracsoportjai, zenekarai. Ösztönözzük a gyerekeket, hogy a szolfézs tanulmányok befejeztével együttesek tagjai legyenek, mert az együtt muzsikálásnak rendkívül sok pozitív hatása van. Nagy zeneiskolai koncertjeink állandó fellépői, ahol magas színvonalú produkciók hallhatók a szülők, nagyszülők és mindenki öröme, valamint megörökítjük az utókornak is, ami elérhető az iskola YouTube csatornáján, például:

<https://www.youtube.com/watch?v=eSH39I-Gyfs&t=61s>

<https://www.youtube.com/watch?v=UjkPrkflABc>

<https://www.youtube.com/watch?v=WqYW16ymXW8&t=12s>

<https://www.youtube.com/watch?v=ZzV1oIIIAC0&t=116s>

A tehetség, képesség kibontakozását segítő tevékenységek

Intézménytípusunk alapvető funkciója a tehetség felkutatása, gondozása. A kiemelkedő tehetségek eltérnek az átlagtól viselkedés, magatartás, illetve képességek terén egyaránt, valamint ők sem egyformák. A zeneiskolai oktatás éppen ezért személyközpontú. Mindenkihez más és más módon, eltérő módszerrel kell közelíteni, és kihozni belőlük azt, amire képesek.

Az iskola vezetése a tantestülettel karöltve minden lehetőséget megragad a kiemelkedő tehetségek fejlesztésére. Tanáraink számos nemzetközi, országos és regionális versenyre készítik fel növendékeiket. Amire nagyon büszkék vagyunk, hogy iskolánk szervezi 1974 óta a háromévente megrendezésre kerülő Országos Koncz János Hegedűversenyt, valamint 2002 óta az évente megrendezésre kerülő regionális Sistrum Zenei Versenyeket. Az év folyamán a versenyeket megelőzően pedig kurzusokat szervezünk tanszakonként. Köszönettel tartozunk a Szombathelyi Tankerületnek a mindenkori pozitív hozzáálláshoz és a maximális támogatáshoz zeneiskolánk felé. Ezek a programok a tankerület támogatása nélkül nem jöhetnének létre.

Versenyek, kurzusok szervezése, jógyakorlatok bemutatása

A Sistrum Zenei Versenyek egy zeneiskolai regionális tanulmányi verseny, melyet 2002 óta rendez iskolánk minden tanév második felében. A versenyt tehetséges zeneiskolai növendékeknek hirdetjük meg zongora, hegedű, gordonka, furulya, fuvola, oboa, klarinét, szaxofon, fagott, trombita, vadászkürt, tenorkürt, baritonkürt, harsona, tuba, ütő, gitár, ének, népzene, kamara, szolfézs szakokon. A Sistrum Zenei Versenyeket Orosz Sándor, az iskola egykori igazgatója keltette életre, Békefi Antal Attila furulyatanár közreműködésével. Ez a korábbi években iskolai háziversenynek indult, de az idők folyamán megyei, majd regionális versennyé nőtte ki magát. Az idei évben 60 zeneiskolából közel 400 növendék jelentkezett a meghirdetett versenyekre, amik nyilvánosan zajlanak, szülők, hozzátartozók, érdeklődők és zenetanárok jelenlétében. A Covid világjárvány idején sem mondtunk le a megrendezésről, digitális formában zajlott a verseny. A hallottakat hangszerenként kéttagú szakmai szűri, országosan elismert művésztanárok értékelik öt kategóriában. A résztvevők oklevelet, bronz, ezüst, arany minősítést, illetve a legkiemelkedőbbek nívódíjat kapnak.

A 2024/25-ös tanévben iskolánkból 41 növendék mérettette meg magát. Mivel a versenyek az írás időpontjában még zajlottak, ezért a következőkben – a díjátadó alkalmával készült képeken – azok a növendékeink láthatók, akik már túl voltak a versenyen.

2025. január 30. – Klarinét- és szaxofonverseny

2025. február 12. – Gordonkaverseny

2025. február 18. – Hegedűverseny

2025. február 20. – Mélyrészverseny

2025. február 25-26. – Fuvolaverseny

Immáron második alkalommal a jelentkezők nagy létszámára való tekintettel (76 növendék) a fuvolaverseny két napon zajlott.

Március hónapban még három verseny került megrendezésre, a kamara-, a furulya- és végül a zongoraverseny. A versenysorozat 2025. március 12-én egy ünnepi gálahangversennyel zárult, ahol minden hangszerből a zsűri által kiválasztott nívódíjas növendékek újra megmutatták kimagasló és elkápráztató tudásukat. A Sistrum Zenei Versenyek iránti nagy érdeklődés évtizedek óta töretlen, ami igazolja a verseny fontosságát, valamint a zenetanárok elhivatottságát a tehetséggondozás és a tehetségek felkutatása terén.

A nemzetközi, országos és regionális versenyeken való részvételt megelőzően a növendékeink neves és elismert művésztanárok kurzusain vehetnek részt iskolánk szervezésében. Ezekre a kurzusokra meghívást kapnak és részt vehetnek a Vas vármegyei művészeti iskolák zenetanárai és növendékei egyaránt. Ez rendkívül fontos és hasznos program mindenki számára a tehetségek gondozása érdekében.

Kivételes év volt a tavalyi a hegedű tanszak számára. Történt ugyanis, hogy az iskola által szervezett kurzusokon kívül 2023. október 24-én részesei lehettünk egy fantasztikus mesterkurzusnak a Fesztivál Akadémia jóvoltából. Kokas Katalin hegedűművésszel felvettük a kapcsolatot, szeretnénk volna, ha eljönnek a férjével, Kelemen Barnabással – aki szintén nagyon híres hegedűművész – a zeneiskolánkba kurzust tartani. Erre ígéretet kaptunk, de a megbeszélte időpontban sajnos mégsem tudtak eljönni. Helyettük Baráti Kristóf érkezett hozzánk, aki egy szintén világhírű hegedűművész. Kristóf foglalkozott a zeneiskola és a Művészeti Gimnázium és Technikum hegedűs növendékeivel, majd a nap végén egy kis koncerttel ajándékozott meg minket. Rendkívüli élmény volt minden résztvevő számára ez a nap, melyről a következő képek is tanúskodnak.

2024. február 22-én Kokas Katalin és Kelemen Barnabás mégis ellátogatott hozzánk és a hegedűművészek jóvoltából növendékeink és tanáraink ebben a tanévben másodízben – karöltve a Művészeti Szakgimnáziummal – részt vehettek ezen a fantasztikus mesterkurzuson. Az iskolánkban aznap Sistrum furulyaverseny és tanfelügyelet zajlott, így a szakgimnázium adott helyet a kurzusnak. A nap egy kis koncerttel zárult, a művészek közreműködésével.

A 2024/2025-ös tanévben a tervezett kilenc kurzus közül már hét megvalósult, ezek a következők:

2024. október 24. – Hegedűkurzus

Előadó: Baranyai István hegedűművész-tanár

2024. november 11. – Mélyrézkurzus

Előadó: Lukács Gergely tubaművész

2024. november 14.- Furulyakurzus

Előadó: Anneke Boeke furulyaművész

2025. február 21. – Fafűvós, fuvolakurzus

Előadó: Kovács Katalin fuvolaművész-tanár

Kurzusainkon kívül tehetségeink örömmel mérettetnek meg tehetségkutatókon is. Kokas Katalin és Kelemen Barnabás harmadik éve hirdeti meg Halász Ferenc Országjáró Tehetségkutatóját, melyen növendékeink eddig minden évben részt vettek.

Összegzés

A Szombathelyi Bartók Béla Zeneiskola tehetség gondozási programja nem csupán a zenei oktatás magas színvonalát képviseli, hanem közösséget teremt, ahol a fiatal tehetségek kibontakozhatnak, fejlődhetnek és zenei sikereket érhetnek el. Az iskola célja, hogy minden növendék számára lehetőségeket teremtsen tehetségének kibontakozásához, legyen szó akár professzionális zenei pályáról vagy a zene szeretetéről. A tehetség gondozás szerves részét képezik a személyre szabott oktatási módszerek, amelyek figyelembe veszik a növendékek egyéni képességeit, céljait. Az intenzív hangszeres képzés, a kamarazenei foglalkozások és a versenyfelkészítések mind azt szolgálják, hogy a növendékek a lehető legjobban fejleszthessék zenei tudásukat. A rendszeres szereplési lehetőségek, koncertek és mesterkurzusok nemcsak az előadói készségek fejlesztését segítik, hanem önbizalmat és rutint is adnak. Az iskola sikereit a növendékek eredményei is igazolják. A zenetanárok elhivatottsága és szakmai felkészültsége pedig garantálja, hogy minden növendék a legjobb tudása szerint fejlődjön és megtalálja saját útját a zenei világban.

Felhasznált irodalom

- Czeizel Endre tehetségmodellje. In: Bálint-Orsós Andrea (2013): *Tehetségfejlesztés, tehetséggondozás. Többdimenziós tehetségmodellek*. PTE, Pécs.
http://polc.ttk.pte.hu/tamop-4.1.2.b.2-13/1-2013-0014/89/4_tbbdimenzis_tehetsgmodellek_czeizel_s_piiro_tehetsgmodellje.html
(2025.02.20.)
- Gyarmathy Éva (2002): A zenei tehetség. *Új Pedagógiai Szemle*. **52.** 7-8. 236-244.
<https://epa.oszk.hu/00000/00035/00062/2002-07-lk-Gyarmathy-Zenei.html> (2025.02.20.)
- Mönks modell. In: Bálint-Orsós Andrea (2013): *Tehetségfejlesztés, tehetséggondozás. Többdimenziós tehetségmodellek*. PTE, Pécs. http://polc.ttk.pte.hu/tamop-4.1.2.b.2-13/1-2013-0014/89/3_tbbdimenzis_tehetsgmodellek_mnks.html (2025.02.20.)
- Mönks, F. J. & Knoers, A. M. P. (1997): *Ontwikkelingspsychologie*. 7. kiadás., Van Gorcum, Assen
- Renzulli-féle modell. In: Bálint-Orsós Andrea (2013): *Tehetségfejlesztés, tehetséggondozás. Többdimenziós tehetségmodellek*. PTE, Pécs. http://polc.ttk.pte.hu/tamop-4.1.2.b.2-13/1-2013-0014/89/2_tbbdimenzis_tehetsgmodellek_renzulli.html (2025.02.20.)
- Szombathelyi Bartók Béla Zeneiskola és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény (2022): *A Szombathelyi Bartók Béla Zeneiskola és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény pedagógiai programja, 2022*. Kézirat. <https://bartokzi.hu/dokumentumok?download=167:pedagogiai-program-2022> (2025.02.20.)
- Turmezeyné Heller Erika és Balogh László (2009): *Zenei tehetséggondozás és képességfejlesztés*. Kocka Kör, Budapest.
http://www.mateh.hu/tehetsegkonyvtar/Konyvek/A_zenei_tehetseg.pdf (2025.06.30.)
- Turmezeyné Heller Erika (2010): *A zenei tehetség felismerése és fejlesztése*. Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége, Budapest

Kocsisné Körmendi Klára:

Énekkari munka a Kanizsai Dorottya Gimnáziumban

Megtisztelve éreztem magamat, amikor arra kaptam felkérést, hogy a gimnáziumunkban folyó énekkari munkáról írjak. Több évtizedre nyúlik vissza a Kanizsai Dorottya Gimnáziumban (KDG) a kórus története, ennek tapasztalatait próbálom összefoglalni a következőkben.

Kezdetben – mivel eredetileg leánylíceum, majd leánygimnázium volt az iskola – csak lányok alkották az énekkart. Ma már vannak fiútagjai is, így időnként bővíthet a repertoár vegyeskari művekkel is. A korosztály 14-20 éves korig terjed, ami némileg speciálissá teszi munkánkat.

Az énekkari tevékenység legfőbb célja a közös éneklés, az alkotás örömeivel megismertetni a mai fiatalokat, diákéletük részévé tenni ezt a közösségi élményt, megtanítani őket arra, hogyan örülhetnek a másokkal együtt létrehozott sikernek, eredménynek.

A KDG Leánykarával elsős gimnazistaként ismerkedtem meg, amikor tagja lettem. Nagy élmény volt ott énekelni, nagyszerű alkotásokat szólaltattunk meg, a kórus nagyon jó hírnévnek örvendett. Az énekesi feladatok mellett hamarosan zongorakísérőként is közreműködtem, nagy megtiszteltetés volt ez számomra. A főiskolai diplomakoncertem egyik részeként a Kanizsai énekkarát vezényelhettem, Kodály Pünkösdlőjét adtuk elő.

Amikor elkezdtem dolgozni az iskolában, először másodkarnagy és zongorakísérő voltam dr. Hajba Ferenc tanár úr mellett, majd később átvettem a kórus vezetését. A zongorakísérői feladatköröm azóta is megmaradt. Úgy oldjuk meg, hogy megtanítom a művet a gyerekeknek, és több évszázados gyakorlatot felelevenítve, a zongora mellől irányítom az előadást. Nagy öröömre akad időnként olyan tanítványom, aki szívesen átveszi a zongorakísérői szerepet. A tanári munkám egyik jelentős területe a kórusvezetés, mind karnagyként, mind kórustagként is dolgozom.

A Kanizsai kórusával heti 1 próbánk van, az viszont 2-3 tanórát ölel fel. Utána még tehetséggondozó foglalkozást is tartok, amikor a szólistákkal, alkalmi kiségyüttesekkel dolgozunk, gyakorlunk. Ekkor készülünk olyan plusz feladatokra, mint fellépések az iskolai bálokon, városi rendezvényeken, ahol esetleg kevesebb szereplővel kell megoldani az adott műsort. Ezeknek az óráknak az előadások előtt nagyon fontos szerepe van.

Az énekkar már októberben elkezdte a fellépések sorát, iskolai és városi ünnepélyek alkalmából, iskolai nyílt napokon, karácsonykor. Régebben rendszeresen közreműködtünk a városi díjátadó Szent Márton Gálán, ahol a Himnusz és a Szózat előadásában közreműködött az énekkarból 35-40 fő. Felemelő érzés, ahogyan ennyi ember együtt dalolja nemzeti énekeinket.

Szinte minden tanári kompetenciát magában foglal az énekkari, kórusvezetői tevékenység: szaktárgyi tudás; pedagógiai tevékenységek tervezése; a tanuló személyiségének fejlesztése; bármily különösnek tűnik egy éneklő csapat esetében, de az egyéni bánásmód, hiszen a közösséget egyének alkotják; közösségfejlesztés; folyamatos értékelés („Szépen éneklitek!”),

„Ez nem volt pontos, hallgassátok meg újra!”...); kommunikáció a diákkal, tanártársakkal, szakmai együttműködés; esetleges problémák megoldása és a szakmai fejlődés mind-mind beletartozik.

Ahhoz, hogy egy kórus működni tudjon, fel kell mérni a lehetőségeket. A gyerekek képességei alapvetően meghatározzák, hogy milyen műveket tudunk megtanulni. Később is hivatkozni fogok arra, hogyan állítom össze magát a kórust, de a legfontosabb alap, hogy tanév elején meghallgatom a kilencedikes lányokat egyfajta „helyi castingként”. Mindenki – függetlenül attól, hogy állítása szerint tud vagy nem tud énekelni – előad egy dalt, népdalt, amit szeretne, illetve visszaénekel egy-két rövidke dallamot. Több kezdőhangról is kipróbáljuk ezeket, hogy a hangfaj is kiderüljön, vagyis, melyik szólam tagja lesz a diák. A fiúk nem diszkriminatív okokból maradnak ki, hanem életkori sajátosság miatt, ők ilyenkor még mutálnak, majd később adja ki magát a hangjuk.

Amikor készen vagyunk a meghallgatással és annak megbeszélésével, hogy a megfelelő tanulók közül kik tudják vállalni ezt a heti rendszerességű, plusz iskolai feladatot, elkezdjük a próbákat. Ez általában szeptember második vagy harmadik hetére esik. Az énekkeremben van kórusemelvény, ott és a tantermi székeken foglalnak helyet a kórustagok, természetesen a szólambeosztásnak megfelelően. Nagyon fontos a kórushangzás kialakítása. Már az elején a régi kórustagokkal megtaníttjuk a beéneklési gyakorlatokat. Elmondom az új kórustagoknak is, miért van ezekre a kis gyakorlatokra szükség, miben segítik a munkánkat, hogyan óvják a hangszálakat. E bevezető után olyan dalt érdemes elsőnek megszólaltatni, amit mindenki ismer, és éppen ezért bátrabban énekel. Általában a Tavaszi szél kezdetű népdal csendül fel ilyenkor, kellő sikerélményt nyújtva az újonnan belépő dalostársaknak is. Ahogy megszólal együtt ennyi szép hang, azok számára különösen meghatározó, akik még sosem énekeltek énekkerben. Mostanság kb. 60 tagja van a kórusnak, igaz, a korábbi (pandémia előtti időszakban) időszakokban 80-90 fővel is dolgoztunk, de én nagyon örülök, hogy még mindig ennyi diák megengedi, hogy együtt énekeljek, muzsikáljak vele.

Az első próbákon kialakul az a hangzásokép, amely meghatározza, hogy a későbbiekben milyen műveket tudunk megtanulni. Az természetes, hogy van, amikor menet közben derül ki, hogy egy adott mű nehezebb vagy könnyebb a kórus számára. Van, hogy „feladjuk”, de nem baj! Keresünk helyette más dalolni valót.

Amikor elkezdünk – hangsúlyozom, közös tevékenységként a gyerekekkel, hiszen vezényelhetek én nagyon szépen, ha nincsen kinek – egy új évadot, van egy alapkonceptió, amely megadja a tanév menetét, ívét. Vannak állandó fellépéseink, amelyek évtizedek óta benne vannak az iskola munkatervében és adódnak alkalmakhoz kapcsolódó felkérések, szereplések is. Például a jubileumi 2017/2018. tanévben – ekkor volt 100 éves az intézményünk – 12 fellépésünk volt, s ezek nagy eseményekhez, ünnepélyekhez kapcsolódtak.

1. kép: 100 éves a Kanizsai Dorottya Gimnázium – ünnepi gála 2017-ben

Állandó fellépéseink közé tartoznak a karácsonyi hangversenyek, az áprilisi gálaműsorok a Bartók Teremben és az iskolai ünnepélyek. Vannak meghívásaink városi eseményekre is. Érkezett már felkérés civil szervezetek eseményein való közreműködésre, jótékonyági esten való szereplésre is. Mindezeknek megfelelően kell tervezni, adott esetben kiegészíteni a kórusmunka éves felépítését.

Közben nagyon fontos a kórustagok fejlesztése, a hangfejlesztés, hallásfejlesztés. A már említett beéneklési gyakorlatok mellett praktikusnak tartom például kánonok éneklését, énekeltetését. Lehet, hogy időnként egyszerűnek tűnik, hogy minden szólam ugyanazt a dallamot éneklő, csak időben egy picit később kezdve, éppen ezért felmerül a kérdés, hogy mi ebben az izgalmas. Sok minden! Ahhoz, hogy szépen, igényesen szólaljon meg a legegyszerűbb kánon is, sokat kell gyakorolni. Ne felejtsük, lelkes, szépen éneklő amatőrökkel dolgozom, akik közül kevesen tudnak kottát olvasni, sokan nem énekeltek korábban kórusban. Sokuknak nehézséget okoz azt megszokni, hogy más dallamot énekelnek mellette, mint ami az ő szólama. A hallásfejlesztésnek illetve az együttműködési készség fejlesztésének igencsak speciális területe az énekkar. A fokozatosság elvét alkalmazom, eleinte egyszólamú műveket tanulunk, hiszen sokan nem énekeltek korábban kórusban, majd tovább lépünk a többszólamúság felé. Ebben segítenek a már említett kánonok, illetve az egyszerűbb kétszólamú kórusművek. Ez az első hetek, hónapok és igazából az egész tanév feladata. Majd jöhetnek a kissé nehezebb alkotások. Meg persze a kedvencek! A hangszerkíséretes művek is segítenek, mert a dalostárs úgy érzi, támogatja, megerősíti az éneklését a hangszer.

Mindezek ismeretében igyekszem összefoglalni, hogyan is épül fel egy kóruspróba. Természetesen idealisztikus helyzetet írok le, hisz mindig van, ami „közbeszól”. Nálunk az énekkari foglalkozások minden héten szerda délután a 8-9. órában vannak hosszú évtizedek óta. Ha az órarend megengedi az adott tanévben, akkor a termet a 7. órában előkészítem, hogy rendesen elférjenek a gyerekek. Ekkor már érkeznek azok a tagok is, akiknek nincs 7. órájuk, velük már egy kicsit elkezdjük a próbát. A kották mindenkinek mappában vannak, ha éppen új művet tanulunk, annak a kottáját is hozzátesszük a többihez. Megérkeznek az énekkarosok, elfoglalják a helyüket. Üdvözlöm a kórust, majd beénekléssel kezdünk, amelynek több funkciója is van. Egyrészt ráhangolódik a társaság a foglalkozásra, másrészt bemelegítjük a hangszálakat, nehogy a nehezebb dallamok éneklésénél megsérüljenek. A fokozatosság érvényesül a gyakorlatok során, az első 1 hangból áll, a következő 2-3 hangot ölel át, s aztán egyre bővül a gyakorlatok és ezáltal az énekesek hangterjedelme. Az alapos beéneklés célja, hogy minden szólam hangjánál legyen, amikor elkezdjük tanulni, gyakorolni a műveket. A kóruspróba két tanórából áll, nem tartunk szünetet. A foglalkozás elején az egyszólamú dallamokkal kezdünk, majd kánon vagy egyszerűbb kétszólamú alkotás következik. Mire a próba derekára, a nehezebb művek tanulásához, gyakorlásához érünk, mindenki teljesen beénekelte magát. Erre a fokozatosságra nemcsak pedagógiai célból van szükség, hanem praktikus szempontokból is. Sajnos, nincs igazán „védelme” a kóruspróba időpontjának, több osztálynak is van másik tárgyból 8. órája. Ezekből az osztályokból az énekkarosok csak a próba második felére érnek oda. Hogy ők se maradjanak beéneklés nélkül, az egyszerűbb művek énekelésével próbálok segíteni nekik. Gyakran azzal is meg kell küzdeni, hogy egyéb programok is szerda délután vannak, színházi előadás, versenyek, egyéb elfoglaltságok stb. Ha őszintén belegondolok, teljes létszámmal egyben a kórust igazából csak a koncerteken, fellépéseken látom. Át kell hidalnom ezeket a nehézségeket, például azzal, hogy a hiányzókkal külön gyakorlunk, vagy ha tudom, hogy a következő alkalommal időben ott tudnak lenni, akkor azzal a darabbal kezdek, amit a hiányzásukkor tanultunk, gyakoroltunk. Nem egyszerű feladat ezeket így összeegyeztetni, de muszáj megoldani, hiszen a szólamok biztos tudása alapfeltétele annak, hogy szépen hangozzanak fel a művek az előadások során.

Visszatérve a kóruspróba menetéhez: minden órának megvan a célja, hogy nagyjából meddig kellene eljutnunk. Előfordul, hogy tovább is érünk az adott műben, de van, hogy rövidebb részt sajátítanak el a kórustagok. Az óra tervezésénél erre is kell gondolnom, tehát többet tervezek megtanulni, hogy ne legyen üresjárat. Ha többszólamú mű a feladat, akkor először külön-külön tanuljuk meg a szólamokat, nemcsak hallás után, hanem a szolmizációt is alkalmazva. Gyakran tanítok úgy például két-háromszólamú darabokat, hogy az egyik szólamot (általában a fő dallamot) megtanítom hallás után szöveggel, a kísérő szólamokat pedig szolmizálva. (Technikai dolog, ne bántson érte senki, a szolmizációs neveket a kotta fölé írom.) Amikor kellő gyakorlás után összeénekeljük a szólamokat, könnyebb megkülönböztetni a szöveges és a szolmizált dallamot. A gyerekeknek is segít. Nem örülnek igazán a betűkottának, de tudják, hogy általában segít nekik. Ráadásul beletanulnak egy kicsit a szolmizálásba is. Az évtizedek során több énekkarosom óvónői vagy tanítói pályára ment, s mind a gyakorlati felvételin, mind a tanulmányaikban segített nekik az énekkari próbákon szerzett tudás. A szolmizálás ily módon több célt is szolgál, előbbre juttatja a tanulót a zenei ismeretekben. Egy-egy próbán több művel is foglalkozunk, hogy változatos legyen az óra felépítése. Egy adott szakasz megtanulása,

gyakorlása után váltunk, vesszük elő a következő művet, hogy ne unják meg a diákok. A szólamok többszöri áténeklése fárasztó tud lenni belenyúlva a délutánba, amikor előtte a tanulóknak volt már 7 órájuk, illetve próba után még tanulniuk is kell, meg ebédet sem ettek rendesen, ettek egyáltalán? Szóval kell a motiváció, kell a biztatás, a dicséret. A diák is, én is elfáradunk már erre az időpontra, a hétnek is és a napnak is a közepén járunk, holtponton vagyunk. Minden alkalom végén (közben is) megdicsérem őket, akkor is, ha nem sikerült minden és megköszönöm nekik a próbát. Örülök, amikor ők is örülnek. Az is köszönet, amikor úgy mennek ki az ajtón, hogy a tanult dallamot éneklük.

Az énekkarosaimmal közösen alakítjuk a műsortervet. Hozhatják a saját ötleteiket, mit hallottak, mi tetszett meg nekik, mi az, amit meg tudnánk tanulni. Egy nagyon fontos kritérium van, az igényesség. Bóvrit nem éneklünk, de értéket és jó, szép üzenetet hordozó műveket sokféle műfajból igen. Tapasztalatom, ha én elfogadom a számukra kedves zenéket, az ő javaslataikat, akkor ők is elfogadják az általam tervezett műsorszámokat, komolyzenei feladatokat. Megfér egymás mellett Beethoven Örömdója, Bach korálfeldolgozása, Kodály Karácsonyi pásztortánca és a divatos, szép betétdal valamelyik kedvelt filmből, musicalből. Van egy kedves hagyományunk, az első mű, amit az újakkal közösen megtanulunk, az a Valahol Európában című Dész-musical főcímdala. Talán 15-20 éve is van, hogy ezzel kezdjük az iskolai évet az énekkarral. S ami a lényeg, a felsőbb évesek éneklük, tanítják az újaknak, ahogyan nekik annak idején az ő elődeik tanították. A zongorakíséret az enyém. Nagyon megható!

2. kép: KDG-gálaest a Bartók Teremben 2023-ban

Adódik úgy is, hogy nem sikerül egy-egy mű megtanulása. Előfordul, hogy nehezebbet választok, választunk ki, mint amire képesek vagyunk. Ilyenkor átgondolom, hogy érdemes-e még tovább foglalkozni az adott művel, vagy inkább keressék helyette másikat. Arra is van példa, amikor a gyerekek jelzik, kérik, hogy inkább mást tanuljunk meg. Elfogadom. Jelszavam: egy mindenkiért, mindenki a kórusért!

A kóruséneklés a tagok tanulmányaira is jó hatással lehet. A zenetanulás – és nemcsak a hangszeres oktatás, hanem az éneklés is – nagyon jó memóriafejlesztő. Szöveget, dallamot kell elsajátítani, időnként kotta nélkül megszólaltatni.

A próbákön nyugodt körülmények között folyik a munka. Nem kell attól tartaniuk, hogyha valami hamiskásra sikerül vagy egyikük eltéveszt egy hangot, akkor megszidom őket. Nem a kudarcra hajtunk, hanem pont az a lényeg, hogy mindenki jól érezze magát a bőrében kóruspróbán, sikerélménye legyen és érezze, hogy valami nagyon fontosat csinál. A dalostársak mindig kapnak visszajelzést, jól énekeltek-e a szólamukat, mi az, amit javítani kellene, megdicsérem, ha szépen, tisztán hangzik el az éppen gyakorolt rész. Igyekszem arra motiválni őket, hogy minél igényesebben adják elő a műveket. Az elismerésben, a dicséretben hiszek. Nagy szüksége van erre a diákoknak. A gyerekek megfelelő hozzáállása nélkül nem lehet ebben a munkában boldogulni, és az a tapasztalatom, hogy dicsérettel sokkal többre megyek. Nagyon jó ezekkel a gyerekekkel dolgozni!

A mai, kompetencia alapú oktatást figyelembe véve az énekkarban éneklés, a hangszerjáték, maga a zene az érzelmi nevelés egyik legfontosabb, legkompetensebb területe. Kifejezés és önkifejezés. Értéket közvetít, először a gyermeknek, a kórustagnak, majd a kórus előadásán keresztül a hallgatóságának. Különleges folyamat ez! Megtapasztalhatja az énekkaros, hogy egy alkotói tevékenység során milyen érzések, érzelmek érintik meg. Érdekes megfigyelésem, hogy rengetegen vannak, voltak az énekkarosaim között olyanok, akik kiválón rajzolnak, ami szintén az önkifejezés, az érzelmek közvetítésének eszköze. S talán mindez segít majd abban, hogy felnőttként is az értelmes, értékes dolgokat keressék, akár a szabadidejük eltöltésére is. A pozitív élmény hosszú hatású tud lenni.

A kórusban éneklés szociálisan is érzékenyít, amikor valakik tiszteletére, emlékezetére éneklünk, jótékonysági alkalomból lépünk fel, amikor azt látja az énekkaros előadás közben, hogy könnyek szöknek a hallgatóság szemébe a karácsonyi dallamok hallatán vagy diáktársaik a telefonjuk lámpáját az éppen énekelte dallam ritmusára emelik a levegőbe. Amikor gyengén látó társukat felvezetik a színpadra, hogy ő is velük együtt részese legyen az alkotás, a dalolás örömeinek, olyan érzelmi többletet kapnak, ami talán sokáig elkíséri őket az életükben.

Mindig vannak olyanok is a kórusban, akik szólistaként is megállják a helyüket. Külön gyakorolunk, keresünk olyan műveket vagy éppen ők hoznak, mutatnak zeneszámokat, amikben kibontakozhat a tehetségük. Lehetőséget kapnak, hogy a koncerteken is megmutathassák a tudásukat, hogy mennyit fejlődtek az évek során. Mind az énekes, mind a hangszeres szólisták produkciói jelen vannak az előadásainkban. Nagyon szeretek velük is dolgozni. Jó felfedezni a tehetségüket, jó együtt muzsikálni, gyakorolni velük, látni, hogyan fejlődnek, hogyan oldanak meg egyre nehezebb „feladatokat”. Mert ez nem feladat, hanem örömmzene!

A kóruséneklés egyik legfontosabb alapja az együttműködési képesség. Ha valami, akkor ez a tevékenység kiválóan fejleszti ezt a képességet. Nemcsak egymásra, hanem a szólamok együttes megszólaltatására is figyelni kell. Egyrészt a saját szólamot kell ismerni, másrészt úgy kell azt elénekelni, ahogyan a kottában leírta a szerző, szolgálva az együtthangzás harmóniáját. El kell fogadni, hogy egyszer az egyik szólam fontosabb, másszor a másik, de a végeredmény sikere mindenkié. Közös felelősségünk egy-egy jól sikerült fellépés. A diákok azt is megtanulják, hogy a jó szerepléshez valamennyiük jelenléte nagyon fontos. Ilyenkor félre kell tenni az egyéni érdekeket, s a közös célt kell szolgálni. (Szülinapi bulit másik délutánra is lehet szervezni, de a gála időpontja hónapokkal előbb lekötött. Fordítva is igaz, adódhat olyan esemény, ami elsőbbséget kell, hogy élvezzen egy-egy adott tanuló esetében, nyilván nem tömegesen. De szerencsére a gyerekek általában szeretnek szerepelni.)

A kórus közösségként működik, megtanít egymás elfogadására, tiszteletére is. Olyan jó meghallani, amikor megdicsérik például a szólista előadását, elismerik a tehetségét. Fontos arra figyelni, hogy minél többen kibontakozhassanak, viszont soha nem kérek fel szólózni olyan tanulót, aki ettől ódzkodik. Nem akarom, hogy egy életre szóló lelki sérülést szerezzen. Ha időközben változik a hozzáállása, ám legyen!

Az énekkar esetében speciális helyzetben vagyunk, hiszen a diákok által önkéntesen, a tanórán kívüli időben végzett tevékenységről van szó. Legfontosabbnak a pozitív megerősítést, a dicsérő, támogató megjegyzéseket, mondatokat tartom, hogy jó érzést keltsen a gyermekben, amit csinál. A kórus életében a legfőbb mutató a jól megtanult mű, a sikeres hangverseny, a taps. Ez a fokmérő, ez az igazi osztályzat. Nálunk a tényleges jegybéli jutalmazás is működik, minden hónapban kapnak egy ötöst a próbákért és minden szereplésért is jár ötös érdemjegy. Félévkor és tanév végén dicséretet kapnak, végzősként a KDG-gálán jutalomban részesülnek, amit a Szülői Közösség vagy a gimnázium Baráti Köre biztosít számukra. Nagyon megérdemlik!

Kóruskarácsonyt és évadzáró „bulit” is szoktunk tartani, amikor nem a munkáé, hanem a kötetlen találkozásé, beszélgetésé a főszerep. Ilyenkor közösen visszanezzük a szereplésekről készült videókat, kicsit értékeljük, hogyan sikerült a fellépés. Ezek a felvételek az iskola honlapján, illetve a Youtube-on is megtekinthetők.

A kollégáim közül is sokan örülnek annak, hogy van énekkara az iskolának, szívesen jönnek az előadásainkra, megdicsérik a gyerekeket, ami nagyon fontos visszajelzés a kórustagoknak. Jó érzés, amikor sorolják a diákok, kik szóltak elismerően a koncertről, a teljesítményükről. Legtöbbször abban is partnerek a tanártársaim, hogy egy-egy alkalommal tanóráról elengedik a dalosokat, hogy tudjunk próbálni, mert éppen egy adott fellépés miatt szükség van arra a plusz időre. Természetesen, ha valaki éppen dolgozatot írat, akkor a gyermeknek az órán a helye, időnként a diák legnagyobb bánatára.

A város és a megye énektanáraival rendszeresen találkozunk, kiválóan megszervezi ezt a szaktanácsadó kolléganőnk, mind az időt, mind a helyet biztosítva ezekre az alkalmakra. Megbeszéljük a feladatokat, megosztjuk egymással a tapasztalatainkat és a kottáinkat. Nagyon örülök, hogy újra elindult az Éneklő Ifjúság Szombathelyen is (volt néhány évnyi szünet), és tavasszal összegyűlnek a kórusok. Igyekszem az énekszakoskollégákat arra biztatni, ne féljenek kiállni a kórusukkal, nem baj, ha egy népdalcsoportot énekelnek összesen, hiszen azt igényesen,

kifejezően megszólaltatva szép élményhez jut mind az énekkar, mind a hallgatóság. Öröm, amikor minél többen megmutatják, mire képesek. Tudom, hogy sokaknak fontos az, hogyan minősítik őket. Szerintem sokkal lényegesebb, hogy együtt énekeljenek a gyerekek, legyen sikerélményük!

Egy diákokból álló énekkar a változások színtere is, minden évben új tagokkal bővül, ugyanakkor elmennek azok, akik már a legérettebb hangú korosztályt képviselik. Ez megnehezíti egy karnagy dolgát, de iskolai szinten így működik. A kórus is megújul, a repertoár is, a vezetőnek is ezt kell tennie.

Régebbi szép emlékünk, amikor 2011-ben Szombathelyen volt Daróci Bárdos Tamás Erkel-díjas zeneszerző szerzői estje, amely egyben a Tavaszi körtánc című lemezének bemutatója is volt. Kórusunk is meghívást kapott, hogy énekelje fel az egyik kórusművet a készülő CD-re és természetesen a lemezbemutató hangversenyen is felléptünk. Karnagyként is óriási élmény volt részt venni ebben a munkában. A tavaszi körtánc című kórusművet énekeltük fel a lemezre és adtuk elő a koncerten. Komoly feladat volt! A plakátot és a CD-t azóta is féltve őrzöm.

Összegezve a kórusvezetés sok munka, de a végeredmény felemelő tud lenni. Nagyon jó együtt dolgozni ezekkel a fiatalokkal, tehetségesek, kedvesek, nagyon emberiek és emberségesek! Ráadásul, ha tudományos megközelítést is meg akarok fogalmazni a kórusvezetés kapcsán, ez az a pedagógiai feladat, amelyben az egyes tanári kompetenciák szorosan összefonódnak. Az énekkar műsorai egyfajta ösztönzési képet rajzolnak az iskolánk tehetséges tanulóiról, hiszen a KDG-gálákon a karénekeseken kívül fellépnek az énekes és hangszeres szolisták, a néptáncosok, vers-és prózamondók is. Sok felvételünk, teljes műsorunk fent van az interneten, többek között a gimnázium centenáriumi gálája, a karácsonyi koncertek, KDG-estek. A magyar könnyűzene egyik ikonikus alakja is lájkolta azt a felvételt, amelyen az ő egyik gyönyörű dalát énekeltük. Örült, hogy a fiatalok is még mindig éneklék a dalait.

3. kép: Karácsonyi hangverseny a Szent Erzsébet plébániatemplomban 2024-ben

Nemes feladat megmutatni a mai diákoknak, hogy a technikai csodaeszközökön túl is van élet. Bebizonyítani, hogy ők is tehetségesek, megismertetni velük az igazi alkotás örömét, amikor nem a gépek, hanem ők maguk hozzák létre a csodát. Amikor rájönnek, hogy az érzelmeinket ilyen különleges módon is kifejezhetjük, s ezáltal talán még a világunkat is egy kicsit jobbá tehetjük. Ezt szeretném elhiteni velük, megerősíteni bennük!

Janászek Ferenc:

Harsogjatok, fanfárok!

A Táplánszentkereszti Ifjúsági Fúvószenekar története a kezdetektől napjainkig

A zenekar emblémája

Koncert a Bartók Teremben, 2018

Bevezetés

*„Ahhoz, hogy a lehetséges valóra váljon, meg kell kísérelnünk a lehetetlent!”
Ósi ír áldás*

2002-ben még majdnem lehetetlennek tűnt, hogy egy ének-zene tanár önmaga, egy személyben képes legyen egy teljes fúvószenekar felépítésére. Személyes életutam és az elmúlt 22 év bebizonyította, hogy ez minden általános iskolai ének-zene tanárnak sikerülhet.

2000-ben lehetőséget kaptam arra, hogy ötödik osztályban ének-zene óra keretén belül furulyára oktathattam a gyerekeket. Ez az öt-tíz perc, amit a tanórából „elloptam”, nem volt sok – képzelhetik, ha húsz szopránfurulya egyszerre szólal meg –, de arra mindenképpen elég volt, hogy a tanulók saját maguk tapasztalhatták meg a „zenecsinálás” örömét. A 2001-es év egy mérföldkő volt a furulyaoktatásomban. Szakköri óra keretén belül egy teljes tanórát kaptunk arra, hogy hetente egyszer, kizárólag a furulya adta örömöknek szentelhettünk 45 percet.

Aztán az osztály nagyobbik része úgy döntött, hogy ebben a zaklatott, teljesítménycentrikus világban is fontos jelentőséget tulajdonít fúvós hangszerének és folytatja zenei tanulmányait. Ugyan ez még mindig nagyon messze volt attól az ideális zeneiskolai gyakorlattól, mely szerint egy tanár egyidejűleg egy tanulóval foglalkozik, mégis bevállaltuk. Örömmel adhatok hírt arról, hogy a 2002. március 15-i kulturális seregszemlén olyan produkciók hangzottak fel (L. van Beethoven: F-dúr Románc, L. van Beethoven: V. szimfónia főtémái stb.), amelyek méltán adhattak okot büszkeségre valamennyiünknek. Pontosan ez, a gyerekek közönség előtti sikere erősített meg abban, hogy Táplánszentkereszten el kell indulnia egy kamaramuzsikára, vagyis kisebb létszámú hangszeregyüttesre épülő zenei életnek. A végső cél pedig nem lehetett más, mint ezeknek a kis kamaraegyütteseknek néhány év alatt történő fúvószenekarrá való összeolvasztása. Véleményem szerint a kamaramuzsikálásnak egy fúvószenekari hangzás jelenti a csúcspontját.

Pécsi Géza: Kulcs a muzsikához című könyvében olvashatjuk: „Amelyik otthonban zene szól, ott atya és fiú között szeretet honol, s ha a nép is zenél, harmónia uralkodik az emberek között.” (Pécsi, 1989. 150.) Mára már mintha kicsit elfelejtettük volna ezt az ősi kínai mondást az együtt muzsikálásról. A mai ember már nehezen tudja elképzelni az egykori fonóházak, a különböző férfi- és nőegyletek összejöveteleinek hangulatát, vagy a polgári rétegben otthonos „házimuzsikálás” légkörét. A mai ember is szeretne harmóniában élni, de valahogyan nem találja meg az ehhez vezető utat. Talán mert az emberek figyelme jobbra a mindennapi élet praktikus szükségleteire irányul. A XVI. században Európa-szerte a mindennapi élethez tartozott a muzsikálás, olyasmint lehetett, mint a mai családok életében a televíziózás.

1. A tervezés időszaka

Következzen egy kis időutazás vissza a múltba! 1995-ben, a Berzsényi Dániel Tanárképző Főiskola Zenei Intézetében történő tanulmányaim befejezésekor, szakdolgozatomban a következőket írtam az egyik fejezetben:

„Hogyan kezdjünk el felépíteni egy ifjúsági fúvószenekart: Megnövekedett az igény fúvószenekar felállítására kisebb településeken is. Előfordul, hogy általános iskolai igazgatók azzal a reménnyel építenek ki fúvós oktatást intézményükben, hogy a tanév végén néhány gyerek összeáll és eljátsszák a magyar himnuszt vagy a szózatot. Óvni szeretném a fúvószenekarok megálmodóit és azokat a lelkes énektanárokat, akik intézményük vezetőjétől ilyen inspirációkat kapnak. Nem lebeszélni akarom őket, hanem tanácsaimmal segíteni szeretnék nekik. Nagy türelemre inteném mindkét felet. Egy kezdő hangszeres tanuló minimálisan két-három év alatt jut el egy olyan szintre, hogy zenekari összjátékra legyen képes. Azontúl nagy erőfeszítést igényel a megfelelő hangszerek beszerzése. Anyagi vonzatuk nem csekély összeget emészt fel. A hangszerek kiválasztásához mindig szakemberektől kérjünk segítséget. Ideális lenne, ha két személy kezdene az oktatáshoz. Az egyik a rézfúvósokat, másik a fafúvósokat vezesse! Előfordulhat, hogy teljesen egyedül kell dolgoznunk, akkor egy szárnykürtcsalád kineveléséhez kezdjünk, a kórusnak megfelelő hangszerekkel: Szoprán – Szárnykürt (Trombita), Alt – II. Szárnykürt (Trombita), Tenor – Tenorkürt, Bariton – Baritonkürt, Basszus – Tuba. A tanítást egyénileg kezdjük, de igyekezzünk lehetőséget adni az együtt zenélésre is. Rövid, egyszerű dallamot szétírhatunk mi is számukra. Nem szabad elfelejtenünk, hogy a trombita és a tenorkürt transzponáló hangszerek. A felhangrendszer ismerete is feltétlenül szükséges, ezt a törvényszerűséget figyelembe véve kell felépítenünk az akkordot!” (Janászek, 1995. 11.)

2002-ben már Táplánszentkereszten mint az Apáczai Csere János Általános Iskola ének-zene tanára ezt írtam:

„Mindent megteszek azért, hogy öt év múlva egy rövid hangversennyel bemutatkozni tudó, lehetőleg csak táplánszentkeresztiéből álló, önállóan is működni tudó FÚVÓSZENEKAR kezdhesse meg hosszú, a falunak sok dicsőséget hozó pályafutását. A fúvószenekar hangszerein (klarinét, trombita, szárnykürt, tenorkürt, baritonkürt, harsona, szaxofon, tuba, vadászkürt stb.) már két-hároméves (irányított) hangszertanulással el lehet jutni olyan szintre, hogy művelője zenekari összjátékra lehessen képes. Természetesen meg kell teremteni annak a lehetőségét, hogy a napi rendszeres, minimálisan 15 perc komoly, koncentrált figyelmet igénylő gyakorlás biztosított legyen. Egy megközelítően ideális fúvószenekarnak minimum 25-30 főből kell állnia. Első lépésben, a 2002 szeptemberében kezdődő tanévben hét gyereknek kívánok lehetőséget biztosítani arra, hogy heti három órában a következő formában tanulhasson hangszerjátékot:

- 2 tanuló klarinét, heti egy óra,
- 3 tanuló trombita, heti egy óra,
- 2 tanuló tenorkürt, heti egy óra.

Az elkövetkező évek klarinétosaiból később szaxofonos is lehet. A trombitások átírányíthatók szárnykürtre, a tenorkürtösökből jó harsonások, baritonkürtösök, tubások válhatnak. Folyamatosan minden évben a kiváló szintet elérő furulyásoknak kívánok lehetőséget adni a fúvószenesi hangszerek tanulásához.” (Janászek, 2002. 3.)

Természetes módon voltak kételkedők, akik reménytelennek tartották azt, hogy egy személyben képes leszek valamennyi fúvós hangszert megtanítani. Nagyon megfontoltan, végig gondolva kezdtem hozzá Táplánszentkereszt fúvószenesi életének felvirágoztatásához. Sokkal több érv volt felsorolható az egyszemélyi irányítás mellett, mint ellene. Zenei oktatásom feladatául nem azt tűztem ki célként, hogy a zenészpályát jelentéktelen százaléka hivatásos, abból élő muzsikus legyen, a nagy többség viszont soha életében rá se nézzen többet a hangszereire. Olyan lelkes amatőr fúvószenészeket szerettem volna nevelni, akik közül lehetőleg mindenki egész életén át örömeiben, bánatában barátjának fogadja hangszert, mások és saját lelke felvidítésére. Olyanokat, akik harmonikus, önmagukkal békében élő felnőttekké válnak. Olyanokat, akik mint a Táplánszentkereszti Apáczai Csere János Általános Iskola Fúvószenekarának tagjai az iskolának, a falunak, a megyének, az országnak sok dicsőséget szereznek. Ebben a folyamatban fontos szerepe volt a szerepléseknek. A betanult zenedarab közönség előtti bemutatása és a sikerben való megfürdés jogosan teheti büszkévé a produkció létrehozóját, így a befektetett munka elnyeri méltó jutalmát. Egy fúvószenekar sokféle színes zenei előadásra képes. Sok felkérésnek tehet eleget a község határain belül is, színesítve a falu életét a következő programokon: nemzeti ünnep, egyházi ünnep, sportmérkőzés, térszene, zenés ébresztő, avatás, szüreti felvonulás, önálló hangverseny stb. Egyre nagyobb meggyőződéssel hiszem, hogy egész eddigi életem sikerei – és talán kudarcai is – azért történtek velem, hogy segítségemre legyenek a magam elé kijelölt út sikeres végrehajtásában.

2. A zenekar alapköveinek letétele

Nagyon sok minden a terveimnek, a fentiekben leírtaknak megfelelően valósult meg. Táplánszentkereszt közönsége 2002 karácsonyán hallhatta először az országosan is egyedülálló, egy általános iskola keretén belül működő fúvóegyüttest.

Az „alapítókkal” – hét hetedikes kisdíák: három trombitás, két klarinétos, két tenorkürtös – nagyot álmodtunk: karácsonykor el fogjuk játszani a *Csendes éjt* úgy, hogy szeptemberben vették kezükbe az ifjú zenészek a hangszereiket. Ez nem tűnne lehetetlennek, ha a hangszeresek egyedül, egy szólamban zenélnének, de zenekari hangzásban, többszólamban muzsikálni ilyen rövid idő alatt rendkívül nagy kihívást jelentett. Nem sürgetett bennünket senki, de az volt a szándékom, hogy a falu lakói mielőbb hallhassák, hogy egy olyan együttes van születőben, ami számukra sok örömet fog okozni, amire büszkék lesznek.

Az első években rengeteget kottáztam, hogy olyan kottaanyagot tudjak a tanulók kezébe adni, ami a tudásszintjüknek megfelel és minél kevesebb kompromisszumot kelljen kötni a zenedarab minőségének meghagyásával. Komoly fejtörést okozott a *Csendes éj* kottájának

elkészítése, mert a trombitások és tenorkürtösök hangterjedelme még csak egy nagy szext (C-től A-ig) hangterjedelem volt. Vagyis ha csak a fődallamot nézzük, az első két ütem után „elfogyott” a hangkészletünk.

Első nagy sikerünkről azzal a címmel tudósított a faluújság, hogy „Boldog az a falu, ahol még a polgármester is énekel”. (Janászek, 2003. 8.) Talán ennek a sikernek lett az a hozománya, hogy településünk akkori polgármestere, Ifj. Perl János januárban közölte velem, hogy elkezdte szervezni egyhetes, június végi németországi utazásunkat, ahol magánházak udvarán fogunk fellépni. Természetesen én azonnal jeleztem a polgármester úrnak, hogy ez szakmailag lehetetlen, de ő nem tárgított.

Szamba vettem lehetőségeinket. Olyan műsortervet készítettem, hogy legyenek duók, triók és a teljes együttest „foglalkoztató” zeneszámok is. A hangszereléseket úgy készítettem el, hogy saját magamnak tenorszaxofon szólamot is írtam. Úgy gondoltam, hogy a tenorszaxofon az a hangszer, amivel legjobban tudom segíteni az együttest. Az én kottaállványomon nem a saját szólamom volt csak, hanem a magam által elkészített teljes zenekari partitúra. Ez azért volt szükséges, hogyha zenélés közben bármelyik hangszeres megakad, akkor én egyből az ő szólamát tudjam fújni, hogy így visszataláljon, megtalálja helyét a kottában, kapcsolódni tudjon a közös zenéléshez.

Fúvós együttesünk – magamat és egy „kölcson” fiút (a Szombathelyi Bartók Béla Zeneiskola delegált egy ütöst, aki a fúvósainkhoz hasonlóan szintén 7. osztályos tanuló volt) is beleértve – kilenc főből állt. Németországi vendéglátóink nagyon szép programokat állítottak össze számunkra. Videokamerával felvételt készítettem az egész hétről, vendéglátóink CD felvételt készítettek az elhangzott zeneszámokból, amit megkaptunk és magunkkal hozhattunk.

3. A zenekari élet szakmai szemmel

3.1. A zenekarba kerülés folyamata

A zenekar utánpótlását az általános iskola furulyás tanulói biztosítják. Szeptember első hetében, már az első találkozás alkalmával a gyerekek kezébe adom a furulyát. Az első 45 perben megtanítom nekik a *Süss fel napot* két hanggal, amit ők nagy lelkesen fújnak akkor is, amikor kimennek a teremből és visszatérnek az osztályukba. Ez a pedagógus kollégák életét nem könnyíti meg ugyan, viszont számomra ez nagy „haszonnal” jár, akár marketingnek is mondhatnám, de mindenképpen az ügy malmára hajtja a vizet, hisz az osztálytársak többen is megirigylik ezt a tudást és a következő héten ők is jelentkeznek furulyaszakköre. 2024-ben összesen 16 gyermek jelentkezett a kezdő csoportba. Már-már kevésnek bizonyul a 45 perc arra, hogy elegendő idő jusson mind a 16 tanulóra. Jó stratégiát kell választanom ahhoz, hogy egyénileg és csoportban is legyen lehetőségük megszólaltatni a furulyát. Lelkesedésük serkenthető azzal, hogy bizonyos versenyhelyzet kerekedik abból, hogy kinek sikerül először eljátszani azt a dalt, amit azon az órán furulyázunk. Gyakran választok dalt az énekkönyvükből is, mert ezzel az ének-zene órán is szerepelhetnek. Mindig hálás vagyok a tanítónőiknek, ha lehetőséget adnak erre a gyerekeknek. A tanítónők segítsége több vonatkozásban is óriási. Az iskolai előadások, szereplések alkalmával beépítik a furulyaszót is

az előadásba. Ez jó a gyerekeknek, mert szerepelhet, sikerhez jut, jó a tanító néninek, hiszen színesebb a műsoruk, jó nekem, mert szárnyakat ad a gyermekeknek.

A negyedikesek a haladó furulyacsoportban folytatják zenei tanulmányaikat. Van ugyan némi „lemorzsolódás” az előző évhez képest (az idei évben 13 fős a haladó csoport), de akik második évben is beiratkoznak, azok már nagyon elszántak és komolyan „hadra foghatók”. Ők már egész jól elboldogulnak az *Ábécés hangok* világában, a kottaolvasásban. Egyedül is képesek eljutni valamilyen szinten a dal megtanulásához. Szívesen adok lehetőséget számukra, hogy egy-egy kedvenc zenét, az interneten megtalált kottát zenei tudásuknak megfelelő hangnembe átírom és így adom a kezükbe a kottaanyagot. Ők már bármilyen iskolai műsorban bevezethetők.

Zenekarunk pünkösdi koncertjén minden alkalommal fellépnek a furulyások is. A hangversenyen a legnagyobb tapsot mindig ők, a „kicsinyek” kapják. A haladó csoportnak marad izgulni valója a koncertet követő furulyaórán is, mert akkor szoktam kihirdetni, ki tanulhat tovább az év szeptemberétől fúvószenekeari hangszereken. Hagyok nekik lehetőséget a hangszer kiválasztására, de próbálom irányítani is őket ebben. Az a stratégiám, hogy előre felmérem, milyen hangszerekre van leginkább szüksége a zenekarunknak. Például a tavalyi évben gyakran vittem be klarinétot és játszottam nekik néhány dalt. Talán ennek is köszönhetően mindenki klarinéton akart tanulni. Az idei évben a kürtöt fogom velük megkedveltetni. Év közben már előre feltérképezem, hogy kinek lesz szüksége a későbbiekben fogszabályozásra, mert a terveimet ehhez igazítva kell kialakítanom.

Az iskolai évváró utáni héten egy előre betervezett időpontban be szoktam hívni az új hangszereket és szüleiket egy közös megbeszélésre. Erre a szülői értekezletre együtt érkeznek a szülők és a gyerekek. A találkozás elején bemutatom a zenekarról összeállított mappámat, ami egy igazi kincs számomra. Ez a mappa tartalmaz újságcikkeket, fotókat, emlékeket, összefoglalója a zenekar eddigi életének, mindennapjainak, ünnepeinek, szerepléseinek, zenetáborainak. A szülők és az új „fúvóspalánták” kaphatnak egy összefoglalót, egy áttekintést arról, hogy hova, milyen közösségbe fognak megérkezni, hol várják őket familiáris szeretettel. A cél a fúvószenekear aktív tagjává válni 1-2 év múlva. Mára már rangot jelent, ha valaki a zenekarba jár. Lehetőséget az kap, aki furulyán már bizonyított. Hosszú távra tervezek.

A zenekar új tagjai számára fontos a helyes légzéstechnika megtanulása. Szeptemberben erre és a kottaolvasásra fektetjük a fő hangsúlyt. Napi 15 perc gyakorlást kérek. A gyakorlás rendszeressé tételéhez gyakorló füzetet kapnak a gyerekek, melynek lényege, hogy gyakorlás után ebbe a füzetbe bejegyzzi a gyermek a gyakorlás időtartamát, minden napra lebontva, pl. hétfő 16:32-16:46. Ezeket a bejegyzéseket fúvósóra elején megnézem és reagálok rá. Ezeket a szülőkkel úgymond nem kell ellenjegyeztetniük, mert én bizalommal vagyok irántuk. Tudom, hogy néha egy kis füllentés is bekerülhet a füzetbe, de tudom róluk, hogy a saját lelkiismeretükkel el kell számolniuk. Heti egy 45 perces tanórát tartok péntek délutánonként, hangszercsoportonként. Ez azt jelenti, hogy csoportos órákat tartok a trombitásoknak, kürtösöknek, klarinétosoknak, szaxofonosoknak és így tovább, szükség szerint. A zenekarba kerülés után ehhez még hozzájön a péntek esti próba 18 és 20 óra között.

Anyagi terhek nem hárulnak a szülőkre. Mindenki számára biztosít a zenekar hangszert, kottaállványt, mappát, kottaanyagot, hangszerolajat, fafúvós nádat, kottacsiptetőt, zenekari mellényt, pólót. A hangszereket – a szülők által aláírt átvételi elismervény aláírása után – kölcsönbe kapják a gyerekek, akár 50 évre is, mindaddig, amíg a zenekar tagjai maradnak. A gyerekek figyelmét felhívom a hangszer megóvására, az iskolában is elzárva tartjuk őket. Lényeges, hogy házilag ne javítsuk a hangszereket.

A kezdeti időszakban a rézfúvósok csak fúvókával gyakorolnak. A fafúvósok csak néhány tanóra után vihetik haza a hangszerüket. Ennek az egyik oka az, hogy a gyerekek így megtanulják szakszerűen összerakni az instrumentumot, illetve figyelniük kell arra, hogy nehogy rossz beidegződések alakuljanak ki, amit nehéz később kijavítani. A zeneiskoláktól eltérő az a gyakorlatunk, hogy nálunk nincs szolfézsoóra, nincs vizsga, a zenészek nem egyedül vannak a hangszeres órán. Annak a szülőnek, aki hivatásos muzsikust szeretne a gyermekéből, a szombathelyi zeneiskolát javaslom.

Rendszerünk egyik legfontosabb eleme az összefogás gyermek, szülő, pedagógus között. Ennek érzékeltetésére a háromlábú fejőszék hasonlatot használom, hiszen a háromlábú szék soha nem billeg, mindig stabil, bármilyen talajra tegyék is le. Kérem a szülőket, hogy ha gyermekük elbizonytalanodik, válságba kerül, úgy tűnik számára, hogy ezt a nehézséget ő most nem tudja leküzdeni, inkább játszana a számítógépen, mert ott néhány kattintással sikerélményhez jut, akkor bátorítsák, biztassák őket, kérjenek tőle türelmet, mondják el, hogy biztosan sikerülni fog a zenélés, ahogyan legutóbb is. Én is biztatni tudom őket sok, közösségben megélt sikerélménnyel, sok közösen átélt meghitt pillanattal, kirándulással, fúvóstalálkozóval, a közönségtől kapott tapssal, szeretettel. Azzal, hogy egy olyan közösségnek lesznek a tagjai, ahol az egymásért érzett felelősség, egymás tisztelete, megbecsülése, segítése alappillér. A szülők pedig olyan büszkeséget fognak érezni, amikor a koncertjeinken látják gyermeküket zenélni, ami semmihez nem hasonlítható.

3. 2. A zenekari próba menetrendje

A próbára illik 17.45-re érkezni. A terem, ahol próbálni szoktunk, tanteremként funkcionál nap közben, tehát át kell rendeznünk a zenekari ülésrendnek megfelelően. Amint a fúvószenekarok többsége jellemző módon ülve zenél, mi magunk is így teszünk. 18 órakor „lendül a pálca”, vagyis kezdődik a próba.

Fütty (én ezt is a fúvóshangszerek közé sorolom), majd üdvözlés következik.

Én füttyülöm a következő dallamot: d-r-m-d-r-d; a zenekar válasza: s-m-d-r-s-d. Győrben voltam középiskolás az 1970-es évek végén, ez a dallam volt a zenészfütty. Nem csak ott, hanem jellemzően az egész országban ismerték a „konzisok”. Sajnos azóta már megkopott az ismertsége.

Ezután következik a közös befújás, a szájjizomzatuk bemelegítése, a hangok „megtalálása” a hangszeren. Különösen a rézfúvósoknak van erre szüksége, hiszen mindössze három billentyű

áll rendelkezésükre. Tehát az ajakizomzatuk változtatásával tudják megalkotni a skála valamennyi hangját, a felhangrendszerre építkezve.

A magam által előre lekottázott, és mindenki számára kézbeadott befújási gyakorlatokból, vetésforgó módon, minden héten mást játszunk:

- Skálák C-dúrban, F-dúrban, B-dúrban, Esz-dúrban
- Tercskálák az előbbi hangnemekben
- I.-IV.-V.-I. fokú lépkedés, kis szekundonként felfelé (C-F-G-C; Cisz-Fisz-Gisz-Cisz stb.)
- Kromatikus skálák általam irányított lépésekben
- A rézfúvósok miatt van egy gyakorlatunk, ami félhanglépésekben haladva az első és a második felhangot szólaltatja meg. 1. Üres fogás 2. Kettes billentyű. 3. Egyes billentyű. 4. Második és harmadik billentyű és így tovább, egészen a kétvonalas G-ig (Ötödik vonal feletti hang.)

Ez a közös bejátszás nem csak arra jó, hogy bemelegedjenek a szájizmok, hanem arra is, hogy a muzikusok koncentrációját segítse, ráhangolódjanak a közös zenekari hangzásra.

Ezután eljátszunk egy indulót. Ekkorra a hangszerek már elérik az „üzemhőmérsékletet”, tehát a fizika törvényeit figyelembe véve már nem fog jelentősen változni a hangmagasságuk. (Hideg teremben a hangszerek először mélyebben szólnak.) Így elkezdődhet az egyéni behangolás olyan módon, hogy mindenki külön megfúj 3-4 hangot. (Egy profi szimfonikus zenekarban elegendő mindenkinek egy hangot megszólaltatni, mert a saját hangszerén belül már tisztán tudnak zenélni.) Nálunk, amatőr fúvósoknál már nehezebb behangolni a hangszereket, mert gyakran előfordul az, hogy az egyik hang alacsony, a másik magas, tehát így szükséges és hitelesebb végeredményt kapunk. Ha jellemzően inkább alacsony a hangszer, akkor a rezeseknél a hangoló cúgot beljebb toljuk, ha magas, kihúzzuk. Oboánál a dupla nádnyelvet állítjuk a megfelelő helyre. Fuvolánál először ellenőrizni kell, hogy a dugó (block) a helyén van-e. Majd a klarinéthoz, szaxofonhoz hasonlóan a fúvókát toljuk a megfelelő helyre. Szokták mondani viccesen, hogy a fuvolánál már csak két fuvola hamisabb. (Háromra már nem igaz a mondás, mert a zongorához hasonlóan – ahol egy hangra három húr jut – tisztábbnak tűnik a hangzás). A fuvolát több dolog miatt is nehéz hangolni: a hőmérsékleti változásokra érzékenyen reagál; a szájrész az ajaknál, ha csak kicsit is elmozdul, kifelé vagy befelé mozdítjuk, megváltozik a hangmagasság; nagyon fontos az is, hogy a levegőt mekkora erővel fújjuk az éles szélére.

A próba ünnepélyes pillanata, amikor megünnepeljük egymás születésnapját. Csaknem minden héten van olyan tag, akinek az adott hétre esik az ünneplése. A születésnapost megkérem, hogy jöjjön ki mellém a zenekar elé. Az ő tiszteletére meggyújtom a gyertyát, majd háromszor egymás után eljuttasszuk neki a boldog születésnapot. Harmadszor a dobosokkal együtt énekeljük is. Majd az ünnepelet egy szív alakú dobozból választhat magának egy nyalókát. A hagyomány huszonkét évvel ezelőtt kezdődött. Mára már egy kicsit komikusnak tűnhet a huszon- és harmincévesek számára a nyalóka, de mivel a hagyomány mindenkinek fontos, ezért kár lenne változtatni rajta. Miközben az ünnepelet elfújja a gyertyát, a zenekar megtapsolja.

Ezután kezdődik el a zeneszámok gyakorlása. A nehezebbektől haladunk a könnyebbek irányába. Először azokat a műsorszámokat vesszük elő, amelyeket csak mostanában kezdtünk gyakorolni. Legelőször elejétől végéig megpróbáljuk lapról olvasni. Bizony gyakran előfordul, hogy ez csak szándék marad és nem jutunk a végére. Majd következik a részletekben gyakorlás.

Hosszú, félórás szünetet szoktunk tartani. A hosszú szünetet azért találtam ki annak idején és tartom jónak ma is, mert a gyerekeknek lehetősége van labdajátékokat, társasjátékokat játszani, beszélgetni egymással, megosztani az elmúlt egy hét történéseit.

A próba második felében olyan zenét próbálunk, amelyek már elhangzottak közönség előtt is, úgymond a repertoárunkba tartoznak. Ezek kisebb koncentrációt igényelnek a muzsikusoktól, örömmelélésnek számítanak. Mosolyt szül az arcomra, amikor összepakolásnál azt hallom a gyerekektől, hogy dudorásszák, füttyülik azokat a dallamokat, amiket a próbán zenéltünk. Lehet, hogy ők is úgy vannak, mint én? Képes vagyok egész este, néha még másnap is, ugyanazt a négy ütemet hallani belül a fülemben; ez a dallamtapadás.

3. 3. A zenekari tagok önállóságra nevelése

Gyakran használom írásomban a „gyerekek” szót. Kérem, engedjék meg nekem, hisz a harminc év fölöttieket is kisiskolás koruk óta ismerem, tanítom. Nekem ők örökké gyerekek, a gyerekeim maradnak.

Az általam vezetett adminisztrációban szerepel egy közös címlista, telefonszámok, e-mail címek. Majdnem minden kedden vagy szerdán írok egy körlevelet a muzsikusaimnak. Ebben a levélben még egyszer leírom az előző próbán elhangzottakat, a következő próbára készülés tematikáját, aktualitásokat stb.

A zenekar idősebb tagjai a levelem lényegi részét felteszik a zenekar Facebook csoportjába is. Én magam nem vagyok fenn ezen a közösségi platformon, viszont a „kemény mag” (a zenekar tapasztaltabb tagjai nevezik így magukat) működtetik a Táplánszentkereszti Ifjúsági Fúvószenekar oldalát. Amennyiben hivatalos levél érkezik így a csapathoz, azt eljuttatják hozzám.

A zenekar önállóságra nevelése már régóta célom. Ezzel feladatot és felelősséget is kapnak a gyerekek egyszerre. Még inkább magukénak érzik a közösséget. A szólampróbákat önállóan, egymásnak tartják, én csak útmutatásokkal látom el őket, de nem veszek részt a próbán. De közös közösségi cselekvésre is van példa a közelmúltból. 2024. december 13-án zenekarunk is kivette részét a táplánszentkereszti templom előtti hagyományos adventi kalendáriumi ajándékozásból, ahol kisebb ajándéktárgyakkal leptük meg az arra járó gyerekeket. Ennek a programnak az ötlete az ő fejükből pattant ki, ők szervezték meg és ők is bonyolították le. Az esemény közben karácsonyi dalokat fújtak. Büszke vagyok rájuk!

3. 4. Hangszerelés, zenekari összetétel és műsorválasztás

Zenekarunk megalakulásának első tíz évében éjjel-nappal hangszereltem. Ezek a munkáim nem nevezhetők minden esetben hangszerelésnek, mert gyakran csak azt csináltam, hogy a már korábban meghangszerelt művet – ami profi fúvószenekar számára íródott – a mi csapatunk számára fazoníroztam. Szándékaimnak megfelelően jelentősen nem sérült a zenedarab értéke. Mivel ezek a munkáim nemcsak belejavítások voltak az eredetiben, ezért minden egyes hangot újból be kellett írni a kottázó programba, hogy abból majd később a partitúrából egyéni szólamokat, stímmeket lehessen nyomtatni. A kézbe adott kottában mindenki a saját nevét olvashatta, csaknem nyomdai minőségben.

Manapság már keveset hangszerelek a zenekar számára. Ennek egyrészt az az oka, hogy zenészeim többségének a tudása már lehetővé teszi azt, hogy a kottakiadóktól, fúvószenekarok számára hangszerelt anyagokból, változtatás nélkül tudom kézbe adni a stímmeket. Természetesen ez nem azt jelenti, hogy segítséget sem igényel a betanulás, és minden zenész lapról, azaz elsőre mindent tökéletesen lejátszik. Másrészt anyagi forrásaink lehetővé teszik, hogy jogtiszta kottákat tudjunk vásárolni. Ezért szerencsére nem kerülhetünk olyan helyzetbe, hogy a jogvédő hivatal ellenőrzése miatt el kelljen hagynunk a színpadot.

Vas vármegyében különböző létszámú, eltérő hangszerparkkal rendelkező fúvószenekarok működnek. A mi fafúvós szólamunk teljesnek mondható, 5 fuvolából és 8 klarinétból áll. Büszke vagyok rá, hogy van egy oboistánk is, hiszen kevés fúvószenekar dicsekedhet oboistával. Szaxofon kórusunk 6 főből áll. Sajnos baritonszaxofonunk még nincs, de pályázunk hangszerbeszerzésre. Trombitakarunk 11 fős, a vadászkürtösök teljes létszámban vannak 4 fővel. A tenorkürt 3, a harsona 3 főből áll. Van egy F-tubásunk, egy B-tubásunk, egy basszusgitárosunk, egy elektromos zongoránk és 4 ütősünk. Természetesen, amennyiben hétköznapra, munkanapra esik egy-egy megemlékezés, fellépés, ünnepi műsor, például az október 23-ai koszorúzás, akkor a létszámunk nagyjából feleződik a továbbtanuló vagy épp dolgozó fiataljaink miatt.

A szimfonikus zenekarok ülésrendje szinte állandó, alig változott valamit az elmúlt évtizedekben. A fúvószenekari ülésrend teljesen átíródott, nemcsak az elmúlt 50 évben, de az utolsó 20 évben is jelentősen változott. A mi zenekarunk is folyamatosan alkalmazkodott ehhez a nemzetközi és magyar trendhez. A változás okainak több vonatkozása is megfigyelhető. Egyrészt a fafúvók létszáma megnövekedett a rézfúvókkal szemben. Másrészt régebbi, elavult felfogás szerint a hangszerek korpuszának a nézőközönség felé kell néznie. Mára már az általánosan elfogadott szokásjog, hogy a hangszerek korpuszának befelé, a zenekarhoz kell elhelyezkednie. (Ezek természetesen nem köbevésett szabályok, de a fúvószenekarok 90%-a így helyezkedik el a színpadon.) Ennek egy eklatáns példája a fuvolák elhelyezkedése. Ezeknek a hangszereknek a játékosai mindig is az első (nagy létszám esetén, ritkán a második) sorban ültek, de korábban a rendezői baloldalon, vagyis a hangszertest a közönség felé szólt. Manapság átkerültek a rendezői jobb oldalra, tehát a zenekar felé, befelé fújnak. Jellemző módon az első két sorban, félkörívben a fafúvók foglalnak helyet. Így van ez a mi zenekarunknál is. Fontos tudni, hogy a szaxofonok is ebbe a csoportba tartoznak, mert igaz, hogy a fúvókát kivéve fémből készülnek, de a megszólaltatási módjuk és mechanizmusuk, billentyűzetük alapján osztályozzuk az instrumentumokat.

A főbb szabályok – mint a célszerűség, az együtthangzás, a hasonló szerepek, a hasonló szólamok – miatt bizonyos hangszereknek egymáshoz közel kell elhelyezkedniük. Ez érvényes az Esz-alt szaxofonokra és vadászkürtökre, vagy a tenorkürtre és tenorszaxofonra, vagy a szűk menzúrájú hangszerekre, mint trombita és harsona. Közel kell lennie a harsonának a baritonkürthöz, tenorkürthöz. És akkor még nem is említettem, hogy a trombitások egy részének bizonyos hangszerelésekben szárnykürtre kell váltaniuk. Annyi, de annyi a kíváncsi, hogy ezt teljesíteni szinte lehetetlen, tehát minden együttes vezetője kompromisszumokat köt, eldönti „melyik ujját harapja meg”.

Az elmúlt 22 évben csak elenyésző számban fordult elő, hogy olyan műveket vettem elő, amelyek ugyan magas szintű kulturális értékkel bírtak, de a zenekar számára nehezen emészthető kategóriába tartoztak. Repertoárunk túlnyomó többsége populáris, könnyen befogadható, népszerű, a közönség számára is szórakoztató zenét tartalmaz. Természetesen a komoly műfajból is tudunk játszani, ha a programszervezők úgy kérik, például: Charpentier: Te Deumából a Prelude, J. S. Bach: Zenekari szvitjéből az Air, G. F. Händel: Rinaldo operából, L. v. Beethoven: IX. szimfónia – Örömdáma, J. Brahms: 5. magyar tánc, Weiner Leó: Rókatánc, Farkas Ferenc: Régi magyar táncok, Farkas Antal: Üveges tánc, Hidas Frigyes: Szvit stb.

4. A zenekari élet a mindennapokban

4.1. Generációkon átívelő zenekari tagság

A korábban említett tapasztalt zenészeink összefogásán túl az erősségünk a családok és testvérek vonatkozásában kézzelfogható. Zenekarunk az elmúlt néhány évben három generációssá vált a következő módon. A kezdeti évek után szerettem volna, hogy basszushangzással is tudjunk gazdagodni. Az az ötletem támadt, hogy megkérem a falunk kántorát – aki egyébként szakmájánál fogva tudott basszuskulcsban kottát olvasni, két lánya már a zenekar tagja volt és elbírta a nem kis súlyú tubát – hogy csatlakozzon hozzánk. Ugyan a templomi orgona a fúvós hangszercsalád tagja, de érthető módon kántor úr nem játszott fúvószenekari hangszereken korábban, így az ő tanítását is én vállaltam magamra. Négy évvel ezelőtt már az unokáját kezdtem fuvolán tanítani, így alakult ki a háromgenerációs zenekar.

Zenésztestvérekkel, unokatestvérekkel is dicsekedhet együttesünk. Sok családban nagy értéke van annak, hogy a gyermekek zenét tanulnak. Az idősebb testvérek otthon muzsikálnak, és ez bevonzza a kistestvéreket is. Hétfő reggelként én szoktam az általános iskolában az ügyeletet ellátni. Csodálatos érzés az, amikor a gyerekek elmesélik, hogy hétvégén együttzenélés volt a családon belül, hogy ki hogyan segítette a másikat, milyen nehézségeik, sikereik voltak. A 2024-es karácsonyi műsorban egy ötgyermekes család négy testvére zenélt együtt, a legidősebb fuvolán, az őt követő harsonán, majd a klarinétos következett és a legkisebb furulyán zenélt. Két év múlva várjuk zenekari családjunkba a legkisebb testvért is.

Már többször használtam a „fúvószenekari családunk” megközelítést. Következzen erről néhány mondat. A fúvós szülők nemcsak a hangszerstanulás ideje alatt jelentenek nekem

komoly támaszt, hanem a zenekar mindennapi működése közben is. Ha a megyén belül felkérésünk van egy falunapi szereplésre, akkor ők azok, akik a gyerekek szállításában segítenek. És ha már úgyis ott vannak, akkor természetesen meghallgatják a műsorunkat és a közönséggel együtt örülnek az előadásunknak, lelkesítik a zenészeket. Segítenek berendezni a színpadot, cipelik a nem kevés számú ütős hangszereket. Meghívjuk őket az ünnepeinkre is, például a pünkösdi és a szilveszteri hangversenyeink után szoktunk összejöveleket tartani. Zenekari pénzből vásárolunk üdítőitalokat, sós ropogtatni valót, a szülők sütnek süteményt. Ebben az évben falunapon a polgármesteri hivataltól kaptunk cukrász ajándékutalványt, így a mostani szilveszteri hangverseny után tortát is ettünk.

4.2. Demokrácia a zenekarban. Zenekari elnök és karnagy szerepek

Egyik régi karnagy tanárom szavaival élve: „Egy fúvószenekarban demokrácia van, mindig az történik, amit a karnagy akar.” Szokták viccesen azt is mondani, hogy az, aki szemben áll veletek és pálca van a kezében, az vagy verekedni akar vagy ő a karmester.

Részben egyetérték volt tanárommal, hiszen egy próbát mindig a karnagy irányít, ő határozza meg a tempót, a dinamikát, szakmai vonatkozásban az ő szándékai érvényesülnek. Szervezi a zenekari próbán kívüli egyéb feladatokat, történéseket. Ő az, aki tudja, hogy egy optimális létszámú fúvós együttesnek milyen hangszerekből, a szólamoknak hány főből kell állnia.

Ugyanakkor munkám során elengedhetetlenül fontosnak tartottam és úgyis cselekedtem, hogy a legtöbb dologban kikértem a fúvósaim véleményét, a legfiatalabbaktól a legidősebbekig. A döntéseim mindig visszatükrözték a többségi véleményt, tehát együttesünk működése demokratikusnak mondható. Az ország legtöbb fúvószenekara egyesületi formában működik, ahol az egyesületi elnök és a karmester megosztózik a feladatokon. A művészeti kérdésekben a karnagy, minden egyéb más területért az elnök felel. Mivel ezek a területek nem mindig választhatók külön, ezért előfordul véleménykülönbség, súrlódás a vezetők között.

4.3 Táplánszentkereszt-i Fúvósok Alapítvány

Együttesünk 2020. április óta rendelkezik alapítvánnyal, melyet magánemberként Ifj. Perl János akkori polgármesterünk, Dr. Kovács László akkori alpolgármester és Családi Anita, akkori jegyző alapítottak. Az alapítvány célja az aktív részvétel Táplánszentkereszt és Magyarország kulturális életében, ennek keretében a Táplánszentkereszt-i Fúvószenekar működésének támogatása, a fúvószenekari kultúra ápolásának elősegítése hazánkban és a határainkon túl. Az alapítvány tevékenységei: hangversenyek rendezése, ezek kiadásainak fedezése; szakmai rendezvények szervezése, ezeken való részvétel; a muzsikus utánpótlás nevelésének támogatása. Az alapítvány ügyvezető szerve a kuratórium, melynek elnöke: Janászek Ferenc, elnökhelyettese: Tóth Gábor Tamás, titkára: Schlaffer-Varga Zsófia, tagjai: Tornai Katinka, Pintérmé Bozi Andrea.

4.4. Zenekari tagok házasságkötése

Elképesztően nagyszerű érzéseket ébreszt együttesünk minden tagjában, ha zenekari barátunk esküvői meghívóval a kezében bejelenti, hogy élete legszebb eseményére készül. Ha jól számolom, kb. tíz alkalommal vettünk már részt és zenéltünk ilyen magasztos ünnepen. Muzsikáltunk már templomi esküvőkön, szabadtéri polgári esküvőkön. El sem tudnék képzelni ennél szebb alkalmat, ahol lélekben ennyire gazdagodni, felmagasztalódni tudna fúvószenekari családunk. Az éves pünkösdi és szilveszteri hangversenyeink is eltörpülnek a házasságkötéseken történő zenélésünk fontosságán. Ahogy mondani szoktam a muzsikusaimnak, hangversenyekből több is van, de a saját esküvőből – szerencsés esetben – csak egy van az ember életében. Fotóalbumaink éke az ifjú párral készült közös zenekari fotó.

Nagy öröm számomra az, hogy a fiam is zenekari trombitás társát választotta élete párjává, akit második osztályos korában kezdtem furulyázni tanítani. Ha az ember tagja valamilyen közösségnek – szerveződjön az élet bármely területéről is –, és ha annak tagjai együttesen jelennek meg és nyilvánulnak meg valamilyen formában, az örök életre lelket gazdagító. A Szombathelyi Fúvószenekar másodkarnagyaként én magam is abban az örömben részesülhettem 36 évvel korábban, hogy esküvőnk után a városháza előtt a fúvószenekar zenélt nekünk.

4.5. Elkészítem a zenekari tagoktól

Pontosítok, a zenészeim szoktak elkészönni tőlem és a zenekartól. Általában egy hosszú levél megelőzi a személyes bejelentést. A zenekartól való búcsúzásnak számtalan oka lehet, ezek a leggyakoribbak:

1. Azok, akik a sportot is nagy intenzitással művelik, ha választaniuk kell, többnyire a zene lesz a vesztes. (Volt már kivétel is.)
2. Távoli városban végzett egyetemi elfoglaltság miatt. (Persze sokan tudnak maradni egyetemi tanulmányaik alatt is.)
3. Munkahelyi leterheltség miatt, például ha több műszakban dolgoznak.
4. Vannak családos, gyermekes zenészeink is. Egy-egy tavaszi, nyári zenekari próba idején már „óvodát is kell működtetnünk”, de akad olyan is, aki sajnos nem tudja összeegyeztetni a családi életet a zenekarral.
5. Kezdeti lelkesedésük, kitartásuk már megkopott, így elhagynak bennünket.

Egy biztos, bármilyen oka is van annak, ha elkészönnék tőlünk, én mindig belehalok ebbe egy kicsit, és a zenekar is szomorkodni szokott.

4.6. Fellépéseink a teljesség igénye nélkül

Az együttes rendszeresen részt vesz a helyi rendezvényeken, falunapokon. Nyaranta viszi a fúvószenét a falu utcáiba, közreműködik a házasságot kötő zenekari tagok esküvőjén és minden évben megszervezi a pünkösdi és a szilveszteri hangversenyét.

2011-ben különleges alkalmat jelentett, hogy a zenekar a hagyományos pünkösdi koncertjét minősítő hangversenyként valósította meg, melynek eredménye az országos fúvószenesi szövetség által felállított szabályok alapján a háromtagú zsűritől „A” kategóriás (alsó fokozat) kiemelt arany minősítés lett.

2012-ben házigazdához méltóan ünnepeltük meg az első tíz évet. Több város fúvószenekara is eljött és koncertet adott a fúvósfesztiválunkon, este pedig a tápláni iskola sportsarnokában rendezték meg a teltházás jubileumi hangversenyt.

A 2017. április 30-i felejthetetlen pillanatokat „az ilyen még nem történt velünk” kategóriába lehet csak besorolni, mivel az együttes Táplánszentkereszten magyar rekordot állított fel azzal, hogy az esemény hitelesített jegyzőkönyve szerint egy helyen, egy időben 1596 résztvevő énekelt együtt himnuszokat a fúvószenekar kíséretével. „Ráadásaként”, alig két hónappal később, a fúvósok a megalakulásuk 15. évfordulóját ünnepelték nagyszabású helyi rendezvénnyel.

Magyarországi vendégszereplésekre mindig szívesen vállalkozott a fúvószenekar, úgy Vas vármegyén belül, mint annak határain túl. Az ilyen események sorából a legemlékezetesebbek a teljesség igénye nélkül:

- 2013. május 1.: fellépés a Retro majálison Szombathelyen
- 2016. június: a zenekar együtt muzsikált a fennállásának 150. évfordulóját ünneplő Kőszeg Város Fúvószenekarával, melyet a házigazdák egy nemzetközi fúvósfesztivállal koronáztak meg, ahol „Ezer rezes remegtette meg a teret!”
- 2018. április: a Szombathelyi Ifjúsági Fúvószenekar tavaszi hangversenyén lépett fel az együttes a Bartók Teremben
- 2019: fellépés a XXII. Szentgotthárdi Fúvószenekari Találkozón
- 2022: 20 éves jubileumi programsorozat (kiállítás, koncert, találkozó)

Külföldi fellépésekre is bőven volt lehetősége a fúvószenekarnak. Az első vendégszereplésre 2004-ben Németországban került sor. A következő években a közönségsikert arató muzsikálásukat Erdélyben, Szlovéniában, Ausztriában folytatták. Az előbbieket mellett is kiemelkedő jelentőséggel bírt, amikor 2010-ben dr. Perger Gyula területi plébános közbenjárásával a zenekar Rómába utazott és a pápai audiencián XVI. Benedek pápa és más egyházi méltóságok, illetve a világ minden tájáról érkezett 7200 hívő jelenlétében adtak koncertet a Szent Pál teremben. A linkre rákattintva hallhatunk belőle részletet: <http://www.youtube.com/watch?v=3RqfAbS0w5s> (Utolsó letöltés: 2025.05.12.) Ez év karácsonyán Táplánszentkereszten az éjféltől misén vehették át a pápa írásos áldását.

Római fellépés, 2010

Római koncert, 2010

Az örömmel újabb külföldi állomását jelentette, amikor az együttes 2014-ben Lengyelországban, Krakkóban a II. Summer Arts Festival keretében lépett színpadra több alkalommal. Az újabb külföldi fellépésre 2019 áprilisában került sor. Akkor a zenekar hét tagja utazott az ausztriai Markt Allhau 1 Jungmusikertag eseményére, ahol Burgenland fúvószenekarainak válogatott tagjaival zenéltek együtt. A 2019-es esztendő további külföldi utazást is hozott, mivel a Táplánszentkereszti Ifjúsági Fúvószenekar július 20-23. között a prágai X. Art Festival-on sikeresen vendégszerepelt. A zenekar prágai muzsikálásával kapcsolatban érdemes még megjegyezni, hogy Magyarország Prágai Nagykövetsége és a Prágai Magyar Intézet már előzetesen a támogatásukról biztosította őket. Nagykövet úr pedig a személyes jelenlétével tisztelte meg az együttest az egyik koncert helyszínén.

Összegzés és köszönet

Eleinte tartottam tőle, hogy az általános iskola elvégzése után már nem lesznek a zenekar tagjai a gyerekek, de még a diplomát megszerezve is visszatértek. Sokan munkavállalóként is oszlopos tagjai a zenekarnak. Évente különböző létszámmal bővültünk. Az elmúlt néhány évben a tőlünk elköszönők és a hozzánk csatlakozók létszáma hasonló, így a zenekar létszáma állandónak mondható.

Több embertől hallottam már azt, hogy társadalmat építetek. Eleinte ezt túlságosan eltúlzónak, fennköltnek tartottam. Mára már szerénytelenül azt gondolom, hogy van benne igazság. Gondolom ezt nemcsak a fúvószenekarunkra vonatkoztathatóan, hanem bárkire, aki egy olyan közösséget irányít, ahol egy közös cél érdekében a csoport tagjai rendszeresen találkoznak egymással, barátságok szövődnek, ahol mindenki jól érzi magát, mert kiteljesedhet benne, a település lakóinak visszajelzéseiből azt érezheti, hogy fontosnak tartják.

A bevezetőben azt írtam, hogy ez minden általános iskolai ének-zene tanárnak sikerülhet. Természetesen fontos az eltökéltség tűzön-vízen keresztül, minden akadályt le kell küzdeni. Egyetlen nap sem múlhat el úgy, hogy az ember, ha csak egy keveset is, de ne tegyen a célja megvalósulásáért.

Tanácsaimmal szívesen állok bárkinek a rendelkezésére, hisz fontos lenne, hogy létrejöjjenek kisebb nagyobb fúvószenekarok a térségben, az országban. Személyes megkeresés esetén szívesen segítek a leírtakkal kapcsolatban és olyanokban is, amikről nem írtam, például a felhangrendszer, a menetalakzatok, a légzéstechnika stb. Zenekarunk honlapján megtalálnak bennünket.

Szavakkal kifejezhetetlen az a sok segítség, támogatás, jó szó, figyelem, tanács, szeretet, amit Táplánszentkeresztben munkámhoz nap mint nap kapok. Elsősorban a gyerekek szeretete az, ami éltető erő számomra, de hadd fejezzem ki millió köszönetemet az iskola vezetésének, a polgármesteri hivatalnak, az iskola valamennyi dolgozójának, a szülőknek, a plébános uraknak, a kántor úrnak. Hálás szívvel köszönöm!

Végül hadd legyek szerénytelen és szóljak néhány szót arról, hogy úgy emlegetnek engem a gyerekek a faluban, mint a fenti sikerek „kovácsa”, aki egy személyben oktatja a különböző hangszercsoportokat, irányítja a zenekar kitartó gyakorlásait és szervezi a fellépéseiket. Nagyon megtisztelő számomra a munkámért kapott állami kitüntetés, amin a következő olvasható: *„Janászek Ferenc tanár úrnak több évtizedes zenepedagógusi munkájáért, valamint fáradhatatlan közösségépítő tevékenységéért Magyarország Köztársasági Elnöke 2017. augusztus 20-a alkalmával a Magyar Ezüst Érdemkereszt kitüntetést adományozta.”*

TÁPLÁNSZENTKERESZTI IFJÚSÁGI FÚVÓSZENEKAR

MAGYARORSZÁG
HUNGARY
UNGARN

E-mail: janaszekferenc@freemail.hu
Tel.: 00-36-30-455-33-03
www.facebook.com/pages/Taplanszentkereszt-i-Ifjúsági-Fúvószenekar

ÜDVÖZLETTEL WELCOME WILLKOMMEN

Táplánszentkereszt-i pünkösdi hangverseny (Fotó: Herr Péter)

Felhasznált irodalom

Janászek Ferenc (1995): *Fúvós hangszerek a fúvós hangszerész és a fúvóskarnagy szemével. Szakdolgozat.* Berzsényi Dániel Tanárképző Főiskola Zenei Intézet, Szombathely

Janászek Ferenc (2002): *Levél az iskola igazgatónőjének és a település polgármesterének. Tervezet a Táplánszentkereszt-i Ifjúsági Fúvószenekar felépítéséről.* Táplánszentkereszt 2002. 04. 28.

Janászek Ferenc (2003): Fúvószenekar Táplánszentkeresztben. Boldog az a falu, ahol még a polgármester is énekel. Tápláni Fórum. Táplánszentkereszt-i faluújság. 4. 6.sz. 8.

Janászek Ferenc (2019): A Táplánszentkereszt-i Ifjúsági Fúvószenekar honlapja. <http://taplanszentkereszt-i-fuvoszenekar.hu/zenekarunk/> (Utolsó letöltés: 2025.05.12.)

Pécsi Géza (1989): *Kulcs a muzsikához.* Tankönyvkiadó Vállalat, Budapest

Molnár Péter:

„Akinek most kedve nincs...” – (nép)táncélmény és közösségi nevelés a művészetoktatásban

Tíz esztendő tapasztalatai a Reményik Sándor Evangélikus Általános és Alapfokú Művészeti Iskola néptánc tanszakán

*1. kép: A Reményik Evangélikus ÁAMI Berbécs csoportjának előadása:
„Bárány szőréen a leány...”, 2022 (fotó: Büki László)*

„... annak egy csöpp esze sincs!” – zárul a közismert táncszó. S ahogyan a folklór világából kölcsönzött rigmus sugallja: valóban léteznek azok a közösségben megélt pillanatok, zene és tánc összhatásában megemelkedett hangulatok, amelyek részeseként az ember úgy érzi, ostobaság volna kívül maradni! A közösség ereje magával ragad, biztonságot nyújt, távol tartja az egyedüllét érzését, képes megsokszorozni energiáinkat. A zene és a zenével összehangolt mozgás (egysíkúan leegyszerűsítve a tánc valójában jóval összetettebb fogalmát) pedig kiváló eszközként szolgál a közösségi tevékenység értékes tartalommal való megtöltéséhez, hiszen egészséges életmódra nevel, fejleszti a testtudatot és a mozgáskoordinációt, jótékonyan hat az elvont gondolkodásra, s mintákat nyújt a társas érintkezés és együttműködés kialakításához. A tánc művészetében való elmélyülés számtalan hozzáadott értékkel gazdagíthatja azt a nevelési folyamatot, mely során a gyermek ifjúvá, majd felnőtté válik, szerepe, jelentősége megkérdőjelezhetetlen a művészetoktatásban. Értelmét pedig akkor éri el igazán, ha túlmutat az iskolarendszer keretein, életünk részévé válik, s az életminőségre pozitívan ható tevékenységként, afféle „flow-élményforrásként”¹ kíséri mindennapjainkat. Ennek a „szervesülésnek” a kulcsa meglátásom szerint az egyént körülölelő közösségben, valamint az ismeretekhez kapcsolódó élményekben rejlik, melyek együttes megtapasztalása valós és életre szóló tartalommal töltheti meg az oktatási folyamatot.

¹ A „flow”, azaz áramlat fogalmát bevezetve, a pozitív pszichológia irányzatának úttörő képviselője, Csikszentmihályi Mihály (2001) is számtalanszor hivatkozik a művészetek, s köztük a tánc szerepére a tökéletes élmények elérésében, a „jól-lét” állapotának kialakításában.

1. Megélt és elképzelt közösség a néptánc művelésében

A néptánc mint művészeti ág vizsgálatakor a „közösség” fogalmát érdemes két dimenzió perspektívájában is értelmeznünk. Természetesen közösség alatt elsősorban az emberek közvetlenül érzékelhető, fizikailag megtapasztalható, az egyént mindennapi táncos akcióiban körülvevő csoportját értjük. Summázva: az együtt táncolók megélt közösségét. E dimenzió szerepe a „z” és „alfa” generációk korában felértékelődik. A digitális korszakba beleszülető, s abban felnövekvő nemzedékek – Marc Prensky (2001) találó megfogalmazásában „digitális bennszülöttek” – életében ugyanis kiemelten fontossá válik a valós, együttes tevékenységre épülő közösségek kialakítása. Ezek a 21. század világát jellemző fogalmak az információáradat, a streaming, a virtuális tér, a képernyőidő, a digitális jólét stb. útvesztőjében színteret nyújthatnak a társas érintkezés valódi formáinak elsajátításához és használatához a tánc eszközein keresztül. A megélt táncközösség lehetőséget kínál a közvetlen emberi kommunikációra, a szorosabb és mélyebb társas kapcsolatok kialakítására, segíti a viszonyulást a bennünket valószerűen körülvevő világ dolgaihoz.

A néptánc művelésére épülő társas tevékenység ugyanakkor a közvetlenül, a táncos akciókban megnyilvánuló közösség mellett tágabb térbeli és időbeli horizonton is közösséget formál. A néptánc magában hordozza a Kárpát-medencei összmagyarság sok száz esztendőre visszanyúló népművészeti örökségét, kitekintéssel a tánc szélesebb néprajzi kontextusát alkotó népzenei, viselet-, szokás- és szövegfolklor-hagyományra. Művelője e közösségi tudás megismerésén keresztül kapcsolatba kerül, mi több, a mozdulatokban és népdalokban megfogalmazott jelrendszert, s a népviseletet magára öltve azonosul a legkülönbélebb néprajzi tájak hagyományait hordozó közösségekkel. Az egyes tánc típusokban testet öltő történeti stílusrétegek mentén pedig az idő síkjában is megmerítkezik a magyarság tánc kultúrájában. E térben és időben fonódó kötelékek kialakítása révén a néptánc fontos szerepet játszik nemzeti identitásunk megélésében és erősítésében, egyúttal különös jelentőséggel bír a nemzeti kultúra továbbörökítése és elmélyítése szempontjából.

A fentieket szem előtt tartva Bartók és Kodály országában kiemelt figyelmet kell fordítanunk a népművészeti örökségben hordozott nemzeti kultúra megismerésére és oktatására. Világviszonylatban is iskolateremtő zeneszerző-népzene kutatóink munkássága rávilágít, mekkora kulturális érték halmozódhat fel és menthető át a néphagyomány összegyűjtésével, valamint az urbánus kultúrában történő, értő felhasználásával. A népzene kutatás által kitaposott ösvényt követve, hasonló tudományos munka bontakozott ki Magyarországon a 20. század második felében, a Martin György nevével fémjelzett néptánc kutatás területén: a filmes táncgyűjtés megindulásával nemzetközi összehasonlításban is egyedülálló mennyiségű és minőségű dokumentum halmozódott fel a Magyar Tudományos Akadémia filmtárában, a Kárpát-medencei magyarság és a vele együtt élő nemzetiségek paraszti tánc hagyományáról.² Ez a kimeríthetetlen, napjainkban már internetes adatbázisokban³ is egyre bővülő mértékben hozzáférhető kincsesbánya, valamint a néprajzi-táncfolklorisztikai gyűjtéseket feldolgozó

² A táncgyűjtés legintenzívebb időszakában, a század utolsó évtizedéig mintegy 170 ezer méter filmes néptáncfelvétel készült, a Kárpát-medence 1100 településén (Martin, 1990).

³ <https://neptanctudastar.abtk.hu/>

összegző munkák⁴ és publikációk sokasága megtermékenyítő hatást gyakorolt a néptánc alkalmazásának színpadi (táncművészet) és társadalmi (táncház) színtereire, egyúttal bőséges alapanyagot szolgáltatott a művészeti ág oktatásához. Táncban rejlő nemzeti örökségünk pedig újabb és újabb generációk életében válhatott közösségteremtő gyakorlattá, kiérdemelve a szellemi kulturális örökségvédelem hazai és nemzetközi intézményeinek elismerését.⁵

2. Az egyén önkifejezési élménye a közösségben

A népművészeti tevékenység során, szűkebb és tágabb horizonton körvonalazódó közösségek jelentősége mellett, ki kell térnünk magának a tevékenységnek az egyénre gyakorolt hatására is. A közösségi tudást tükröző, közösségben gyakorolt művészeti tevékenység az egyén szempontjából ugyanannyira az önkifejezés, mint a közösséghez való tartozás megélésének eszköze. S mint önkifejezési mód, lehetőséget és mintákat ad az egyénben rejlő érzelmek, lelkiállapotok feldolgozására, a személyes érzelmi energiák „kisütésére”. A néprajz számos területe, s köztük a népművészet kutatásának kiemelkedő alakja, Andrásfalvy Bertalan amellett, hogy művészet és közösség egymásrautaltságát hangsúlyozza (*Andrásfalvy, 2019b*), felhívja a figyelmet a művészeti tevékenységgel együtt járó lélektani jelenségekre, azokra a belső, egyéni szükségletekre, amelyek számára a művészi megnyilvánulások választ, kielégítést nyújthatnak. Andrásfalvy a „hallgatóság nélküli népművészet” fogalmának kibontásával világít rá a művészeti tevékenységek effajta szerepére:

„A folklórt a közösségi kultúra részének tekintjük, átvitt értelemben közösségi alkotásnak, ez azonban nem jelenti azt, hogy a folklóralkotás megvalósulása megjelenése, megformálódása pillanatában közösségre vagy közönségre tartana igényt. Lényegét tekintve a folklór ekkor elsősorban egyéni szükségletet elégít ki, elsősorban a személyiség belső feszültségét süti ki, s ha ennek az ad hoc létrejött alkotásnak van hallgatósága, úgy azok felé a szerepe másodlagos.” (*Andrásfalvy, 2019a, 50.*)

„A kifejezés, a kisütés – e lereagálás – az élménnyel és belső feszültséggel kapcsolatba hozható művészi formák, minták, megtanult nyelvezet segítségével megy végbe. Ezeket a mintákat, formákat, a kisütés eszköztárát a társadalom hozza létre, maga a kisütés, a lereagálás, a szóban kifejezett élmény azonban már nem szorul rá a társadalomra, független attól, nincs kommunikációs jellege, vagy ez másodlagos. Szerepe, értelme az egyén élménye feszültségének feloldása.” (*Andrásfalvy, 2019a, 55.*)

⁴ A táncfolklorisztika alapvetései közül lásd: Lelkes (1981), valamint Felföldi & Pesovár (1997).

⁵ A Szellemi Kulturális Örökség Magyar Nemzeti Bizottsága által összeállított nemzeti jegyzékben, valamint a hagyomány átörökítését segítő jó gyakorlatok hazai regiszterében tucatnyi táncsal kapcsolatos elemet találunk, az UNESCO szellemi világörökség reprezentatív listáján pedig a „csárdás tánc hagyománya”, s a jó gyakorlatok között a „táncház-módszer” kapott nemzetközi megbecsülést (<https://szellemikulturalisorokseg.hu>, Csonka-Takács & Pál-Kovács, 2019).

A művészi megnyilvánulás tehát az önkifejezés, a belső feszültség feloldásának élményét nyújtja, melyhez a mintákat a közösségi tudásból, a társadalom által kialakított kultúrából meríthetjük. A „kisütést” pedig akár egyénileg, akár közösségi gyakorlat részeseként is megélhetjük. A néphagyomány éppen ezen minták évszázadok során kikristályosodott, bárki számára hozzáférhető eszköztárát hordozza, letisztult, organikus művészi formákat kínálva az önkifejezés megéléséhez.⁶ A Kárpát-medence népművészete – gyökérszével mélyre nyúló, egyszersmind számos impulzust befogadó és szintetizáló folklóröröksége – pedig olyan sajátosan magyar kódrendszerrel gazdagíthatja a jelen és a jövő nemzedékeinek életét, amely alapot teremthet a kiegyensúlyozott és egészséges személyiség, valamint a nemzeti identitásra épülő közösségi lét kibontakoztatásához. S ennél fogva szervesen beleillik a köz- és művészet-oktatás nevelési célrendszerébe.

3. Művészeti és néptáncoktatás a Reményik iskolában

A szombathelyi Reményik Sándor Evangélikus Általános és Alapfokú Művészeti Iskola mindennapjait az intézmény 2007-es alapítása óta meghatározza a művészeti nevelés gondolata. Az egyházi fenntartású iskola kiemelt figyelmet fordít a gyermekek lelki egészségére és szellemi gyarapodására, melyben fontos szerepet szán a művészetek személyiségfejlődést gazdagító hatásának, valamint közösségteremtő erejének. Az intézmény pedagógiai programja eképpen fogalmaz minderről: „Célunk a boldog, kiegyensúlyozott emberek nevelése, a bennük rejlő művészi adottságok kibontása, az ehhez való képességek kialakítása, a tehetség érvényesítése. A közösségben együtt töltött szabadidős, művészeti tevékenységeken keresztül segítjük a viselkedési kultúra, az elemi erkölcsi és magatartási formák kialakulását.” (Pedagógiai program, 2024, 8.) Mindemellert az iskola a nevelési célokkal összefüggő kiemelt értéknek határozza meg a nemzeti összetartozás gondolatát, ahogyan az az intézmény névadójának megválasztásában is tükröződik, s aminek egyik pillérét jelenti a népművészet oktatása.

Az intézmény az alapítást követő években más művészeti iskolákkal együttműködve biztosított lehetőséget többféle művészeti ág megismerésére, 2014-ben pedig saját művészetoktatási struktúra kezdte meg működését. Jelenleg három művészeti ágon – képző- és iparművészet, táncművészet (kortárs tánc és néptánc), zeneművészet (billentyűs, fafúvós, rézfúvós és vonós tanszakok) – folyik az oktatás. A 2024-25-ös tanévben a művészeti iskola tanulóinak létszáma 309 fő. 82%-uk az alapiskola diákja, 18%-uk pedig más általános iskolából jelentkezett a művészeti képzések valamelyikére, illetve a Reményikből elballagott s középiskolásként visszajáró növendék. A felsorolt néhány adat jól érzékelteti a művészeti oktatás jelentőségét és népszerűségét az általános iskola közösségében: 387 alapiskolai tanuló közül 253 fő (65%) vesz részt valamely művészeti tanszak tevékenységében.

⁶ Andrásfalvy (2019a, 47.) megfogalmazásában: „... a népművészet századain és ezredein keresztül olyan formákat csiszolgatott, ami alkalmas volt egyszerű embereknek is hasonló élményt, hasonló kisülést, „lereagálást” adni. Ezzel olyan formakincset őrzött meg számunkra, amivel élnünk lehet.”

A néptánc tanszak a kezdetek óta meghatározó egysége, folyamatos érdeklődésre számot tartó ága a művészeti iskolának, az aktuális tanévben 145 növendékkel, akik előképző, alapfok és továbbképző évfolyamokon folytatják tanulmányaikat. Az oktatásban részesező gyermekek és fiatalok – a tantervi követelményeknek megfelelően – a népi játék és néptánc főtárgyak mellett népzenei alapismeretek, folklórismeret, valamint tánc történet tantárgyakban gyarapítják tudásukat három szaktanár vezetésével.

Fontos tényezőt jelent az oktatásszervezés szempontjából a néptánc tanszak működtetésében, hogy az alapiskola alsó tagozatának tantervébe a mindennapos testnevelés keretében beillesztett heti 1 néptáncóra lehetőséget teremt valamennyi kisdíák számára a művészeti ággal történő találkozásra, valamint az alapismeretek megszerzésére. Így a gyermekek közvetlen tapasztalataik birtokában dönthetnek arról, hogy szeretnék-e a néptáncot művészeti iskolai keretek között, nagyobb időráfordítással, magasabb szinten, s a tánc köré szerveződő közösségben művelni. Emellett több népszokás és hagyományelem jelenléte, feldolgozása (lucázás, szentcsaládjárás, betlehemezés, balázsolás, a népmese napjának és a nemzeti összetartozás napjának aktív megünneplése) segíti a népi kultúra beágyazódását az alsó tagozat osztályainak életébe.

*2. kép: Néptáncos növendékek a Vasi Skanzenben, a tanszak évzáró műsorán, 2024
(fotó: Szalai Márton)*

Tíz esztendő tapasztalatai alapján megállapítható, hogy a gyermekek érdeklődése a tanszak iránt, s aktivitása annak munkájában folyamatos. A növendékek döntő többsége hosszú éveken át kitart választott tevékenysége mellett, s a művészeti alapvizsga letétele után, középiskolásként is folytatja néptáncos pályafutását a továbbképző évfolyamokon. Tanszakunk első nemzedéke 2023-ban érkezett el művészeti iskolai tanulmányainak lezárásához, mely esztendőben huszonöt fiatal tett sikeres záróvizsgát.

A művészeti iskola és a néptánc tanszak fent bemutatott működési keretei lehetőséget biztosítanak a művészeti ágban való elmélyülésre, a tantervi követelményekben meghatározott ismeretek megszerzésére. De hogy a megszerzett tudás a személyiség valódi építőkövévé válhasson, s az elsajátított művészi kifejezőmód az iskolai tanórákon túlmutatva kísérije

életútján a felnövekvő nemzedéket, az ismereteket élővé varázsoló élmények sokaságára, s az élményeknek színteret nyújtó közösségekre van szükség. Az oktatási folyamatra épülő, azt kiegészítő, ugyanakkor a tanórai kereteket térben és időben meghaladó, élményalapú közösségformáló tevékenységek mind e cél szolgálatában állnak. A továbbiakban áttekintjük ezen lehetőségeknek a Reményik művészeti iskola néptánc tanszak pedagógiai gyakorlatában körvonalazódó rendszerét.

4. Élményt az ismeret mellé! – Az iskolai oktatást kiegészítő tevékenységek

4.1. Fellépések, fesztiválok, „versenyek”?

Az oktatómunkánk tárgyát képező néptánc művészetét napjainkban elsősorban előadóművészetnek tekintjük. Meg kell itt jegyezni, hogy a tradicionális környezetben ez kevéssé volt így: a faluközösség tagjai „belenevelődés” útján sajátították el a mozgáskultúra eszköztárát, s a tánc számukra a közösségi tudás egy szeletét, a mindennapi élet és az ünnepek funkcionális elemét jelentette, mely színteret nyújtott a közösségi lét, a párválasztás, az önkifejezés kibontakozásához. A hajdani faluközösség kereteiből térben és időben kilépve, modern városi környezetben azonban a néptánc megjelenésében már elsősorban az előadóművészeti jelleg dominál, lehetőséget teremtve az intézményesített tanulási folyamat során megszerzett tudás demonstrálására. A bemutatható „produktum” fontos az intézmény számára, hiszen testet öltenek benne a nevelési célok, s megmutatkozik az elvégzett munka. Fontos a szülő számára, aki láthatja benne a szárnyait bontogató, a tánc örömét megéltő gyermekét. S természetesen leginkább fontos a gyermek számára, aki figyelmet kap, bizonyít, számot adhat fejlődéséről, megmártózik a „reflektorfényben”, részesül a közösségi táncélményben. Egy művészeti iskolás osztály (néptánc csoport) számára tehát évről évre evidencia a színpadi produktumok létrehozása, melyek sikerélménnyel ajándékozzák meg a növendékeket, láttatják az oktatási folyamat eredményességét, s melyek révén a művészeti tevékenység más alkalmakon is hasznosulhat az intézményi és a társadalmi térben.

Egy-egy esztendő tananyaga az évvégi bemutató színpadra rendezve, koreográfiában megformálva válik láthatóvá, év végi csoportos vizsga gyanánt. A Reményik iskolában – a névadó szellemi hagyatékához kapcsolódva – ehhez a nemzeti összetartozás napja nyújt kiváló alkalmat, hiszen csoportjaink előadásában Kárpát-medencei kitekintéssel tárul a közönség elé a magyarság folklóröröksége. Fontosnak tartjuk ugyanakkor, hogy a közönség előtti bemutatkozás ne korlátozódjon ezekre az egyszeri, tanév végi alkalmakra. Hiszen minden egyes előadás gyarapítja a gyermek magabiztosságát, rátermettségét, kifejezőkészségét, hozzájárul a sikerélmény megtapasztalásához, s a létrehozásába fektetett munka hasznosulását jelenti. Ennek megfelelően néptáncos közösségeink rendszeresen bemutatkoznak más iskolai rendezvényeken, a város és a megye kulturális eseményein, s a régió népművészeti fesztiváljain is.

A színpadi bemutatkozás speciális esete a „verseny”. (A zsűrizéssel, minősítéssel, díjazással járó seregszemléket a szakma előszeretettel illeti a „fesztivál” vagy „találkozó” megjelöléssel, a hangsúlyt a vetélkedésről a műfajban rejlő közösségi élményre irányítva.) S bár az előadóművészeti produkciók „versenyeztetését” számos szempontból érzékeny, ingoványos terepnek tekinthetjük, az kétségtelen, hogy az efféle szituációk igényességre és alaposságra sarkallják a növendékeket és a pedagógusokat egyaránt. Felhajtóerőt jelentenek a kreatív gondolatok számára, erősítik az alkotómunka céltudatosságát és a csoportkohéziót, s kitűnő színpadi körülmények között biztosítanak lehetőséget a megmutatkozásra. A szakmai visszajelzés, az értékelés pedig tükröt tart, amely felhívja a figyelmet az elvégzett munka erősségeire és hiányosságaira, s útmutatást adhat a továbbfejlődéshez. Műhelyünkben éppen ezért a versenyjellegű megmérettetéseken való részvételt eszköznek, nem pedig célnak tekintjük s ez a kiindulópont előrevetíti a versenyhelyezettel járó stressz sikeres kezelését, a versenyek tapasztalatainak kamatoztatását. Mindezeket figyelembe véve néptáncközösségeink évről évre színpadra lépnek Vas vármegye, valamint az egész Nyugat-Dunántúl minősítő bemutatóján, az Örökség Nemzeti Gyermek és Ifjúsági Népművészeti Egyesület szakmai felügyelete alatt rendezett Szivárvány Néptáncfesztiválon, melynek intézményünk az elmúlt időszakban az egyik legaktívabb és legeredményesebb résztvevőjévé vált.

A megmérettetés különleges formája a szólóban történő megmutatkozás, mely nem elsődleges célja az oktatómunkának, ugyanakkor kitűnő eszköz a tehetség gondozásához. A közösségben zajló néptáncoktatás folyamatában az előrehaladás mértékét a közösség állapota, összetétele, befogadóképessége határozza meg elsősorban. A csoportos munkaforma magában hordozza a differenciálás szükségességét, amely állandó velejárója tevékenységünknek. A közösségekből tehetségüknel, rátermettségüknel, előadói alkatuknál fogva kiemelkedő személyiségek ugyanakkor igénylik az egyéni továbbfejlődés és a megmérettetés lehetőségét, amely nem csak saját tudásukat, de a közösség tapasztalatait is gyarapítja. Mindezeket szem előtt tartva tehetséggondozó órák keretében esztendőről esztendőre színteret nyújtunk a személyre szabott fejlesztés számára, s különböző szólótáncversenyeken élünk az egyéni (pontosabban: fiú szóló vagy páros) szárnypróbálgatás lehetőségével. A megyei, regionális és országos szólista bemutatókon tanítványaink rengeteg szakmai tapasztalatot szereztek az elmúlt évek során, egyúttal szélesebb kitekintést nyertek a hazai gyermek és ifjúsági néptáncmozgalomra, megismerkedhettek hasonlóan tehetséges és elhivatott kortársaikkal. S a sikerélmények sem maradtak el, amit több mint másfélszáz elnyert díjazás igazol.

3. kép: Molnár Bence néptáncos szólista szereplése a *Fölszállott a páva c. televíziós tehetségkutató középöntőjében*, 2016 (fotó: Váradi Levente)

4.2. A „táncház” mint közösségi folk-élmény

A sikerélményt magában hordozó színpadi munka mellett, fontos küldetésnek tekintjük az előadóművészeti megközelítés kizárólagosságának ellensúlyozását, azoknak a helyzeteknek és élményeknek a megteremtését, melyekben tanítványaink az eredeti (azt megközelítő) funkciójában tapasztalhatják meg a táncos önkifejezés és közösségteremtés örömét. Ehhez nyújtanak kiváló színteret a „táncház”⁷ típusú események, melyek során a tánc nem előadásként, hanem egyfajta közösségi tudásként és szórakoztató tevékenységként funkcionál, a tánchagyomány és az élő népzene elválaszthatatlan egységében. A táncház lényege, hogy az előadó táncos és a befogadó közönség kettőssége közösséggé formálódjék, s az esemény középpontjába a néptánc ne mint produkció, hanem mint tevékenység helyeződjön, a hozzá kapcsolódó más örökségelemek jelenléte mellett.⁸

A táncházban szerzett élmények ugyanakkor megtermékenyítő, hitelesítő erővel hatnak az előadóművészeti tevékenységre is, hiszen aki közösségi, szórakoztató funkciójában tapasztalatokat szerez a néptánc szabad használatának örömeiről, annak színpadi megélése és természetes előadásmódja is érlelődik.

⁷ A „táncház” kifejezés az erdélyi Szék község hagyományából honosodott meg a hazai szóhasználatban. Eredetileg magát a lakóépületet jelölte, amelyet a rendszeres táncmulatságok helyszínéül béreltek ki a fiatalok. A táncházmozgalom 1970-es években történő kibontakozása nyomán aztán, az urbánus környezetben már magát az eseményt aposztrofálták így. A városi táncházak indulásáról, kezdeti időszakának kérdéseiről lásd: *Siklós* (1977).

⁸ Az UNESCO szellemi kulturális örökség megőrzését célzó jó gyakorlatok rendszerében a „táncház-módszer” mint a szellemi kulturális örökséget a ma embere számára komplexen (zene, tánc, költészet, szokás, stb.), szórakozási, közösségi, művelődési alkalmaként kínáló modell szerepel.

https://szellemikulturalisorokseg.hu/index0.php?name=0_tanchaz_modszer

4. kép: Gyermektáncház az ELTE SEK Zenepedagógiai Tanszékének Liszt-termében, 2024 (fotó: Molnár Péter)

Mindemellett a táncház jellegű események a művészetoktatásban érintett gyermekek családtagjai számára is lehetőséget teremtenek arra, hogy részeseüljenek a hagyományos népzene és a táncközösség élményéből, s a művészeti iskolában csiszolt mozgásforma egy-egy darabkája közös családi tapasztalattá válhasson. A „beavatott” táncosokkal együtt jelenlévő szülők és testvérek közül ugyanis ki-ki a maga kedve és vérmérséklete szerint csatlakozhat a bárki számára nyitott rendezvények eseményeihez, népi játékhoz, tánchoz, daltanításhoz, kézműves foglalkozáshoz, vagy éppen egy-egy népszokás felelevenítéséhez.

A táncházi folkélmények megszerzéséhez – egyéb, alkalmi események mellett – a „Perintparti táncházak” tizenegy esztendeje működő programsorozata nyújt színteret Szombathely városában. Az ELTE SEK Szökös Néptáncegyüttes szakmai partnerségével, a Reményik iskola néptánc tanszak kollégáinak közreműködése mellett megvalósuló táncházak fő helyszíne az ELTE Savaria Egyetemi Központ Zenepedagógiai Tanszékének Liszt-terme – annak 2025. január végi bezárásáig –, de a pályázati forrásból rendezett eseménysorozat alkalmanként vidéki helyszínekre is ellátogat. A gyermektáncházak mellett az ifjúsági-felnőtt korosztály számára is szórakozási lehetőséget kínál a program, olyan előadók, zenekarok, táncmesterek és hagyományőrzők meghívásával, akik egyúttal koncertélményekkel és értékes néprajzi ismeretekkel is gazdagítják a résztvevőket.

4.3 Nyári néptánc táborok

A néptánchoz kötődő közösségi élmények szempontjából kiemelkedő alkalmat jelentenek a nyári táborok. Művészeti iskolánk diákjai számára 8-9 éves kortól rendezünk bentlakásos néptánc táborokat – korosztálytól függően 3-6 napos időtartamban –, melyek keretében minőségi időt tölthet együtt egy-egy közösség, kilépve az oktatási intézmény falai közül, távol a város zajától, falusias, természetközeli miliőben betekintést nyerve a táncörökségünket formáló hajdani paraszti társadalom életébe.

A tábor számos olyan tevékenységre nyújt lehetőséget, amit a hétköznapokban, az iskolai lét során nem élhetnek meg együtt a közösség tagjai. Ilyenkor lényegében a nap huszonnégy óráját együtt töltik a gyermekek, akik mélyebben megismerik egymás személyiségét, megtanulnak magasabb fokú toleranciával viseltetni egymás iránt, megerősíthetik vagy éppen átforgathatják a csoporton belüli szociális kötelékeiket. A tábor számos élményszerű programot kínál, az önfeledt játék időtlen örömeivel (flow). Elmaradhatatlan ezek közül az együttlét teljes idejét végigkísérő vetélkedő, melyhez a csapatok kialakítása minden esetben sorsolás útján történik, megelőzve a csoporton belüli kapcsolati háló megmerevedését, s mely különböző típusú (táncos, sportos, elméleti, ügyességi, énekes, kreatív, „parasztolimpia”-jellegű, vízi stb.) feladataival sokrétűen teszi próbára az egymással vetélkedő gyereksereget. A táborok egyik legnépszerűbb eseménye a métázás, mely olykor euforikus hangulatban kelti életre a népi sportjáték hagyományát. Emlékeztetéseket az erdei kirándulások, patakban-tóban való fürdözések, az esti tábortűzgyújtások, a tűz körüli éneklések, s a legénykék közösségi tűzoltása. S folytathatnánk a sort a kürtöskalács sütéssel, kézműves bütyköléssel, tánccház hangulattal! A néptánc tábor mindemellett intenzív szakmai munkával telik: egy-egy közösség ilyenkor megveti a következő tanév anyagának alapjait, érleli-gondozza az előző esztendő termését, s a tábor élményeivel feltöltődve, motiváltan és várakozással lendül bele a folytatásba a szeptemberi tanévkezdéskor.

A tábori miliő a tanár-diák viszony alakulása szempontjából is meghatározó. Az iskolai keretekhez képest ilyenkor a szerepeket illető merev határok rugalmasabbá válhatnak, s az emberi kötelékek új árnyalatokkal gazdagodhatnak. A pedagógus bizonyos helyzetekben anyja helyett anyjává, apja helyett apjává válik a tanítványának, s a közösen megélt élmények, nem mindennapi tapasztalatok építően hatnak a kapcsolatukra. Ugyanez persze a gyermekek közötti viszony formálódásáról is elmondható. A tábori lét együtt átélt pillanatai sokáig elkísérik az ifjú generációt, s hosszú távon kihatnak az egymáshoz fűződő kötelékek alakulására.

Közösségeinkkel örömmel térünk vissza esztendőről esztendőre az Őrség eldugott falujába, Szócére, ahol a faluvégi patakparti táborhely az együttlét minden külső tényezőt kizáró nyugalomát nyújtja számunkra, téreőr híján itt még a mobiltelefonok is félig-meddig csődöt mondanak. Ifjúsági korba érő tanítványainkkal pedig szívesen táborozunk a Veszprém vármegyei Kiscsősön. A Somló-hegy közelében fekvő, az elnéptelenedés folyamatában magához térő „hagyományfalu” valódi folklórközponttá nőtte ki magát az elmúlt évtizedekben, s számos impulzussal gazdagíthatja az oda látogató fiatalokat. Az Élő Forrás Hagyományőrző Egyesület által rendezett ifjúsági táborok alkalmat kínálnak a más néptáncos közösségekkel történő találkozásra, kiváló táncoktatók megismerésére, valamint számos színvonalas szakmai programon való részvételre.

4.4 Kapcsolattartás a Kárpát-medence magyar közösségeivel, erdélyi tanulmányutak

Az iskola szellemiségét, a nemzeti összetartozás eszméjének jelenlétét erősítve – azt a gyakorlatba és az élmények szintjére emelve –, valamint a magyar néptáncörökség Kárpát-medencei kitekintését szem előtt tartva, fontosnak érezzük a határokon túl élő magyar közösségekkel kialakított kapcsolatok építését. Az intézményt szoros kötelék fűzi felvidéki testvériskolájához; diákjaink nemzeti ünnepek, kulturális események, versenyek, valamint a Határtalanul program keretében rendszeresen ellátogatnak Komáromszentpéterre, s viszont is fogadják a külföldi magyar tanulókat. Évről évre egy-egy néptáncos közösségünk is csatlakozik e programokhoz, fellépéssel, tánc házzal gazdagítva a testvériskolák rendezvényét. Az elmúlt esztendőben növendékeink a Muravidékre is több ízben elvitték műsorukat, a magyar kultúra napja vagy a március 15-i nemzeti ünnep alkalmával megajándékozva a szlovéniai magyar közösségeket.

Határokon átívelő kapcsolataink között kiemelt figyelmet szentelünk az erdélyi tanulmányutaknak, szerepléssorozatoknak. Erre nem csupán az intézmény névadója, a kolozsvári születésű Reményik Sándor iránti tisztelet kötelez bennünket, hanem az a tény is, hogy „Erdélyország” a magyar tánc- és zenefolklór különösen gazdag kincsestára, ahol a hagyományos életforma, kultúra számos eleme még napjainkban is elevenen megtapasztalható.

Növendékeink 11-12 éves korukban találkoznak először az erdélyi forgós-forgató páros táncok, valamint a legényesek világával. Mindez újfajta élményt jelent számukra, hiszen az említett tánc típusok – bár szervesen beleilleszkednek – különleges színteret és történeti rétegeket testesítenek meg a Kárpát-medencei magyarság tánc kultúrájában. Zenei világuk, lendületre és virtuozításra építő mozgásformáik egyaránt új impulzusokban részesítik a velük ismerkedő fiatalságot. A komplex néprajzi szemlélet, valamint az élmények megerősítő hatását fókuszba helyező, közösségépítő művészeti nevelés jegyében pedig magától értetődővé válik, hogy a próbateremben szerzett táncos ismereteket kiemelten fontos a helyben, „terepen” megélt tapasztalatokkal körbebástyázni.

A Reményik iskola néptánc tanszakának tízéves történetében eddig két nemzedék vett részt hat-hatnapos „tanulmányúton” a legnagyobb határon túlra szakított ország részben. 2019-es és 2022-es látogatásaink érintették a Székelyföldet, Kalotaszeg, a Mezőségeket és a Küküllővidéket – Erdély táncfolklórjáról híres néprajzi-történeti egységeit –, s természetesen Erdély „fővárosát”, Kolozsvárt is. A kirándulásokon részt vevő 13-16 éves fiatalok számos történelmi, kulturális és néprajzi emléket megtekintettek, jártak eldugott, hagyományőrző falvakban, részesülhettek a helyiek vendégszeretetéből és barátságából, kapcsolatokat alakíthattak ki helybéli gyermek-ifjúsági néptáncgyűtésekkel, s találkozhattak idős „adatközlő” táncosokkal és nótafákkal is. Köszönetképpen pedig elvitték műsorukat, meghálálva a szíves fogadtatást. Egy-egy erdélyi csoport aztán viszonzta az anyaországi látogatását, s így az egymást megismerő közösségek határokon átnyúló kapcsolata tovább erősödhetett.

5. kép: A Bariska-Möndölecske csoport és a Vasi Kislegényezőh látogatása Kolozsváron, Reményik Sándor szülővárosában, 2022. (fotó: Molnár Péter)

Az erdélyi élmények újabb impulzusát a nyári néptánc táborok jelenthetik. Erdély-szerte számos településen tánc- és zenei hagyományokról nevezetesebb falvakban rendeznek évről évre táborokat, melyek résztvevői helyben, az ott élők jelenléte mellett, a lehető legautentikusabb körülmények között mélyülhetnek el egy-egy néprajzi kistáj táncörökségében. 2022 nyarán művészeti záróvizsga előtt álló ifjúsági közösségünk tagjai látogattak el ilyen céllal a Kis-Küküllő menti Szászcsávásra, s az ott megélt pillanatok egészen új dimenziót nyitottak meg számukra a tánc tanulásban: a helyi családoknál elszállásolt szombathelyi fiatalok az ottani életmód számos szeletébe betekintést nyerhettek, a családi élet körülményeitől a napjaink világát jellemző gazdasági lehetőségeken át a falusi életforma átalakulásának folyamatáig. Részt vehettek a vallási és kulturális élet egy-egy eseményén, a délelőtti és délutáni tánc tanulást követően, az esti multságokban pedig a szászcsávási cigánybanda muzsikájára hasznosíthatták frissen szerzett tudásukat, s kapcsolódhattak be a helyiek sajátos, „harmóniás” éneklési gyakorlatába. A megszerzett táncos és néprajzi ismeretek a melléjük társuló élményeknek és a kialakult emberi kapcsolatoknak köszönhetően másfajta mélységben vésődtek a nyugati határszélről érkező fiatalság emlékezetébe. A jól bevált módszer pedig hamarosan ismét működésbe lép, 2025 nyarán a következő végzős generációval tervezünk hasonló, ezúttal székelyföldi táborozást.

4.5 Generációk közötti együttműködés

A generációkat áthidaló közösségi táncélmény újabb fontos pillére annak az oktató-nevelő munkának, amely a nemzedékek közötti tudásátadás színtereinek biztosításával tulajdonképpen a népi kultúrában hajdanán működő hagyományozódás lehetőségét kelti életre. Az iskolai közösségünkben tapasztalt példák bizonyítják, mekkora hatása lehet az efféle élményeknek a növendékek fejlődésére. Amikor ugyanis a gyermek a nálánál idősebb gyermekkel, fiatalal vagy felnőttel közösségben, (szinte) egyenrangú félként végezheti tevékenységét, képletesen és szó szerint is „felemelő” élményben részesül, s jobban ráérez tudásának értékére, hasznosságára. Egyúttal késztetést nyer, motivációt merít ahhoz, hogy magába szívja az idősebbek, a példaképek tudását. Mindeközben pedig észrevétlenül sajátít el viselkedési normákat és magatartásformákat. A kultúra és népművészet továbbörökítésének az oktatási rendszer szerepvállalását megelőző időszakában ez a fajta „belenevelődés” volt a tanulás meghatározó módja, míg napjainkban, a művészetoktatás intézményesülésével s a családban, társadalomban történő hagyományozódás ezzel párhuzamos háttérbe szorulásával, az ismeretszerzést segítő, erősítő élményforrást jelenthet.

Gyermek néptáncközösségeink életében időről időre igyekszünk rátapintani azokra a kapcsolódási pontokra, amelyek alkalmat adnak arra, hogy az idősebb nemzedék húzóereje felkarolja a felnövekvő generációkat. Kitűnő lehetőséget nyújt számunkra e téren az ELTE SEK Szökös Néptáncegyüttessel kialakított szakmai együttműködés, melynek jegyében a két műhely rendszeresen részt vállal egymás programjaiban. Gyermek- és ifjúsági csoportjaink bemutatkozási lehetőséget kapnak a felnőtt közösség előadásain, így magas színvonalú produkciókban vehetnek részt, kiváló zenekarokkal és vendégművészekkel találkozhatnak, részesülhetnek a színháztermi miliőben megteremtődő atmoszféra élményéből. A Szökös közössége pedig évről évre bemutatkozik a néptánc tanszak évváró műsorán, mintegy jövőképet vetítve a fellépő gyermekcsere és hozzátartozók elé. Az effajta együttműködések kiteljesedését pedig azok a produkciók jelentik, melyek során a tánc megformálásának folyamatában is valós közösséget alkot a gyermek, az ifjú, a felnőtt, vagy akár az „öreg” táncos.

Megható pillanatoknak lehettünk tanúi, amikor a nagyobbacska néptáncos leánykák kézen fogták a legkisebbeket énekes gyermekjátékaikban, vagy amikor három leánykorosztály idézte meg a pünkösddőlés vasi hagyományát. Felemelő hangulattal ajándékozta meg a táncosokat és a közönséget egyaránt, amikor 10-65 év közti legény- és férfigenerációk járták közösségben a gencsi verbunkot, mozdulatokban kifejezve a táncos örökség fogalmát. Évről évre értékes tartalommal és valódi megéléssel tölti meg a nemzeti ünnepet, amikor a gencsapáti hagyományörzők és a Szökös férfitagjai fiú növendékeinkkel karöltve vezetik be a Huszártoborzón vitézkedő gyermekcsereget a Nyugat-Dunántúl verbunkhagyományába. Az efféle, nemzedékeket összekötő közösségi események „tökéletes táncélményként” járulnak hozzá a művészetoktatásban elsajátított ismeretek elmélyüléséhez, szervesüléséhez.

6. kép: Együtt játszó leánygenerációk, 2019 (fotó: Büki László)

7. kép: Gencsi verbunk a „Szökös 30” jubileumi estjén, az együttes egykori és aktív tagjai, a Reményik iskola legénytáncosai és a gencsapáti hagyományőrök előadásában, 2018 (fotó: Büki László)

Generációk találkozásának, együttműködésének gyümölcse s leglátványosabb hozadéka tanszakunk történetében a „Vasi Kislegényczéh” közössége, melyet egy erdélyi legényestánc tehetséggondozás keretében történő tanulása, majd a Szökös férfikarával közös koreográfiában való bemutatása hívott életre. A folyamatban részt vevő 9-14 éves legénykék a férfitánc felnőttek között megtapasztalt erejéből, atmoszférájából olyan inspirációkat merítettek, melyek táplálták lelkesedésüket, s érezhetően kihatottak előadásmódjukra, a táncban és a színpadon tanúsított jelenlétükre. Szárnyakat kaptak, melyeket aztán önállóan, korosztályos közösségben is bontogatni kezdtek: a fiúkból megalakult a Vasi Kislegényczéh, amelyet a 2019-ben rendezett „gyerekpáva” közönségdíjig repített a korábbi táncélmények hajtóereje. A fiúcsapat

számos további alkalommal megízlelte a nemzedékek találkozásában rejlő értékeket, amikor közös programokon vett részt a gencsapáti hagyományörző férfitáncosokkal, megismerkedett és együtt lépett színpadra a rábaközi Szany hagyományörző közösségével, s az erdélyi Székre látogatva találkozott a filmes gyűjtésekről ismert táncosokkal és zenészekkel. Ezek a generációkat összekötő élmények különös öntudattal és magabiztossággal ruházták fel a csoport tagjait, ami azután előadásmódjukon is visszatükröződött. A mélyreható közösségi és sikerélmények bőséges munícióval látták el a legényeket, akik az elmúlt évek során számos további szakmai eredménnyel és értékes művészeti produkttal öregbítették az iskola jó hírét. S immár a „másik oldalról” is bekapcsolódtak a nemzedékek közötti tudásátadás folyamatába.

8. kép: Az ELTE SEK Szökös Néptáncgyűttes férfitáncosai és a Reményik iskola legénykői, a „Gyertek, fiúk!” című kompozícióban 2019-ben (fotó: Büki László)

9. kép: A Vasi Kislegénycéh bemutatkozása az MTVA „Fölszállott a páva” című műsorában 2019-ben (fotó: Váradi Levente)

5. Perspektívák az iskolai kereteken túl

A fentiekben felvázolt gondolatok és bemutatott példák előrevetítik a jövőképet: tevékenységünk lényege, célja, hogy a gyermeki személyiséget művészi kifejezésmóddal gazdagító és közösségi létbe bevezető oktatómunka valóban hasznosuljon az iskola kapuin történő kilépést követően, a társadalmi térben is. A megismert művészeti ág kísérelje el a kezeink alatt felnövekvő nemzedéket további életrésztjeiben s jelentse az élmények és a „jól-lét” forrását mindennapjaikban. Az örökség pedig szálljon tovább, ne csupán az intézmények adta keretek közt, hanem akár a családban is. Amennyiben az ezirányú lehetőségek sarokpontjait sikerül hozzárendelnünk az iskolai oktatás folyamatához, megteremtjük az esélyt arra, hogy tanítványaink felnőtt néptánc-közösségekben, táncegyüttesekben, táncházakban hasznosítsák megszerzett tudásukat, s a társadalom művészetet értő-értékelő-művelő, a közösséget megbecsülő és építő tagjaivá váljanak.

Tanszakunk szempontjából közvetlen lehetőség kínálkozik erre, az ELTE SEK Szökös Néptáncgyüttessel kialakított szakmai kapcsolatnak köszönhetően a felnőtt csoportban immár tovább él a művészeti iskolánkban végzett diákok közössége, hiszen záróvizsgát tett néptáncosaink mintegy 50%-a aktív tagjává vált az együttesnek. Másokat tanulmányaik távolabbi városokba szólítottak, de a néptánc számukra is lehetőséget jelent arra, hogy kapcsolatot találjanak e művészeti ág köré szerveződő helyi közösségekkel. A táncművelés kiterjedtsége pedig kötetlenebb formában is alkalmat kínál a néptánc művelésében rejlő önkifejezési és közösségi potenciál kiaknázására.

Nagy kérdés ugyanakkor, hogy a 21. század digitálisan bennszülött „z” és „alfa” generációinak milyen mértékben sikerül élni ezekkel a lehetőségekkel. A gyermekkorban érkező impulzusok képesek-e kellő mélységű és hosszútávra ható munícióval ellátni az infokommunikációs világ globalizált kultúrájában, egyéni igényekre épített fogyasztói társadalmában útjára induló fiatalokat ahhoz, hogy a nemzeti örökségre és valós emberi közösségre alapozott művészi kifejezésmód szervesüljön az életükben? A kérdés nehézségei a szemünk láttára körvonalazódnak, csak bízni tudunk abban, hogy a művészetoktatás során elültetett magvak többsége szárba szökken s hozzájárul ahhoz, hogy a közösségteremtő (nép)művészeti tevékenységek a jövő nemzedékeinek életében is méltó helyet találjanak. Ebben való hitünket *Andrásfalvy Bertalan* (2019b, 83.) gondolatával nyomatékosítjuk:

„Mindenki számára, aki elmélyülten megismerte a nép műveltségét a saját népe példáján, maradandó élményekkel győződhet meg arról, hogy egykor a legszegényebbek sem mondtak le a művészet vigasztaló erejéről, hanem megteremtették azt maguknak. Mi is emberségünk lényegi, önmagunkat megvalósító és másokkal összekötő vonásait fedezzük fel a halhatatlan néphagyományban.”

*10. kép: „Fürge lábú bojtárok, huncut szemű leányok”.
A Jerke csoport előadása, 2024 (fotó: Büki László)*

Felhasznált irodalom

Andrásfalvy Bertalan (2019a): A hallgatóság nélküli népművészet. In: Máté Gábor (szerk.): *Jövők gyökerei*. MMA Kiadó, Budapest. 31-58.

Andrásfalvy Bertalan (2019b): Mit jelenthet a néphagyomány a jövő műveltségében. In: Máté Gábor (szerk.): *Jövők gyökerei*. MMA Kiadó, Budapest. 59-83.

Csikszentmihályi Mihály (2001): *Flow – Az áramlat. A tökéletes élmény pszichológiája*. Akadémiai Kiadó, Budapest

Csonka-Takács Eszter és Pál-Kovács Dóra (szerk.) (2019): *A szellemi kulturális örökség nemzeti jegyzéke és jó megőrzési gyakorlatok 2008-2019*. Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szellemi Kulturális Örökség Igazgatóság, Szentendre
https://unesco.hu/data/SZKO_nemzeti_jegyzek_jo_gyakorlat_2008_2019.pdf (2025.06.30.)

Felföldi László, Pesovár Ernő és Szabados Katalin, P. (szerk.) (1997): *A magyar nép és nemzetiségeinek táncgyománya*. Planétás Kiadó, Budapest

Lelkes Lajos (1981): *Magyar néptáncgyományok*. Zeneműkiadó, Budapest

Martin György (1990): A magyar néptánc kutatása. In Dömötör Tekla, Hoppál Mihály, Niedermüller Péter és Tátrai Zsuzsanna (szerk.): *Magyar Néprajz VI. Népzene, néptánc, népi játék*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 187-194.

Prensky, Marc (2001): Digital Natives, Digital Immigrants, Part 1. In: *On the Horizon*, MCB University Press, Vol. 9 No. 5. 1-6. <https://doi.org/10.1108/10748120110424816> (2025.07.02.)

Siklós László (1977): *Táncház*. Zeneműkiadó, Budapest

Reményik Sándor Evangélikus Óvoda, Általános Iskola és AMI (2024): *A Reményik Sándor Evangélikus Óvoda, Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola pedagógiai programja, 2024*. Kézirat.

https://www.remenyik-iskola.hu/webimages/files/Pedag%C3%B3giai%20Program%202024_.pdf (2025.07.02.)

Kocsis Zsolt:

Több mint kiállítótér. A Bolyai Galéria kiállításairól

A kezdetek

A *Bolyai János Gyakorló Általános Iskolában* az alapítása óta kiemelt szerepe volt a művészeti nevelésnek, mindig érték volt a manuális tevékenység és az esztétikum nevelő hatása. Más műveltségi területekhez képest ezeken a tanórákon és foglalkozásokon *alkotások* születnek: énekkari produkciók, képek, filmek, melyek akkor kezdenek élni, ha nyilvánosság elé kerülhetnek koncertek, kiállítások, filmvetítések alkalmával. A Bolyai pedagógiai programjában célként jelennek meg ezek, hangsúlyozva e tevékenységek fontosságát.

A *művészeti munkaközösség* kiállításai és programjai a kezdetektől fontos szerepet játszottak a Bolyai életében. Bár galéria ebben az időben még nem létezett, a tanulók munkái folyamatosan megjelentek az iskolai faliújságokon. Tisztelettel és köszönettel gondolunk azokra a pedagógusokra, akik ebben az időszakban gondozták a kiállításokat: *Pozsonyi János* tanár úrra, *dr. Vásárhelyi Tiborné Mucika nénire*, *Lendvainé Horváth Éva* tanítónőre, *Ugróczky Ferencné Zsóka nénire* és *Tóthné Virágh Anikó* tanárnőre.

Lényeges változást a gimnáziummá alakulás hozott 1993-tól. A *Bolyai János Gyakorló Általános Iskola és Gimnázium* vezetésének filozófiájában fogalmazódott meg az igény egy olyan *helynek* a megteremtésére, ami minőségileg emelkedik ki az épület többi részéből, az iskola szellemi és közösségi központja lesz; így született meg a *Bolyai Galéria*. A helyszín adott volt az iskolában, hiszen az aula központi fekvése kínálta ezt a lehetőséget. *Bolyai János* szobra is itt állt, az iskolai ünnepélyek itt zajlottak. A Bolyai Galéria kialakításában *Károly Frigyes* igazgatóhelyettes mellett – aki mindig fontosnak tartotta a művészeti nevelés szerepét az iskolai munkában – meghatározó szerepe volt *Biczó Antal* tanár úrnak, aki létrehozója és működtetője volt a kiállítótérnek. Tóni bácsi, Éva néni, Zsóka néni és Anikó néni magas szintű tevékenysége alapozta meg a galéria presztízst, számtalan izgalmas és emlékezetes kiállítás volt látható az iskolában. Érdekes témák, szakmai hitelesség, igényes, pontos kivitelezés – minden alkalommal ezek voltak a legfontosabb szempontok a kiállítások készítésénél. Ebben az időben kapcsolódott be a galéria munkálataiba *Tóth Péter* tanár úr is, aki irodalom- és művelődéstörténeti témájú kiállítások szervezésével új dimenziót nyitott a Bolyai Galéria „repertoárjában”.

Biczó Antal 2009-es nyugdíjazása után a *művészeti nevelés munkaközösség* folytatta a Bolyai Galéria kiállításainak szervezését és kivitelezését *Lendvainé Horváth Éva*, *Stumpfél Zsoltné*, *Bagáry Attila*, *Németh József* és *Kocsis Zsolt* együttműködésében.

A galéria szerepe az eltelt évek alatt is folyamatosan alakult, változott. Újabb érdeklődési területek, témák jelentek meg a kiállításainkban, folyamatosan kísérletezünk a rendelkezésünkre álló terekkel, felületekkel. A továbbiakban erről számolok be.

A Bolyai Galéria működése 2009 után

„A helyet nem szabad összetéveszteni a térrel. A tér és a hely között az a különbség, hogy a térnek száma, a helynek arca van. A tér, ha csak nem kivételes, minden esetben pontos vonalakkal határolható, területe négyzetmilliméterre kiszámítható, és alakja körzövel, vonalzóval megrajzolható. A tér mindig geometriai ábra. A hely mindig festmény és rajz, és nincs belőle több, mint az az egy.” (Hamvas Béla: Az öt géniusz)

Hamvas Bélának a mottóban olvasható meghatározása a *térről* és a *helyről* pontosan fejezi ki a Bolyai Galéria küldetésstudatát. Mindig az volt a legfontosabb célunk a galériával kapcsolatban, hogy több legyen, mint az iskolaépület egyik tere a sok közül. Azt szeretnénk, ha ez a hely lenne az iskola „arca”, amiről mindenki azonnal felismeri a Bolyait, az iskolához kötődők pedig megélhetik az identitásukat.

A Bolyai Galéria az iskola életében sokrétű feladatokat lát el:

- műalkotások bemutatása, ismeretközlés, tudásmegosztás,
- az iskolához, a városhoz, a régióhoz kötődő alkotóművészek, közösségek, témák bemutatása,
- esztétikai nevelés,
- tehetséggondozás,
- személyiség- és közösségfejlesztés,
- a komplex nevelés színtere,
- az érdeklődés, az érzékenység, az ízlés alakítása,
- az egyéni és a közösségi látásmód fejlesztése,
- társadalmi viselkedésminták közvetítése,
- az iskolai ünnepek, megemlékezések méltó környezete,
- az iskolai élet közös élményeinek emlékeztetője, dokumentumainak bemutatása.

Az utóbbi tíz évben a galéria továbbra is betöltötte eredeti feladatát, de a körülmények lényegesen megváltoztak közben. Korábban a kiállítások nagy része a rajzórakon és a szakkörökön készített tanulói alkotásokból állt. A rajzórák számának drasztikus csökkentése miatt ma már kisebb részt tesznek ki a gyermekek munkáiból összeállított önálló kiállítások, amit nagyon sajnálunk. De kollégáimmal törekszünk arra, hogy a lehetőségekhez mérten kapcsoljunk gyermekmunkákat a tematikus kiállításokhoz. A másik változás, hogy a kiállítások technikai hátterét (installációs eszközök, világítás) meg kellett újítanunk, és folyamatosan kísérletezünk a különböző anyagokkal és technikákkal.

A Bolyai Galéria adottságai még több lehetőséget is kínálnak. Szívesen kísérletezünk a különböző térvariációkkal horizontálisan és vertikálisan is. Az aula felett az épület teljes

magasságában nyitott, így lehetőségünk van a kiállításainkat függőleges irányba is kiterjeszteni, ezzel élünk is, amikor lehetőségünk van rá. Így került az épület közepébe egy cirkuszsátor, így lehetett az aula feletti kerengőről speciális szemüvegekkel nagyméretű térhatású képeket nézni.

Amelyik kiállításunk megengedi, létrehozunk egy olyan elemet, ami a látogatók *aktivitását motiválja*. Felnagyított társasjátékok, feladatok a kiállításban, QR-kódokkal internetes tartalmak megjelenítése – ezekkel a lehetőségekkel érdekesebbé, átélhetőbbé, játékosná és *pedagógiailag hatékonyabbá* tudjuk tenni a kiállításokat.

A kiállítások koncepcióját általában a többi munkaközösséggel közösen dolgozzuk ki és tervezzük meg, a kiállítások anyagának elkészítését, nyomtatási munkáit, a meghívók, plakátok tervezését és kivitelezését munkaközösségünk végzi.

Kiállításaink egyik legfontosabb feladata továbbra is tanulóink alkotótevékenységének bemutatása. A gyerekek magukénak érzik a galériát (így a feladatot is), örömmel készítik alkotásaikat, és izgatottan várják, hogy kikerüljenek a dobogóra, a falakra, szívesen időznek közöttük. A tehetséggondozás kiemelt tevékenység iskolánkban, ennek reprezentatív programja az egyéni és csoportos bemutató kiállítások szervezése.

Galériánk küldetése a határon túli magyarság sorsának, kultúrájának bemutatása. Ebben több mint egy évtizede partnerünk *Görföl Jenő* fotográfus, aki fényképezőgépével szisztematikusan járja végig a Felvidék tájait, településeit, hogy megörökíthesse a múlt emlékeit, templomokat, temetőket, sírokat, várakat, és ezeket közzétéve a kollektív emlékezet egy fontos összetevőjét mentse meg az enyészettől. A kiadásra kerülő könyvek képanyagából a Bolyai Galérián rendezhetünk először kiállítást, ami később a Felvidék magyarok lakta településein is látható vándorkiállításaként.

Büszkeséggel töltött el minket, hogy láthattunk *Gothard Jenő* eredeti fotólemezeiről készült fotográfiákat, hallgathattuk *Tompa Andrea* írónt, és megcsodálhattuk *Iliás Márta* tanárnő tűzzománcait.

Több, mint kiállítótér – ez a vezérfonala ennek a tanulmánynak. Örömmel láttuk mindig, amikor az aktuális kiállításban tartott tanulásmódszertan- és etikaórákat kollégánk, amikor tanulóink közösen nézték végig a képeket és telefonjukkal fényképezték azokat, amikor a kisiskolás örömmel hozta a kiállításon látott kép saját kezű másolatát.

Az eddig leírtak inspiráltak arra, hogy 2019-ben elkészítsem a mesterpedagógus programomat, melyet 2020 és 2024 között volt alkalmam megvalósítani. Mesterprogramomban azt a célt tűztem ki, hogy a hagyományokat megtartva hatékonyan tudjam a galéria tevékenységét az oktató-nevelő munkával és a korszerű kihívásokkal összhangba hozni. A program 2024 végén befejeződött, de a munka nem állt le, a megszerzett tapasztalatok és tanulságok segítségével folytatjuk a kiállítások készítését. A továbbiakban a mesterprogramom alatt és azóta készült kiállításokból készült válogatással egy keresztmetszetet kívánok adni a Bolyai Galéria mai működéséről.

A bemutatott kiállításokat három csoportba rendeztem: 1. tematikus tanulói kiállítások, 2. tanulók egyéni és csoportos bemutató kiállításai, 3. évfordulós és egyéb kiállítások. Ezekben a témákban valósult meg mindaz, amire a programomban vállalkoztam.

A válogatással szeretném bemutatni a galéria sokszínű, érdekes, kreatív és igényes kiállításait, hiszen ez az egyik fontos törekvésünk: kiemelni a hétköznapiságból mindazt, ami figyelemre méltó, megteremteni azt a helyet, ahol a megszokottságból, a napi rutinból – még ha csak kis ideig is – ki lehet lépni. Nagyon fontosnak tartom, hogy ebben a munkában mindig olyan emberek vettek, vesznek részt, akiknek ez személyesen is fontos, már-már presztízskérdés. Büszke vagyok rá, hogy ebben a közösségben dolgozhatok; minden kiállításunk után – a fáradtsággal együtt – eltölt minket az a közös öröm, ami a legszebb díja ennek a munkának.

A tematikus tanulói kiállítások

Egy iskolai galéria alapvető feladata a tanulók alkotásainak bemutatása, ezzel *motiválva* és *visszaigazolva* a gyerekek alkotókedvét, kreativitását. A Bolyaiban mindig nagy hangsúlyt fektettünk a *közös alkotások* létrehozására és erre minden tanévben teremtünk is alkalmat karácsonykor és farsang idején. Ezek a kiállítások nem tárlatok, ahol képek kerülnek sorban egymás mellé beazonosítható alkotókkal, hanem a gyerekek által készített kisebb-nagyobb alkotóelemekből (amik technika- és vizuális kultúra órákon készülnek) a Bolyai Galériát hetekre átváltoztatjuk valóságos vagy képzeletbeli *helyekké*: Szent Márton városává, cirkusszá, dzsungellé, jeges(?) sarkvidékké, a Roxforttá, hófödte kisvárossá, szemet kápráztató hóeséssé vagy éppen tengermélylé.

Február, a farsang hónapja iskolánkban mindig vidám hangulatban telik: az alsós tanulók jelmezbálja, az 5–8. évfolyamok osztályfarsangjai, a felsőgimnazisták Bolyai-bálja történik ilyenkor, és a leendő első osztályosok iskolaérettségi mérései is ekkor zajlanak. Az óvodások szüleikkel együtt érkeznek a játékos foglalkozásokra.

A Bolyai Galériát évek óta ilyenkor vidám, színes kiállításokkal töltjük meg, mese, cirkusz, víz alatti világ elevenedik meg az iskola közepén. Ezt többhetes alkotómunka előzi meg, amikor a tanulók és a tanárok közösen dolgoznak, kreatív és igényes alkotásokat hoznak létre. A megszülető kiállítások mindig látványosak, érdekesek, formabontók, és mindig tartalmaznak olyan részt, ahol a gyerekek aktívan bekapcsolódhatnak a kiállításba.

2020. február-március: Dzsungelláz – tanulói kiállítás

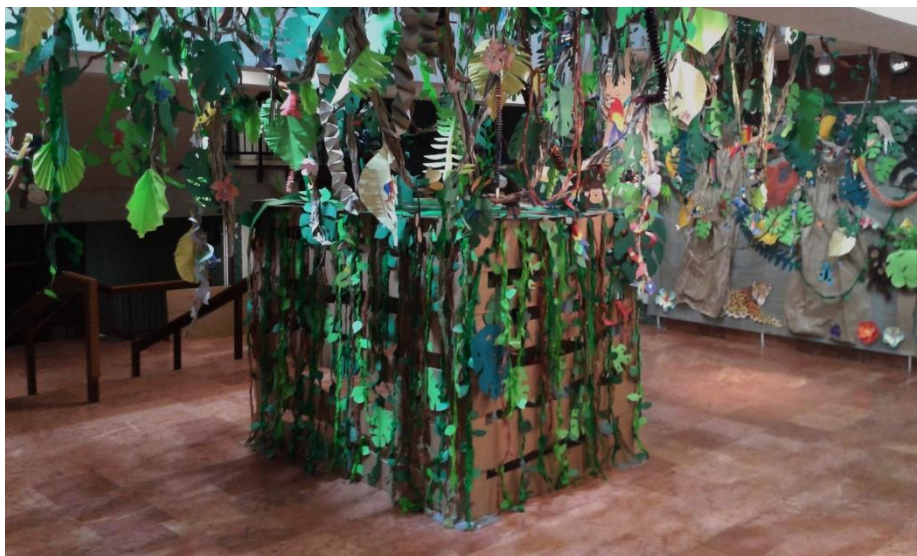
Készítették: Stumpfel Zsoltné, Bagáry Attila, Kocsis Zsolt, Németh József, Stróbl Aliz, Kocsis Teréz és az iskola tanulói

A távoli tájak, az esőerdők egzotikus világa mindig vonzó a gyerekeknek, ezért döntöttünk a téma mellett. Nagy kedvvel és igyekezettel készültünk, hatalmas mennyiségű anyagot hoztunk létre – liánokat, fatörzseket, állatokat, virágokat, melyek végül egy színes kavalkáddá álltak össze. A munkában szinte minden korosztály tagjai részt vettek: az alsós kisdíaktól a végzős fakultációs tanulókig dolgoztak azon, hogy egy valódi dzsungelben érezhessük magunkat.

A növények és az állatok elkészítésénél nagy figyelmet fordítottunk a pontosságra, nagy hasznát vettük a kiváló természetismeret- és biológiaórákon tanultaknak és természetesen sok anyagot gyűjtöttünk a könyvtárban és az interneten.

Az erdő közepén egy bungaló állt, ahová a kíváncsi megfigyelők bebújhattak és távcsővel meglesték az erdő állatvilágát. Mivel a kiállításunk egybeesett a leendő első osztályosok iskolaérettségi vizsgálatával, örömmel láttuk, hogy a várakozó gyerekekkel együtt szüleik is bebújtak a leshelyre.

2021. február-március: Az örök jég birodalma? – a globális felmelegedés hatása a sarkvidékeken

Készítették: Stumpfel Zsoltné, Bagáry Attila, Kocsis Zsolt, Kocsis Teréz, Jauernik Margit Emese, Sélley Gábor és az iskola tanulói

A természettudományos és a környezeti nevelés nagy hangsúlyt kap a Bolyaiban. Témaválasztásunkkal erősíteni szeretettük volna ezt a pedagógiai szándékot.

Egyik falon az Északi-sark, a másikon a Déli-sark, a galéria fölött pedig áthúz egy raj sarki csér – ahogyan a valóságban is történik. Nekünk sikerült a Galériába sűríteni az egész Földet.

Ez a kiállításunk a téma súlyossága miatt nem lett annyira vidám, mint a többi farsangi kiállításunk. Bár a képi megfogalmazásba kollégáim belecsempészték a finom humort, a végső kicsengése mégis a figyelemfelhívás volt. Erősebben jelent meg benne az edukációs szándék, és bízunk benne, hogy ebben a formában a kicsinyek számára is érthető és megélhető lesz a globális felmelegedés problémája.

*2023. február-március: Egy varázslatos hely – Harry Potter a Bolyaiban.
Kiállítás a Roxfort világából*

A kiállítást és a projekthetet megnyitotta: Papp Tibor és Albus Dumbledore

Készítették: Stumpfel Zsoltné, Kocsis Teréz, Bagáry Attila, Németh József, Eredics Milán, Stróbl Aliz, Rákóczi Judit, Lendvainé Horváth Éva, Sisak Réka, Orsai Jázmin, Jauernik Margit Emese, Kocsis Klára, Szabó Bence Farkas, Kocsis Zsolt

A kiállításhoz projekthét is kapcsolódott.

A varázslat, a mágia már emberré válásunk óta folyamatosan jelen van az életünkben, de amíg az ősember számára ez az életben maradás fontos rítusa volt, a mai korban már inkább a hétköznapi valóság szürkesége előli menekülés egyik nagyszerű módja.

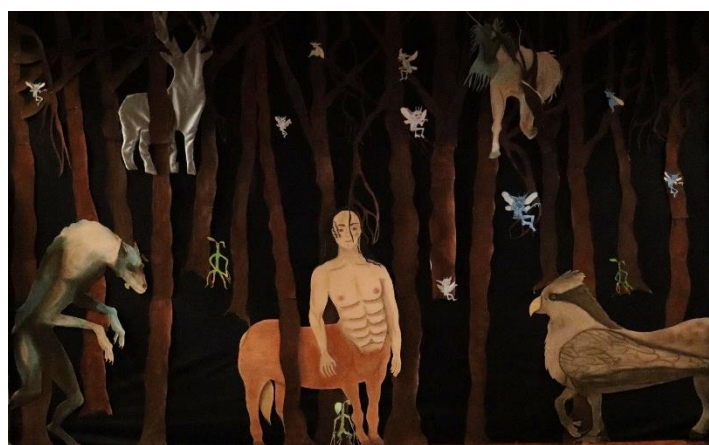
A kalandregény, a sci-fi, a fantasy, a szerepjátékok fontos és népszerű részét képezik kultúránknak, mára már egész iparágak foglalkoznak az ilyen tartalmak előállításával. Generációkon ívelnek át és korosztályokat fognak össze a *Star Wars*, *A Gyűrűk Ura*, a *Harry Potter*-történetek, könyvek, filmek – hogy csak a legismertebbeket említsem –, rajongói, szakértői körök szerveződnek a minél elmélyültebb tanulmányozásukra. Ilyen szándék vezetett minket akkor is, amikor a Roxfort-kiállításunkat terveztük és megalkottuk. Már maga a tervezés is többgenerációs volt, hiszen felnőttől gyerekig sokan hozták az ötletüket, amikből aztán az egyik legnagyobb kiállításunk és ehhez kapcsolódó témahetünk kerekedett ki.

A kiállítás tervezésénél a következő kihívásokkal kellett szembenéznünk:

- hogyan tudjuk megjeleníteni azt a varázsvilágot, amit már mindenki kívülről ismer a filmekből?
- képesek leszünk-e a Roxfort épületegyüttesét megjeleníteni?
- a sok helyszín közül melyek szerepeljenek a kiállításon?
- egyáltalán hogyan tudjuk a VARÁZSLATOT megjeleníteni?

Széleskörű gyűjtés előzte meg a munkálatok megkezdését. Eldöntöttük, hogy a King's Cross pályaudvart a Roxfort-expresszsel, a Tiltott Rengeteget, a Roxfort-kastélyt és a kviddicspályát jelenítjük meg. Felosztottuk a helyszíneket egymás között, és többhetes munkával elkészítettük a helyszínek elemeit. A kiállítás rendezését egy péntek délutánra sűrítettük, hogy a hétfőn iskolába érkező gyerekek valóban varázslatnak érezzék az élményt. A hatás nem maradt el. De azt gondolom, már maga az is varázslatos volt, ahogyan ez a sok ember együtt tudott dolgozni, egymást motiválva, segítve, lelkesen és örömmel.

A témahét ötlete Stumpfel Zsoltnétól származott. Sikerült egy tartalmas, változatos, az egész iskolát megmozgató programot szerveznünk, aminek megnyitója és záró rendezvénye a kiállítás díszletében történt. A legfontosabb pedagógiai üzenet természetesen Albus Dumbledore-tól származott, amit az okleveleken olvashattak a gyerekek: „*A döntéseinkben, nem pedig a képességeinkben mutatkozik meg, hogy kik is vagyunk valójában.*”

*2025. február-március: **Dinoszauruszok birodalma***

Készítették: Németh József, Stumpfel Zsoltné, Bagáry Attila, Kocsis Zsolt, Kocsis Teréz, Stróbl Aliz, Sisak Réka és az iskola tanulói

A dinoszauruszok már óvodáskortól a gyerekek kedvencei, név szerint ismerik a fajokat, műanyagból vagy plüssből készült kedvenceiket gyakran hordozzák magukkal óvodába, iskolába. Ezért döntöttünk úgy, hogy a legutóbbi kiállításunk alkalmával őshüllőkkel népesítjük be a Bolyai Galériát. Kihasztnáltunk minden felületet, a két nagy falat képekké alakítottuk, az egyikken egy „csoportkép” volt dinoszauruszokkal, a másikon egy Brachiosaurus 1:5 arányú csontváza. A dobogóra a gyerekek órákon készített alkotásai kerültek; az áthidaló gerendákon a dinoszauruszok „leszármazottaiként” sárkányok parádéztak; a galéria felett húzódó drótokon a dzsungel levelei fedték a teret és egy repülő Pterodactylus sziluettje függött; a kiállítótérben két Tyrannosaurus rex küzdött egymással, körülöttük két játék várta a gyerekeket. A tanulók információs táblákról tájékozódhattak a kiállításon látható állatokról. A kiállítótér szinte minden szünetben tele volt játszó, olvasgató gyerekekkel – a kiállítás elérte a célját.

A tanulók egyéni és csoportos bemutatkozó kiállításai

Ahogy korábban írtam, az iskolagaléria alapvető feladata a tanulók munkáinak bemutatása, motivációt és visszaigazolást adva azzal, hogy szélesebb közönség elé került az alkotása. A tehetséggondozás és a személyiségfejlődés fontos terepe és állomása ez, hiszen értékes visszacsatolások, reflexiók történnek ilyenkor, nő az önbizalom, a magabiztosság, erősödik az énkép. Az alkotómunka hatása egy új dimenzióval bővül: már nem csak a létrehozás, az alkotás okoz örömet, hanem annak felismerése, hogy ez másokban is gondolatot, érzést ébreszt, és örömet is szerezhetünk vele a befogadónak.

Nem elhanyagolható hozadéka ezeknek a kiállításoknak a kiállítás nyitó ill. záró eseménye (vernisszázs – finisszázs). Ezek az alkalmak új réteget adnak a kiállításoknak. Olyan gondolatok fogalmazódnak meg, olyan irodalmi és zenei alkotások hangzanak el, amik mind kitágítják a látható tárlat üzenetét, orientálhatják a néző figyelmét, érzékenyíthetik új tartalmak megismerésére és befogadására. Minderre nagyon szép példa volt a *Műhelyből* című kiállítás megnyitója, amit maguk a tanulók állítottak össze és szerveztek meg a tanáraik és az osztálytársaik bevonásával.

2021. szeptember 24.: „**Kutya. Kötelesség...**” – Rába Boróka fotókiállítása a családi délután keretében

A kiállítást megnyitotta: Csóka Tibor tanár

Készítették: Bagáry Attila, Stumpfel Zsoltné, Kocsis Zsolt, Kocsis Teréz

Példaértékűnek tartom ennek a tárlatnak a létrejöttét. Egyrészt a tartalma, az emberi és pedagógiai üzenete miatt, másrészt azért, mert sok közreműködő összehangolt munkájával sikerült megvalósítanunk: Rába Bori és osztálytársai segítettek munkaközösségünknek (Stumpfel Zsoltné, Bagáry Attila) a képek installálásában, Csóka Tibor osztályfőnök úr nyitotta meg a kiállítást a Családi délután programjába helyezve, illeszkedve az egyik eseményhez (a Fekete István Állatvédő Egyesület bemutatója).

A fogadtatás nagyszerű volt a közönség részéről, a gyerekek folyamatosan látogatták a kiállítást. Végül Stumpfel Zsoltné ötlete alapján egy szokatlan finisszázzsal zártuk a kiállítást október 21-én: a gyerekek „örökbe fogadhatták” a menhelyi kutyákról, macskákról készült képeket, cserébe egy rövid fogalmazást kellett írniuk „*Tudatos állattartó vagyok*” témában. A kiállítás zárása meghatóan jól sikerült, a pedagógiai hozadéka a gyerekek írásaiban kézzelfoghatóan jelen volt.

A rendezés során alkalmaztuk a kiállítótér fölé feszített 0,5 m × 0,5 m beosztású dróthálót tartószerkezetként, a nagyméretű képek rögzítésére pedig az újonnan beszerzett csatos képtartó síneket. Ez volt az első alternatívája a régi paravánoknak.

2022. június 8.: ALAPVONAL – a rajz fakultációs és a grafika mentoráláson részt vevő tanulók bemutatkozó kiállítása

Készítették: Németh József, Kocsis Zsolt és a tanulók

A Bolyaiban folyó tehetséggondozásnak mindig fontos része volt a képzőművészeti tehetségek felkarolása, emelt szintű képzése. Ennek hagyományos formája a *rajz fakultáció*, amit 11-12. évfolyamon vehetnek fel a tanulók a választható foglalkozások közül.

A *mentorálást*, a tehetséggondozásnak ezt a személyre szabott, kiscsoportos formáját javaslatomra 2020-ban dolgoztuk ki kollégáimmal. Az elképzelésünk szerint széles területen kínáltuk volna fel a 9-10. évfolyamos tanulóknak ezt a lehetőséget, ami az első évben meg is történt, de a covid-járvány sajnos derékba törte ezt a kezdeményezésünket. Tehetséggondozó tevékenységeim közül a leginkább innovatívnak és szakmai kihívásnak a mentorálási

programban meghirdetett *grafikakurzust* tartom, aminek keretében 9-10. osztályos tanulók vettek részt.

A rajz fakultációs és a grafika mentoráláson résztvevő diákok az elkészített alkotásokat *év végi közös kiállításon* mutatták be az iskola közönségének.

2023. október 17.: „A műhelyből” – Szalai Panni és Szalai Zsófi bemutatkozó kiállítása

A kiállítást megnyitotta: Csóka Tibor

Közreműködött Szakály Szilvia, Bertalan Maja és Imre Adél

Készítették: Szalai Panni, Szalai Zsófi, Kocsis Zsolt, Bagáry Attila, Németh József

Szalai Panni és Zsófi ikertestvérek, osztálytársak és az érdeklődésük is nagyon hasonló. Munkáikat már 10. osztályos korukban kiállításra javasoltam. Már akkor önálló képi világgal rendelkeztek, aminek saját belső rendszere volt, letisztult formák, magas szintű intellektuális

tartalom jellemezte munkáikat. Azóta még fejlődtek, a vizuális kultúra OKTV-n az első 10 helyezett közé kerültek. Végzős korukban sikerült tető alá hoznunk bemutatkozó kiállításukat.

Nagyon precízen, következetesen alakították ki a kiállítás anyagát, figyelve egymásra, hogy egyikük se nyomja el a másikat. Bár ők maguk kérték, hogy a kiállítás ne arról szóljon, hogy ők ikrek, minden mozzanatban tetten érhető volt az a szoros kötelék, ami csak ilyen kapcsolatban létezik. A kiállítás struktúráját is így alakítottuk ki. Az öt parván 2-2-1 felállításban követi egymást, a testvérek önálló útjai végül az utolsó felületen találkoznak, ahol az OKTV-re készített pályaműveiket lehetett látni.

Igényesen, nagy felelősségtudattal készültek, a bőséges képi anyag megválogatásával, a kísérőszövegek megírásával önállóan alakították ki a tárlat anyagát. A kiállítófelületek elkészültekor közösen tették fel a képeket, alakították ki a kiállítást. A munka során egymásra figyelve, egymást építő módon kritizálva, segítve dolgoztak, nagy élmény volt velük a kiállítás készítése. A megnyitót maguk dolgozták ki, önállóan válogatták ki a szövegeket, a zenét, ők kérték fel osztályfőnöküket, tanárukat és osztálytársaikat a szereplésre, igényesen elkészített meghívóval és plakáttal invitálták az érdeklődőket, egykori rajztanáraikat is. Példaértékű munkát végeztek.

Ez a kiállítás abból a szempontból is érdekes, hogy itt használtuk először új szerkezetű installációs felületünket, ami újabb megoldások kipróbálására sarkall minket. A régi nehézkes, elhasználódott paravánokat kitettük, újabb felületeket keresünk a képek számára. Ígéretes ötleteink vannak, de egyelőre a kísérletezés fázisában vagyunk. A kiállításon már ezeket az „új szemléletű” installációs felületeket alkalmaztuk több-kevesebb sikerrel. Nagy segítséget jelent, hogy szülői felajánlással hozzájuthatunk nagy felületű hullámkartonokhoz, amik az alapját képezik ezeknek a paravánoknak. Nagy előny, hogy a tárolása egyszerűbb minden eddigi megoldásnál, ami a helyszűke miatt nem elhanyagolható szempont. Úgy gondolom, hogy ez egy fontos innováció a galéria kiállítási felszerelésében.

Az évfordulós és aktuális kiállítások

Az évfordulók mindig alkalmat adnak az emlékezésre, az adott személy, esemény, téma újragondolására, a jelenre vonatkozó érvényességének megfogalmazására. A Bolyai Galéria kiállításai méltó módon teszik ezt meg. Nem könnyű feladat túllépni a sablonos, megszokott megoldásokon, folyamatosan kísérletezünk, hogyan lehetne korszerűen és a gyerekek számára is befogadhatóan megfogalmazni tananyagká vált témákat. Példaként kínálkozik erre a két Petőfi-kiállításunk.

A nagy, galérián rendezett kiállításaink mellett a könyvtári folyosó kínálkozik a kamarakiállításaink helyszínékként, ami gyakran egészül ki a könyvtár terében kialakított paravánnal és tárolóval. Ez a „szimbiózis” nem véletlen. Ebben a térben általában kulturális, irodalmi témájú kiállításokat rendezünk, amiknek fontos része a könyvtárban megrendezett előadás, beszélgetés. A kiállítások rendezésében Tóth Péter tanár úr volt segítségünkre a legtöbb esetben, ő hívta fel a figyelmünket egy-egy témára, segített az anyaggyűjtésben, szakmai tanácsokkal támogatta munkánkat.

2021. november 24.: „*Senkiföldjén*” – Száz éve született Pilinszky János (könyvtári folyosó és könyvtár)

Készítették: Kocsis Zsolt, Tóth Péter

Pilinszky János aszketikus alakja, életműve a magyar irodalom kikerülhetetlen ténye. Versei, publicisztikái, írásai generációknak adtak és adnak lelki támaszt, útmutatást. Egy folyosójárásnyi időre szeretnénk volna megidézni szellemiségét.

A kiállítás szép példája az irodalom képi megjelenítésének. Érdekes és örömteli volt az előkészítő munka, az anyaggyűjtés és az ezt követő grafikai munka, amikor a kiállítás anyagát, a plakátot és a meghívót készítettem (*Barát, barátság mindörökre – Pilinszky János és művész kortársai*). Tóth Péter tanár úr rendezte be könyvekkel és tárgyi emlékekkel a könyvtári tárolót.

A kiállításnak a legszínesebb része a folyosó hátsó falára került, amit az ebédlő felé haladva mindig látni lehet (a kiállítás után is fennmaradt) – egy színpompás kép, amit az évek során készített tanulói munkákból állítottam össze. A kazettás templommenyezetek mintájára festettünk több alkalommal is a gyerekekkel nap- és virágmotívumokat, ezekből készült *A Nap születése* című Pilinszky-mese képi megjelenítése.

2023. március 21.: „Hol a szem, szemével farkasszemet nézni?” – 200 éve született Petőfi Sándor

A kiállítást megnyitotta: dr. Fűzfa Balázs egyetemi docens

Közreműködött: Tóth Péter, Bertalan Maja és Kocsis Zsolt

Készítették: Tóth Péter, Kocsis Zsolt, Bagáry Attila, Kocsis Teréz, Kocsis Zsoltné

Szintén Tóth Péter tanár úrral készítettük *Petőfi200* kiállításunkat. A szándékunk nem az volt, hogy csupán a kötelező tisztelegést tegyük meg a nemzet költője előtt, hanem az, hogy egy autonóm, a hivatalos ünneplésektől távolságot tartó megemlékezésen az *élő Petőfit* jelenítsük meg a bolyais diákok számára. A kiállítás koncepcióját *Babits Mihály* verse adta, amely a megnyitón el is hangzott: „Hol a szem, szemével farkasszemet nézni?/Ki meri meglátni, ki meri idézni/az igazi arcát?/Ünnepe vak ünnep, s e máj napoknak/szűk folyosóin a szavak úgy lobognak,/mint az olcsó gyertyák.” (Petőfi koszorú)

A kiállítást dr. Fűzfa Balázs tanár, irodalomtörténész nyitotta meg felelevenítve saját, a költőhöz kötődő emlékeit diákként és tanárként, így valóban élő képet kaphattak tanulóink Petőfi Sándorról, a szabadság költőjéről.

2023. május 16.: **Szekéren és az apostolok lován – Petőfi- emlékek a Felföldön.**
Görföl Jenő fotókiállítása (a kiállítás a Nemzeti összetartozás napja alkalmából készült)

A kiállítást megnyitotta: dr. Fűzfa Balázs egyetemi docens

Közreműködött Róthy-Gruber Benedek és Imre Adél

Készítették: Kocsis Zsolt, Stumpfel Zsoltné, Bagáry Attila, Kocsis Zsoltné, Kukor Ferenc

A kiállításhoz kapcsolódóan Görföl Jenő és Kovács László előadásán vehettek részt az érdeklődők.

Szintén a *Petőfi- emlékévhöz* kapcsolódott ez a kiállításunk és ez sem a megszokott módon emlékezett meg Petőfi Sándorról. *Görföl Jenő* szlovákiai magyar fotográfus gyönyörű képei segítségével végigjárhattuk a költő Felvidéken töltött életének állomásait, amihez a kísérőszövegek az *Útirajzokból* és az *Úti jegyzetekből* vett idézetek voltak. Így valóban Petőfi hangján „szólaltak” meg a képek, átélhetővé és közelebbé vált annak a fiatalembernek az élete, aki később a magyar irodalom egyik legnagyobb költőjévé vált.

A megnyitó után a könyvtárban *Kovács László* felvidéki tanár vetített képes előadásán még több adalékot hallhattunk erről a témáról.

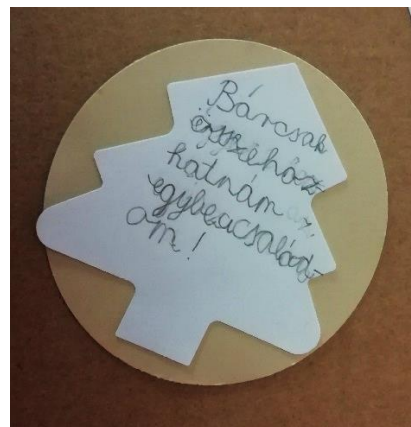
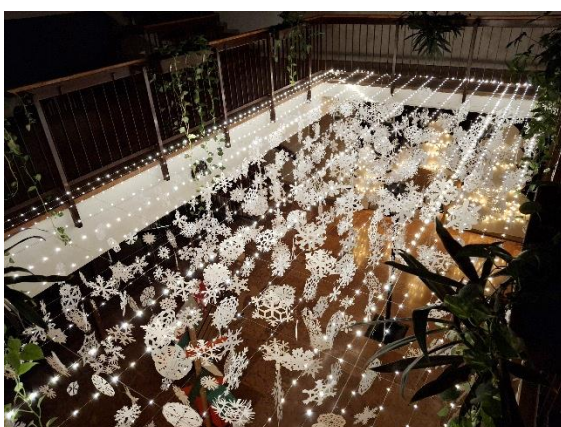

Adventi kiállítások

Írásom végére hagytam azokat az alkalmakat, amik mindannyiunk számára a legkedvesebbek az évben, a karácsony előtti várakozást megidéző kiállításainkat. Ezeknek már hagyományossá vált eleme a gyerekek által készített hópolyhekből varázsolt hóesés. A témát minden évben újra gondoljuk, de a legfontosabb nem változik: az advent csöndjét, a várakozás örömét teremtjük meg ezekkel a terekkel. A gyertyagyújtások, közös éneklések ebben a térben történnek, itt kívánunk egymásnak boldog karácsonyt az utolsó tanítási napon.

A tanulómban látható fotók a saját képeim.

Zsoldos Mónika:

Vizuális kultúra tantárgy oktatása a Waldorf gimnáziumban

A szombathelyi tanárképző főiskolán biológia-rajz szakon végeztem, majd közel 17 évig nem pedagógusként dolgoztam. Állami iskolában a diplomám megszerzése után csak egy évig tevékenykedtem mint napközis tanár, majd a vállalkozói szférában helyezkedtem el. Kilenc éve kaptam lehetőséget arra, hogy eredeti végzettségemhez visszatérjek, művészeteket tanítsak a szombathelyi Perintparti Waldorf Gimnáziumban. Tanítási tapasztalat és a Waldorf-pedagógia mélyebb ismerete nélkül álltam neki a munkának, teljesen a nulláról felépítve mindent. Segítséget a Waldorf-kerettanterv adott, valamint kollégám mondata, amit soha nem felejték el: „Bármit tanítasz is, a lényeg az, hogy a gyerekek élvezzék az órákat.”

A Waldorf-pedagógia nagyon sok tekintetben eltér az állami iskolák módszereitől. Epochális oktatás folyik. Az epocha a Waldorf-pedagógia alapeleme, melyet magyarul tantárgytömbösítésnek nevezhetnénk. Lényege, hogy egyes tantárgyak – így a vizuális kultúra is – néhány héten keresztül magas óraszámúak vannak jelen, míg a többi héten nem tanítjuk őket, helyettük más tantárgyak kapnak magasabb óraszámot. Az epochákat teljesen átítatja a művészeti nevelés. Első osztálytól fogva a zene, a drámajáték, a festés és a rajz szerves része a tanításnak. A gyerekek maguk készítik el epochafüzetüket, ami tulajdonképpen egy „tankönyv” csodaszép saját készítésű ábrákkal illusztrálva. Az alkotás az életük része, így mire gimnáziumba kerülnek, természetes módon, kedvvel és örömmel folytatják ezt a tevékenységet már a rajz-festés epochák keretein belül. A művészeti nevelés azonban nemcsak a képzőművészet terén tud kiteljesedni. Színvonalas zenei oktatásunk csúcspontja iskolánkban a 11.-es szólóest, ahol a fiatalok egytől-egyig saját választott dalukkal, zenekari aláfestéssel mutatkoznak be. Hasonlóan fontos szerepet kap a drámajáték is. Minden évben többhetes drámaepochán vesznek részt a fiatalok, majd a 12. évfolyamon bemutatásra kerül egy színdarab, mely a koronája ennek a folyamatnak. Az utóbbi években nagyon szerencsésnek mondhatjuk magunkat, mert ez az előadás a szombathelyi Weöres Sándor Színházban kap bemutatási lehetőséget (*Waldorf-tanterv*, 2020). A Waldorf-iskolákban a művészeti nevelés szempontjából kihagyhatatlan az euritmia, mely egy speciális, csak a Waldorf-iskolákban tanított művészi mozgásforma.

A vizuális kultúra oktatása a Waldorf gimnáziumban

A Waldorf-pedagógia egyik legfontosabb ismerve, hogy minden tantárgy kerettanterve a diákok életkori sajátosságainak figyelembe vételével épül fel. A vizuális kultúra tanítása azoknál a fiataloknál, akik első osztálytól a gimnázium végéig ide járnak, egy csodálatos ívet ír le, mely végigkíséri lelki, szellemi fejlődésüket. Az első négy évben a lelki mozdulatokba élik bele magukat a gyerekek a színeken keresztül, majd a következő négy évben a látható valóság megragadása válik egyre határozottabbá. A festés a rajzolással összhangban a perspektivikus ismereteket és a műalkotások feldolgozását helyezi a középpontba. A kamaszkorban ezt visszük tovább. A 9. osztályban elsősorban az érzékelés, a 10. osztályban az érzelmek kapnak hangsúlyos szerepet. Ezekben az években a fiatal azt ismeri meg, hogyan hat rá a világ. 11. osztályban a szociális érzékenység terén, 12. osztályban pedig az egyén közösségben elfoglalt alkotói szerepével azt ismeri meg a fiatal, hogyan tud ő hatni a világra. Ezen életkori sajátosságok figyelembe vételével az órákon komoly alkotói munka folyik. Rajz- és festésórák váltják egymást. A grafikus, rajzos gondolati jelleg és a festői, áramló érzelmi jelleg mindvégig jelen van (*Waldorf-tanterv*, 2020).

A rajz-grafika tanítása során bevált jó gyakorlatok a 9-12. évfolyamon

Ezeken az órákon a gondolkodva-értve látás az elsődleges cél. Az arányok, a térbeliség, a formák megfigyelése lehetőséget ad a fiataloknak a valóság még pontosabb megismerésére. A diákok a négy év során sokféle technikával dolgoznak. Rajzolnak grafitceruzával, használják a színes tanulórajzoknál, kreatív feladatoknál egyaránt. A sokszorosító grafikai eljárásokat megismerik, közülük gyakorlatban a linómetszést ki is próbálják. A tollrajz, krétarajz, monotípiák is megjelennek egy-egy feladatban.

9. évfolyam

A 9. évfolyamon szinte nincs festésóra. Életkori sajátosságokat tekintve egy kilencedikes fiatal jelentős polarításokat él meg. Még nagyon gyermek, de felnőttként akar viselkedni, kritikusan áll mindenhez, de nem viseli el az őt ért kritikát, stb. Végletekben gondolkodik, valami vagy jó vagy rossz, ritkán van középút. Rajzórákon a fekete-fehér polarításában dolgozunk, tehát teljesen abban a szélsőséges világban, amelyben a 9. osztályosok élnek. A diákok saját lelki szükségleteiket élhetik meg az alkotó munka során. Különösen fontos a sötétből a világosba való átlépés, az élet kritikus, átmenetet képező „szürke területeinek” feltárása.

Gyakorlati feladatok a 9. évfolyamon

Portrécollázs

- Vékony papírra a fiatalok sok-sok tónusátmenetet készítenek, fehértől a feketéig, egy teljes A4-es lapot megtöltve ezzel. Grafitceruzával dolgoznak, B-től a 8B-ig bármelyiket használhatják.
- Minden diák kap egy fotót, melyen ugyanaz a portré látható. Fontos, hogy a fény-árnyék viszonyok erőteljesen jelenjenek meg a képen.
- A feladat az, hogy az elkészített tónusokból a megfelelő árnyalatot keressék ki, majd szabjanak belőle kis fecniket, amit aztán fel kell ragasztani a fotó megfelelő tónusú helyére.
- Izgalmas végeredmények születnek, mert ugyanaz az arc minden egyes diáknál más-más karaktert kap.

1-3. kép: Portrécollázsok, saját fotó

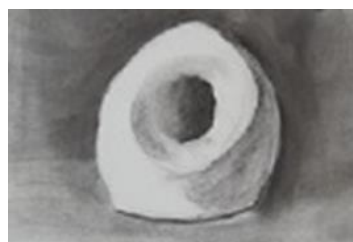
Feladatok szénrel

A szénrel való rajzolás már a 7. osztálytól jelen van a rajzórán, így a technika ismert a diákok számára. Először különféle absztrakt alapgyakorlatokat végzünk a fény és a sötétség kifejezőképességének tanulmányozására, ezzel a kép komponálási lehetőségére irányítjuk a figyelmet. Dolgozhatnak mozgással és ellenmozgással (pl. kifelé sugárzás/befelé nyomulás), komponálási minőségekkel (pl. centrum/periféria). Különféle felszíneket alkotnak: folyamatos, finom átmenetet a fényből a sötétbe, a világosból a szürkéken át a feketébe, vagy világos, tiszta határvonalakat éleken keresztül (körvonalak nélkül). Az eredmény a fény gazdag spektruma, ezüstsürkékből sok lépésen át a sötétszürkébe. Dolgozhatnak vonalkázással, ferde árnyékolással stb.

Az alapozás után a megszerzett ismereteket egy-egy csendélet szénrel való megrajzolásával mélyítik el a fiatalok. Klasszikus beállításokat szeretnek alkalmazni, nem maradhat el a drapériarajz, az organikus vagy geometrikus tárgyokról készített csendélet sem. A formák pontos ábrázolása, a fény-árnyék viszonyok, az ön- és vetett árnyékok megfigyelése, érzékeltetése nem könnyű feladat számukra, de nagyon sok igényes, szép munka születik. A feladatsor végén néhány ügyesebb osztályban tájkép is készül ezzel a technikával.

4. kép: Drapériatanulmány,
saját fotó

5. kép: Tanulmányrajz,
saját fotó

6. kép: Erdélyi havasok,
saját fotó

7. kép: Tájkép,
saját fotó

Linómetszet

A linómetszet technikájával végleteket hangsúlyozva a tanulók megismerik az erőteljes feszültséget, ami a metszet feketéje és fehérje közt él. A terveket először papíron készítik el grafittal, majd viszik át a linóleumra. A munkát nagy mesterek, például Dürer és Rembrandt metszeteinek tanulmányozása előzi meg.

8-10. kép: Linómetszetek, 9. osztályosok munkái, saját fotók

Sgraffito technika

Visszakaparásos technika, melyet olajpasztell alkalmazásával valósítunk meg. Izgalmasnak, érdekesnek látják a fiatalok ezt a technikát. Legszívesebben szintén a nagy mesterek metszeteit írjuk át. Gyönyörű munkák születtek például Dürer Apokalipszisének fametszetein látható részletek átgondolásával, vagy japán fametszetek által inspirálva.

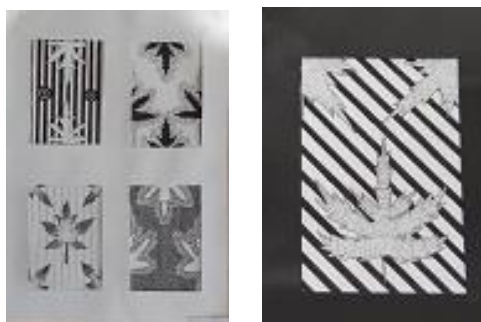
11-13. kép: Sgraffito képek Dürer Apokalipszise nyomán, saját fotók

Portrérájk

9. osztályban egyszerű portrétanulmány készül az arányok és a tónusok hangsúlyozásával, a részletek kidolgozásának mellőzésével.

Textilminta-tervezés levélmotívummal

A feladat első részében többféle falevelet gyűjtünk, majd az osztályban a fiatalok lerajzolják őket a legtisztább, stilizált formában. Ezekből a motívumokból fekete filctoll segítségével, geometrikus vagy organikus formákat használva, terveznek terülő mintákat vagy textilterveket. Nagyon szeretik ezt a feladatot, mert a rajzolni kevésbé tudó vagy szerető diákok is kiteljesedhetnek benne.

14 -15. kép: Terülőminták levélmotívumokkal, saját fotók

A rajz és grafika a többi évfolyamon kisebb jelentőséggel bír, de a megtanult technikákat továbbra is alkalmazzuk.

10. évfolyam

10. osztályban szinte csak festésóra van, a rajzos feladatok a festés előkészítéseként jelennek meg, valamint vázlatok formájában.

11. évfolyam

A 11. osztályban a rajz és grafika újra szerepet kap. A középpontba az ember kerül, mozdulattanulmányok, sziluettrajzok készítésével indulnak az órák. A portrérájzok készítésénél már a részletesebb ábrázolás, a finom árnyalatok, valamint a karakter megtalálása a cél.

Portrérájzolásal kapcsolatos feladatok a 11. évfolyamon

Portrérájzolás élő modell után

Grafittal vagy szénnel dolgoznak a fiatalok. A munka kezdetén elmélyítjük a portrérájzolásához szükséges alapvető ismereteket, majd szabadon dolgoznak. Mivel minden évfolyamon iktatok be néhány portrérájzolásos órát, itt már születnek nagyon ígéretes alkotások is, bár igazi sikerélményt csak keveseknek ad ez a feladat.

16. kép: Portrérájz az egyik 13. osztályos diákról, saját fotó

Önarcképrájzolás

Tükör használatával készítik el a fiatalok saját önarcképüket a megtanult ismeretek és megismert technikák segítségével. Nehéz feladat, de szívesen foglalkoznak vele.

17. kép: 9. osztályos diák önarcképe

Pop-art portré készítése

Telefonos alkalmazás segítségével megszerkesztik saját pop-art portréjukat a fiatalok. A képeket kinyomtatjuk, és a nyomtatott kép alapján átrajzolják azt akvarell papírra, majd megfestik a képet. Izgalmas feladat, nagyon szeretnek foglalkozni vele.

18-19. kép: Pop-art portrék, saját fotók

12. évfolyam

12. osztályban a grafika csak a festési feladatok tervezésénél játszik szerepet, így részletesen majd ott lesz szó róla.

Festésórák során bevált jó gyakorlatok a 9-12. évfolyamon

9. évfolyam

A festés csak kismértékben jellemző ezen az évfolyamon. Ha mégis alkalmazzuk, akkor monokróm festés a feladat. Nagyon szeretik és szívesen próbálgatják fekete-fehér grafikák átírását monokróm festménnyé. Néhány ügyes osztályban festettünk kávéval is képeket.

10. évfolyam

A 10. osztályban elsődlegessé válnak az érzések, a látványhoz tartozó hangulati minőségek, a színek újra nagy erővel és új minőséggel vannak jelen. A szintan ismertetésével indul az epocha, majd gyakorlatban is megfestjük kicsit bonyolultabb formában a 12 tagú színekört. Van olyan osztály, ahol a diákok gyönyörűen, türelmesen kikeverik a színeket, míg másoknál ezt a feladatsort ki kell hagynom. A szintan lehetőséget ad arra, hogy a fiatal választ kapjon a színek keletkezésére, az órák alatt megismerkedjen a színharmóniákkal, szíkontrasztokkal. A témával kapcsolatban gyakorlatokat végzünk az absztrakt festészet alkotásainak felhasználásával. A geometrikus és organikus jelleg színbeli feldolgozása (pl. Delunay, Klee művei) izgalmas kihívás a fiataloknak. Kiváló, érzelmeket megmozgató témák az állatok (Franz Marc művei), a tájképek (pl. Caspar David Friedrich művei).

Bevált feladatok a színtanhoz kapcsolódva 10. évfolyamon

Színkör festése

A fiatalok kapnak egy alapformát, ezt mindenki rárajzolja az akvarellpapírra, majd egy árnyalattal sötétíti kifelé és négy árnyalattal világosítja a színeket a középpont felé.

20. kép: Színkör, 10.-es diák munkája, saját fotó

Játék színharmóniákkal

A feladat első részében különböző nagyságú téglalapokra osztják az A4-es lapot. A feladat az, hogy a 12-es színkör egymás mellett álló 4 harmonikus színével fessék ki a téglalapokat úgy, hogy mindegyik szín körülbelül ugyanolyan hangsúllyal legyen jelen a lapon. A második részben negatív festéssel (csak a háttérrel festik és így a festetlen rész kirajzolódik) valamilyen motívumot „varázsolnak elő” a negatív részek fehérre festésével. Nagyon szeretik ezt a tevékenységet.

21. kép: Halas Színharmónia, saját fotó

Expresszív kép készítése Munch nyomán

A diákok művészettörténetből már ismerik Munch munkásságát, itt saját „átírás” vagy önálló kép festése a cél. Temperát vagy akrilt használnak a munkához.

22. kép: Az erdő ragyogása, 10. osztályos diák munkája, saját fotó

Kubista vagy absztrakt kép festése az izmusok megismerésének elmélyítésére

A feladat elvégzéséhez választhatnak stílust, alkotót, illetve készíthetnek saját tervezésű alkotásokat is a fiatalok.

23. kép: Városrészlet kubista felfogásban Lyonel Feininger nyomán, 10. osztályos diák alkotása, saját fotó

Színesből monokrómot

Színes festményt festenek meg a feladat során a tanulók monokróm stílusban. A mintául szolgáló festményt maguk keresik ki művészettörténeti albumokból.

24. kép: Monokróm festmény Gauguin műve nyomán, saját fotó

Állatok Franz Marc stílusában

A fiatalok fekete-fehér nyomtatásban kapnak képeket Franz Marc műveiről. A feladatuk ezek alapján saját színeikkel dolgozva átírni azokat. Az ügyesebbek saját kedvenc állatukat is megfesthetik hasonló stílusban.

25-26. kép: Franz Marc művei nyomán készült alkotások, 10. osztályosok festményei, saját fotók

Az epocha végére a diákok megismerik a színek természetét, bátrabban és tudatosabban alkalmazzák azokat.

11. évfolyam

11. osztályban a festésórákon erőteljesen jelennek meg a 19-20. század fordulójának alkotásai, mintegy rámutatva arra a folyamatra, amely a mi korunkhoz vezet. Ez a sor a romantikusokkal kezdődhet (Caspar David Friedrich, Constable, Turner, Blake), majd az impresszionizmus és posztimpresszionizmus nagy újtóival folytatódik (Cézanne, Gauguin, Vincent van Gogh, Monet).

A fiatalok választhatnak a nagy alkotók közül és valamelyik művet saját képükre formálva dolgozhatják fel. Annyi a kérésem, hogy más technikát használjanak, mint az eredeti. Olajfestményt például pasztellel vagy akvarellal készítenek, pasztellképet (pl. Degas képeit) megpróbálják akvarellal stb. Mindez többórás munka, hiszen hosszabb időt vesznek igénybe ezek a feladatok. Jó látni a 11. osztályban, ahogy a „flow” állapot eléri diákjainkat. Le tudnak nyugodni, el tudnak mélyülni alkotás közben. (Persze vannak kivételek.)

27-28. kép: Pasztellképek Turner után, saját fotó

29-30. kép: Képek Vincent van Gogh művei alapján, saját fotók

12. évfolyam

12. osztályban a grafikai tudás, a pontos perspektivikus látásmód fontos szerepet kap. Az első epochán plakát vagy borítóterv készítése a feladat. A Waldorf gimnázium lezárásaként a fiatalok éves munkát készítenek, mely egy általuk kiválasztott téma pontos, részletes, kreatív feldolgozása. Az írott anyagot igényesen bekötve kell leadniuk az év végéig. Az epochán elkészíthetik ennek borítóját saját terveik alapján. Bármilyen technikával dolgozhatnak, fontos, hogy a kézzel készített alapra valamilyen digitális programmal kerüljön rá az írott szöveg. Ugyancsak hasonló technikával elkészíthetik órán a 12.-es drámájuk plakátját, jelmezterveit, stb.

12. osztály végén a fiatalok tíznapos művészeti úton vesznek részt, legtöbbször Olaszországban, de Spanyolország is szerepelt már az úticélok között. Egy teljes epochát ebben az évben arra szánunk, hogy elmélyítsék perspektivikus ismereteiket, jártasságot szerezzenek mediterrán utcarészletek pontos, de gyors megörökítésében. Az órákon járjuk az iskolánk körül az utcákat és gyakorlunk. A rajzok akvarellfestéshez adják az alapot. Nagy élmény, amikor megérkezünk egy-egy olasz városkába, leülünk az első vonzó helyre és a már megismert technikával skicceket, gyors akvarelleket készítünk. Nagyon szeretik a fiatalok ezt, szívesen foglalkoznak vele. A művészeti úton készült alkotásokat az iskolában kiállítás keretében mutatjuk be.

31-32. kép: Rajzos vázlat és akvarell a szombathelyi Szalézi templom tornyáról, saját fotók

33-34. kép: Kolostorkerengők Bolognában, grafika és akvarell, saját fotók

Szerencsésnek gondolom, hogy iskolánkban a gimnáziumi évek alatt is alkotó munka folyik. A digitális kultúra jelenléte, a médiaismeret és mozgóképkultúra mint korunk fontos vizuális eleme nem marad azonban itt sem ki a tananyagból. Minden évben „techné”-nek nevezett epochán vesznek részt a fiatalok, ahol komoly ismereteket szerezhetnek ezekről a területekről is.

Fontosnak tartom, hogy a művészettörténet is külön kötelező tantárgyként szerepel kerettantervünkben, epochális szinten. Sokszor itt is játékos formában dolgozzuk fel a tanultakat, például megelevenítjük jelmezek segítségével a műalkotásokat.

35-37. kép: Műalkotások „kicsit másképp”, saját fotók

Felhasznált irodalom

Magyar Waldorf Szövetség (2020): A magyar Waldorf-iskolák kerettanterve. A gimnáziumok 9-12. évfolyama számára. MWSZ, Budapest

Németh Andrea: Színház és nevelés

Drámapedagógusként több éve dolgozom azon, hogy a pedagógia minél több területén fel tudjam használni a színház által nyújtott lehetőségeket: élményszerűbbé tehessem a tanórai munkát, lehetőséget tudjak adni a diákoknak arra, hogy erősíthessék önbizalmukat, kreativitásukat, jobban megismerjék önmagukat, a közösséget, amibe tartoznak.

A színház és a nevelés találkozásának talán legösszetettebb területe a színházi nevelési program. Drámapedagógus és színész kollégáimmal régóta terveztük, hogy Szombathelyen is legyen elérhető színházi nevelési előadás. 2015-ben készült el a Weöres Sándor Színházban az első, Gubanc címmel. Pontosabban a színház honlapján még „színházi előadás” megjelölés alatt jelent meg a rövid ismertetése, ami a Káva Kulturális Műhely komplex színházi nevelési produkciója nyomán készült (Gubanc, 2015). Az Antigoné című előadás a sorban a következő, amely az „osztályterem-színházi előadás” elnevezést kapta 2022-ben (Antigoné, 2022). A legújabb előadásnak 2023-ban volt a premierje, Hamlet hazatér címmel, és „színházi nevelési előadás” a honlapon látható titulusa (Hamlet, 2023).

Ha más-más műfaji besorolást is kaptak ezek a darabok, a cél és a szándék mindhárom esetben azonos volt: a színház eszközeivel pedagógiai területen tevékenykedni. Természetesen ez így túlságosan leegyszerűsített kijelentés a színházi nevelésről vagy színházpedagógiáról. Egyébként a szakirodalom még e két fogalom terén is eltérő véleményen van, akadnak, akik különbséget tesznek köztük. Szerintük a színházi nevelés esetében a színházi forma eszköz valamilyen, a nevelésben elérni kívánt cél megvalósításában, míg a színházpedagógia inkább a színház kifejezőformáinak mélyebb megértésében segíthet. Vannak azonban többen, akik a két fogalom szinonim használatát támogatják (Takács és mtársai, 2017).

Amiben közös mindkét megnevezés:

1. „Elsősorban a köznevelésben érintettek számára készül.
2. Előadás vagy jelenetsor van benne, ami épülhet az önkifejezés bármilyen verbális és nonverbális műfajára (pl. prózai zenés színház, báb- és figurális színház, tánc- és mozgásszínház, zenés színház, cirkusz, performansz stb.)
3. és mozgásszínház, zenés színház, cirkusz, performansz stb.)
4. Pedagógiai célja van az alkotóknak.
5. A résztvevők a program során annak menetét érdemben befolyásoló, vagy az abban történetekre érdemben reflektáló, nyílt interakciókban vehetnek részt.
6. Megismételhető, minden alkalommal különböző csoportoknak játszott programok.” (Takács és mtársai, 2017. 157.)

Tanulmányomban a Weöres Sándor Színház három előadásánál ezeknek a szempontoknak a megvalósulását vizsgálom meg, egyúttal arra is választ próbálok adni, hogy milyen módon, hogyan tud a nevelés egyik lehetséges eszközévé válni egy színházi előadás. Írásom záró részében pedig kitérek még az önálló színházi előadáshoz kapcsolt felkészítő, feldolgozó programok szerepére, formájára, kapcsolódására a pedagógiai munkához.

Komplex színházi nevelési előadás: Gubanc

2015-ben kaptunk lehetőséget a Weöres Sándor Színház akkori vezetésétől arra, hogy egy viszonylag újszerű színházi formában készítsünk előadást iskolás gyerekeknek. Németh Gyöngyi drámapedagógus kolléganőmmel már évek óta nagyon szeretünk volna Szombathelyen is színházi nevelési előadást készíteni. Egy sikeres pályázat után láthattunk neki a munkának. A KÁVA Kulturális Műhely komplex színházi nevelési előadását választottuk, azt vállaltuk, hogy a darab alapján készítjük el a saját, szombathelyi változatunkat.

Az eredeti előadás rendezője Schilling Árpád, dramaturgja Sebők Borbála, díszlettervezője Ágh Márton, jelmeztervezője Kiss Gabriella, ARS konzulense Romankovics Edit volt (*Színház.hu*, 2012).

A szombathelyi előadásban az alkotók Kálmánchelyi Zoltán, Vass Szilárd, Alberti Zsófi, Papp-Ionescu Dóra, Németh Andrea, Németh Gyöngyi voltak.

Először is fontos tisztázni azt, hogy pontosan mit is jelent a komplex színházi nevelési előadás. A bevezetőben már írtam arról, hogy szakmai berkeken belül sem pontosan tisztázott minden drámapedagógiai terminus egyértelmű meghatározása. Milyen többletet ad, mennyiben más a komplex színházi nevelés mint a színházi nevelés vagy a színházpedagógia?

A következő módon fogalmazza meg a komplex színházi nevelési előadás (TIE) jellemzőit, lényegét a *Színházi nevelési és színházpedagógiai kézikönyv*:

„Olyan – az angol *Theatre in Education* (‘színház a nevelésben’) módszertanán alapuló – színházi nevelési/színházpedagógiai program, amelyben a színház eszközeivel elkészített jelenetek, jelenetsorok és a hozzájuk kapcsolódó felkészítő és feldolgozó beszélgetések és az ebbe sajátos esztétika alapján illeszkedő interaktív munkaformák révén megvalósuló feldolgozás dramaturgiaiilag szerves egységet képez. A műfaj a ’60-as években Angliában jött létre, az első társulat 1965-ben kezdte munkáját Coventryben. A színházi részek épülhetnek az önkifejezés bármilyen verbális és nonverbális műfajára (pl. prózai színház, báb- és figurális színház, tánc- és mozgásszínház, zenés színház, cirkusz, performansz, stb.). A hazai gyakorlatban kb. 2-4 óra időtartamú program mindig pontosan behatárolt korcsoportba tartozó résztvevők (többnyire, de nem kizárólag gyermekek, ill. fiatalok) számára készül, akiknek a hagyományos színháznézői szerep mellett többféle egyéb szerepet, részvételi lehetőséget kínálnak. Az előadást színész-drámatanárok valósítják meg, akik az előre elkészített színházi részekben színészi, másrészt az interaktív szakaszokban színészi és drámatanári munkát végeznek.” (*Takács és társai*, 2017. 159.)

A Gubanc¹ című előadás az alsós korosztály számára készült. Fókuszkérdése: Mit kezdünk a gonoszsággal, az embertelenséggel? Pontosabban: Hogyan küzdhetünk meg a felettünk álló igazságtalan és gonosz hatalommal szemben? A fókuszkérdés pontos meghatározása nagyon fontos, mert ennek segítségével tud az adott korosztály kapcsolódni az előadáshoz.

Az előadás vagy jelenetsorok előtt, után, közben megvalósuló nyílt interakciók kiegészíthetik, folytathatják a történetet, mélyíthetik a téma megértését. Elsődleges céljuk azonban, hogy egy adott problémával kapcsolatban változást idézzenek elő a megértésben. A Gubanc esetében a fókuszkérdésben felvetett probléma megértése, esetlegesen a kérdésre adott válaszok kimondása volt alkotóként a legfontosabb célunk. „A fókusz egyfajta mérce – viszonyítási pont, amelyet végig szem előtt tartunk, s minél több oldalról kívánunk körüljárni. A dráma fókusza két szintet képvisel a vizsgálódásban. Egyfelől partikuláris, mert az egyén szintjén vizsgálja az eseményeket: mit jelent az ő számára éppen ott és akkor az a helyzet, másfelől az egyén által ott és akkor tapasztaltak magukban hordoznak egy mások számára is érvényes univerzális tartalmat. Természetesen a választott fókusz meg kell feleljen a választott célnak és az adott korú gyereksoportnak.” (Mészáros, 2005. 54) A fókuszra konkrétan rá kell mutatnia a problémára vagy ügyre a következők kiemelésével: melyek azok a szerepek és szemléletmódok, amiket a tanulók képviselnek majd, mi az a helyzet, amibe bekerülnek, mi a feladat, ami útjára indítja a drámát. (O'Neill és Lambert, 1995).

Történetünkben a nyolcéves Tibike szülei elutaznak, kisfiukat és a kisfiú kutyáját a szomszédban élő (kedvesnek tűnő) Rózsi néni bízják. Az események során azonban kiderül, hogy a kedvesség csupán álca. A kisfiú és a kutya nagy bajba kerülnek a felnőttek figyelmetlensége, igazságtalansága, akár ki is mondhatjuk, gonoszsága miatt.

Két helyszínen játszódnak az események, elválasztva egyúttal egymástól a valóságot és a mesevilágot. Ezt a színház stúdiószínpadán alakítottuk ki oly módon, hogy a színpad melletti külön bejáratú rendezőöltözőt is játéktérre tettük. A valóságos helyszín a család konyhája (az átalakított öltöző), a mesei pedig a sötét erdő (stúdiószínpad), ahova Tibike a kutyája keresésére indul. A darabot megelőzi egy ráhangoló beszélgetés a gyerekekkel, még a „helyszínre” érkezés előtt a színház aulájában: drámatanár moderálásával beszélgetnek a háziállataikról, az állatokkal való kapcsolatukról. A beszélgetés zárásaként vezeti fel a drámapedagógus Tibike helyzetét, akinek van egy kutyája, akit Gubancnak hívnak. Itt tudhatják meg azt is a gyerekek, hogy a szülők elutaztak. Ezután közösen sétálnak be a darab első helyszínére, a konyhába. Ettől kezdve egymást váltogatják a színházi jelenetek és a gyerekek interakciói: beszélgetés Gubancsal, Gubanc segítése a mesei helyszín próbáiban vagy akár a szülők szerepébe lépve az igazság kimondása az eseményekkel kapcsolatban a darab végén. Az előadást szintén egy beszélgetés zárja, amiben a gyerekek arra próbálnak választ keresni, hogy hogyan lehetne legközelebb elkerülni azokat a negatív helyzeteket, amelyeket Tibikének és Gubancnak át kellett élnie a történetben. De itt is „szerepben”, Tibikeként milyen tanácsokat adnának Rózsi néninek, hogy alkalmassá váljon egy gyermek bizalmára.

Az előadáson mindig csupán egy alsó tagozatos osztályt fogadtunk, megteremtve annak lehetőségét, hogy a kis létszám miatt valóban aktív részvevő válhasson mindegyikükből.

¹ Gubanc: 19 előadás 506 nézővel a Weöres Sándor Színház műsorán 2015.10.14-től 2017.05.26-ig.

Érdekes volt látni a különböző korosztályok viszonyát a felvetett fókuszkérdéshez: az első-második évfolyam még többnyire teljesen a mesébe lépve, végig „szerepben” maradva hogyan játszik együtt a szereplőkkel; a nagyobbak, a negyedik osztályosok pedig már hogyan formálják a saját gondolataiknak megfelelően a történetet.

Osztályterem-színházi előadás: Antigoné

2022. február 25-én mutattuk be a Weöres Sándor Színházban az Antigoné című osztályterem-színházi előadásunkat. A középiskolás korosztályt céloztuk meg, a darab ajánlása szerint a „középiskolák minden korosztályának ajánljuk” (*Antigoné*, 2022). Ez az a korosztály, amelyik nagyon nehezen indul el színházi előadást nézni „magától”. Szinte egyedüli lehetőség arra, hogy találkozzanak ezzel a művészi formával, ha szervezett keretek között az iskola (tanóra, szakkör, szabadidős tevékenység keretében) „hozza el őket” színházba. Így már eleve vesztesre állhat az adott előadás a diákok érdeklődéséért való versenyben: biztosan valamilyen kötelező irodalmi anyagot kell megnézniük; a digitális képi világon felnőtt generációknak valószínűleg nem igazán érdekes a színházi forma; és ha a nézőközönséget nagyszámú hasonló korú fiatal alkotja, eléggé el tudják vonni egymás figyelmét az előadásról. Olyan színházi formát, olyan színházi nyelvet kellett tehát választanunk, amely mindezen feltételek mellett mégiscsak alkalmas arra, hogy megszólítsa a tizenéves korosztályt. De még a megszólításon is túlmenve, képes legyen, ahogy a bevezetőben megfogalmaztam, a színház eszközeivel pedagógiai célt elérni. Ezért esett a választásunk az osztályterem-színházi formára.

„A műfaji megnevezés a németországi Klassenzimmertheater (osztályterem-színház) kifejezés magyarítása. A fogalmat Németországban (és Ausztriában) olyan ifjúsági színházi előadásokra használják, amelyeket (színházpedagógiai tevékenységük részeként) a kőszínházak kínálnak az iskolák számára. A tantermi színházi előadások helyszíne az osztályterem; a színészek annak térbeli adottságait (ajtók, ablakok) és berendezési tárgyait (tábla, padok, székek, asztal, függöny) használják a játékhoz. Legfeltűnőbb külső jellemzője ezeknek az előadásoknak a szinte teljes eszköztelenség: egyszerű jelmezeket (vagy saját ruhát), kevés kelléket (vagy egyáltalán nem) hoznak be a játékba, amit mégis, az igazi színházi jellé válik. A tantermi színház gyakorlatilag semmilyen külső teátrális effektet – fényt, kívülről beadott zenét – nem használ. (Kis eszközigényükből következően ezek az előadások alacsony költségvetésű, könnyen utaztatható produkciók.) A tantermi színházi előadások meghatározott korosztálynak készülnek, és a diákok számára fontos társadalmi, morális kérdéseket, iskolai problémákat vetnek fel. Gyakran kínál az előadás szerepet a nézőknek (akik többnyire egy osztály tagjai). Az előadásokhoz általában kapcsolódik valamilyen feldolgozó beszélgetés vagy foglalkozás, de lehetnek akár komplex színházi nevelési előadások is. Az első magyar osztályterem-színház a Kolibri Színház produkciója volt 2008-ban: Kai Hensel: Klamm háborúja.” (*Takács és mtársai*, 2017. 160-161.)

Szophoklész *Antigoné*² című művét választottuk, amely törzsanyag a középiskolai tananyagban, biztosan minden diák találkozik vele, valószínűleg valamilyen véleménye is van róla. A Szputnyik Hajózási Társaság 2011-ben készítette el osztályterem-színházi változatát Máthé Zsolt szövegátalakításával. Előadásunk alapjául ezt a változatot választottuk (*Antigoné*, 2011).

Az előadás kapcsán a következő fókuszkérdésre keressük a választ a diákokkal közösen: Mi motiválja vajon a döntéseinket? Vagyis hova vezethet, ha nem vagyunk képesek figyelni egymásra, ha csak a saját igazunkat hajtjuk?

A játéktér mindig iskolai tanterem, ez meghatározza, hogy kevés eszközzel, jelmezzel, technikával dolgozzunk. Nem változtatunk a tanterem elrendezésén, a tanári asztal, a tábla, a diákok padjai adják meg a keretet: Kreón tanárként a tanári asztal mögött foglal helyet, a játékosok a diákok között ülnek a padokban. A tanterem hátulján elhelyezett székeket használjuk még, ott vannak a hangszerek (élőzene van az előadásban), odaülnek a színészek, ha éppen nem szerepelnek az adott jelenetben. Kezdeként zenei felvezetéssel elmondjuk, táblára rajzoljuk a történet előzményeit.

Nincs bevezető beszélgetés a darab kezdete előtt, nem szakítjuk meg az előadást, játék közben nem kínálunk szerepeket a diákoknak. Hiszen valójában az első pillanattól szerepben vannak, együtt játszanak velünk. A darab után azonban feldolgozó beszélgetésre hívjuk őket, a fókuszkérdést járjuk körbe különböző módokon.

Több olyan dolog van, ami szakít a diákok által megszokott színházi élménnyel. Az ő biztonságos területben vagyunk (ami bennünket mozdít ki a komfortzónánkból, a színházból), de nem az általuk megszokott interakció zajlik tanár és diák között, hanem színházi előadás, aminek ők a nézői (ez pedig őket mozdítja ki a biztonságos zónájukból). Így az előadás kezdetén már kialakul az a feszültség, ami az előadás végéig megmarad és egy nagyon érdekes egymásra figyelést eredményez a „közönség” és a színészek között. Az átdolgozott szöveg teljesen maivá teszi a konfliktusokat, amelyek a diákok számára amúgy is ismerős helyzeteket elevenítenek fel: apa és fia közti párbeszéd például. Az előadásban a drámapedagógusok lépnek szerepbe, képviselve ezzel mintegy a diákokat, ők reflektálnak bizonyos helyzetekre.

A tanterem táblája kiemelt szerepet kap: folyamatosan használja a mintegy a tanár „szerepében” lévő Kreón, de a többi szereplő is ír vagy rajzol rá, vagy törli az addig felírtakat. Fontos, hogy az előadásban élő zene szól, minden, amit a diákok látnak, ott és akkor születik meg, előttük alakul. Egyetlen technikai eszközön hallhatnak csak bejátszást, az is mobiltelefon.

Mindezekre nagyon nagy szükség van ahhoz, hogy ez a korosztály kíváncsivá váljon a színházi élményre, hogy befogadóvá váljon. Sőt, ezen túllépve aktív résztvevő legyen, ez különösen fontos az előadást követő beszélgetésben. A tanulók a népgyűlés tagjai lesznek, megvitatják a szereplők döntéseit, mivel értenek egyet, mivel nem, érveket fogalmaznak meg véleményük igazolására. Egy utolsó záró szavazásban pedig döntenek Kreón további sorsáról.

² *Antigoné*: 51 előadás 1394 nézővel 2025.02.13-ig.

Színházi nevelési előadás: Hamlet hazatér

2023-ban készítettük el az újabb színházi nevelési előadásunkat Hamlet hazatér címmel. A darab több „forrásból” állt össze: az eredeti drámából, Shakespeare Hamletjéből, Kiss Csaba „Hazatérés Dániába” című művéből és a rendező, Némedi Árpád ötleteiből.

Az előadás alkotói Bálint Éva, Horváth Ákos, Némedi Árpád, Németh Andrea, Németh Gyöngyi, Papp-Ionescu Dóra, Szabó Róbert Endre, Antall D. Csaba voltak.

A 2021-ben megalakult JÁTSSZMA Színházpedagógiai Műhelyünk második előadása a Hamlet hazatér, az első az Antigoné volt. Valóban azonban abból a szempontból első, hogy ez már a mi saját produkciónk, ilyen formában nem volt előzménye. Elsődleges szándékunk továbbra is az volt, mint az előző színházi nevelési vagy osztályterem-színházi előadás kapcsán, hogy a színházat, vagyis egy művészeti ágat kapcsoljunk össze a pedagógiával, nevelési, pedagógiai feladatot kitűzve magunk elé, azt a színház sajátos formanyelvével, eszközeivel „oldjuk meg”. A választásunk – az Antigonéhoz hasonlóan – most is egy irodalmi törzsanyagba tartozó darabra esett, összekapcsolva már mintegy ezzel is az iskola elvárásait és a színház ajánlatát, mert biztosan szívesebben hozzák el a pedagógusok a diákjaikat olyan előadásra, amivel ők maguk is foglalkoznak, mert tananyag. Az olvasni nem igazán szerető diákok is megismerhetik így a történetet, a szereplőket, az eseményeket, az előadás ráerősíthet az esetlegesen már tanultakra vagy bevezetheti a dráma későbbi tanulását. Az előadás készítésének munkafolyamata alatt mindig nagyon fontos szempont volt, hogy bekerüljenek a szövegbe klasszikus mondatok, akár szállóigéknek is nevezhetjük őket, amik folyamatosan jelzik a diákoknak, hogy bármilyen más is a játék, az elhangzott párbeszéd modern, nagyon mai, azért ez mégis egy a számtalan Hamlet-változat közül.

Természetesen a mi előadásunk nem igazán tudja teljesíteni ezeket az elvárásokat, vagy legalábbis csak részben, hiszen mi nem Shakespeare drámáját akartuk egy rendhagyó irodalomóra keretében előadni. Ismét kiválasztottunk egy fókuszot, aminek mentén felépítettük az előadást, és ezzel a fókusszal kapcsolatban voltunk kíváncsiak a diákok gondolataira. A mi fókuszunk a döntés folyamatát járja körül: Mi van, ha döntéshelyzetbe kerülünk, de senkit nem hívhatunk segítségül és nem bízhatunk senkiben? Meglátjuk-e a pillanatot, amikor meg kell tenni, amit senki más nem végez el helyettünk? Tudunk-e jól kommunikálni a megfelelő időben a megfelelő személlyel: szülővel, barátal, kedvessel? És vajon jól döntünk-e? (*Hamlet hazatér*, 2023.) Az előadást nyolcadikosoknak és középiskolásoknak ajánljuk.

A mi olvasatunkban Hamlet³ legfontosabb jellemzője, hogy kamasz, a kamaszlét minden nyűgével és bajával együtt. Apja meghal, anyja újból szerelmes (ráadásul a nagybácsiba), s a távollét alatt Hamlet eltávolodott ettől a világtól, a rokonoktól, barátoktól. Olyan helyzeteket próbálunk az előadásban sorra felmutatni, ami a kamasz közönség számára nagyon is valóságos, ismerős lehet.

³ Hamlet hazatér: 6 előadás 221 nézővel 2025.02.13-ig.

Az Antigoné előadásunktól eltérően itt van bevezető rész és az elődást is megszakítjuk kétszer, úgynevezett „nyitásokkal”.

A bevezető részben a drámatanár irányításával lépnek be a nézők az előadás helyszínére, közben megtudnak néhány fontos háttérinformációt a szereplőkről, az események helyszínéről. Szerepbe lépve tájékoztatja őket, egyfajta idegenvezetőként mesél nekik Helsingörről, a királyi várról, a városkáról. Közben folyamatosan haladnak, majd belépnek a stúdiószínpadon berendezett helyszínre, ahol a színészek is jelen vannak már. Így mintegy begyalogolnak egy ünnepségre, ahol a nagyon várt fiú hazatérésére díszítik annak szobáját s közben mintegy kihallgatják az előbb már bemutatott szereplők párbeszédét. Minden azt a célt szolgálja a darab kapcsán, hogy a diákok inkább résztvevőnek, mintsem külső, valódi nézőnek érezhessék magukat.

Az első nyitás alkalmával frontálisan beszélgetnek a diákok arról a Hamlet szerepéből kilépő színész-drámatanárral, hogy mi is a helyzet Hamlet eddig megismert kapcsolataival az anyjával, Claudiussal (a mostohaapával) és Ophéliával. Hogyan vélekednek ők a főhőst kínzó kérdésekről, esetleg mit tanácsolnának neki. Ilyen kérdések hangzanak el például: „Akkor most a nagybátyám az apám? Szót kell fogadnom neki?”

A történet folytatásában Hamlet bizonyosságot szerez az apja ellen elkövetett gyilkosságról. Nem az a kérdés tehát a továbbiakban, hogy mi is történhetett, amíg ő nem volt idehaza, hanem hogy mit tehet ebben a helyzetben, milyen döntést hozhat a továbbiakról. A második nyitás alkalmával erről tanácskoznak a diákok kiscsoportban, megírva a fiú listáját arról, hogy pontosan mit is fog tenni. (Hamletről biztosan tudjuk – közli a drámatanár a saját csoportjával –, hogy szeretett mindent lejegyezni kézírással. A teendőiről például mindig készített egy listát. A legújabb listája: Amit tenni fogok...)

A színházi rész vége nem jelenti az előadás végét is. Ismét egy beszélgetés kezdődik a diákokkal frontálisan arról, hogyan érhetett volna más véget az események sora, hol lehetett volna más döntést hozni, esetleg másképp kommunikálni, mint ahogy az a szemük láttára megtörtént. Újrarendezhetik az anya és a fiú párbeszédét, alakíthatják, újraformálhatják a már megtörtént eseményeket.

Az előadás során a diákokkal való közös munkában úgynevezett drámás konvenciókat alkalmazunk, ilyen például a naplórészlet, a lista készítése vagy az utolsó jelenet eljátszatása fórum-színházi eszközökkel, improvizációval, akár szerepbe lépéssel is.

Színház felkészítő, feldolgozó vezetett beszélgetéssel, foglalkozással: Haragossziget

Színház és pedagógia együttműködését segítheti, ha a diákok részére készült színházi előadást felkészítő és feldolgozó beszélgetés egészíti ki. Ezeket a már kész előadáshoz készítik a drámapedagógusok, itt is meghatároznak fókuszot, központi témát (valamilyen, a darabban felvetett konfliktushoz kapcsolódva természetesen), és ahhoz tervezik meg a beszélgetéseket vagy foglalkozásokat.

„ ... színházi nevelési/színházpedagógiai programokban a színházi előadáshoz kapcsolódó vezetett beszélgetés többféle módon segítheti a nézőket a befogadás elmélyítésében. Irányulhat a színházi formanyelv, az előadás által használt színházi jelrendszer megértésére, felfejtésére. Segíthet az előadás által felvetett kérdések, központi probléma átgondolásában, támpontokat adhat a látott előadás megértéséhez. A vezetett beszélgetés elsődlegesen a köznevelésben érintettek számára készül, többnyire felkészült színházpedagógiai vagy színházi nevelési szakember (ritkábban az előadásban szereplő színész) vezeti, a nézőknek érdemi beleszólási lehetőséget biztosít a diskurzusban, megtervezett a menete, pedagógiai célokkal is rendelkezik és többször is megismételhető. Az előadást megelőző beszélgetés felkészítő jellegű, a nézők előzetes tudását, élményeit hívja elő, az előadás után zajló pedig a látottak feldolgozását segíti. A színházi nevelési és színházpedagógiai programokban a felkészítő/feldolgozó foglalkozás a színházi előadáshoz kapcsolódva a beszélgetés mellett dramatikus tevékenységeket is kínál. Ezek a drámapedagógiai munkaformák irányulhatnak a színházi formanyelv, az előadás által használt színházi jelrendszer jobb, saját tapasztalaton alapuló megértésére. A beszélgetéshez hasonlóan a foglalkozások segíthetnek az előadás által felvetett kérdések, központi probléma átgondolásában, és élményszerű tapasztalatokat adhatnak a látott darab megértéséhez. A foglalkozást többnyire színházi nevelési vagy színházpedagógiai szakember vezeti, gyakran az előadásban játszó színészek vagy az előadás más alkotóinak segítségével.” (Takács és mársai, 2017. 158-159.)

2019-ben mutatta be a Weöres Sándor Színház Lőrinczy Attila Haragossziget című drámáját. A történet két fiatal tizenéves rettenetes tettét meséli el, azt, hogyan jutottak el egyikük édesanyjának meggyilkolásához. Részlet a színházi előadás ajánlójából: „Magyarországon a kétezres években mehökkentően sok, kamaszok által elkövetett szülőgyilkosság történt. Az European Theatre Convention Young Europe III. „Age of Rage” című koprodukciós projektje kapcsán ezt a jelenséget találtuk a legdrámaibbnak, amit fontos a színház eszközeivel is bemutatni. A valós esetek alapos tanulmányozása után egy fiktív, ál-dokumentarista történetet alkottunk, amelyben szándékosan kerültük az olyan kézenfekvő indítékokat, mint a nincstelenség, a drogfüggőség vagy a súlyos pszichiátriai terheltség.” (Haragossziget, 2019. 1., online)

A téma érzékenysége, keménysége, sőt kimondhatóan brutalitása megkövetelte, hogy a diákok ne a hagyományos színházi formában vegyenek részt rajta, azaz megérkeznek a színházba, megnézik az előadást és hazamennek, hanem felkészítő és feldolgozó beszélgetést, foglalkozást kínáljunk nekik.

A színház aulájában két csoportban beszélgettünk az előadásra érkező kamaszokkal. A fókuszkérdésünk: Milyen okok miatt válik egy tizenéves, jó körülmények között élő lány és fiú gyilkossá? A fókusz kapcsán azt vizsgáljuk közösen a diákokkal, hogy milyen konfliktusok voltak a szüleik és köztük, hogyan oldották meg (vagy nem) ezeket a konfliktusokat. A következő kérdésekre várjuk a válaszaikat, frontálisan:

- Általános kérdések a diákok színházi élményeiről, eddig látott darabokról, mit tudnak a mai előadásról.
- Szerintük mi okozhat vitát, konfliktust ma egy fiatal és a szülő között?
- Vajon mire utal a cím? (Attól függően beszélgetés a darab témájáról, hogy mennyi előzetes ismerettel érkeznek.)

Az előadás után a nézőtéren maradnak a diákok. Mivel valószínűleg nehéz a megszólalás a látottak miatt az előadás után közvetlenül, ezért először nonverbális reagálásokat kérünk tőlük, néhány mozdulatot a helyükön maradva, melyekhez instrukciókat adunk. Például: Mennyire tetszett az előadás: a kar feltartása annyira, amennyire érzik. (A kar maradhat a térden is.) Ezután egy-két gondolatot mondunk a darab születéséről.

Majd néhány munkaformában reflektálunk a darabban látottakra, azok milyen gondolatokat váltottak ki belőlük, esetleg mik voltak azok a pontok, ahol másfelé kanyarodhattak volna az események.

1.. A bennük kavargó gondolatokat sűrítsek abba a szóba, kifejezésbe, ami leginkább kifejezi jelenlegi érzéseiket. Nem baj, ha ismétlődik a szó. (Nagyobb létszámnál tetszés szerinti bekiabálással, egy csoport esetén lehet körben haladni.)

2. Térbeli szociometriai háló: Elképzeljük a szereplőket, tisztázzuk, hogy a színpadon hol legyen a „helye”, milyen tárgy szimbolizálja. Majd 6-8 vállalkozó diákot kérünk arra, hogy álljanak a szereplőt jelképező helyhez, tárgyhoz olyan közel vagy távol, ahogy érznek iránta. Aki nagyon megértő, erősen tud azonosulni vele, álljon egészen közel, aki elítéli, távolabb, aki nagyon elutasító vele szemben, egészen távolra. Ha elfoglalta a helyét, fogalmazzon meg magában egy indokot is, hogy miért tett így. (A helyükön ülők is mondhatnak véleményt arról, hogy ők melyik önként jelentkező „helyével” értenek egyet.)

3. Létszám alapján innen lehet frontálisan és csoportokban beszélgetni a szereplőkről. A kérdések mindegyik csoportnál ugyanazok lennének: Szerintetek az anya (Erika) szerette a lányát? Ha igen, miből gondoljátok? Ha nem, azt miből? Stuci szerette az anyját? Ha igen, miből gondoljátok? Ha nem, miért nem? Mit kellett volna másként tennie?

A feldolgozó foglalkozásokon szinte mindig részt vettek a színészek is, ők is bekapcsolódtak a beszélgetésbe, a kérdések megvitatásába. Különösen izgalmas volt, amikor az általuk alakított szereplőt állították fókuszba a diákok. Az, ahogy ők is kiléptek a darabból, távolságot teremtettek a figurával, különösen sokat segített a diákoknak az átélt élményekre való reflektálásban.

MELLÉKLET

A színházi nevelési/színházpedagógiai programok építőkövei

NÉZŐ-RÉSZTVEVŐ

A színházi nevelés és színházpedagógia a konstruktív és kritikai pedagógia jegyében arra ad lehetőséget, hogy az adott közösség tagjai egy adott téma, probléma kapcsán kialakítsák a saját koncepcióikat, saját elméleteiket, és meghozzák a saját döntéseiket. Az a néző, aki a keret által lehetőséget kap cselekvő részvételre, érdekeltté válik a téma megértésében, ennek következtében részt akar venni saját megértési folyamatának alakításában. Így a színházi nevelési/színházpedagógiai programok közönsége nem csupán néző, hanem néző-résztevő (spectator).

KERET, KERETTÁVOLSÁG

Az a közeg, amelyen keresztül kapcsolódási lehetőséget kínálunk a nézőknek, hogy ne csupán nézők, hanem résztvevők is lehessenek. Az a perspektíva, amelyen keresztül a résztvevők kapcsolódnak az eseményekhez. Egy játékkeret lehetőséget ad több szerep használatára is. A vizsgált eseménytől/problémától való távolságot nevezzük kerettávolságnak. A mai hazai gyakorlatban az egyik leggyakrabban használt kerettávolság az, amelyik a résztvevőket a lehető legközelebb engedi az eseményekhez, ezt hívjuk résztvevői keretnek. Fontos tudni azonban, hogy számos olyan probléma/téma létezik, ahol a résztvevői keret kevésbé hasznos (pl. tabutémák vagy a csoport tagjait közvetlenül érintő problémák). A különböző kerettávolságok más-más felelősséggel, érdeklődéssel, attitűddel és viselkedéssel ruházzák fel a résztvevőket a központi eseménnyel kapcsolatban.

NYITÁS

A színházi nevelési/színházpedagógiai programok jellemzően (akár több ízben megnyitott) jelenetsorokból és az ebbe sajátos esztétika alapján illeszkedő, interaktív munkaformák révén megvalósuló feldolgozó részekből állnak. A feldolgozó rész kezdetét, ahol a programvezető szakemberek szerepben vagy szerepen kívül megszólítják vagy más módon részvételre biztatják a résztvevőket, nyitásnak nevezzük. A nyitás tehát az interaktív szakasz első pillanata.

INTERAKTÍV RÉSZ

Azokat a kétirányú kommunikációra lehetőséget adó dramaturgiai egységeket/szakaszokat, amelyeket a néző-résztevők egymással és/vagy a néző-résztevők a programvezető szakemberekkel folytatnak, s amelyek ez által az előadásra (a történetre, a szereplők attitűdjére, a megértés mélységére/minőségére) hatással lehetnek, (nyílt) interaktív résznek nevezzük. Az interaktív rész tehát egy folyamat.

BEVONÁS/BEVONÓDÁS

Az a néző, akire a színházi események érzelmileg és/vagy fizikailag és/vagy kognitív módon hatással vannak, bevonódhatott a történetbe. A bevonódás mértékétől függ a részvétel minősége.

Dorothy *Heathcote* (2002, id. *Tölgyessy*, 2018. 8.) szerint, ha a résztvevő bizonyos csoport tagjaként szerepben vagy szerepen kívül lép be a fikcióba (vagyis bevonódik), lehetővé válik számára, hogy egyszerre élje meg az eseményeket kollektív (társas) és személyes (tapasztalati) szinten. Szintjei: látszólagos, részleges és teljes bevonás/bevonódás.

UTÁNKÖVETÉS

Célja, hogy felmérje az adott színházi nevelési és színházpedagógiai program hatásait. Ennek legközvetlenebb formája, hogy a program alkotói személyesen vagy kérdőív segítségével röviddel a program vége után visszajelzést kérnek a részt vevő gyerekektől, fiataloktól, az őket kísérő pedagógusoktól, illetve a programot megtekintő szakemberektől. A hosszabb távú utánkövetés lehetséges módja például rendezvény szervezése egy alap gondolat vagy hívószó mentén vagy globális kutatási projektek létrehozása és végigvitele.

Az utánkövetés rendszeressé tétele fontos fejlesztendő területe a színházi nevelésnek és a színházpedagógiának, ennek egy formájára tett javaslatot a Minősítés munkacsoport (*Takács és mtársai*, 2017.).

Felhasznált irodalom

Antigoné (2011.) Előadás.

[https://port.hu/adatlap/szindarab/gyerekprogram/antigone/directing-17047_\(2025.06.04.\)](https://port.hu/adatlap/szindarab/gyerekprogram/antigone/directing-17047_(2025.06.04.))

Antigoné (2022.02.25.). Osztályteremszínházi előadás, amit a diákok részvételére épülő feldolgozó foglalkozás kísér. [https://wssz.hu/hu/article/antigone-osztalyteremszinhazi-eloadas\(2025.06.04.\)](https://wssz.hu/hu/article/antigone-osztalyteremszinhazi-eloadas(2025.06.04.))

Gubanc (2015.06.01.). Színházi előadás 8-10 éveseknek a Káva Kulturális Műhely komplex színházi nevelési produkciója nyomán. [https://wssz.hu/hu/article/gubanc-\(2025.06.04.\)](https://wssz.hu/hu/article/gubanc-(2025.06.04.))

Hamlet hazatér (2023.03.08.). Színházi nevelési előadás Shakespeare Hamlet és Kiss Csaba Hazatérés Dániába című drámája nyomán. [https://wssz.hu/hu/article/hamlet-hazater\(2025.06.04.\)](https://wssz.hu/hu/article/hamlet-hazater(2025.06.04.))

Haragossziget (2019.12.15.). A Weöres Sándor Színház az ETC (Európai Színházi Konvenció) keretén belül a YOUNG EUROPE III. programban kétéves, nemzetközi együttműködésben vesz részt a berlini Deutsches Theaterrel és az amszterdami De Toneelmakerij-jal. A kutatási alapú színházi projekt neve: Age of rage. [https://www.wssz.hu/hu/article/haragossziget-\(2025.06.04.\)](https://www.wssz.hu/hu/article/haragossziget-(2025.06.04.))

Mészáros Beáta (2005): A tervezésről. In Kaposi László (szerk.): *Drámapedagógia: a hátrányos helyzetű tanulók integrált nevelésének elősegítésére*. SuliNova, Budapest, 53-56.

Cecily O'Neill-Alan Lambert (1995): Drámatanítás. In: Kaposi László (szerk.): *Drámapedagógiai olvasókönyv*. Magyar Drámapedagógiai Társaság és a Marczibányi Téri Művelődési Központ, Budapest, 219-238.

Színház.hu (2012.10.06.) Gubanc-a MU színházban a KÁVA. [https://szinhaz.hu/2012/10/06/gubancamuszinhazbanakava\(2025.02.13.\)](https://szinhaz.hu/2012/10/06/gubancamuszinhazbanakava(2025.02.13.))

Takács Gábor, Gyevi-Bíró Eszter, Láposi Terka, Lipták Ildikó és Szűcs Mónika (2017): Színházi nevelési/színházpedagógiai programokhoz kapcsolódó fogalmak glosszárja. In Cziboly Ádám (szerk.): *Színházi nevelési és színházpedagógiai kézikönyv*. InSite Drama, Budapest, 146-166.

Tölgyessy Zsuzsanna (2018): *A drámapedagógia elmélete és gyakorlata*. Egyetemi jegyzet. PPKE, Esztergom

Schimmer Roberta:

Drámajáték: hiszük vagy nem, sokkal erősebb személyiségfejlesztő oktatási módszer, mint azt gondolnánk

25 év drámapedagógusként egy alapfokú művészeti iskolában

Hiszem, hogy hivatást választani egy életre nehéz feladat. Munkát persze sokkal könnyebb. Abban is biztos vagyok, hogy hivatásként tekinteni a munkánkra embert próbáló feladat, százszázalékos odaadást igényel, szinte lehetetlen minden mással összeegyeztetni, mert bizony folyton „etetni” kell az odaadásunkkal, lemondásunkkal, kreativitásunkkal, gondolatainkkal, minden egyes érzelmünkkel. És ami a legfontosabb: a lelkünkkel. Amit 25 év távlatából kijelenthetek, hogy nincs nagyobb öröm, mint amikor megtaláljuk azt a hivatást, amiben boldognak és teljesnek érezzük az életünk munka oldalát, amiért nem számít lemondásnak semmi sem. Negyed évszázaddal a hátam mögött biztosan állíthatom, csodás kincs volt, hogy a drámapedagógia és én egymásra találtunk, és hogy ezeket az éveket a hivatásomnak szentelve élhettem.

Mondhatnám, hogy a kezdet nehéz volt, de nem lenne igaz. Művészeti oktatásom „bölcseje” a sárvári Koncz János Alapfokú Művészeti Iskola, ahol zenei nevelésem hatéves koromban indult. Ide tértem vissza tizennyolc évesen, hogy először zongoratanárként, majd a 2000/2001-es tanévtől kezdve a színjáték tagozat megalapításával drámapedagógusként is a tanítás szolgálatába állhassak. Így lett teljes a paletta, amiben egyformán helyet kapott a zene, az irodalom, a színház, a gyerekek szeretete, nevelése és a kreativitás, ami kiegészítő nagyhatalma az előzőekben felsoroltaknak, és amely nélkül nem tudom, hogy léteznék-e. Az idő előrehaladtával a zongoratanítás kissé lecsökkent, hiszen iskolánkban három zongoratanári státusz van, drámapedagógusként viszont a kezdetek óta egyedül viszem a tanszakot, így a drámára beiratkozó gyerekek létszáma mindig meghatározza, hogy hány csoport indul az adott tanévben, és ebből kifolyólag hány drámaórával kell számolnom az órarendben. A huszonöt év alatt pedig nagyon széles skálán mozgott a gyermeklétszám. A kezdeti 20-25 fős létszám nagyon hamar megugrott, és elértünk arra a pontra, mikor a színjáték tagozatra 60-65 tanuló

járt. Ez volt az az időszak, amikor öt csoportra kellett osztani a gyerekeket, hogy jól tudjon a képzés működni. A létszámot tekintve ez a közel 10 év volt a fénykora a tanszagnak. A nagy létszám, a sok tehetséges tanuló elindított egy új korszakot az életünkben. Megalakult a Ma'mint'Ti színjátszó csoport, melynek tagjait egyrészt az ide járó gyerekek, másrészt külsős tagok, felnőttek alkották. Útjára indultak a nyári színházi előadások, amik 2004-től 2023-ig (három évet kivéve) minden évben három-négy estére szórakozást nyújtottak a Nádasy-vár udvarán kikapcsolódni vágyó nagylétszámú közönségnek. És bár a színházi előadás nem szerves része a drámaoktatásnak, valahol nálunk mégis összeért a kettő, nem csorbítva egyik sem a másik értékét. A fent említett nagy tanszaki létszám az indulás után tizenöt évvel kezdett csökkenő tendenciát mutatni. Ekkor kezdődött az első nagy generáció felnőtt élete, és a 10-12 évet nálam töltött gyerekek felnőttek, másfelé indult az életük, már nem volt összeegyeztethető az itteni munkával. Ez volt talán az első megingás a létszám tekintetében. Eltűntek a csoport bázisát képező, tanszakot alapító emberek, a helyükre újak kerültek, akik ugyan szintén sok éve jártak oda, sokat dolgoztak együtt, de már más értékrendet képviseltek. A második megingás, ami világszinten óriási változást hozott, az a 2020/2021-es Covid járvány, amit az egész művészeti oktatás erősen megsínylett. A létszámcsökkenés azóta is folyamatos, jelenleg három csoportra osztva 31 tanulóval zárjuk a tanévet. Keresem, kutatom az okokat, próbálok megoldást találni, amivel a jelenleg felnövő generációt és szüleiket is el tudom érni, mert hiszek abban, hogy soha nem volt nagyobb szükség a drámaoktatásra, mint manapság.

A következőkben próbálok röviden bemutatni a drámajátékot mint személyiségfejlesztő módszert, a drámajáték, drámapedagógia kialakulását, elméleti és gyakorlati alapjait, valamint azt, hogyan illeszkedik ez a megközelítés a nemzetközi és hazai oktatási gyakorlatba, különös tekintettel a magyarországi alapfokú művészeti iskolákban működő drámajáték-színjáték tagozatok szerepére, feladataira és azokra a kihívásokra, amelyekkel napjainkban szembesülünk. Arra is keresem a választ, hogy a drámapedagógia mennyire tud működképes és releváns maradni a 21. század technológia-központú oktatási környezetében, illetve, hogy képes-e hatékonyan megszólítani a mai generációt. Mielőtt azonban mindezekre kitérnék, szeretnék bemutatkozni. Ki is vagyok én?

A drámapedagógus

Drámatanárnak lenni nem csupán szakma vagy foglalkozás: ez identitás, szemlélet, életszerep. Nap mint nap tapasztalom, hogy ez a pálya nem a biztos sablonokról, hanem a folyamatos újratervezésről, az empátiáról, a jelenlétről, a hitelességről és a bátorságról szól. Gabnai Katalin szavaival élve: „Mindenkinek, aki ilyesfajta játékot vezet és alkalmaz, saját módszert fog kialakítani.” (Gabnai, 1999. 18.) Ez a gondolat mélyen rezonál bennem: valóban, minden foglalkozásban ott van a személyes lenyomat, ugyanakkor minden játékban lehetőség van a megújulásra is. E hivatás során olyan tulajdonságokat kellett felfedeznem és mélyítenem magamban, mint a nyitottság, az empátia, a játékos készség, a bátorság az ismeretlen kipróbálására, valamint a rugalmasság és a tudatos jelenlét. A tanulók minden csoportja más és

a dráma tanáraként éppen ez a folyamatos és élő interakció az, ami tényleges nevelési térré teszi az órát. Szakmai tudásunk alapja az elért és tapasztalati műveltség: fejlődéslélektan, reformpedagógia, játékelmélet, színháték-technikák, tanítási dráma – mind olyan ismeretkörök, amelyek elengedhetetlenek, ha hiteles szakemberek akarunk maradni (*Kaposi, 1995, Neelands, 1995*). Ezeket a tudásokat már nemcsak tankönyvből vagy képzésen szerezzük, a legnagyobb tanítóink gyakran a saját diákjaink.

Eck Júlia szerint a drámaórákon nem a tanár a főszereplő, hanem a probléma, amelyet a tanár is csak egyenrangú szereplőként közelít meg a diákokkal (*Eck, 2006*). Számomra ez a szemlélet nemcsak szakmailag megalapozott, hanem emberileg is felszabadító: mentesít a mindentudó szereptől és helyette egyfajta műhelyvezetői, kísérői jelenlétet tesz lehetővé. Olykor az is előfordul, hogy az előre elkészített óravázlat érvényét veszti a pillanat valós igényeihez képest, ilyenkor tanári bátorság és belső szabadság kell, hogy a jelenlétet válasszam a terv helyett (*Zalay, 2010*). Szakmai utamon gyakran támaszkodom kollégáim tudására és kreativitására. A drámapedagógusok közötti kapcsolat társas tanulás, párhuzamos inspiráció, közös kísérlet (*Falus, 2007*). Minden megosztott tapasztalat, minden közösen tartott foglalkozás lehetőség arra, hogy egyre pontosabban lássuk, mit és hogyan jelent drámatanárnak lenni. A drámaórák valódi terepei a reflektív gondolkodásnak és az interaktív tanulásnak.

Nem rejtély, hogy hibázunk is. Előfordul, hogy a játék elcsúszik, a tanulók nem rezonálnak, vagy a játékból hiányzik a tét. Az igazi kérdés nem az, hogy tökéletes-e minden alkalom, hanem hogy merjük-e elemezni a hibáinkat, tanulunk-e belőlük, tudunk-e megújulni. Mert a dráma tanára is ember: alkotó, tanuló, kereső ember.

1. A drámapedagógia

A drámapedagógia hazánkban már legalább ötvenéves múltra tekint vissza, mégis az elmúlt harmincöt évet számoljuk a nagy önállósodásának. Ugyan ez a harmincöt év elég nagy idő, mégis azt érzem, hogy még mindig nem sikerült elfoglalnia az őt megillető helyet. Az emberek nagyrésze még mindig nem tud mit kezdeni ezzel a tanszakkal és magával a drámapedagógiával. Nem érti a lényegét, az általános és középiskolákban bevezetett tánc- és drámaórák nem feltétlenül az eredeti elképzelés szerint működnek, nem azt a célt szolgálják, amit kellene.

De vajon mi is ez a drámajáték? A következőkben erről szeretnék írni, kicsit körül járni ezt a témát több tételben, több aspektusból.

Hallom: elfelejtem. Látom: emlékezem. Cselekszem: megértem – ez a régi kínai közmondás összefoglalja a drámapedagógia lényegét, a játékalapú, tevékenységen keresztül megvalósuló tanulást, a problémamegoldó és a tapasztalaton keresztül létrejövő feltárást. Hiszen a drámajáték az oktatás és a nevelés egyik leghatékonyabb, ugyanakkor legösszetettebb eszköze (*Kaposi, 2013*). A drámapedagógia egy komplex rendszer, amely jóval több, mint egyszerű szabadidős tevékenység vagy módszertani kiegészítés. A drámajáték számomra nem csupán egy

tanítási módszer, hanem egy olyan tapasztalati tanulási forma, amelynek során a tanulók saját élményeiken keresztül fejlődnek, miközben színházi elemekkel – szerepjáték, improvizáció, történetmesélés – dolgoznak. *Gabnai Katalin* (1993) megfogalmazása szerint a drámajáték a dráma sajátos eszközeivel való nevelés, amely az egész személyiség harmonikus és differenciált fejlesztésére törekszik és ezzel teljes mértékben azonosulni tudok. Személyes tapasztalataim és megfigyeléseim is alátámasztják, hogy a drámajáték jelentős mértékben hozzájárul az önbizalom növeléséhez, a kreatív gondolkodáshoz és a kommunikációs készségek erősítéséhez. A drámajáték élményalapú, cselekvésközpontú jellege révén képes maradandó hatást gyakorolni a tanulók személyiségére. A csoportos munka során fejlődik az együttműködés és a társas kapcsolatok minősége, amely különösen fontos a mai társadalmi kihívások között (*Eck, 2019, Tölgyessy, 2008*). Kompetenciafejlesztő, érzelmi intelligenciát fejlesztő hatása van, emellett jelentős örömforrásként szolgálhat a tanulási folyamatban. A drámajáték a személyiségfejlesztés számos területén kiemelkedő szerepet játszhat. A különböző szerepekbe való beleélés fejleszti az empátiát és a mások iránti érzékenységet (*Tölgyessy, 2008*). Az improvizációs gyakorlatok serkentik a képzelőerőt, míg a verbális és nonverbális kifejezésformák gyakorlása javítja a kommunikációs készségeket (*Vatai, 2006*). Az elmúlt évtizedekben a drámapedagógia fokozatosan tért hódított a magyar oktatási rendszerben, bár az útja korántsem volt zökkenőmentes.

1.1 A drámajáték létrejötte és elméleti alapjai

A drámajáték eredete mélyen a történelemben gyökerezik és számos forrásból táplálkozik. A gyermekjátékok, a rituálék, az ünnepi játékok és a színház pedagógiai alkalmazása mind hozzájárultak a modern drámajáték kialakulásához. A gyermekjátékok, a szerepjátékok, a fantáziajátékok és a szimbolikus játékok természetes módon fejlesztik a gyermekek képzeletét és szociális készségeit. Lehetővé teszik a gyermekek számára, hogy különböző szerepeket próbáljanak ki, szimbolikus helyzeteket teremtsenek és ezáltal feldolgozzák a körülöttük lévő világot. A rituálék és ünnepi játékok ősidők óta tartalmazznak drámai elemeket, amelyek segítik a közösség összetartását, a kulturális értékek átadását és a közös élmények megélését.

A színházművészet elemeinek felhasználása az oktatásban szintén hosszú múltra tekint vissza. Már az ókori görögök is felismerték a színház nevelő hatását, és alkalmazták a drámát a polgári erények közvetítésére. A középkori misztériumjátékok és a reneszánsz iskoladrámák szintén a színház pedagógiai alkalmazásának korai példái. A 20. század elején azonban a színház pedagógiai alkalmazása tudatos és módszeres formát öltött, először Angliában, ahol olyan úttörők, mint *Gavin Bolton* és *Dorothy Heathcote* megalapozták a tanítási dráma fogalmát. *Heathcote* (*Kaposi, 2013*) koncepciója a „tanár a szerepben” (teacher-in-role), jelentése: a tanár maga is szereplőként vesz részt a dramatikus folyamatban, ezzel bevonódik a tanulási szituációba és együtt gondolkodik, cselekszik a tanulókkal, segítve őket a jelentésteremtésben és a problémamegoldásban. *Heathcote* kifejlesztette a "dráma a tanuláért" elnevezésű koncepcióját, mely szerint a dráma nem csupán egy művészeti ág, hanem egy olyan komplex tanulási forma, amelynek segítségével a tanulók aktívan fedezhetik fel és érthetik meg a világot.

A modern drámajáték kialakulásához számos kulcsfontosságú pedagógus és elmélet járult hozzá. *Peter Slade* (1999) brit drámapedagógus a gyermekjátékok spontaneitását és

kreativitását hangsúlyozta. Úgy vélte, hogy a gyermekdráma lényege a szabad önkifejezés és a játékos tanulás. Slade kidolgozta a "gyermekdráma" fogalmát, amely a gyermekek természetes játékos hajlamára építve fejleszti a kreativitást és a szociális készségeket.

Gavin Bolton (1992) különösen nagy hangsúlyt fektetett arra, hogy a tanítási dráma ne egy előadásra épüljön, hanem olyan tanulási helyzet legyen, amely a gyerekek belső világát és tapasztalatait mozgósítja. A dramatikus szituációk lehetőséget adnak arra, hogy a tanulók új nézőpontból ismerjék meg a világot, és ezáltal fejlődjön empátiájuk, ítélőképességük, valamint morális érzékük.

Viola Spolin amerikai színházi nevelő az improvizációs játékok módszerének kidolgozója volt. Spolin játéka a spontaneitást, a kreativitást és a csoportmunkát fejlesztik. Módszere nagy hatással volt a drámapedagógiára, és számos drámatanár alkalmazza a mai napig.

A 20. századi pedagógiai reformok szintén jelentős hatást gyakoroltak a drámajáték fejlődésére. A progresszív pedagógia, John Dewey munkássága nyomán, a tapasztalati tanulás és a tanulók aktív részvételének fontosságát hangsúlyozta. A humanisztikus pszichológia, Carl Rogers elméleteivel kiemelte az egyéni fejlődés, az önkifejezés és az elfogadó tanulási környezet szerepét. Ezek a pedagógiai irányzatok megteremtették a szellemi háttérrel a drámajáték elterjedéséhez és alkalmazásához az oktatásban.

Magyarországon Gabnai Katalin és Kaposi László munkássága volt döntő fontosságú. *Gabnai* (2016) szerint a drámajáték olyan játékforma, amely az emberi viszonyok, helyzetek modellezésére és megértésére alkalmas, miközben fejleszti az önismeretet, a problémamegoldást, a kreativitást. *Kaposi* (2013) hangsúlyozza, hogy a drámapedagógia nem tantárgy, hanem szemlélet: a világot szerepekben, cselekvéseken keresztül, közösségekben vizsgáljuk.

1.2 Nemzetközi példák és alapok

A drámajáték az egész világon elterjedt és számos országban alkalmazzák az oktatás különböző szintjein, azonban a modern drámapedagógia kialakulása szorosan összefügg az Egyesült Királyságban és az angolszász világban zajló oktatási reformokkal, ahol mind Gavin Bolton, mind Jonathan Neelands munkássága meghatározó. Itt a drámapedagógia hagyományosan erős, és számos iskola és színház alkalmazza a módszert a tanulók személyiségének fejlesztésére. Az 1950-es évektől kezdődően a brit oktatásban egyre inkább előtérbe került a tanulóközpontú szemlélet, amelyben a dramatikus játék nem csupán szórakoztatási forma, hanem az oktatás és a személyiségfejlesztés eszköze is lett (*Neelands, 2009.*). Az Egyesült Államokban a dramatikus játékokat használják a szociális készségek, empátia és önismeret fejlesztésére, különösen hátrányos helyzetű tanulók körében (*Tölgyessy, 2015.*). Ezen kívül a kreatív dráma és a színházi nevelés egyre népszerűbb, különösen a művészeti oktatásban, ahol a diákok önkifejezését és kreativitását helyezik előtérbe. Skandináviában a drámaoktatás integrált része az iskolai tantervnek és nagy hangsúlyt fektetnek a szociális és érzelmi fejlődésre. Ausztráliában és Új-Zélandon is beépült a drámapedagógia a nemzeti tantervbe, a tanulók etikai és történelmi gondolkodásának fejlesztésére használják. Mindez ismételtén jól mutatja a dráma kiemelt szerepét a személyiségfejlesztésben.

A drámajáték alkalmazására számos különböző megközelítés és modell létezik. A *Process Drama* a tanulási folyamatra helyezi a hangsúlyt, nem a végtermékre, azaz az előadásra. Ebben a megközelítésben a diákok egy közös drámai problémát oldanak meg a tanár vezetésével, miközben fejlődik a kritikai gondolkodásuk és a problémamegoldó képességük. A *Drama in Education (DIE)* a drámát más tantárgyak tanításának eszközévé teszi. A tanárok drámai technikákat alkalmaznak például a történelem, az irodalom vagy a természettudományok tanításához, hogy a diákok jobban megértsék és átéljék a tananyagot. A *Theatre in Education (TIE)* egy olyan színházi forma, amely egy adott téma feldolgozására és a közönség bevonására összpontosít. A TIE előadások gyakran interaktívak, és a nézők aktívan részt vehetnek a történet alakításában (Tölgyessy, 2015).

A drámapedagógia területén számos nemzetközi szervezet és konferencia működik. A International Drama/Theatre and Education Association (IDEA) a legjelentősebb nemzetközi szervezet, amely a drámaoktatás és a színházi nevelés területén tevékenykedik.

A drámajáték alapelvei és módszerei sokfélék, de mindegyik a tanulók aktív részvételére és a tapasztalati tanulásra épül. A szerepjáték során a tanulók különböző szerepeket öltenek magukra, hogy átéljék és megértsék a különböző perspektívákat. Ez a módszer fejleszti az empátiát, a kommunikációs készségeket és a problémamegoldó képességet. Az improvizáció a spontán reagálás és a kreatív problémamegoldás fejlesztésére szolgál. A tanulók előre meg nem határozott helyzetekben kell, hogy gyorsan és ötletesen reagáljanak, ami fejleszti a rugalmasságukat és a kreativitásukat. A történetmesélés a narratív gondolkodás és a képzelet fejlesztésének hatékony eszköze. A tanulók történeteket hoznak létre és adnak elő, ami fejleszti a kommunikációs készségeiket, a képzeletüket és a narratív gondolkodásukat. A bábjáték lehetővé teszi a tanulók számára, hogy biztonságos keretek között fejezzék ki érzelmeiket és gondolataikat. A bábok közvetítő szerepet tölthetnek be, segítve a tanulókat a nehéz témák feldolgozásában. A szituációs gyakorlatok valós élethelyzetek modellezésére és feldolgozására szolgálnak a dráma eszközeivel.

1.3 A drámapedagógia magyarországi fejlődése

A drámapedagógia hazai megjelenése az 1970-es évekre tehető, amikor néhány elhivatott szakember – külföldi tanulmányútjait követően – elkezdte meghonosítani ezt az újfajta szemléletet Magyarországon. Mezei Éva Angliában, Debreczeni Tibor pedig Prágában ismerkedett meg a drámapedagógia módszertanával, amely azonnal felkeltette az érdeklődésüket. Úgy vélték, ez a megközelítés nemcsak a gyerekszínház korszakosítására alkalmas, hanem az iskolai oktatás megújítására is lehetőséget kínál (Tóth, 2015). Hozzájuk hamarosan csatlakozott Gabnai Katalin is, aki bár fiatalabb volt, mégis rendkívül elkötelezetten foglalkozott a drámapedagógiával. A társadalomkritikus, improvizatív játékokra épülő megközelítést alkalmazta és ő hozta létre az első hivatalos magyar drámapedagógiai programot, a Dramatikus Nevelési Programot (Gabnai, 2001). Gabnai munkássága nyomán új módszerek születtek, például az életjáték, amelyet Szakall Judit fejlesztett ki és amelyben a gyerekek saját élményeikből kiindulva hoznak létre jeleneteket (Kaposi, 2008). A módszer kezdetben főként színjászó csoportok keretében, próbákon és játszóházi foglalkozásokon terjedt. Terjesztésében nem az iskolák, hanem elsősorban a művelődési házak és közösségi programok játszottak

kulcsszerepet. Az iskolák csak később kezdték alkalmazni a drámapedagógiát, például Zsolnai József pedagógiai programjában, ahol a drámajátékok beépültek a magyarórák anyagába (Tóth, 2015).

1991 mérföldkő volt a hazai drámapedagógia történetében: David Davis brit drámapedagógus nyári kurzust tartott Fóton. Az esemény jelentős hatással volt a magyar szakemberekre, mivel új, angolszász szemléletet hozott, és ezzel elindította a módszertani fejlődés következő szakaszát (Kaposi, 2008). A módszer hazai elterjedését az is segítette, hogy fokozatosan magyar nyelven is megjelentek a drámapedagógia elméleti alapjai. Szauder Erik több jelentős angol nyelvű szakkönyvet fordított le és közreműködött a magyar terminológia kialakításában. Kaposi László tanfolyamokat indított, kiadványokat szerkesztett, táborokat szervezett, és átfogó munkát végzett a szakma országos szintű megerősítéséért (Kaposi, 2008). 1988 végén megalakult a Magyar Drámapedagógiai Társaság (MDT), amely azóta is a szakemberek országos szervezeteként működik. A társaság 1991 óta adja ki a *Drámapedagógiai Magazint*, amely a szakmai élet meghatározó fóruma (Tóth, 2015).

Az elmúlt évtizedek során a magyar drámapedagógia önálló, nemzetközileg is elismert szakmai területté vált. Míg kezdetben főként külföldi mintákra épített, mára sajátos módszertana, szókészlete és szakmai közössége alakult ki (Szabó, 2016). A drámapedagógia helyet kapott a Nemzeti Alaptantervben is és egyre több iskolai programban jelenik meg különféle formákban. A statisztikai adatok alapján az általános iskolák közel harmadában, a gimnáziumoknak pedig csaknem egynegyedében dolgozik drámapedagógus végzettségű pedagógus (Szabó, 2016). Számos felsőoktatási intézmény kínál drámapedagógiai képzést. A szakmai elismertséget jelzi, hogy 2016-ban az MTA Neveléstudományi Bizottságán belül megalakult a Drámapedagógiai Albizottság is, amely tudományos szinten képviseli a szakterületet (Cziboly, 2010).

Mindezek ellenére kihívások is akadnak. Az iskolák túlnyomó többségében továbbra is a hagyományos oktatási módszerek dominálnak és a drámás végzettséggel rendelkező tanárok közül sokan nem tudják ténylegesen hasznosítani tudásukat a napi tanítási gyakorlatban (Szabó, 2016). Például a „dráma és tánc” tantárgy ugyan választható ötödik évfolyamtól, de kevés iskola él ezzel a lehetőséggel. Gyakori probléma az is, hogy a drámapedagógiát félreértik: a drámatanárokat sokszor kizárólag színjátszókörök és ünnepségek szervezőjeként tekintik. Ezenkívül a pedagóguspálya alacsony társadalmi presztízse is negatívan hat a drámapedagógusokra, akiket gyakran nem tekintenek valódi nevelőként, sokkal inkább szórakoztató szereplőként értékelnek (DICE, 2010).

2. A drámajáték-színjáték tagozat szerepe az alapfokú művészeti iskolákban

A magyarországi alapfokú művészeti iskolák kulcsfontosságú szereplői a művészeti nevelés és tehetséggondozás rendszerének. Ezek az intézmények nemcsak művészeti alapképzést biztosítanak, hanem lehetőséget teremtenek a tanulók számára egy-egy művészeti ág, például a dráma mélyebb megismerésére és elsajátítására (Kaposi, 2007). A művészeti nevelés célja, hogy fejlessze a tanulók esztétikai érzékenységét, kreativitását és művészeti kompetenciáit. Az alapfokú művészeti iskolák egyik legfőbb feladata a tehetséges tanulók felismerése és támogatása, valamint a további művészeti tanulmányokra való felkészítésük (Tölgyessy, 2008).

A drámajáték-színjáték tagozat pedagógiai célkitűzései szorosan illeszkednek a Nemzeti Alaptanterv (NAT) elvárásaihoz, amely kiemelt fontosságot tulajdonít a művészeti nevelésnek a személyiségfejlesztésben, a kreatív gondolkodás kibontakoztatásában és a kulturális értékek közvetítésében. A tagozat célja, hogy a tanulók a színházi eszközök segítségével sajátítsák el az önkifejezés kreatív formáit. A képzés során megismerkednek olyan alapvető színházi elemekkel, mint a színpadi mozgás, a beszédtechnika vagy a jelenetépítés, miközben fejlődik verbális és nonverbális kommunikációjuk, együttműködési és csapatmunkára való képességük (Heathcote, 2002, Vatai, 2006). A tagozat nem kizárólag színészi karrierre készít fel, hanem általános kompetenciákat is fejleszt, amelyek az élet számos területén hasznosíthatók.

A drámatagozatok elterjedtsége és jellemzői intézményenként eltérnek. A képzések tartalmi kereteit a NAT mellett az iskolák helyi tantervei határozzák meg. A tagozatok színvonalát jelentős mértékben befolyásolja a drámapedagógusok felkészültsége, továbbképzési lehetőségei és szakmai motivációja (Tóth-Kocsis, 2018). A tagozatok erősségei közé tartozik a kreatív és befogadó légkör, a kis létszámú csoportok és a személyre szabott pedagógiai figyelem. Ez az oktatási forma lehetőséget ad a tanulóknak arra, hogy kockázatot vállaljanak, önálló véleményt formáljanak és egyéni látásmódjukat kifejezzék. Gyakran partneri kapcsolatot ápolnak helyi művészeti intézményekkel, így a tanulók gyakorlati tapasztalatokat is szerezhetnek a kulturális életben (Eck, 2019). Ugyanakkor számos nehézséggel is szembesülnek ezek a tagozatok. Az infrastruktúra hiányosságai, a szűkös anyagi források, valamint a pedagógusokra nehezedő túlzott terhelés mind korlátozzák a fejlődési lehetőségeket. Sok helyen nincs megfelelő próbaterem, színháztechnikai felszerelés vagy elegendő költségvetés jelmezekre és díszletekre, ami hátráltatja a színvonalas munkát (Tölgyessy, 2008).

A fejlődés irányait a digitális technológia integrációja, a tanári továbbképzések kiszélesítése és a tagozatok tudatosabb népszerűsítése jelöli ki. Az új technológiák – mint a digitális történetmesélés, videókészítés, gamifikáció, VR és AR – új dimenziókat nyitnak a drámapedagógia számára. Ezek az eszközök nemcsak a tanulók motivációját fokozzák, hanem a figyelemkoncentráció fejlesztésére is alkalmasak (Eck, 2019).

Magyarországon és külföldön is egyre több példa van arra, hogy a drámapedagógia sikeresen alkalmazkodik a digitális kor kihívásaihoz. A tanárok folyamatosan fejlesztik kompetenciáikat, hogy lépést tartsanak a modern eszközökkel és módszerekkel, ezzel biztosítva a tagozatok megújulását és fennmaradását a 21. század oktatásában.

3. A drámapedagógia szerepe a személyiségfejlesztésben

A drámajáték a neveléstudomány és a pszichológia metszéspontján elhelyezkedő, komplex pedagógiai módszer, amelynek egyik legfőbb előnye a személyiség sokoldalú fejlesztése. A módszer lényege, hogy a tanulók játékos, színházi eszközökkel modellezett helyzeteken keresztül szereznek tapasztalatokat önmagukról, másokról és a világról. A drámajáték során a résztvevők különböző szerepekbe bújva reflektálhatnak saját érzéseikre, reakcióikra és értékrendjükre. A szerepben átélt élmények segítik a belső világ megértését, a személyes erősségek és gyengeségek felismerését, valamint az önelfogadást (*Heathcote, 2002, Gabnai, 1993*). Az önismeret mélyítése hozzájárul az énkép formálásához és a pozitív önértékelés kialakulásához.

A drámajáték egyik alappillére a folyamatos interakció, verbálisan és nonverbálisan egyaránt. A résztvevők megtanulják kifejezni gondolataikat, érzéseiket, miközben figyelmet kell fordítaniuk mások kommunikációjára is. A testbeszéd, a mimika, a hangsúly és a térhasználat tudatosítása fejleszti az önkifejezés képességét (*Neelands, 2009, Vatai, 2006*). A játékos keretek között zajló dramatikus gyakorlatok elősegítik a tanulói közösség kohézióját és bizalmi légkört teremtenek, amelyben a tanulók biztonságosan próbálhatják ki magukat új helyzetekben (*Vatai, 2006.*). Az érintésgyakorlatok, dinamikus csoportmozgások, légző- és hanggyakorlatok, a testtudatosság és a nonverbális kommunikáció tudatosítása is elengedhetetlen része a tanulói személyiség fejlődésének.

A csoportos alkotás alapvető eleme a drámajátéknak. A tanulók közösen oldanak meg feladatokat, szerepeket osztanak meg, együtt építenek történetet. Ez elősegíti az empátia fejlődését, a másik nézőpontjának elfogadását, valamint erősíti az együttműködést, a toleranciát és a konfliktuskezelési képességeket (*Tóth-Kocsis, 2018*). A drámajáték során a résztvevők fiktív helyzetekre keresnek kreatív megoldásokat, miközben kísérleteznek, új szerepeket próbálnak ki és alternatív gondolkodási utakra lépnek. Ez a spontaneitásra és rugalmasságra nevelő folyamat fejleszti a divergens gondolkodást és a problémamegoldó készséget (*Eck, 2019*). A dramatikus tevékenységek során a tanulók különböző érzelmi helyzetekkel találkoznak, sajátjukkal és másokéval is. Az érzelmek felismerése, megnevezése, elfogadása és kezelése fokozatosan fejlődik, ami erősíti az érzelmi intelligencia egyes dimenzióit: önszabályozást, motivációt, empátiát és társas készségeket (*Tölgyessy, 2008*).

A drámajáték támogató, biztonságos környezetet teremt, amelyben a tanulók kockázatot vállalhatnak, például megszólalnak egy idegen előtt, véleményt formálnak, szerepet vállalnak egy jelenetben. Az ezekből fakadó sikerélmények fokozzák az önbizalmat, csökkentik a szorongást, és megerősítik a tanulók aktivitását a tanulás más területein is (*Kaposi, é.n.*). A szerepjátékok során a tanulók különböző élethelyzetekbe és társadalmi szerepekbe helyezkedhetnek bele. Ez lehetőséget ad a normák, értékek és döntések következményeinek vizsgálatára. Az identitás fejlődése szempontjából kiemelkedő jelentőségű, hogy a tanulók eljátszhatják, kipróbálhatják, „megélhetik” azokat a dilemmákat, amelyekkel a való életben is találkozhatnak (*Gabnai, 1993, Heathcote, 2002*).

A drámajáték tehát nem pusztán művészeti nevelési forma, hanem teljes személyiséget fejlesztő pedagógiai eszköz. Hatása kiterjed a kognitív, affektív és szociális dimenziókra, így kiválóan beilleszthető a holisztikus szemléletű nevelési-oktatási rendszerekbe. A személyiségfejlesztő potenciál abban rejlik, hogy a tanulók aktív, élményszerű tanulási folyamaton keresztül sajátítanak el életvezetési és társas kompetenciákat, miközben fejlődik érzelmi intelligenciájuk, önbizalmuk és világgképük.

4. Drámapedagógia mint konfliktuskezelés

A drámapedagógia mára elismert módszerré vált az iskolai konfliktusok megelőzésében és kezelésében. Saját pedagógiai gyakorlatomban is azt tapasztalom, hogy a gyerekek problémás viselkedése – legyen az agresszió, zárkózottság vagy túlzott testi közelség – gyakran nem szándékos rosszindulatból fakad. Sokkal inkább a szorongás, az érzelmi bizonytalanság vagy a kapcsolódás hiánya áll a háttérben. A dramatikus játékok teret adnak arra, hogy ezek az érzések felszínre kerüljenek és feldolgozódjanak, biztonságos, játékos keretek között (Tóth-Kocsis, 2017).

A drámajáték különösen azoknál a tanulóknál hoz látványos eredményeket, akik nehezen találják a helyüket a közösségben, gyakran viselkednek impulzívan, vagy épp túlzottan visszahúzódnak. A szerepjáték lehetőséget kínál arra, hogy a gyerekek mások bőrébe bújva megtapasztalják az együttműködés, az elfogadás és a másokra való figyelés élményét (Cohen, 2015, Gabnai, 1993). Az „átélés” révén kialakulhat bennük az empátia, miközben új viselkedési mintákat próbálhatnak ki kockázat nélkül. Kifejezetten hatékonyak azok a gyakorlatok, amelyek bizalmi kapcsolatra, testi tudatosságra és önreflexióra épülnek. A társakkal való játék során a gyerekek valódi felelősséget vállalnak egymásért, és megtapasztalják, mit jelent ráhagyatkozni a másokra, ezek mély, közösséget formáló élmények (Tóth-Kocsis, 2017).

A drámapedagógia számomra nemcsak módszertani eszköztár, hanem szemlélet. Abban hiszek, hogy a „mintha” világ – ahol mindent lehet, de semmi nem kötelező – lehetőséget ad a gyerekeknek arra, hogy újfajta viselkedéseket próbáljanak ki, és ezáltal valódi belső változások induljanak el. A dramatikus játék során fejlődik az önismeretük, kommunikációs készségük és közösségi érzékenységük, amik mind olyan alapértékek, amelyek nemcsak az iskolai közegben, hanem az élet minden területén hasznosulnak (Bolton, 1993, Buda, 2009).

5. A drámapedagógia kapcsolódása a színjátszáshoz, a gyógypedagógiához, dramatikus eljárások alkalmazása a speciális nevelésben

A drámapedagógia a 21. századi nevelés egyik legsokoldalúbb eszközévé vált, amely egyszerre kötődik a színházi gyakorlatokhoz, a fejlesztőpedagógiához, valamint az iskolán kívüli közösségi és szociális neveléshez. E komplexitás megértéséhez *Trencsényi László* (2017) elemzése különösen értékes, mivel a drámapedagógiát két „tükörből” vizsgálja: egyrészt a neveléstörténeti fejlődés hosszú távú ívéből, másrészt a gyermekszínjátszás gyakorlati tereiből. Ez a kettős nézőpont lehetővé teszi, hogy a drámapedagógiát ne csupán módszerként, hanem kulturális és pedagógiai mozgalomként is értelmezzük. *Trencsényi* kiemeli, hogy a drámapedagógia szoros párbeszédben fejlődött olyan modern irányzatokkal, mint a reformpedagógia, a művészetpedagógia vagy a konstruktivista tanulásméletek. Ezek közös nevezője a tanulók egyéni útjainak tisztelete és a személyiség felszabadítására való törekvés, ez pedig a drámapedagógia egyik alapelve is (*Trencsényi, 2017.*).

Külön figyelmet érdemel a drámapedagógia és a gyógypedagógia kapcsolata, amely nemcsak elvi, hanem gyakorlati szinten is megvalósul. Mindkét terület az egyéni fejlődési utak támogatására épül. *Trencsényi* példaként említi *Montágh Imrét* és *Szauder Eriket*, akik a beszédtechnika, a fejlesztőpedagógia és a drámapedagógia határterületein dolgoztak. A sajátos nevelési igényű gyermekekkel végzett dramatikus munka nem csupán lehetséges, hanem hatékony és pedagógiailag indokolt módszer (*Trencsényi, 2017, Buda, 2009, Tölgyessy, 2008*). A dramatikus tevékenységek hatékonyságát és sokoldalúságát különösen jól mutatja, hogy a módszertan eredményesen alkalmazható a sajátos nevelési igényű tanulók körében is. *Szauder Erik* (2017) rámutat arra, hogy a drámapedagógia nem csupán beilleszthető a speciális nevelés rendszerébe, hanem annak egyik legszerencsésebb módszertani kiegészítője is lehet. A dramatikus eljárások lehetővé teszik a gyermekek számára, hogy biztonságos, védett keretek között tapasztalatokat szerezzenek, szerepeket próbáljanak ki, és megélik saját érzelmeiket és viselkedésformáikat, miközben fejlődik társas viselkedésük, önbizalmuk és önkifejező képességük (*Szauder, 2017*).

A dramatikus játékok különösen alkalmasak olyan tanulók számára, akik beszéd fogyatékossgal, tanulási zavarral, autizmus spektrumzavarral vagy mozgáskoordinációs problémákkal élnek. A játékos közeg nem a teljesítményre, hanem az élményre és részvételre helyezi a hangsúlyt, ezáltal csökkenti a szorongást és a kudarckerülést, ami az SNI tanulóknál gyakran jelen van. A szerepjátékok, történetalkotás, mozgásos improvizációk és strukturált drámajátékok egyszerre adnak lehetőséget az érzelmi megdolgozásra és a társas kapcsolatok gyakorlására. *Szauder* szerint a drámapedagógiai módszerek egyik legnagyobb erőssége a sokcsatornás kommunikáció: a tanulók nemcsak verbálisan, hanem mozdulatokkal, mimikával, térhasználattal, hanggal és ritmussal is kifejezhetik magukat (*Szauder, 2017*). Ez különösen fontos azoknak a gyermekeknek, akik nyelvi vagy kognitív nehézségek miatt hátrányból indulnak, hiszen így alternatív utat találnak a kapcsolatteremtésre és önérvényesítésre. A tanulmány több konkrét példát is felsorol a sikeres alkalmazási lehetőségekre: dramatikus jelenetek feldolgozása szociális készségek fejlesztésére, érzékenyítő játékok az empátia fokozására, vagy akár beszédtechnikai gyakorlatok játékos

kontextusban, ahol az artikuláció, a légzés és a kifejező hanghasználat fejlesztése történik. Nem elhanyagolható Szauder azon megállapítása sem, hogy a dramatikus tevékenységek hatása túlmutat a tanórai kereteken. Az SNI tanulók esetében gyakran éppen a kapcsolódás, az együttműködés és a „részese vagyok a csoportnak” élménye az, ami a leginkább megerősítő. A dramatikus munkában ezek az élmények gyakran azonnali visszajelzésként jelennek meg, így a tanulók valódi közösségi élményhez jutnak, ami pozitívan hat vissza iskolai beilleszkedésükre is (Szauder, 2017). Összességében elmondható, hogy a dramatikus eljárások alkalmazása a gyógypedagógiában nem csupán módszertani lehetőség, hanem szemléleti kérdés is. A drámapedagógia befogadó, támogató és élményalapú szemlélete természetes módon illeszkedik a speciális nevelés emberközpontú és egyénre szabott törekvéseihez.

Tóth Zsuzsanna (2017) szerint a drámapedagógia egyik legerősebb jellemzője az alkalmazkodóképesség. A módszer jól illeszthető különféle közösségi és intézményi terekhez, legyen szó iskoláról, szociális munkáról, egészségügyről vagy idősgondozásról. A jó drámapedagógus érzékenyen képes felismerni, hogy mikor van szükség a közösség megerősítésére, mikor pedig az egyéni kifejezés vagy a társadalmi érzékenyítés hangsúlyozására (Tóth, 2017, Neelands, 2009). Ez a társadalmi dimenzió jelenik meg Trencsényi azon megfigyelésében is, miszerint a drámapedagógia az utóbbi időben tudatosan felvállalja az etikai és közösségi nevelés szerepét is. Ilyen például a *Defekt?* című színházi nevelési projekt, amely a szociális érzékenyítést és a közösségi felelősségvállalást állítja középpontba (Trencsényi, 2017). A két szerző egyaránt hangsúlyozza, hogy a drámapedagógia nem marginális irányzat, hanem egyre inkább beépül a pedagógiai és kulturális intézményrendszerekbe. A Magyar Drámapedagógiai Társaság, a Drámapedagógiai Magazin, valamint a képzési és kutatási programok mind hozzájárulnak ahhoz, hogy a dráma és színház eszközei egyre természetesebben illeszkedjenek a nevelési gyakorlatba, legyen szó iskolai vagy iskolán kívüli színtérről, színpadról vagy fejlesztő terápiáról.

A színház mint művészeti forma mindig is jelen volt a drámapedagógiában, ám nem célként, hanem eszközként. A gyermekszínháztársaság – amely sokszor félreértésre ad okot – nem azonos a drámapedagógiával, hanem annak egyik gyakorlati megjelenési formája. Tóth Zsuzsanna (2017) tanulmányában élesen elkülöníti a dramatikus tevékenységek pedagógiai céljait a színházi produkció létrehozásától: a drámapedagógia értéke nem az előadásban, hanem a folyamatban rejlik. A játék, az improvizáció, az élményszerű és szociális tanulás, valamint az önreflexió a cél, nem pedig a színpadi teljesítmény (Tóth, 2017).

6. Drámajátékok és kreativitás a tehetséggondozás szolgálatában

A tehetséggondozás a pedagógia egyik legösszetettebb és legérzékenyebb területe. A valódi tehetség nem csupán kiemelkedő képességet jelent, hanem olyan összetett személyiségvonások együttállását, amelyhez kedvező környezeti hatások és megfelelő pedagógiai támogatás is szükséges. A *Renzulli–Mönks-féle tehetségmodell* szerint a tehetség három kulcstényező találkozásából bontakozik ki: átlagon felüli képességek, magas fokú motiváció és kreativitás (*Renzulli & Mönks*, idézi *Balogh*, 2004). Ezt a hármast *Czeizel Endre* (2000) továbbgondolja, és a „sorsfaktorral” egészíti ki, amely a családi háttér, az egészségi állapot és az életesélyek jelentőségére hívja fel a figyelmet. A hagyományos pedagógiai eszközök gyakran nem elegendők a kreatív, különösen érzékeny vagy nonkonformista tanulók kibontakoztatásához. Itt lép be a drámajáték mint alternatív, élményalapú nevelési eszköz, amely különösen alkalmas az ún. „speciális képességek” – mint művészi érzék, szociális érzékenység vagy pszichomotoros koordináció – fejlesztésére. A drámajátékok a kreativitás fejlesztésének kiváló terepei. A dramatikus szituációk, az improvizáció, a szerepjáték és a történetalkotás nemcsak az önkifejezést segítik elő, hanem a divergens gondolkodást, a rugalmasságot, a problémaérzékenységet és a spontaneitást is, vagyis azokat a komponenseket, amelyeket *Guilford* (1967) a kreativitás alapidimenzióinak tartott: fluencia (ötletgazdagság), flexibilitás (gondolkodási hajlékonyság), originalitás (eredetiség) és elaboráció (kidolgozottság).

A tehetséges gyermekek gyakran érzelmileg is intenzívebbek, érzékenyebbek a környezetükre, igazságérzetük fejlettebb, és nem ritkán maximalisták, konvenciókat megkérdőjelező személyiségek (*Balogh*, 2004). Ezeknek a jellemzőknek a kezelése nagyfokú pedagógiai tudatosságot igényel. A drámapedagógia mint nem direktív, támogató, kísérő módszer, lehetővé teszi, hogy a tehetséges tanulók belső szabadsága ne sérüljön, miközben strukturált és reflektált keretek között bontakoztathatják ki képességeiket.

A szociális kompetenciák – mint kommunikáció, együttműködés, érdekérvényesítés és empátia – a tehetséggondozásban gyakran háttérbe szorulnak, pedig ezek a vezetői készségek alapjai, amelyek a tehetséges fiatalok jövőbeli társadalmi szerepvállalásában kulcsszerepet játszanak. A drámajáték azonban kivételes eszköztárat biztosít ezen képességek fejlesztésére. A dramatikus térben a tanulók biztonságos keretek között gyakorolhatják a társas helyzeteket, konfliktusokat élhetnek át és oldhatnak meg, új kommunikációs formákat próbálhatnak ki, mindezt játékosan, tét nélkül, de mélyen megélve. A kreatív gondolkodásra építő gyakorlatok lehetővé teszik, hogy a diákok ne csupán jó válaszokat, hanem saját válaszokat keressenek. Ez a gondolati és érzelmi szabadság nemcsak a tanulás élményét növeli, hanem valódi belső motivációt is teremt, azt a belső hajtóerőt, amely a tehetség egyik alapvető összetevője.

Hamvas Béla (1948) gondolatai különösen élesen világítanak rá a kreativitás és a szabadság kapcsolatára: „Életem összeütközése mindig az újjal volt. A pillanattal, a váratlannal, a kiszámíthatatlannal, ez volt az, ami gondolkodásra kényszerített. Nem alkalmazkodni. Elhatározni. Nem a megszokás. A váratlan. A kaland, a veszély, a kockázat, a bátorság... Csináljuk szabadon. Mert világ igazán csak abból lesz, amit szabadon csinálunk. Csak abból lesz ember..., abból lesz művészet, gondolat, abból lesz nép, közösség, emberiség...” (*Hamvas*, 1948. 9.) Ez a szabadságélmény az, amit a drámaórák képesek biztosítani a tanulók számára: a

felfedezés, a kísérletezés, a kockázatvállalás élményét, mindazt, ami a tehetség valódi kibontakozásához szükséges

7. A jelen kihívásai. Működőképes-e a drámapedagógia mint módszer 2025-ben?

Napjaink oktatásában egyre gyakrabban merül fel a kérdés: van-e helye a drámapedagógiának a 21. század, sőt 2025 világában? Vajon működik-e még az a módszer, amely több évtizeddel ezelőtt a személyiségfejlesztés, a kreativitás, a szociális kompetenciák fejlesztésének egyik legnagyobb ígérete volt? Saját tapasztalataim alapján, valamint az eddig feldolgozott szakirodalmak tükrében újra és újra megerősödik bennem: a drámapedagógia nemcsak működik, hanem az egyik legaktuálisabb módszertani eszköz ma is. A mai tanulók figyelme megosztott, sok esetben a digitális világ ingeráradatában élnek, amelyben a hétköznapi, frontális oktatás nem tud tartós hatást elérni. Ezzel szemben a dráma mindig élő, interaktív, résztvevőközpontú, vagyis megfelel a jelen kor oktatáspszichológiai és pedagógiai elvárásainak (Zalay, 2010). A tanítási dráma keretrendszere rugalmas: egyszerre tanít, nevel, élményt ad, ugyanakkor fejleszti az önreflexiót és az empátiát is (Bolton, 1993, Gabnai, 1999). A jelen kihívásai nemcsak technológiai, hanem társadalmi szinten is megmutatkoznak. A gyerekek közötti kommunikáció sokszor felszínes, az érzelmek kifejezése nehezebb, az osztályközösségek kohéziója gyenge. Ebben a töredezett közegben a drámapedagógia képes arra, hogy „egésszé” rendezze az egyént és a közösséget (Tóth-Kocsis, 2018). A drámajátéktagozatok szerepe is átértékelődött: már nem csupán a színészszevá felkutatásáról szólnak, hanem arról, hogy a gyerekek olyan kulcskompetenciákat sajátítsanak el, amelyekre az élet más területein is építhetnek (Czeizel, 1997, Neelands, 2009). A drámapedagógia egy pedagógiai és kulturális mozgalom is egyben, melynek helye nem csupán az iskolai keretek között, hanem azon túl is van: a színjátszásban, a közösségi életben, a társadalmi érzékenyítésben. A jelen valós kihívása, hogy megtaláljuk a módszer helyét ebben a többváltozós rendszerben (Trencsényi, 2017). Ezeken túl a világ is egyre inkább a „soft skillek” felé fordul, a munkaerőpiacon is egyre nagyobb hangsúly helyeződik a kommunikációs készségre, a csapatmunkára, a kreatív problémamegoldásra. Ezeket a készségeket a hagyományos oktatási eszközök nehezen, vagy egyáltalán nem fejlesztik, a drámapedagógia viszont kiváló eszköz ezekhez.

A művészeti nevelés nem luxus, hanem szükséglet, különösen olyan társadalmi közegben, ahol a gyerekek egyre gyakrabban szorúlnak érzelmi és mentális támogatásra. A drámapedagógia létjogosultsága ma nemcsak oktatási, hanem társadalmi ügy is. A világ gyorsan változik, de az emberi kapcsolatok minősége, az empátia, a közösségi gondolkodás, az érzelmi kommunikáció fejlesztése időtlen feladat. Mindezt pedig élő, cselekvésre építő, kreatív tanulási folyamatokkal lehet elérni. Én drámatanár vagyok. Látom, érzem, átélem, hogy ez a módszer még mindig működik. Sőt ma van csak igazán rá szükség.

8. A mai generáció megszólítása, megtartása

A tanári pálya talán sosem volt olyan gyorsan változó elvárásoknak kitéve, mint most, az alfageneráció megjelenésével. Tapasztalataim szerint a mai gyerekek már egészen más módon gondolkodnak, kommunikálnak, és tanulnak, mint akár tíz évvel ezelőtt. Az okoseszközök világa, a digitális ingeráradat, a szüntelen vizuális impulzusok következtében figyelmük gyorsan vált fókuszt, és megszólításukhoz egészen más kulcsra van szükség. A drámapedagógia éppen ebben lehet hatékony eszköz: módszerei nemcsak alkalmazkodni tudnak ezekhez a változásokhoz, hanem aktívan formálni is képesek a fiatalok tanuláshoz való viszonyát. Az alfageneráció tanulói gyors reakcióidővel, rövid figyelmi szakaszokkal és multimodális gondolkodásmóddal rendelkeznek, ugyanakkor a kreatív önkifejezés, a játékos tanulás és a közös alkotás igénye továbbra is jelen van bennük. A drámafoglalkozásokon szerzett élményeim azt mutatják, hogy ha teret adunk a gyerekek saját ötleteinek, ha képesek vagyunk vizuálisan is inspiráló, dinamikus tanulási környezetet teremteni, akkor ezek a gyerekek is mély és tartalmas módon tudnak kapcsolódni a dramatikus neveléshez.

Ahogy *Pálfy Erika* (2021) is hangsúlyozza, a tanár szerepe egyre inkább átalakul: nem tudásközvetítőként, hanem facilitátorként van jelen, aki segíti a tanulókat saját gondolkodási útjuk megtalálásában. A projektalapú tanulás, az improvizáció, a dramatikus játékok és a saját élményű történetmesélés kiválóan bevonja az alfageneráció tagjait. A tapasztalatom szerint egy egyszerű szerepjáték – amely során például a gyerekek saját családi vagy iskolai történeteit dolgozzuk fel – sokkal mélyebb hatást tud gyakorolni rájuk, mint bármilyen direkt tanítás. Fontos látnunk azt is, hogy a generációs különbségek nem akadályai, hanem lehetőségei a tanításnak. Míg a Z generáció tagjai még jól reagálnak az elmélyült, reflektív dramatikus játékokra, addig az alfák esetében nagyobb hangsúlyt kap a gyors, vizuálisan is izgalmas interakció, mégis mindkét csoport megtalálhatja saját útját a drámajáték világában.

A kérdés tehát nem az, hogy lehet-e hatékonyan megszólítani a mai gyerekeket drámapedagógiával, hanem az, hogy hogyan tesszük ezt. A válasz minden esetben bennünk, drámatanárokban rejlik: a rugalmasságunkban, a kreativitásunkban, és abban a hitben, hogy a játék minden korban az ember legmélyebb kapcsolódási formája marad.

Zárógondolatok – a drámapedagógia jövője, a pedagógus felelőssége

A drámapedagógia nem csupán egy hatékony tanítási módszer. Sokkal inkább a nevelés és emberformálás lehetősége: olyan módszer, amely a tanulót reflektív, együttműködő, érzelmileg érett emberré segíti. E szemlélet különösen értékes napjainkban, amikor az iskola nem csupán tudásátadásra, hanem emberformálásra is hivatott. A művészeti iskolák színjátéktagozatai ennek a folyamatnak kiváló terepei. A jövő azon múlik, lesznek-e olyan pedagógusok, akik felismerik és alkalmazzák ezt a szemléletet és képesek kintartani mellette az oktatás sokszor bizonytalan terepén.

Novák Géza Máté (2010) többéves kutatásaira alapozva mutatta ki, hogy az értékválságos, multikulturális világ kihívásaira a drámapedagógia hatékony válasz lehet, különösen a hátrányos helyzetű fiatalok esetében. A szerepjáték keretében történő konfliktuskezelés, az indirekt tapasztalatszerzés, az ön- és társismeret fejlesztése, a sztereotípiák felülírása mind olyan területek, ahol a dráma valós változást idézhet elő: „...a konfliktuskezelési technikák gyakorolhatóak, indirekt tapasztalatszerzés által a lehetséges döntések következményeivel való szembenézés lehetőségessé válik, így fejleszthetők az ön- és társismereti kompetenciák, sőt sikerülhet a meglévő sztereotípiák megváltoztatása is.” (Novák, 2010. 58.)

A drámapedagógia nem újkeletű módszer. Mint Varga Krisztina írja: „... drámapedagógia nem csodamódszer. Még csak nem is reformpedagógia, hiszen évtizedek (századok) tapasztalatai sűrűsödnek össze benne, és keverednek benne a legelemibb emberi reakciók vizsgálatával. Az viszont mégiscsak modernné teszi, hogy az ezredvégen élőknek mindezt közvetetten kell megtapasztalniuk, a legősibb emberi gesztusokat is újra kell fogalmazniuk, belső világát a ma emberének sokszor kívülről kell tanulnia.” (Varga, 1991.199.)

Zalay Szabolcs szerint a drámapedagógia a pedagógiai megújulás egyik kulcsa lehet, különösen napjaink széttöredezett és gyorsan változó információs környezetében: „A mai magyar drámapedagógia – a holisztikus szemlélet és a gyors változásokhoz alkalmazkodó gondolkodás kialakítása révén – olyan erényekkel bír, amelyek révén úgy tűnik, több ponton is képes választ adni a kihívásokra.” (Zalay, 2010. 11.) A konstruktív drámapedagógia célja nem más, mint „...tudatos, alternatívákban gondolkodó építkezés, tanulóközpontú, szinergikus együttműködések kialakító, folyamatszerű és élményeken alapuló tanítás-tanulás.” (Zalay, 2010. 17-18.)

A tanítási dráma és az alkalmazott drámapedagógia lehetőséget kínál a problémaközpontú gondolkodásra, a reflektív tanulásra és a közös jelentésteremtésre. A játékban létrejövő közösségi élmény – legyen az tantermi keretben vagy iskolán kívüli térben – a fejlődés és változás kulcsa. Ahogy a gyermeki játék világában, úgy a drámaórán is a szerep biztonsága képessé tesz arra, hogy gondolkodásunkat kitágíthassuk, megújíthassuk, és ez teszi a drámapedagógiát egyszerre ősi és modern módszerré. A drámajáték olyan eszköz, amely nem csupán tanít, hanem átalakít. És ebben az átalakításban a pedagógus, a drámatanár felelősége óriási. A világ körülöttünk átalakul, a nevelés terepei is változnak, de az igény a kapcsolódásra, a játékra, a közös gondolkodásra megmarad. A drámapedagógia nem idejétmúlt módszer, hanem épp ellenkezőleg: egyre fontosabb eszköze lehet az élményszerű, közösségépítő és személyiségformáló nevelésnek. Nem könnyű pálya ez, de talán éppen ezért mélyen értelmes.

Végezetül hiszem, hogy drámatanárnak lenni kiváltság. Olyan hivatás, amelyben minden nap lehetőségünk van arra, hogy ne csak tudást adjunk át, hanem valódi, élő, emberi élményeket is, és talán ezek viszik tovább a gyerekeinket az életükben messzebbre, mint bármi más.

„Meg kell tanulnunk a gyermek szemével látni és fülével hallani, meg kell tanulnunk a gyermek élményvilágának a szintjét beszélni. Meg kell tanulnunk mindenekelőtt azt, hogy ráálljunk a gyermek érzelmi hullámhosszára, megéljük emocionális történéseit, elfogadjuk vágyait, tiszteljük fantáziáját, s mindezzel elősegítsük a szabad kommunikációt, a nyitott személyiség kibontakozását. Ennek feltétele pedig nem kevesebb, mint a gyermekbe vetett bizalom, az iránta érzett felelősség, melyből nyílt és derűs légkörben, ésszerű szabályok között, a gyermek felelősége is kicsírázik.” Mérei Ferenc

Irodalomjegyzék

- Balogh László (2004): *A tehetségfejlesztés pszichológiája*. BGGYTF, Budapest
- Bérczes László (1995): *A végnek végéig Paál István*. Interjúkötet. Cégér, Budapest
- Bolton, Gavin (1992): *A tanítási dráma elmélete*. Magyar Drámapedagógiai Társaság, Budapest
- Bolton, Gavin (1993): *A tanítás művészete és a dráma*. Országos Közoktatási Intézet, Budapest
- Bolton, Gavin (1993): *A tanítási dráma*. Pannon Kiadó, Kisújszállás
- Buda Béa (2009): *A közvetlen emberi kommunikáció szabályszerűségei*. Animula, Budapest
- Cohen, Robert (2015): *Színház*. L'Harmattan Könyvkiadó Kft., Budapest
- Czeizel Endre (2000): *Sors és tehetség*. Talentum, Budapest
- Debreczeni Tibor (1989): *Egy amatőr emlékezése*. Országos Közművelődési Központ Módszertani Intézete, Budapest
- Cziboly Ádám (szerk.) (2010): *DICE – a kocka el van vetve. Kutatási eredmények és ajánlások a tanítási színház és dráma alkalmazásával kapcsolatban*. DICE Konzorcium, Budapest http://www.dramanetwork.eu/file/DICE_kutatasi_eredmenyek.pdf (2025.03.28.)
- Debreczeni Tibor (2008): *Különbéke Debrecenben*. Játszó Ember Alapítvány – Academia Ludi et Artis, Budapest
- DICE Consortium (2010): *Drama Improves Lisbon Key Competences in Education – Final Report*. <http://www.dramanetwork.eu> (2025.03.28.)
- Domokos Lászlóné és Blaskovics Edit (1992): Az alkotó munka az Új Iskolában. *Drámapedagógiai Magazin*. 2. sz. (4.) 4-6.
- Eck Júlia (2006): Szövegbefogadás, szövegelemzés a kreatív dráma eszközeivel. In Sipos Lajos (szerk.): *Irodalomtanítás a harmadik évezredben*. Krónika Nova, Budapest. 867-875.
- Eck Júlia (2015): *Drámajáték a középiskolai irodalomórán*. Protea Kulturális Egyesület, Budapest
- Eck Júlia (2019): Drámapedagógia az iskolában – ajánló. *Iskolakultúra*, **29**. 1. sz. 5-19.
- Falus Iván (2007): Interaktív tanítási-tanulási stratégiák. *Új Pedagógiai Szemle*, **57**. 2. sz. 38-45.
- Gabnai Katalin (1993): *Drámajáték*. 3. módosított kiadás. Marczibányi Téri Művelődési Központ, Budapest
- Gabnai Katalin (1999): *Drámajátékok: Bevezetés a drámapedagógiába*. Helikon Kiadó, Budapest
- Gabnai Katalin (2001): *A drámajáték módszertana*. Magyar Drámapedagógiai Társaság, Budapest
- Gabnai Katalin (2001): *Drámajátékok*. Helikon Kiadó, Budapest

- Gabnai Katalin (2016): Kezdetek, fordulópontok. állomások a drámaoktatás meghonosításáért. In: Eck Júlia, Kaposi József és Trencsényi László (szerk.): *Dráma – Pedagógia – Színház – Nevelés*. Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, Budapest. 24-35.
- Gáspár László (1984): *A szentlőrinci iskolakísérlet I-II*. Tankönyvkiadó, Budapest
- Golden Dániel (2016): A színház mint eszköz a dramatikus nevelésben. In: Görcsi Péter, P. Müller Péter, Pandur Petra és Rosner Krisztina (szerk.): *A színpadon túl. Az alkalmazott színház és környéke*. Kronosz, Budapest. 57-69.
- Golden Dániel (2017): *Tapasztalat és nevelés. Dewey és a drámapedagógia*. Kézirat.
- Guilford, Joy Paul (1967): *The Nature of Human Intelligence*. McGraw-Hill, New York
- Gyombolai Gábor (2008): Gondolatkísérlet a definícióhoz vezető úton. In: Trencsényi László (szerk.), *Dr. Áma. A drámapedagógia mint tudomány*. Új Helikon Kiadó, Budapest. 35-45.
- Hamvas Béla (1948): *Unicornus Summa Philosophiae Normalis. Medio*, Budapest
- Heathcote, Dorothy (2002): Az aktív tanulás lehetséges keretei. *Drámapedagógiai Magazin*, 2009. 2. különszám. 2-12.
- Kaposi László (1995): Mit kell ismernie, és mit kell tudnia a drámatanárnak? In: Kaposi László (szerk.): *Drámapedagógiai olvasókönyv*. Magyar Drámapedagógiai Társaság, Budapest. 5-10.
- Kaposi László (2007): *Színművészet tagozat*. Műszaki Kiadó, Budapest
- Kaposi László (2008): *A drámapedagógia elmélete és gyakorlata*. Magyar Drámapedagógiai Társaság, Budapest
- Kaposi László (2008): *Drámapedagógia a közoktatásban*. Magyar Drámapedagógiai Társaság, Budapest
- Mezei Éva (1975): Történelmi játékok. *Valóság*, 2. sz. 88-98.
- Neelands, Jonathan (1995): Konvenciók. In: Kaposi László (szerk.): *Drámapedagógiai olvasókönyv*. Magyar Drámapedagógiai Társaság, Budapest. 157-212.
- Neelands, Jonathan (2009): *Dráma a tanulás szolgálatában*. Kaposi Kiadó, Budapest
- Népművelési Intézet (1984): *Dramatikus Nevelési program 1972-1982*. Népművelési Intézet, Budapest
- Novák Géza Máté (2010): *A drámapedagógia hatása tizenévesek értékorientációjára. Egy színházi nevelési program működése az osztályteremben*. ELTE Neveléstudományi Doktori Iskola, Budapest
- Slade, Peter (1999): Talks. *Research in Drama Education*, 4. 2. 253-258.
- Szabó Zsófia (2016): A drámapedagógia helyzete a közoktatásban. In: Tóth Zsuzsanna (szerk.): *Dráma és pedagógia a 21. században*. Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, Budapest. 45-61.
- Szabó Zsófia (2016): Drámapedagógia a köznevelés információs rendszerében, statisztikai adatok tükrében. In: Eck Júlia, Kaposi József és Trencsényi László (szerk.): *Dráma - Pedagógia – Színház – Nevelés. Szöveggyűjtemény középfaladónak*. Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, Budapest. 65-90.

Szauder Erik (2016): Dramatikus eljárások a speciális nevelésben. In: Eck Júlia, Kaposi József és Trencsényi László (szerk.): *Dráma – Pedagógia – Színház – Nevelés. Szöveggyűjtemény középfaladóknak*. Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, Budapest. 333-338.

Szentirmai László (2013): Báb egyszeregy. In: Podráczky Judit (szerk.): *Művészeti nevelés kora gyermekkorban*. Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt., EMMI, Budapest. 99-117.

Szentirmai László (2016): Nevelés kézzel-bábbal – hogy' s mint. In: Kolosai Nedda és M. Pintér Tibor (szerk.): *A gyermekkultúra jelen(tőség)e*. ELTE TÓK, Budapest. 71-77.

Tóth Zsuzsanna (2015): A drámapedagógia hazai útjai. In: Székely K. és Kaposi László (szerk.): *A dráma az oktatásban*. Magyar Drámapedagógiai Társaság, Budapest. 15-28.

Tóth Zsuzsanna (2017): Drámapedagógia az iskolán kívül. In: Eck Júlia, Kaposi József és Trencsényi László (szerk.): *Dráma – Pedagógia – Színház – Nevelés. Szöveggyűjtemény középfaladóknak*. Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, Budapest. 114-128.

Tóth Zsuzsanna (2015). *Drámapedagógia Magyarországon: Történet és jelenkor*. Magyar Pedagógiai Társaság, Budapest

Tóth-Kocsis Csilla (2017): Drámapedagógiai eszközök alkalmazása az iskolai agresszió megelőzésében. *Iskolakultúra*, **27**. 7-8. 35-49.

Tóth-Kocsis Csilla (2018): Drámapedagógiai módszerek alkalmazása az iskolai konfliktusok megelőzésében. *Iskolakultúra*, **28**. 6. 5-20.

Tóth-Kocsis Csilla (2017): Drámapedagógiai módszerek alkalmazása az iskolai konfliktusok megelőzésében. *Köznevelés*, **73**. 2. 21-23.

Tölgyessy Zsuzsanna (2008): *A drámapedagógia elmélete és gyakorlata*. L'Harmattan Könyvkiadó Kft., Budapest

Tölgyessy Zsuzsanna (2015): *A drámapedagógia elmélete és gyakorlata*. Flaccus Kiadó, Budapest

Trencsényi László (szerk.) (2000): Az egységes munkaiskola 1921. évi programjából *Drámapedagógiai Magazin*, 1. sz. (19.) 33-35.

Trencsényi László (1998): Forradalom – Művészet – Gyerekek. *Kútbanézők III. Művészetpedagógiai kritikák (két évtized írásaiból)*. Diófa Antikvárium Kft., Budapest

Trencsényi László (2003): Drámapedagógia történet. Színi nevelés a Gorkijtelepen. *Drámapedagógiai Magazin*, 1. sz. (25.) 47-49.

Trencsényi László (2017): Kettős tükörben: drámapedagógia a neveléstörténet és a gyermekszínházi felől. In: Eck Júlia, Kaposi József és Trencsényi László (szerk.): *Dráma – Pedagógia – Színház – Nevelés. Szöveggyűjtemény középfaladóknak*. Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, Budapest. 44-62.

Varga Krisztina (1991): Egy lehetséges válasz: a drámapedagógia. In: Füzfa Balázs (szerk.): *Vízjelek. Iskolák, pedagógiák Magyarországon*. Németh László Szakkollégium, Szombathely.

Vatai Éva (2006): *Dráma – Színház – Idegennyelv-tanítás*. Színház- és Filmművészeti Egyetem, Budapest

Zalay Szabolcs (2010): *A megértés élménye. A konstruktív drámapedagógia alternatív áramlata. A Magyar Drámapedagógiai Iskola*. Pannon Egyetem, Veszprém

Zsolnai József (1992): A magyar közoktatás minőségi megújításának szakmai programja. *Iskolakultúra*, 2. 6-7. sz. 5-193.

Zsolnai József (1995): *Az Értékközvetítő és Képességfejlesztő Pedagógia*. ÉKP Központ, Holnap Kiadó, Tárogató Kiadó, Budapest

Borhi Ágnes a szombathelyi Bartók Béla Zeneiskola igazgatója, tanára. Diplomáját 1998-ban szerezte meg klarinét szakon Debrecenben, valamint közoktatási vezető szakvizsgával is rendelkezik. A Magyar Zeneiskolák és Művészetoktatási Szervezetek Szövetségének vármegyei elnöke. Nem csak igazgató, hanem nyitott és empatikus pedagógus is. Különösen fontos számára, hogy növendékeinek a lehető legalaposabban adja át tudását, illetve nagy hangsúlyt fektet a tehetséggondozásra. Emellett fellépési lehetőséget biztosít a diákok számára, hogy minél több helyen megcsillogtathassák tudásukat. Minden lehetőséget megragad az iskola fejlesztésére, hogy minél modernebb, sokszínűbb legyen az oktatás. Szívügyének tekinti a diákok érzelmi képességeinek fejlesztését, akár csak a lehető legmagasabb színvonalú oktatást.

Iker Gabriella a Szombathelyi Benczúr Gyula Utcai Óvoda igazgatója. Óvodapedagógusi alapidplomával, fejlesztő-differenciáló és közoktatási vezető szakvizsgával rendelkezik. Fejlesztő pedagógusként a részképesség-problémák esetén segíti óvodásait. 2015 óta mesterpedagógus minősítéssel rendelkezik fejlesztő-innovátor tevékenységterületen. Mesterprogramjai innovatívak, komplexen támogatják az intézményfejlesztést, az együttműködést és inspirálóan hatnak a pedagógustársakra, egyes elemei a családokkal közös nevelőpartneri viszonyt erősítik, edukálnak. Sikeres pályázatai eredményeként óvodája „Zöld Óvoda”, „Madárbarát kert”, „Biztonságos Óvoda” és „Kincses Kultúróvoda” címeket nyert és az ezekhez kapcsolódó értékek is megszilárdultak intézményében. Büszke arra, hogy bázisóvodaként jó gyakorlataikat megosztják az óvodapedagógus hallgatókkal, kollégákkal. Támogatja a hálózatos tanulás lehetőségeit, a szakmai párbeszédet és ő maga is vezet továbbképzéseket. Óvodája szakmai munkája elismert, épít az intézményi hagyományokra, értékekre, de azokat folyamatosan újjal egészíti ki a kreatív nevelőtestülettel karöltve.

Janászek Ferenc a középiskolát a győri Zeneművészeti Szakközépiskolában végezte. Ötödévesként zenélt a Győri Kisfaludy Színház zenekarában. 1985-ben művészeti oktatói működési engedélyt szerzett Budapesten a Népművelődési Intézetben fúvószenekar vezetésére. 1995-ben Szombathelyen szerezte diplomáját, a Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola ének-zene, karvezetés szakán. A Bécsi Johann Strauss operett-társulat zenekarának tagjaként zenélt Európa több országában. Rövid ideig a Zalaegerszegi Szimfonikus Zenekar vezető karmestere volt, majd Szombathely Város Fúvószenekarának karnagy teendőit hét éven keresztül látta el. 1999 óta a Táplánszentkereszti Apáczai Csere János Általános Iskola ének-zene tanára. Legnagyobb sikereit a Táplánszentkereszti Ifjúsági Fúvószenekar alapító karnagyaként érte el, amit 23 éve vezet. Több évtizedes zenepedagógusi munkája, valamint fáradhatatlan közösségépítő tevékenységért 2017-ben állami kitüntetést kapott, a Magyar Ezüst Érdemkeresztet adományozta számára Áder János.

Kocsisné Körmendi Klára a Szombathelyi Kanizsai Dorottya Gimnázium ének-zene szakos tanára több mint három évtizede. Már gimnáziumi éveit is kanizsaisként töltötte, akkor kapcsolódott be az ottani kórus munkájába énekkarosként és zongorakísérőként. Első diplomáját Szombathelyen a Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskolán szerezte magyar nyelv és irodalom és ének-zene szakos általános iskolai tanárként, majd a négyéves Párkay-kurzuson folytatta karvezetői tanulmányait. A Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem által meghirdetett kiegészítő egyetemi képzést 1995 és 1998 között elvégezve szerzett egyetemi diplomát ének-zene, karvezetés szakos hallgatóként. Az énekkari tevékenységet kiemelkedően fontosnak tartja pályája során, mind a diákok, mind önmaga szempontjából. Kórusvezető, kórustag és zongorakísérő a mai napig is. A gimnáziumi énekkar tagjai a dalostársai, akikkel nagyon jó és gyümölcsöző együtt dolgozni, zenélni, közösséget építeni, hiszen, ahol énekelnek ott öröm, jókedv, elfogadás, sikerélmény és szeretet születik.

Kocsis Zsolt biológia-rajz-környezetkultúra szakos tanár, tagozatvezető, szakvezető. Az ELTE Bolyai János Gyakorló Általános Iskola és Gimnáziumban tanít vizuális kultúrát. Korábban a Csepregi Általános Iskolában (1993-1997), a Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola Rajz Tanszékén (1997-2008) és a Váci Mihály Általános Iskola és AMI-ban (2005-2008) dolgozott rajztanárként és módszertanosként. 2020 és 2025 között mestertanár, programjának címe: Több, mint kiállítótér – a Bolyai Galéria kiállításai. Mesterprogramjában arra vállalkozott, hogy a már megszokott „passzív” iskolagaléria helyett aktív közösségi helyé alakítsa időről-időre munkatársaival a Bolyai auláját. A kötetben ennek az öt évnek a munkáját mutatja be. Mesterprogramját megújította, címe: Kockulás – másképpen – felkészítő program középiskolások részére a műszaki felsőoktatásban teljesítendő rajz alkalmassági vizsgákra.

Molnár Péter a szombathelyi Reményik Sándor Evangélikus Általános és Művészeti Iskola néptánc tanára, az ELTE SEK Szökös és a Gencsapáti Hagyományörző Néptáncegyüttes, valamint a Vasi Legénycéh művészeti vezetője, koreográfusa. Néprajz-kommunikáció szakos és táncpedagógus diplomáját a Pécsi Tudományegyetem bölcsészkarán, valamint a Magyar Táncművészeti Főiskolán szerezte. Oktatói tevékenysége felöleli a 6-70 éves korosztályt, munkájában a különféle nemzedékek és az eltérő típusú közösségek inspirálják. Eddigi, csaknem három évtizedes néptáncoktatói pályáján kitartott fő célkitűzése mellett, hogy tanítványai a hitelességre és élményszerűségekre építő tanulási folyamat során megismerjék és a sajátjuknak érezzék a „tisztá forrást” jelentő Kárpát-medencei folklórörökség értékeit, s az ezek köré szerveződő, világos múlt- és jövőképet kínáló közösségekben a valódi megélés színterére leljenek. Munkájában nagy hangsúlyt fektet a tehetséggondozásra, szem előtt tartva a megmutatkozásban és versenyzésben rejlő személyiségépítő potenciált. Az általános és művészeti iskolai, valamint amatőr művészeti csoportokban történő néptáncoktatás mellett aktívan részt vesz Vas vármegye és a régió folkéletének alakításában, valamint a Muharay Elemér Népművészeti Szövetség és a Szellemi Kulturális Örökség Magyar Nemzeti Bizottságának munkájában. Eddigi szakmai tevékenységét az Örökség Nemzeti Gyermek és Ifjúsági Népművészeti Egyesület, valamint Vas Vármegye Önkormányzata is elismerte.

Nagy Anna az Eötvös Loránd Tudományegyetem Savaria Egyetemi Központjának oktatója, több mint három évtizede ismert szereplője a régió felsőoktatásának és kulturális életének. Művészeti tanulmányait a szombathelyi Paragvári Iskola zenei tagozatos diákjaként kezdte, majd a Zeneművészeti Szakközépiskola zongora szakán folytatta. Egyetemi éve alatt a Janus Pannonius Tudományegyetemen irodalommal és művészettudománnyal foglalkozott, azt követően pedig az ELTE Filozófia Doktori Iskolájának Esztétika Programjában vett részt. Oktatói munkája széles tantárgyi spektrumot ölel fel a képzőművészetelmélettől a művészettörténeten és esztétikán át a vizuális kommunikációig. Jelentős szerepet vállalt új szakok és képzési programok kidolgozásában, valamint a hallgatói tehetséggondozásban. Számos sikeres pályázat és projekt fűződik a nevéhez. Kulturális szervezőként és szakmai tanácsadóként számos program kötődik a nevéhez, valamint könyv, könyvfejezetek, tanulmányok és ismeretterjesztő előadások szerzőjeként is ismert. Aktívan zenél (Vivace kamarazenekar) és énekel (Capella Cantorum Kórus).

Németh Andrea drámapedagógus, diplomáját a Színház- és Filmművészeti Egyetemen szerezte 2008-ban. Szombathelyen az akkori Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskolán végzett 1990-ben magyar nyelv, irodalom és történelem szakos tanárként. A szombathelyi Paragvári Utcai Általános Iskolában tanít. Több területen tevékenykedik drámapedagógusként: dráma és színház tantárgyat tanít, és színjátszó szakkört vezet általános iskolásoknak; drámapedagógiai továbbképzések anyagát, módszertanát alakította ki és tartja pedagógusoknak a Savaria Regionális Pedagógiai Szolgáltató és Kutató Központ felkérésére; drámajáték tantárgyat tanít a felsőoktatásban. Több éven át a szombathelyi Mesebolt Bábszínház előadásaihoz tartott előkészítő és feldolgozó foglalkozásokat iskolai csoportok részére. Jelenleg a szombathelyi Weöres Sándor Színház JátsszMa műhelyének tagja: tanterem-színházi előadásokat hoznak létre középiskolásoknak, előkészítő és feldolgozó foglalkozásokat készítenek a színház diákoknak szóló előadásaihoz.

Rápli Róbert zenész szakvégzettséggel, ének-zene és történelem szakos általános iskolai tanári diplomával, történelemtanár (MA), ember és társadalom műveltségterületi tanár (MA), szakvizsgázott pedagógus és közoktatási vezető, valamint köznevelési mestervezető oklevelekkel rendelkezik. 2012 óta a Szombathelyi Művészeti Szakgimnázium és Technikum igazgatója, történelem, állampolgári ismeretek és etika tanára. Főállása mellett 2017-től a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem köznevelési mestervezető képzésének óraadó konzulense. Mesterpedagógusként 10 éven át tanfelügyeleti és pedagógusminősítési szakértőként is tevékenykedett. Életét és szakmai útját meghatározza a zeneművészet és a tanári hivatás. Pedagógusi pályájának első 20 évében az alapfokú művészetoktatásban dolgozott zenetanárként. 1990-ben egyik alapítója és sokáig énekese volt a szombathelyi General Harmony Singersnek. 1997 óta művészeti vezetője, karnagya Szentgotthárd Város Fúvószenekarának. Művészeti, kulturális tevékenységét 2007-ben „Vas Megye Szolgálatáért Kulturális Tagozata” kitüntetéssel és a Dr. Kiss Gyula Baráti Kör „Közösségi Kultúráért” díjával ismerték el.

Schimmer Roberta a sárvári Koncz János Alapfokú Művészeti Iskola zongoratanára és drámapedagógusa. A művészeti iskola drámajáték-színjáték tanszakát a 2000/2001-es tanévben alapította, azóta megszakítás nélkül vezeti. Főiskolai tanulmányait a tanítással egy időben végezte. A győri Széchenyi István Egyetemen 1998-ban zongoratanári, az Apor Vilmos Katolikus Főiskolán 2002-ben drámapedagógiai diplomát szerzett. Az általa vezetett Ma'mint'Ti színjátszó csoport Sárvár kulturális életének egyik legmeghatározóbb szervezete. Jelentős mérföldköve szakmai pályafutásának, hogy egy olyan együttest hozott létre, amely pedagógusi elhivatottságának köszönhetően olyan erkölcsi normákat képvisel, melyek életének és hivatásának is az alappillérei. Fontosnak tartja, hogy olyan pedagógus legyen, aki mindig ott áll a gyermekek mögött, de nem csak addig, amíg tanítja őket, hanem akkor is, amikor már a felnőtté válás útjára léptek. Büszke arra, hogy többen közülük a tanári pályát választották hivatásul. Sárvár Város Önkormányzata 2010-ben Gárdonyi Géza érdemérmel adományozott számára Sárvár művészetoktatásában végzett munkásságáért. 2011-ben a Dr. Kiss Gyula Kulturális Egyesület elismerő oklevelében részesült a közösségi kultúráért végzett munkájáért. Sárvári Kistérség Oktatásáért Díjban 2013-ban részesült, majd 2016-ban „Vas Megye Önkormányzata Szolgálatáért Kulturális Tagozata” elismerést kapott.

Zsoldos Mónika a Perintparti Szó-Fogadó Szombathelyi Waldorf Általános Iskola, Gimnázium és Alapfokú Művészeti Iskola vizuális kultúra tanára, aki 2025 őszén a 10. tanévét kezdi ebben az intézményben. Miután diplomáját megszerezte a szombathelyi Berzsényi Dániel Tanárképző Főiskola rajz-biológia szakán, nem pedagógusként, hanem vállalkozóként kezdett el dolgozni, jelmez- és ruhatervezéssel, jelmezkölcsönzéssel foglalkozott. Szorosabban a Waldorf-pedagógiával csak azután került kapcsolatba, miután jelenlegi iskolájába került. Rajz-festés tanárként, valamint művészettörténet epochaadó tanárként sok-sok tapasztalatot szerzett az elmúlt években. A Waldorf-kerettanterv felépítésével, életkori sajátosságokon alapuló összetételével hamar azonosulni tudott, és azóta is nagy lelkesedéssel és örömmel vesz részt az iskolában folyó munkában.